



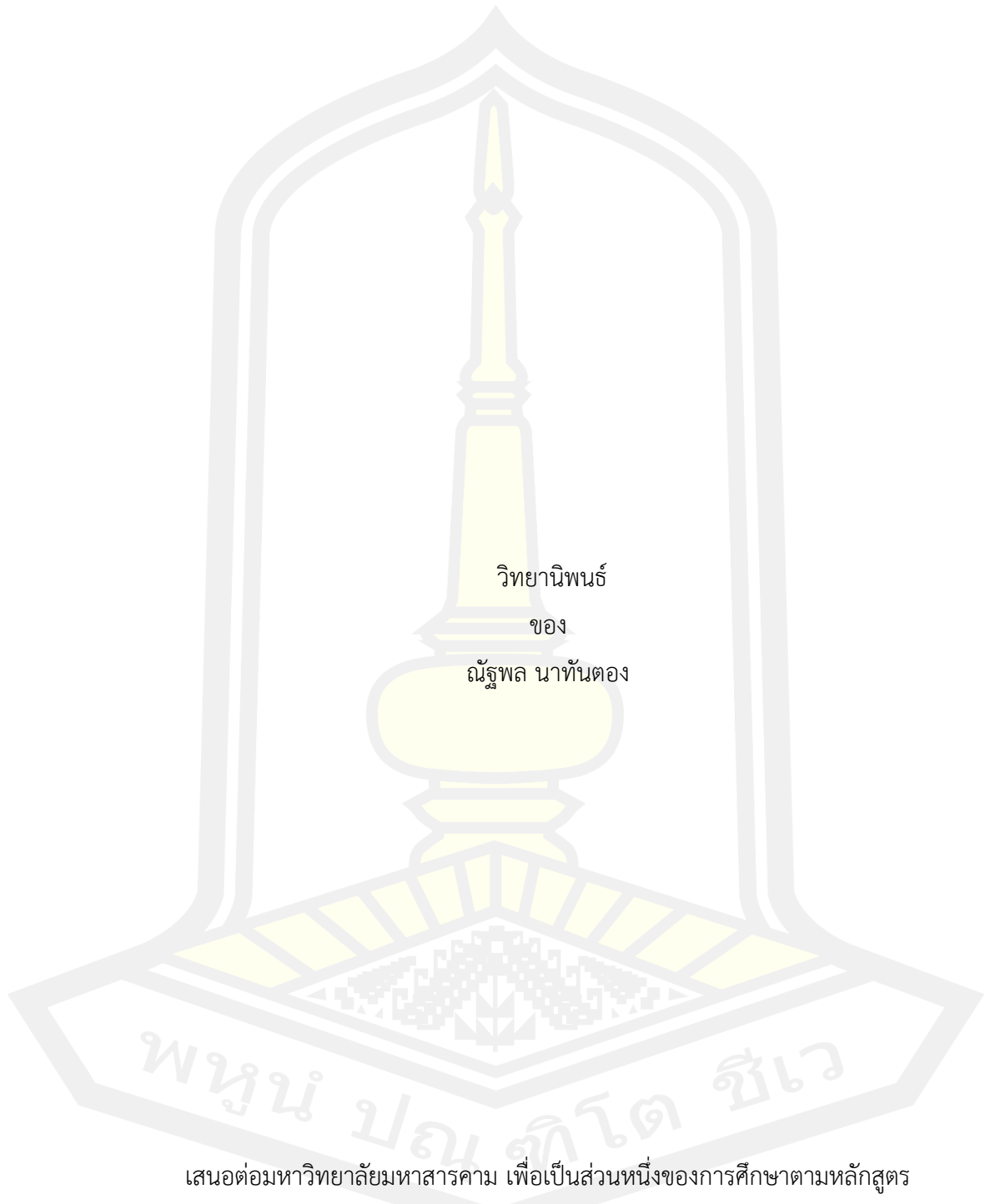
การเมืองวัฒนธรรมในชุมชนกู่กาสิงห์จังหวัดร้อยเอ็ด

วิทยานิพนธ์
ของ
ณัฐพล นาทันตอง

เสนอต่อมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์
มีนาคม 2566

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

การเมืองวัฒนธรรมในชุมชนกู่กาสิงห์จังหวัดร้อยเอ็ด

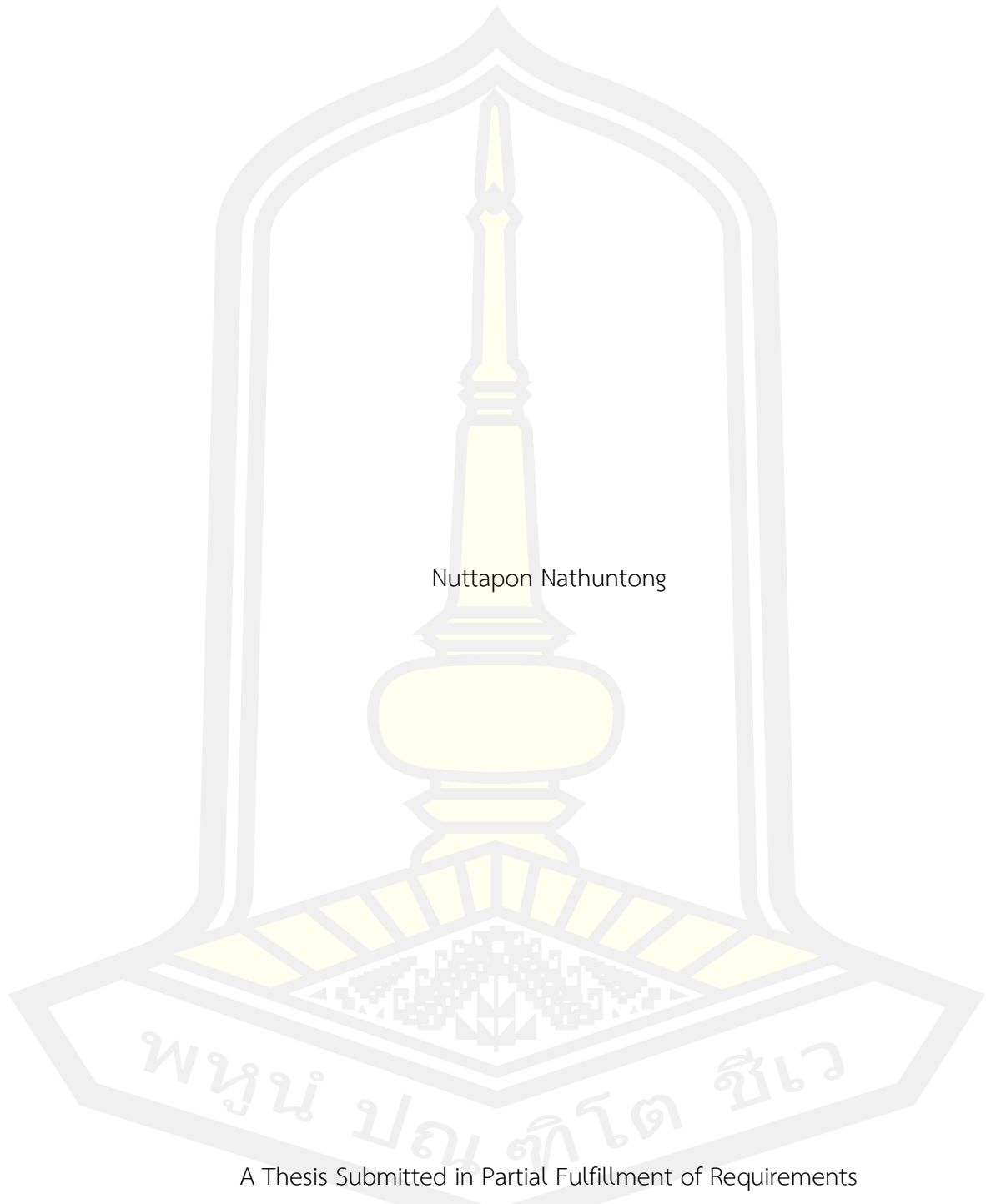


เสนอต่อมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์

มีนาคม 2566

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

Politics Culture in Ku Ka Sing Community, Roi Et province



Nuttapon Nathuntong

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of Requirements
for Master of Arts (Cultural Science)

March 2023

Copyright of Mahasarakham University



คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ได้พิจารณาวิทยานิพนธ์ของนายณัฐพล นาทันตอง
แล้วเห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
วัฒนธรรมศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(ผศ. ดร. กิตติสันต์ ศรีรักษา)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(รศ. ดร. ทวีศิลป์ สืบวัฒนะ)

..... กรรมการ
(อาจารย์ ดร. บุญสม ยอดมาลี)

..... กรรมการ
(อาจารย์ ดร. ฐิติศักดิ์ เวชกามา)

มหาวิทยาลัยอนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญา ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

.....
(ผศ. ดร. พิระ พันลูกท้าว)
คณบดีคณะศิลปกรรมศาสตร์และวัฒนธรรม
ศาสตร์

.....
(รศ. ดร. กริสน์ ชัยมูล)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

ชื่อเรื่อง	การเมืองวัฒนธรรมในชุมชนกู่กาสิงห์จังหวัดร้อยเอ็ด		
ผู้วิจัย	ณัฐพล นาทันตอง		
อาจารย์ที่ปรึกษา	รองศาสตราจารย์ ดร. ทวีศิลป์ สืบวัฒนะ		
ปริญญา	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต	สาขาวิชา	วัฒนธรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัย	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม	ปีที่พิมพ์	2566

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีจุดมุ่งหมาย 1.เพื่อศึกษาประวัติและพัฒนาการของชุมชนกู่กาสิงห์ 2.เพื่อศึกษาการต่อรองทางวัฒนธรรมของชุมชนกู่กาสิงห์ 3.เพื่อศึกษาการเมืองวัฒนธรรมของชุมชนกู่กาสิงห์ ทั้งนี้ผู้วิจัยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ มีเครื่องมือการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์ และแบบสังเกต โดยมีกลุ่มเป้าหมายในการวิจัย คือปราชญ์ท้องถิ่น 5 ท่าน กลุ่มผู้ปฏิบัติ 20 ท่าน และกลุ่มทั่วไป 5 ท่าน ที่มาจากการเลือกแบบเจาะจง แล้วนำข้อมูลที่รวบรวมได้จากแบบสัมภาษณ์และเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องมาวิเคราะห์ในเชิงเนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า พื้นที่บริเวณชุมชนกู่กาสิงห์มีการตั้งชุมชนมาก่อนหน้าพบได้จากโบราณสถานในพื้นที่ 3 แห่งคือ กู่กาสิงห์ กู่โพนวิจ กู่โพนระฆัง เป็นรูปแบบศิลปะในวัฒนธรรมเขมร พื้นที่ชุมชนถูกปล่อยทิ้งร้างกระทั่งพ.ศ. 2446 มีการตั้งหมู่บ้านสามารถแบ่งยุคสมัยเป็นสามยุคยุคแรก ยุคการตั้งถิ่นฐาน พ.ศ. 2446-2515 มีกลุ่มคนอพยพเข้ามา 3 กลุ่มคือกลุ่มที่เดินทางมาจากจตุรพักตรพิมาน จากเมืองสุวรรณภูมิ และจากเมืองเกษตรวิสัย สาเหตุของการเลือกพื้นที่ตั้งถิ่นฐานเนื่องจากพื้นที่มีความอุดมสมบูรณ์สามารถหาอยู่หากินตามแหล่งธรรมชาติได้ ยุคที่สอง การพัฒนาพื้นที่เข้าสู่ระบบผลิตข้าวหอมมะลิ พ.ศ. 2516-2545 เป็นช่วงเวลาที่ได้รับการพัฒนาจากภาครัฐด้านสาธารณูปโภค เป็นการบุกเบิกพื้นที่การเกษตรครั้งใหญ่เนื่องจากพื้นที่เดิมไม่สามารถทำการเกษตรได้จำนวนมาก จากการพัฒนาของรัฐนำไปสู่คำกล่าวว่า “ทุ่งกุลาแตก” ส่งผลให้พื้นที่ในชุมชนสามารถทำการเกษตรมากขึ้น นอกจากนั้นรัฐยังพัฒนาพันธุ์ข้าวที่เหมาะสมกับพื้นที่ได้พันธุ์ข้าวชื่อ “ข้าวดอกมะลิ105” พัฒนาไปสู่ข้าวหอมมะลิ สามารถสร้างชื่อเสียงให้กับชุมชนกู่กาสิงห์และพื้นที่อื่นในเขตทุ่งกุลาร้องไห้ ยุคที่สาม การสร้างตัวตนเพื่อการท่องเที่ยวพ.ศ.2546-2565 การพัฒนาของภาครัฐทำให้ชุมชนกู่กาสิงห์เป็นแหล่งปลูกข้าวหอมมะลิที่ใหญ่ที่สุดในทุ่งกุลาร้องไห้

พ.ศ.2545 มีการกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวจังหวัดร้อยเอ็ดเลือกพื้นที่กู่กาสิงห์จัดงาน “กินข้าวทุ่งนุ่นผ้าไหม” มีนายสรอรรถ กลิ่นประทุม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและ

สหกรณ์เป็นประธาน มีเกษตรกรจังหวัดจากทั่วประเทศเข้ามาร่วมงาน ทำให้ชุมชนเป็นที่รู้จักจากคนภายนอกมากขึ้น ต่อมาปี พ.ศ. 2546 มีกำหนดการจัดงานกินข้าวทุ่งนุ่นผ้าไหมครั้งที่สองขึ้น ครึ่งนี้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดงาน ร่วมกันเตรียมสถานที่พื้นที่ในชุมชนเพื่อเตรียมต้อนรับนักท่องเที่ยวจากภายนอกที่จะมาร่วมงานในครั้งนี้ การจัดเตรียมพื้นที่ของชุมชนครั้งนี้ใกล้สำเร็จหากคิดเป็นเปอร์เซ็นต์คงประมาณ 80 เปอร์เซ็นต์ แต่จังหวัดร้อยเอ็ดก็ประกาศในที่ประชุมเตรียมงานกินข้าวทุ่งนุ่นผ้าไหมว่ามีการย้ายสถานที่จัดงานในครั้งนี้มาที่บึงปลาอุบ ส่งผลให้ชุมชนเกิดความไม่พอใจอย่างมากไม่เดินทางไปร่วมการจัดงานในครั้งนี้

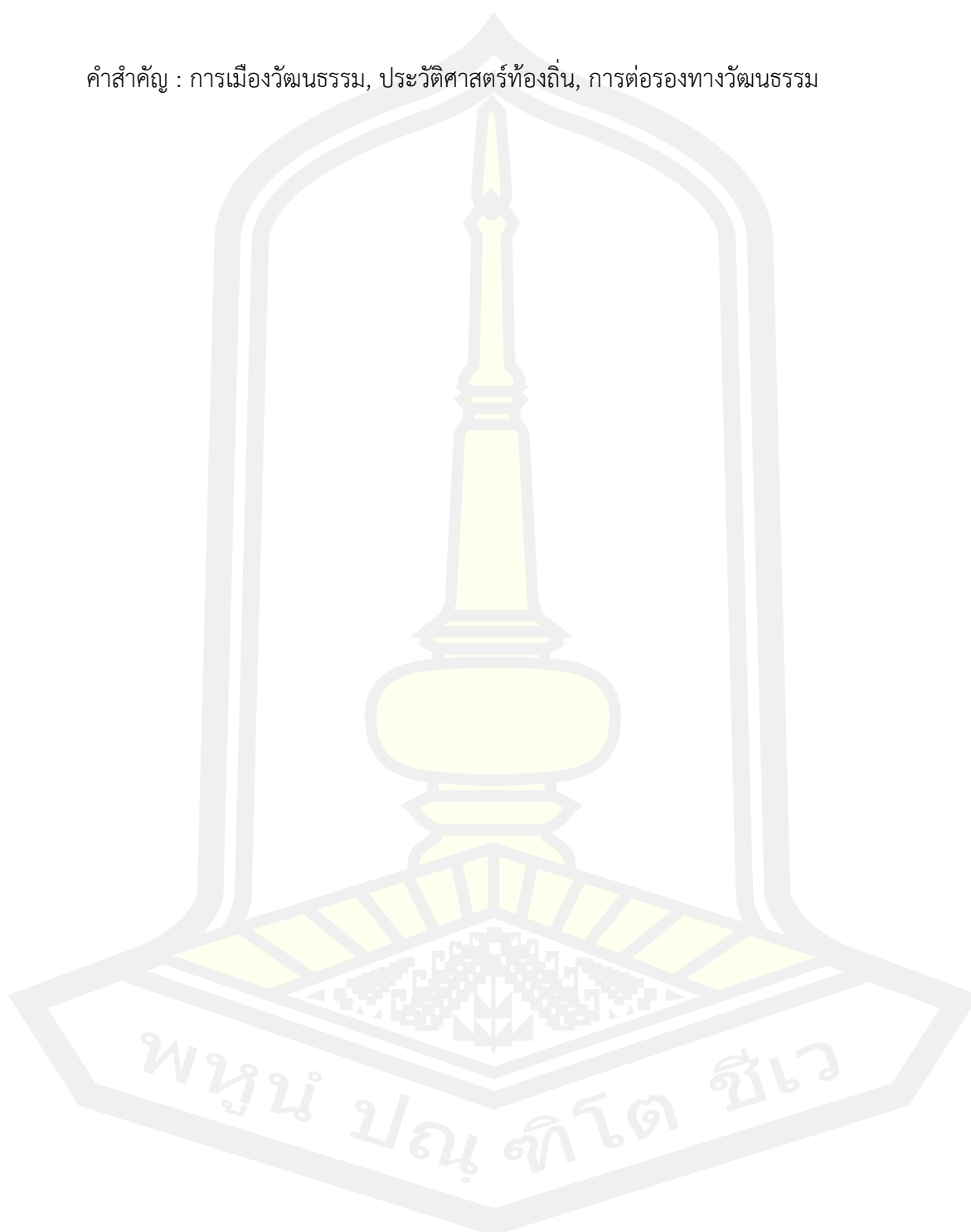
ต่อมาพ.ศ. 2548 มีโครงการวิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นทุ่งกุลาร้องไห้ของเมธีวิจัยอาวุโส ศาสตราจารย์พิเศษศรีศักร วัลลิโภดม ชุมชนในพื้นที่บริเวณทุ่งกุลาร้องไห้ ได้ร่วมกันทำโครงการวิจัยชุดประวัติศาสตร์ท้องถิ่นทุ่งกุลาร้องไห้ ตามประเด็นของแต่ละชุมชน ซึ่งชุมชนกู่กาสิงห์เลือกศึกษา เรื่อง “รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่เหมาะสมกับศักยภาพของชุมชนบ้านกู่กาสิงห์” หลังจากวิจัยเสร็จสิ้น ชุมชนสามารถค้นพบทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชนเช่น โบราณสถาน กู่กาสิงห์ กูโพนวิจ กูโพนระฆัง ประเพณีการสรองกู ประเพณีบุญบั้งไฟ และชุมชนนำเอากิจกรรมเหล่านี้มาเป็นเครื่องต่อรองทางวัฒนธรรม โดยการยกเอาประเพณี โบราณสถาน รวมถึงทุนวัฒนธรรมด้านต่าง ๆ ในชุมชนมาสร้างเป็นแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน

การเมืองวัฒนธรรมคือการต่อสู้ในฐานะที่เป็นพื้นที่การช่วงชิงการครองอำนาจการจัดงานกินข้าวทุ่งนุ่นผ้าไหม มีการช่วงชิงไปโดยจังหวัดร้อยเอ็ดซึ่งมีสาเหตุสำคัญประการแรก ข้าวหอมมะลิทุ่งกุลาร้องไห้เป็นสัญลักษณ์สำคัญที่สื่อให้เห็นว่าทุ่งกุลาร้องไห้ไม่ได้แห้งแล้งและสามารถสร้างชื่อเสียงให้กับประเทศชาติได้ ประการที่สอง ยกระดับการจัดงานกินข้าวทุ่งนุ่นผ้าไหมให้มีความยิ่งใหญ่เป็นงานประจำจังหวัดสามารถสร้างชื่อเสียงและดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้าสู่จังหวัดร้อยเอ็ด ประการที่สาม เป็นการประกาศชื่อเสียงของข้าวหอมมะลิว่าเป็นของจังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งรูปแบบการจัดงานมีการจัดชบวนแห่ฮีต 12 เดือน ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานราชการ ท้องถิ่น ซึ่งกำลังหลักสำคัญด้านการสนับสนุนคงเหลือไม่พบนักการเมืองไม่ว่านักการเมืองท้องถิ่น นักการเมืองระดับชาติ

ชุมชนบ้านกู่กาสิงห์เป็นชุมชนหนึ่งที่สามารถนำศักยภาพของพื้นที่และศักยภาพของชุมชนจากเปลี่ยนแปลงของทุ่งกุลาร้องไห้มาสร้างความร่วมมือ ความสามัคคีและกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เกิดจากสำนึกร่วมของชุมชนในท้องถิ่นผ่านการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยดึงเอาวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชนออกมาใช้เพื่อเป็นการสร้างความเชื่อมั่นให้กับคนในชุมชน และเป็นการสร้างตัวตนของชุมชนกู่กาสิงห์ เพื่อต่อรองกับรัฐว่าชุมชนสามารถจัดการการท่องเที่ยวภายใน

ชุมชนของตนเอง ตลอดจนสามารถเป็นแบบอย่างให้กับชุมชนอื่นได้

คำสำคัญ : การเมืองวัฒนธรรม, ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น, การต่อรองทางวัฒนธรรม



TITLE	Politics Culture in Ku Ka Sing Community, Roi Et province		
AUTHOR	Nuttapon Nathuntong		
ADVISORS	Associate Professor Taveesinp Subwattana , Ph.D.		
DEGREE	Master of Arts	MAJOR	Cultural Science
UNIVERSITY	Maharakham University	YEAR	2023

ABSTRACT

This research aimed 1. To study the history and development of Ku Ka Sing community 2. To study the cultural bargaining of Ku Ka Sing community 3. To study the politics culture of the Ku Ka Sing community, the researcher used qualitative research. There are research instruments, interviews and observations. Targets in the research was 5 local philosophers, 20 practitioners and 5 general groups that came from specific selection. Then brought the information collected from the interview form and related documents to analyze in the content

The results show that The area around Ku Ka Sing community has been established before found from archaeological sites in 3 areas: Ku Ka Sing, Ku Phon Wij, Ku Phon Rakhang is an art form in Khmer culture. The community area was abandoned until in 1903 BE, a village was established. The era can be divided into three eras, the first era, the settlement era in 1903-1972 BE, there were 3 groups of people traveling from Chaturaphak Phiman, Suvarnabhumi and from Kaset Wisai The reason for choosing a settlement area is because the area is fertile, can be found in natural sources. The second era, the development of the area into the jasmine rice production system in 1973-2002 BE was a time when it was developed by the government in utilities. It was a major pioneer of agricultural areas because the original area could not do a lot of agriculture. From the development of the state, it led to the saying that "Thung Kula Taek", resulting in more areas in the community can do more agriculture. In addition, the government also developed rice varieties suitable for the area. Rice varieties named 'Khao Dawk Mali 105' developed into

jasmine rice. Can build a reputation for the Ku Ka Sing community and other areas in Thung Kula Rong Hai District, the third era, creating identity for tourism 2003-2022 BE The development of the government makes the Ku Ka Sing community the largest source of jasmine rice in Thung Kula Rong Hai.

In 2002 BE, A tourism policy was established in Roi Et province to choose the Ku Ka Sing area to organize an event. 'Kin Khao Tung Noong Pha Mhai' chaired by Mr. Sorra-ut Klinpratoom, Minister of Agriculture and Cooperatives. Provincial agriculture from all over the country attended the event. Make the community more known from outsiders. In 2003 BE, the 'Kin Khao Tung Noong Pha Mhai' is scheduled. This time, the community is involved in the event. Together, prepare the area in the community to prepare to welcome tourists from outside to attend this event. The preparation of this community area is close to success. If the percentage is about 80 percent, but Roi Et Province announced at the meeting to prepare for 'Kin Khao Tung Noong Pha Mhai' that There is a move of this venue to Bueng Planchai. As a result, the community is very dissatisfied and not traveling to this event.

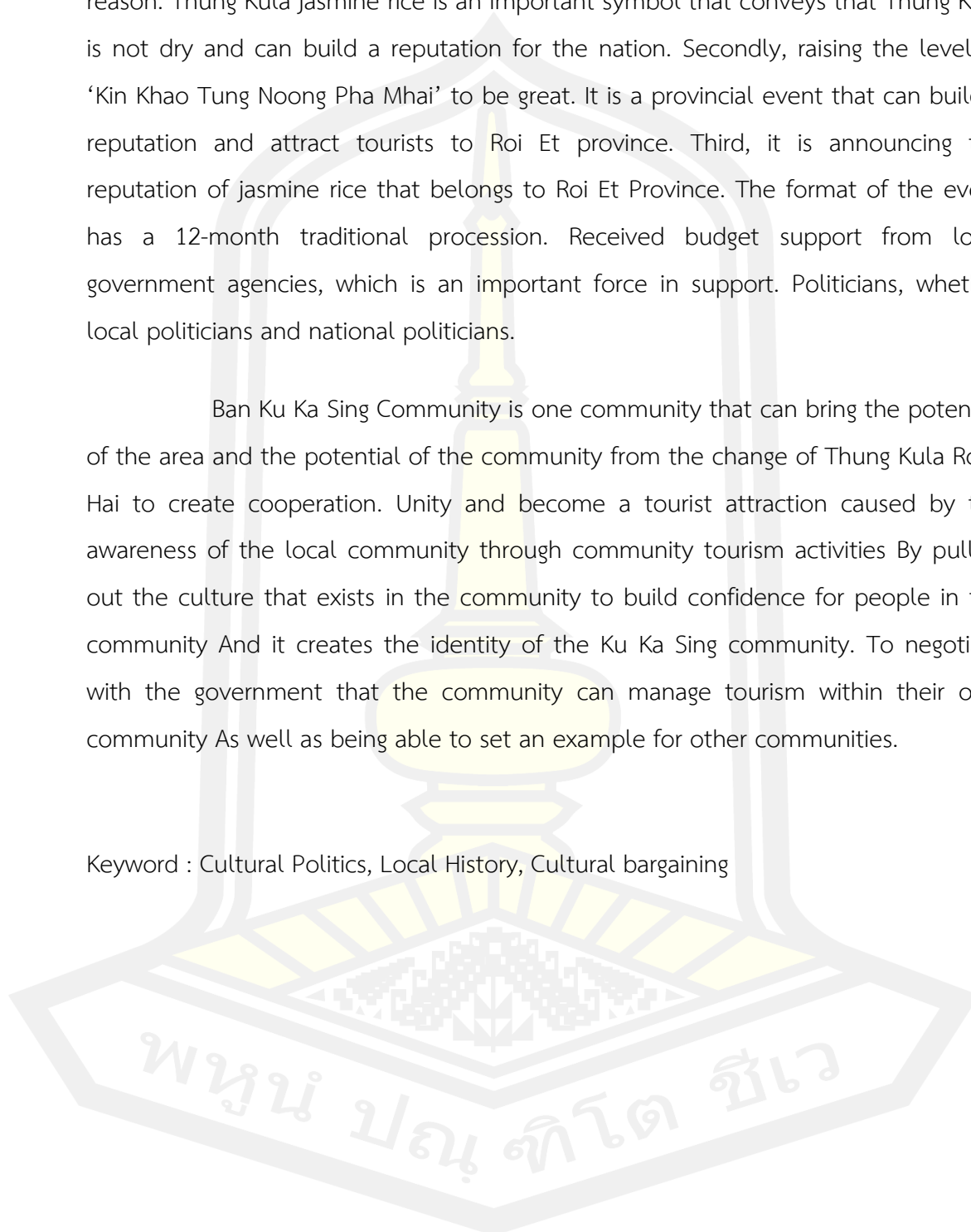
Later, In 2005 BE, there was a research project on the local history of the senior research method. Professor Srisakon Walliphodom, a community in Thung Kula Rong Hai area jointly conducted a research project on the local history series of Thung Kula Rong Hai according to the issues of each community, which the Ku Ka Sing community chose to study on "Eco-tourism management model that is suitable for the potential of Ban Ku Ka Sing Community" after the research is completed, the community can discover cultural capital that exists within the community, such as Ku Ka Sing archaeological sites, Ku Phon Wij, Ku Phon Rakhang, Song Ku tradition, rocket festival tradition and the community brings these activities as a cultural bargain By bringing traditions, archaeological sites, including various cultural capital in the community to create a tourist attraction by the community.

Politics culture is the struggle as an area to compete for power. 'Kin Khao

Tung Noong Pha Mhai' is scrambled by Roi Et province, which has the first important reason. Thung Kula jasmine rice is an important symbol that conveys that Thung Kula is not dry and can build a reputation for the nation. Secondly, raising the level of 'Kin Khao Tung Noong Pha Mhai' to be great. It is a provincial event that can build a reputation and attract tourists to Roi Et province. Third, it is announcing the reputation of jasmine rice that belongs to Roi Et Province. The format of the event has a 12-month traditional procession. Received budget support from local government agencies, which is an important force in support. Politicians, whether local politicians and national politicians.

Ban Ku Ka Sing Community is one community that can bring the potential of the area and the potential of the community from the change of Thung Kula Rong Hai to create cooperation. Unity and become a tourist attraction caused by the awareness of the local community through community tourism activities By pulling out the culture that exists in the community to build confidence for people in the community And it creates the identity of the Ku Ka Sing community. To negotiate with the government that the community can manage tourism within their own community As well as being able to set an example for other communities.

Keyword : Cultural Politics, Local History, Cultural bargaining



กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จสมบูรณ์ได้ด้วยความเมตตาช่วยเหลือจาก รศ.ดร.ทวีศิลป์ สืบวัฒนะ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ผู้เป็นครูสั่งสอนวิชาความรู้ คอยให้ความช่วยเหลือแนะนำแนวทาง วิธีคิด วิเคราะห์แก้ไขปัญหาข้อบกพร่องในงานวิทยานิพนธ์ด้วยความปรารถนาดีตลอดจนถามไถ่ติดตามการทำงานเป็นประจำจนงานวิทยานิพนธ์แล้วเสร็จ ขอขอบคุณ ผศ.ดร.กิตติสันต์ ศรีรักษา ประธานกรรมการและผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก อ.ดร.บุญสม ยอดมาลี และอ.ดร.ฐิติศักดิ์ เวชกามา กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ที่กรุณาให้คำแนะนำวิธีการวิเคราะห์และการเขียน ดูแลให้กำลังใจ ทำให้ผู้วิจัยทำวิทยานิพนธ์จนสำเร็จ

ขอขอบคุณ ดร.อำคา แสงงามและครอบครัวที่อำนวยความสะดวกในการลงพื้นที่เก็บข้อมูล เป็นที่ปรึกษาระหว่างการดำเนินการเก็บข้อมูลในพื้นที่ชุมชนกู่กาสิงห์ ตลอดจนเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัย ขอขอบคุณชาวบ้านกู่กาสิงห์ทุกท่าน ที่ให้ความร่วมมือในการสัมภาษณ์เป็นอย่างดี ขอขอบคุณคุณวุฒิกิจ กะตะสีลา คุณไกรวิทย์ นรสาร คุณเกริกกฤษณ์ โชคชัยรัชดา ที่ช่วยเก็บข้อมูลระหว่างลงพื้นที่ชุมชน ตลอดจนให้กำลังใจจนการทำวิทยานิพนธ์แล้วเสร็จ

นอกจากนี้ขอขอบคุณคุณป้าวราภรณ์ ไชยชิน ที่สนับสนุนค่าใช้จ่ายในการศึกษาระดับปริญญาโทในครั้งนี้ทั้งหมด ตลอดจนคุณพ่อชำนานู นาทันตอง คุณแม่ดวงจันทร์ นาทันตองและน้องชายที่คอยเป็นกำลังใจตลอดการศึกษา และขอบคุณภรรยา ที่มอบทั้งกำลังใจทรัพย์และกำลังใจตลอดระยะเวลาที่ข้าพเจ้าศึกษาจนสำเร็จ จึงขอขอบคุณผู้มีอุปการะคุณทุกท่านและท่านที่ไม่ได้กล่าวนามเป็นอย่างยั้งไว้ ณ โอกาสนี้

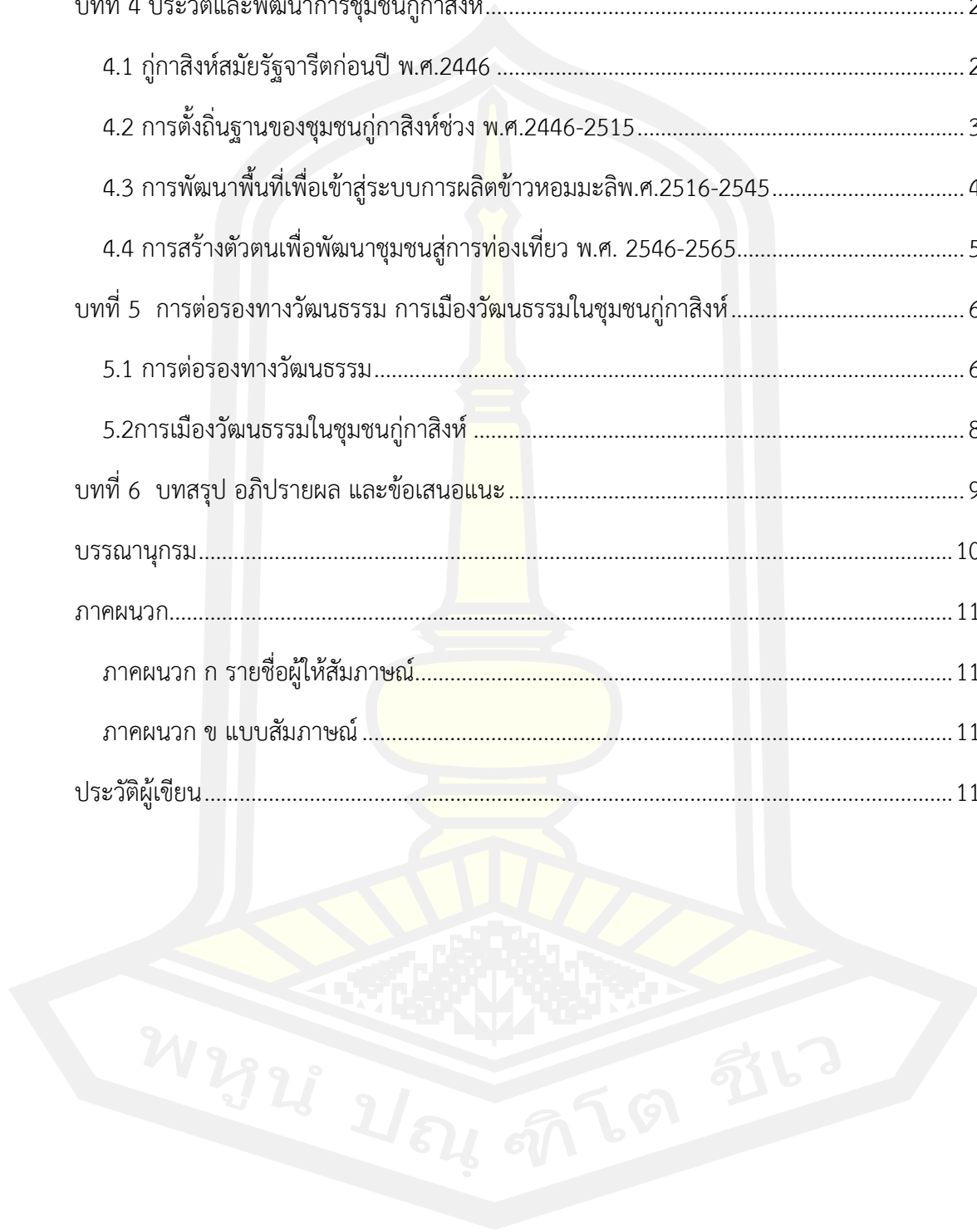
คุณค่าอันพึงมีจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ขอมอบบูชาคุณแต่บูรพาจารย์ทุกท่าน พร้อมคุณพ่อชำนานู นาทันตองและคุณย่าคำเย็น เนื่องละมุล วั้ตลอดกาลนิรันดร์ ด้วยความรักเคารพและสำนึกในพระคุณอย่างยิ่ง

ณัฐพล นาทันตอง

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ช
กิตติกรรมประกาศ.....	ญ
สารบัญ.....	ฎ
สารบัญภาพประกอบ.....	ฐ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
ภูมิหลัง.....	1
ความมุ่งหมายของการวิจัย.....	4
คำถามการวิจัย.....	4
ความสำคัญของการวิจัย.....	4
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	5
กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย.....	7
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	8
1.แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง.....	8
2.กฎหมายที่เกี่ยวข้อง.....	14
3.บริบทพื้นที่ชุมชนกู่กาสิงห์.....	15
4.เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	17
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	22
ขอบเขตของการวิจัย.....	22
เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	23
ขั้นตอนและวิธีการดำเนินการวิจัย.....	24

การเก็บรวบรวมข้อมูล	24
บทที่ 4 ประวัติและพัฒนากิจการชุมชนกุฎกาสิงห์.....	27
4.1 กุฎกาสิงห์สมัยรัฐจารีตก่อนปี พ.ศ.2446	27
4.2 การตั้งถิ่นฐานของชุมชนกุฎกาสิงห์ช่วง พ.ศ.2446-2515.....	32
4.3 การพัฒนาพื้นที่เพื่อเข้าสู่ระบบการผลิตข้าวหอมมะลิพ.ศ.2516-2545.....	41
4.4 การสร้างตัวตนเพื่อพัฒนาชุมชนสู่การท่องเที่ยว พ.ศ. 2546-2565.....	56
บทที่ 5 การต่อรองทางวัฒนธรรม การเมืองวัฒนธรรมในชุมชนกุฎกาสิงห์.....	64
5.1 การต่อรองทางวัฒนธรรม.....	64
5.2การเมืองวัฒนธรรมในชุมชนกุฎกาสิงห์	85
บทที่ 6 บทสรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	91
บรรณานุกรม.....	103
ภาคผนวก.....	110
ภาคผนวก ก รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....	111
ภาคผนวก ข แบบสัมภาษณ์	112
ประวัติผู้เขียน.....	115



สารบัญภาพประกอบ

	หน้า
ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย	7
ภาพประกอบ 2 โบราณสถานกุ่กาสิงห์	27
ภาพประกอบ 3 โบราณสถานกุ่กาสิงห์	29
ภาพประกอบ 4 โบราณสถานกุ่กาสิงห์	30
ภาพประกอบ 5 ปราสาทกุ่กาสิงห์ก่อนการบูรณะภาพของกรมศิลปากร	31
ภาพประกอบ 6 กุณฑลนาถทองคำและโคนนทีที่พบบริเวณกุ่กาสิงห์	32
ภาพประกอบ 7 การตั้งชุมชนบริเวณริมหนองซ้อง	33
ภาพประกอบ 8 การตั้งชุมชนบริเวณหนองแก้วลา	34
ภาพประกอบ 9 การตั้งชุมชนคุ้มบ้านจวน	35
ภาพประกอบ 10 ง่องหรือที่เกี่ยวข้องปลาหลด	38
ภาพประกอบ 11 แผนที่ลักษณะการปั้นคูปลาน้อยชุมชนกุ่กาสิงห์	40
ภาพประกอบ 12 นายแก้ว ตรีคาม เจ้าของรถไถคันแรกในชุมชนกุ่กาสิงห์	43
ภาพประกอบ 13 สะพานข้ามลำน้ำเสียว จากเพจ”ทุ่งกุลาร้องไห้เกษตรวิสัย	47
ภาพประกอบ 14 อนุสาวรีย์บรรพชนคนกุ่กาสิงห์	49
ภาพประกอบ 15 ปือบ้านหรือหลักบ้านชุมชนกุ่กาสิงห์	51
ภาพประกอบ 16 เจ้าปู่ป้องคำสิงห์ ปู่ตาบ้านกุ่กาสิงห์	52
ภาพประกอบ 17 ถนนคูขาดหรือทำนบกั้นน้ำ	55
ภาพประกอบ 18 ป้ายชุมชนท่องเที่ยวกุ่กาสิงห์	59
ภาพประกอบ 19 ป้ายประชาสัมพันธ์งานเทศกาลข้าวหอมมะลิโลก	61
ภาพประกอบ 20 พิพิธภัณฑ์กุ่กาสิงห์(กรมศิลปากร)และวัตถุที่จัดแสดงบางส่วน	66
ภาพประกอบ 21 พิพิธภัณฑ์มรดกภูมิปัญญา	67

ภาพประกอบ 22 การตัดลายกระดาษพื้นบ้าน(ลายกบปั้ง).....	71
ภาพประกอบ 23 โฉร่างวัดมาตรฐานที่พิกโฮมสเตย์ 2022-2025	72
ภาพประกอบ 24 ผ้าไหมลายเต่าทองเอกลักษณ์บ้านกู่กาสิงห์	73
ภาพประกอบ 25 การสร้างกู่กู่กาสิงห์ ถ่ายโดยอำคา แสงงาม	76
ภาพประกอบ 26 การจัดงานบุญบั้งไฟบ้านกู่กาสิงห์ สืบค้นจาก Facbook “ช้อยเป็นคนกู่กาสิงห์”	78
ภาพประกอบ 27 ตาแฮกและเครื่องเซ่นไหว้ ภาพจากอำคา แสงงาม	81



บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

ชุมชนกุฎกาสิงห์ ตำบลกุฎกาสิงห์ อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ทุ่งกุลาร้องไห้บริเวณทางด้านทิศใต้ของจังหวัดร้อยเอ็ด บ้านกุฎกาสิงห์มีพื้นที่ติดต่อกับอำเภอสุวรรณภูมิทางทิศตะวันออกและทิศใต้ ทิศตะวันตกติดกับบ้านเมืองบัว อำเภอเกษตรวิสัย และทางทิศเหนือติดกับบ้านม่วย ตำบลกุฎกาสิงห์ ลักษณะพื้นที่ชุมชนกุฎกาสิงห์เป็นเนินสูงวางตัวยาวแนวทิศตะวันออก-ทิศตะวันตก เป็นที่ราบลุ่มกว้างใหญ่ โดยมีลำน้ำเสียวใหญ่ไหลผ่าน(เทศบาลตำบลกุฎกาสิงห์, 2564:1) พื้นที่ของชุมชนกุฎกาสิงห์มีโบราณสถานสำคัญ 3 แห่งคือ กุฎกาสิงห์ กุโพนวิจ และกุโพนระฆัง ซึ่งเป็นศิลปวัฒนธรรมเขมร กุฎกาสิงห์เป็นโบราณสถานศิลปะเขมรที่ใหญ่ที่สุด และเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญของชุมชน ชุมชนส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรม

ตั้งแต่ทศวรรษ 2510 เป็นต้นมาชุมชนได้รับผลกระทบในด้านที่ติจากการพัฒนาทุ่งกุลาร้องไห้ เช่นการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้คน ปรับปรุงสภาพดิน แหล่งน้ำ สร้างโครงข่ายเส้นทางคมนาคม การปฏิรูปและจัดสรรที่ดินอย่างเป็นรูปธรรมผ่าน “โครงการพัฒนาทุ่งกุลาร้องไห้” ที่ถูกบรรจุไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ(นราวิทย์ ดาวเรือง, 2564:135)

ในระยะแรกชุมชนกุฎกาสิงห์ไม่ได้แตกต่างไปจากผู้คนชุมชนอื่นที่อาศัยอยู่ทุ่งกุลาร้องไห้ ชุมชนตั้งบ้านเรือนอยู่บนที่เนินหรือโคก ยกเว้นผู้ที่อพยพมาช่วงหลังเมื่อพื้นที่เริ่มหนาแน่นจึงต้องตั้งถิ่นฐานในที่ลุ่ม ในระยะแรกนี้การดำรงชีวิตของผู้คนอยู่ด้วยการ “หาอยู่หากิน” คือพึ่งข้าว ปลา ป่า เกลือ การเพาะปลูกข้าวประสบปัญหาน้ำท่วมซึ่งทำให้ได้ผลผลิตที่น้อยไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพ แต่ชุมชนก็สามารถหาปลาที่มีอยู่ในพื้นที่ซึ่งสามารถจับได้ตลอดทั้งปี แต่ปลาก็จะมีมากในช่วงเดือนกันยายนถึงเดือนกุมภาพันธ์ โดยเฉพาะเดือนตุลาคมปลาจะชุมมาก โดยชาวบ้านได้จับปลาไปแลกเปลี่ยนข้าว เกลือ กับชุมชนอื่นได้

หลังทศวรรษ 2500 เกิดความเปลี่ยนแปลงหลายประการกับชุมชนกุฎกาสิงห์ พื้นที่ที่เป็นที่ลุ่มสามารถปลูกข้าวได้หลังจากมีการพัฒนาพื้นที่ในโครงการทุ่งกุลาร้องไห้ มีการพัฒนาพื้นที่ให้สามารถทำการเกษตรได้ส่งผลให้ที่ดินเริ่มมีราคาเพิ่มสูงขึ้น ที่สำคัญคือทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการผลิตข้าวซึ่งจากเดิมใช้พันธุ์ข้าวท้องถิ่นที่สามารถทนน้ำท่วมขังได้ เปลี่ยนมาเป็นข้าว กข ที่ใช้การปักดำแทนทำให้ได้ปริมาณข้าวเพิ่มมากขึ้น ด้วยสภาพทางภูมิศาสตร์ของพื้นที่กุฎกาสิงห์ซึ่งเป็นหนึ่งในเขตทุ่งกุลาร้องไห้และได้รับข้าวหอมมะลิเข้ามาปลูกในชุมชนเมื่อปี 2512 ชื่อเดิมของข้าวหอมมะลิเรียกว่า “ข้าวดอกมะลิ” มาจากท้องที่แหลมประดู่ อำเภอพนสนิมคม จังหวัดชลบุรี โดยนายจรูญ ดัณฑุณินนำมา

ปลูกที่อำเภอบางคล้า เมื่อ พ.ศ.2488 ต่อมากรมการข้าวนำไปคัดเลือกจนเป็นข้าวพันธุ์ สำหรับให้ชาวนาปลูก ได้ตั้งชื่อแม่พันธุ์นี้ว่า “ข้าวดอกมะลิ 105” ชื่อดอกมะลิเป็นชื่อเดิมที่ชาวบ้านเรียก ส่วน 105 หมายถึงรวงที่ 105 ในจำนวน 199 รวงที่เก็บรวบรวมมา ต่อมา พ.ศ.2500 มีการนำพันธุ์ข้าวหอมมะลิไปทดลองปลูกในทุกภูมิภาคของประเทศไทย แต่ประสบความสำเร็จที่ภาคอีสาน ข้าวหอมมะลิสายพันธุ์ 105 ได้ผลดีมากที่สุด รวงดีที่สุด เมล็ดยาวเรียวยาว สมบูรณ์ ซึ่งเป็นพื้นที่บริเวณตอนล่างของทุ่งกุลาร้องไห้ พื้นที่อำเภอเกษตรวิสัย สุวรรณภูมิ โพนทราย และปทุมรัตน์(วัชรินทร์ แสงรุ่งเมือง, 2551:54-55)

จากการพัฒนาทุ่งกุลาร้องไห้ทำให้เกิดการขยายตัวของการบุกเบิกที่ดินอย่างกว้างขวางชุมชน กูกาสิงห์ สร้างถนนเพื่อการคมนาคมที่สะดวกมากขึ้น ขุดคลองเพื่อระบายน้ำกักเก็บน้ำ ส่งผลให้พื้นที่ที่ถูกน้ำท่วมซึ่งสามารถทำการเกษตรได้ แต่ด้วยพื้นที่ที่เต็มไปด้วยหญ้าซึ่งการไถนาด้วยสัตว์ไม่สามารถไถหญ้าออกได้ จึงมีการซื้อรถแทรกเตอร์ขึ้นโดยคนในชุมชนกูกาสิงห์สามารถไถหญ้าและพัฒนาพื้นที่เป็นที่เพาะปลูกข้าวได้เป็นอย่างดีสามารถทำรายได้ให้เจ้าของที่ดินได้ ที่ดินจึงมีราคาที่สูงขึ้นจนปัจจุบันราคาไม่ต่ำกว่าไร่ละหนึ่งแสนบาท ประกอบกับการใช้รถแทรกเตอร์เป็นที่นิยมมากในเขตทุ่งกุลาร้องไห้ และเป็นอาชีพที่สร้างรายได้ในช่วงนั้น(นายบัวลอง แพงวงศ์,2561,สัมภาษณ์)

ความเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญเกิดขึ้นเมื่อสำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตร(สปก.)ได้เข้ามาดำเนินการปฏิรูปที่ดินชุมชนกูกาสิงห์ช่วงปี2514-2518 ได้มีการกำหนดให้ครอบครัวสามารถครอบครองได้ 50 ไร่ ส่วนคนโสดครอบครองได้ 28 ไร่ เหลือจากนั้นต้องเวนคืนรัฐซึ่งได้ราคาไร่ละ 1,000 บาท จากข้อกำหนดดังกล่าวทำให้ผู้ที่มีที่นาในครอบครองจำนวนหลายร้อยไร่ได้รับผลกระทบซึ่งมีจำนวนมากในชุมชนกูกาสิงห์ รัฐเข้ามาใช้อำนาจในการจัดการที่ดินของชุมชน เมื่อมีอำนาจย่อมมีการต่อรองอำนาจเกิดขึ้น ซึ่งชุมชนกูกาสิงห์มีนโยบายรักษาที่ดินไว้ในตระกูลของตนเองด้วยการสร้างวัฒนธรรมการแต่งงานในเครือญาติของตนเองเพื่อรักษาที่ดินไม่ให้ตกอยู่ในตระกูลอื่น ๆ โดยมีการแต่งงานแล้วโอนที่นาให้เพื่อรักษาไว้หรือให้มีการเวนคืนน้อยที่สุด ซึ่งในช่วงดังกล่าวมีการดำเนินการแต่งงานกันจำนวน 148 คู่(วาโย ตีกประโคน, 2553:112) หลังจากปี 2525 การสื่อสารการคมนาคมสะดวกสบายมากขึ้นทำให้มีการออกไปทำงานภายนอก ส่งลูกหลานออกไปเรียนหนังสือทำให้เกิดการติดต่อกับภายนอกและการแต่งงานภายในตระกูลตนเองเริ่มหายไปมากที่สุด

หลังจากการคมนาคมสะดวกสบายมากขึ้นทำให้การติดต่อโลกภายนอกมีมากขึ้น ทำให้ชุมชนกูกาสิงห์เริ่มเป็นที่รู้จักของคนภายนอกในปี 2534 กรมศิลปากรมีการขุดบูรณะกูกาสิงห์และขุดบูรณะกูโพนวิงและกูโพนระฆังทำให้ทราบลักษณะของโบราณสถานแต่ละแห่งชัดเจนมากขึ้น ต่อมาปี 2545 รัฐมีนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวให้มีความหลากหลาย เป็นทางเลือกตอบสนองความต้องการนักท่องเที่ยว กระจายรายได้สู่ภาคการเกษตรในชนบท จังหวัดร้อยเอ็ดจึงเลือกเอาชุมชนกูกาสิงห์เนื่องจากเป็นที่ตั้งของโบราณสถานสำคัญถึง 3 แห่ง จนมีการจัดงาน “กินข้าวทุ่งนุ่นผ้าไหม” ซึ่งมี

นายสรอรรถ กลิ่นประทุม รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์เป็นประธาน พร้อมมีการเชิญเกษตรจังหวัดจากทั่วประเทศมาร่วมงานครั้งนี้ด้วย กิจกรรมภายนอกมากมายการจัดงานดำเนินการโดยคนภายนอกชุมชน ไม่ได้สร้างรายได้ให้ชุมชนเลย ต่อมาปี 2546 มีการวางแผนเตรียมงานวันข้าวหอมมะลิโลกที่ชุมชนกุ้งกาสิงห์อีกครั้งซึ่งครั้งนี้ชุมชนกุ้งกาสิงห์เป็นผู้จัดการต้อนรับซึ่งชุมชนมีการเตรียมงานพร้อมแล้ว ต่อมาจังหวัดร้อยเอ็ดได้ย้ายสถานที่การจัดงานจากกุ้งกาสิงห์มาจัดที่บึงพลายชัย สร้างความไม่พอใจให้กับชุมชนเป็นอย่างมาก(อำคา แสงงาม, 2549:2)

จากกรณีดังกล่าวชุมชนกุ้งกาสิงห์นำโดยนายอำคา แสงงาม ครูนักวิชาการคนสำคัญ พร้อมทั้งดำรงตำแหน่งประธานสภาวัฒนธรรมของตำบลกุ้งกาสิงห์ เห็นว่าชุมชนควรจัดการท่องเที่ยวกุ้งกาสิงห์ด้วยชุมชนเองมากกว่าที่จะพึ่งความช่วยเหลือจากหน่วยงานภายนอกจึงมีการตั้งชมรมการท่องเที่ยวขึ้นมาเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวชุมชนกุ้งกาสิงห์ซึ่งมีกิจกรรมที่จัดขึ้นโดยชุมชนเองซึ่งจากทรัพยากรที่ชุมชนมีอยู่มีหลากหลายเช่น โบราณสถานที่สำคัญ ศูนย์ผ้าไหม การทำเกษตรแบบผสมผสาน พิพิธภัณฑสถาน เป็นต้น และในปี 2548 มีโครงการวิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของเมธีวิจัยอาวุโส ศาสตราจารย์พิเศษศรีศักร วัลลิโภดม ซึ่งจากเหตุการณ์ดังกล่าวทำให้ชุมชนกุ้งกาสิงห์สามารถเขียนประวัติศาสตร์ของตนเองขึ้นมา ทำให้ชุมชนเกิดสำนึกรักพื้นที่ของตนขึ้นมา จากการกลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยว การสร้างสำนึกรักชุมชน ทำให้กุ้งกาสิงห์เริ่มรื้อฟื้นประเพณีต่าง ๆ ขึ้น และทำให้เป็นประเพณีประติษฐ์เพื่อการท่องเที่ยวขึ้น(อำคา แสงงาม, 2565, สัมภาษณ์)

ประเพณีและกิจกรรมต่าง ๆ เริ่มมีบทบาทจริงจังนับตั้งแต่พ.ศ.2550 นายอำคา แสงงามได้ร่วมกับชุมชนกุ้งกาสิงห์รื้อฟื้นประเพณีสงกรานต์ที่เคยปฏิบัติกันมาตั้งแต่อดีตจนกระทั่งปี พ.ศ.2541 เทศบาลกุ้งกาสิงห์ได้รวมการจัดงานสงกรานต์และงานสงกรานต์เข้าด้วยกันทำให้งานสงกรานต์แบบโบราณนั้นหายไปในปี พ.ศ.2542 อย่างไรก็ตามในปี พ.ศ.2550 นายอำคา และชุมชนได้ร่วมกันแยกงานสงกรานต์ออกมาจัดในวันเพ็ญเดือนห้าตามประเพณีโบราณ ปรากฏว่ามีผู้เข้าร่วมงานสงกรานต์จำนวนมาก รวมทั้งชุมชนเกิดความสามัคคีเป็นอย่างดี ซึ่งการจัดงานสงกรานต์ไม่ได้ใช้งบประมาณจากทางราชการ นอกจากประเพณีสงกรานต์ชุมชนได้รื้อฟื้นประเพณีบุญบั้งไฟ ซึ่งจัดขึ้นในวันเสาร์แรกของเดือนพฤษภาคมของทุกปี โดยในงานไม่เพียงแต่คนในชุมชนกุ้งกาสิงห์เท่านั้นปรากฏว่ามีคนจากหมู่บ้านอื่น นักท่องเที่ยวจากภายนอกเข้ามาชมงานด้วย นอกจากการรื้อฟื้นประเพณีเก่ามาจัดใหม่ชุมชนยังมีการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้เพิ่มขึ้นจากเดิมเพื่อความหลากหลายได้มีการจัดทำพิพิธภัณฑสถานประจำหมู่บ้านขึ้น จัดให้มีที่พักแบบโฮมสเตย์และจะมีการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรขึ้นอีกในอนาคต(วชิราภรณ์ วรรณโชติ, 2559:9)

ด้วยเหตุดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาการเมืองในวัฒนธรรมของเทศกาลข้าวหอมมะลิในจังหวัดร้อยเอ็ด เนื่องจากเรื่องราวดังกล่าวข้างต้นชุมชนมี ต่อรองกับรัฐส่วนกลาง รัฐท้องถิ่น เพื่อปกป้องพื้นที่ชุมชนปกป้องวัฒนธรรมของตนเอง ผ่านการนำเอาทุนทางวัฒนธรรมในพื้นที่มาจัดการท่องเที่ยวด้วยตัวชุมชนเอง ซึ่งผู้วิจัยจะศึกษาตามวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้ เพื่อศึกษาประวัติและ

พัฒนาการของเทศบาลข้าวหอมมะลิ เพื่อศึกษาพัฒนาการการต่อรองทางการเมืองในรูปแบบใหม่ เพื่อศึกษาการเมืองวัฒนธรรมของชุมชนกู่กาสิงห์

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติและพัฒนาการของชุมชนกู่กาสิงห์
2. เพื่อศึกษาการต่อรองทางวัฒนธรรมของชุมชนกู่กาสิงห์
3. เพื่อศึกษาการเมืองวัฒนธรรมของชุมชนกู่กาสิงห์

คำถามการวิจัย

การที่จังหวัดร้อยเอ็ดย้ายการจัดงานเทศกาลข้าวหอมมะลิโลกครั้งที่สองจากพื้นที่กู่กาสิงห์ไปที่ สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ อําเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด งานวิจัยชิ้นนี้เริ่มต้นจากข้อสังเกตว่าการจัดงานกินข้าวทุ่งนุ่นผ้าไหมโดยชุมชนกู่กาสิงห์ครั้งที่สองที่จัดขึ้นโดยชุมชนนั้นเกิดขึ้นเพราะสาเหตุใด จึงเกิดสมมติฐานว่ากระบวนการการจัดงานในครั้งแรกนั้นชุมชนไม่ได้มีส่วนร่วมในการจัดงาน และการจัดงานครั้งที่สองถูกยกเลิกไปทำให้ชุมชนเกิดความคิดที่จะสร้างการท่องเที่ยวด้วยตนเอง ในงานชิ้นนี้ผู้วิจัยจึงตั้งคำถามการวิจัย 3 ประการดังนี้

1. ชุมชนกู่กาสิงห์มีความเป็นมาอย่างไรตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน
2. ชุมชนกู่กาสิงห์ใช้อะไรเป็นเครื่องต่อรองทางวัฒนธรรม
3. การเมืองวัฒนธรรมในชุมชนกู่กาสิงห์เป็นการเมืองระหว่างใครกับใคร

ความสำคัญของการวิจัย

ผลของการวิจัยมีความสำคัญดังนี้

1. ผลการวิจัยครั้งนี้ทำให้ทราบประวัติความเป็นมาของชุมชนกู่กาสิงห์ ด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เพื่อเป็นข้อมูลทางวิชาการในด้านประวัติศาสตร์รวมถึงเป็นฐานข้อมูลที่สำคัญของชุมชน
2. ทำให้ทราบวิธีการต่อรองทางวัฒนธรรมของชุมชนกู่กาสิงห์
3. ทำให้ทราบว่าการเมืองวัฒนธรรมเป็นเรื่องราวระหว่างใครกับใคร

นิยามศัพท์เฉพาะ

ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น คือประวัติของชุมชนในท้องถิ่น ประกอบด้วยส่วนที่เป็นเมืองและ เป็นบ้าน การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นคือการศึกษาประวัติศาสตร์ของชุมชน ประวัติศาสตร์ของ มนุษย์สืบเนื่องจากโบราณถึงปัจจุบัน โดยเน้นผู้คนที่อยู่ในสังคมในท้องถิ่นที่แห่งหนึ่ง มิได้เน้นสถานที่ สิ่งก่อสร้างศิลปะโบราณวัตถุสถาน แต่ต้องเน้นที่ผู้คนในชุมชนก่อนแล้วสิ่งอื่นจึงเป็นผลตามมา(ธิดา สารยา, 2529)

งานวิจัยชิ้นนี้กล่าวถึงประวัติศาสตร์ท้องถิ่น คือ การศึกษาสังคม “คนตัวเล็กตัวน้อย” ซึ่งเป็นชนบทหรือเป็นเมืองตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยมองผ่านข้อมูลหลักฐานของท้องถิ่นเป็นข้อมูล หลัก เป็นการมองท้องถิ่นจากเบื้องล่าง ผลของการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจะช่วยให้มองเห็นภาพ สังคมในระดับจุลภาค หรือสังคมที่เป็นมาตุภูมิชัดเจนขึ้น และในที่สุดจะช่วยสร้างภาพรวมแห่งอดีต ของสังคมทั้งหมด

การเมืองวัฒนธรรม(cultural politics) หมายถึง ระบบความหมายที่มนุษย์ใช้มองโลก และกำกับพฤติกรรมของตนเอง ตั้งแต่เรื่องอาหารการกิน การแต่งกาย รสนิยมทางเพศ ศิลปะ การศึกษา ศาสนา ประวัติศาสตร์ ไปจนถึงระบบการปกครองหรือเรียกกางๆว่า “ในการเมืองมี วัฒนธรรม ในวัฒนธรรมก็มีการเมืองซ่อนอยู่” การเมืองไม่ได้อยู่แค่ในรัฐสภา ในกองทัพ ในพรรค การเมือง ในรัฐธรรมนูญ แต่การเมืองที่สอดแทรกอยู่ในทุกอนุทางวัฒนธรรมไม่ว่าจะอยู่ในนิยาย ภาพยนต์ ดนตรี ละครหลังข่าว ภาพเขียนศิลปะ แสตมป์ อาหาร แบบเรียน อนุสาวรีย์ ประติมากรรม ไปจนถึงพิธีกรรมต่าง ๆ ในพื้นที่หรือสิ่งประดิษฐ์ทางวัฒนธรรม(ประจักษ์ ก้องกีรติ, 2558:13)

ในงานวิจัยชิ้นนี้การเมืองวัฒนธรรมคือ การต่อรองระหว่างชุมชนกับหน่วยงานของรัฐ โดย หน่วยงานของรัฐเข้ามาทำการขัดผลประโยชน์กับประชาชน ดังกรณี พ.ศ.2514-2518 มีการปฏิรูป ที่ดินโดยสำนักงานปฏิรูปที่ดิน ส่งผลให้ผู้ที่ครอบครองที่ดินมากกว่า 50 ไร่ต้องคืนให้กับหน่วยงานของ รัฐ แต่ชาวชุมชนกุกาสิงห์ก็ต่อรองกับรัฐเพื่อให้ได้ที่ดินคืนมาโดยการแต่งงานในเครือญาติของตนเอง เพื่อรักษาที่ดินของบรรพบุรุษไว้

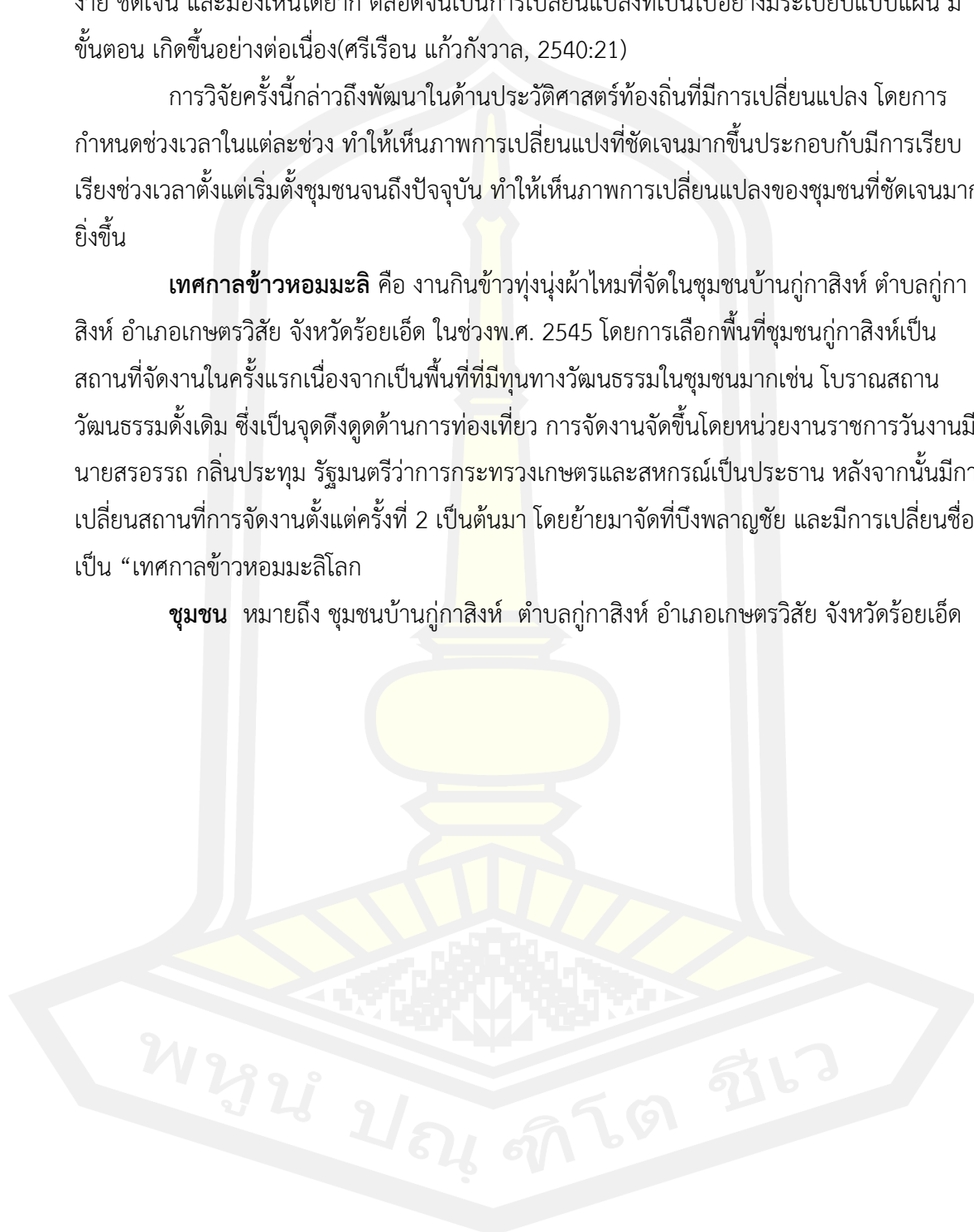
การต่อรองทางวัฒนธรรม การต่อรอง การต่อต้าน การต่อสู้ เป็นความสัมพันธ์ระหว่าง วัฒนธรรมที่ด้อยกว่าและเหนือกว่า ไม่ว่าจะอยู่ในส่วนของแนวระนาบนี้มักจะเป็นลักษณะเชิงรุก และ การต่อต้านในแง่ของโครงสร้าง ผลที่เกิดขึ้นจากการต่อต้านไม่ได้เป็นสิ่งที่ถูกกำหนดมาแต่เป็นสิ่งที่ สร้างให้เกิดขึ้น ชนชั้นที่ด้อยกว่าทำให้เกิด เวทีของการต่อสู้ อันเป็นที่ตั้งสมมติวิธีการตอบโต้อันเป็น วิธีการจัดการและการต่อต้าน(จารุภา พานิชภักดิ์, 2549:29)

พัฒนาการ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่องทั้งที่สังเกตได้ง่าย ชัดเจน และมองเห็นได้ยาก ตลอดจนเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เป็นไปอย่างมีระเบียบแบบแผน มีขั้นตอน เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง(ศรีเรือน แก้วกังวาล, 2540:21)

การวิจัยครั้งนี้กล่าวถึงพัฒนาในด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่มีการเปลี่ยนแปลง โดยการกำหนดช่วงเวลาในแต่ละช่วง ทำให้เห็นภาพการเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจนมากขึ้นประกอบกับการเรียบเรียงช่วงเวลาตั้งแต่เริ่มตั้งชุมชนจนถึงปัจจุบัน ทำให้เห็นภาพการเปลี่ยนแปลงของชุมชนที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

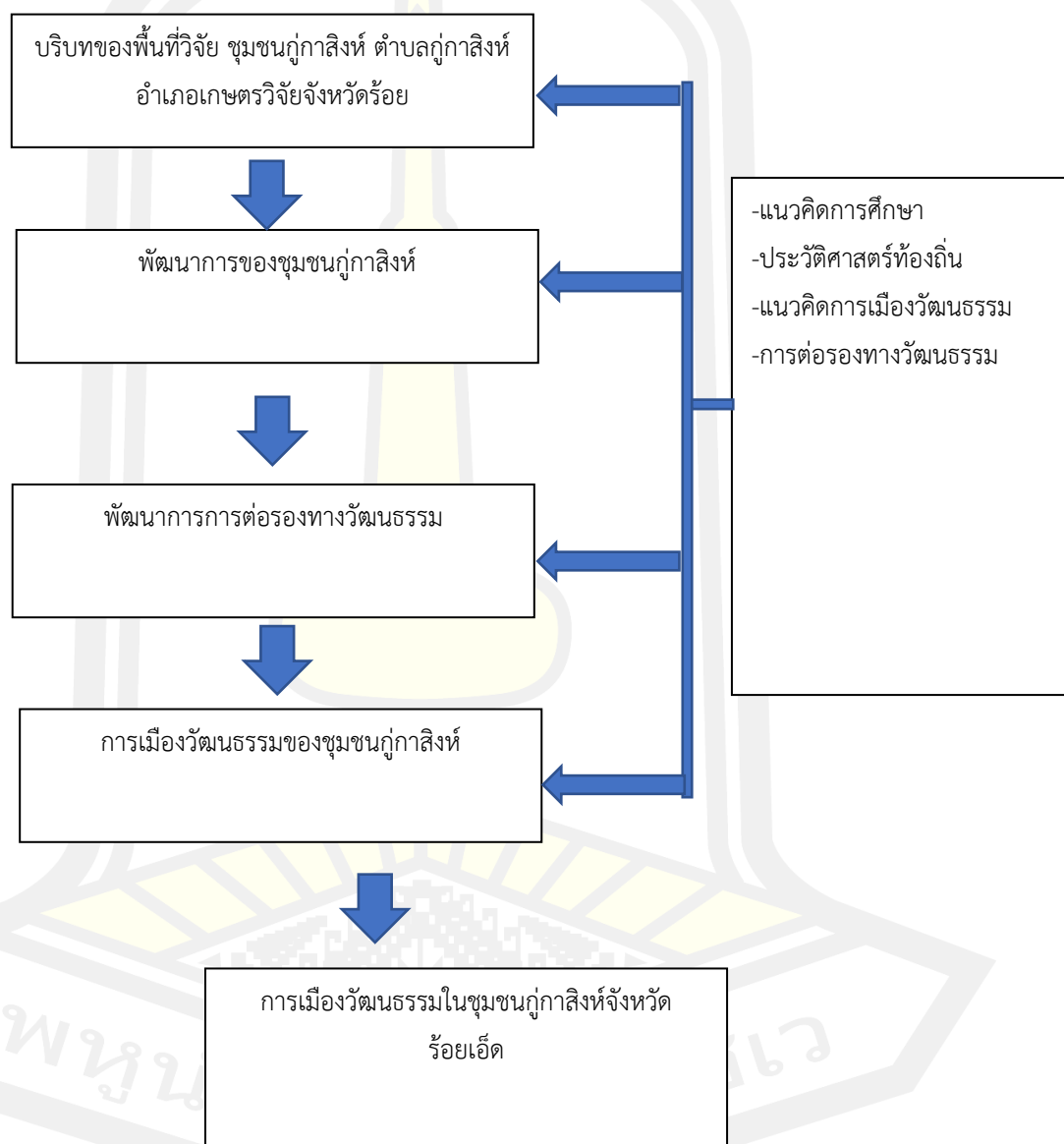
เทศกาลข้าวหอมมะลิ คือ งานกินข้าวทุ่งนุ่นผ้าไหมที่จัดในชุมชนบ้านกู่กาสิงห์ ตำบลกู่กาสิงห์ อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด ในช่วงพ.ศ. 2545 โดยการเลือกพื้นที่ชุมชนกู่กาสิงห์เป็นสถานที่จัดงานในครั้งแรกเนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีทุนทางวัฒนธรรมในชุมชนมากเช่น โบราณสถาน วัฒนธรรมดั้งเดิม ซึ่งเป็นจุดดึงดูดด้านการท่องเที่ยว การจัดงานจัดขึ้นโดยหน่วยงานราชการวันงานมี นายสรอรรถ กลิ่นประทุม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์เป็นประธาน หลังจากนั้นมีการเปลี่ยนสถานที่จัดงานตั้งแต่ครั้งที่ 2 เป็นต้นมา โดยย้ายมาจัดที่บึงพลาญชัย และมีการเปลี่ยนชื่อเป็น “เทศกาลข้าวหอมมะลิโลก

ชุมชน หมายถึง ชุมชนบ้านกู่กาสิงห์ ตำบลกู่กาสิงห์ อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด



กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้แนวคิดการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น การเมืองวัฒนธรรม การต่อรองวัฒนธรรม เป็นกรอบแนวทางในการศึกษาพัฒนาการของของชุมชนกู่กาสิงห์ พัฒนาการการต่อรองทางวัฒนธรรม โดยวิธีการสังเกต สัมภาษณ์ สันทนากลุ่ม ดังแผนภาพต่อไปนี้



ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การเมืองวัฒนธรรมในชุมชนกู่กาสิงห์จังหวัดร้อยเอ็ด ผู้วิจัยได้สืบค้นศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

- 1.แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง
- 2.กฎหมายที่เกี่ยวข้อง
- 3.บริบทของพื้นที่ชุมชนกู่กาสิงห์
- 2.เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1.แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

- 1.1กรอบแนวคิดเกี่ยวกับประวัติศาสตร์และประวัติศาสตร์ท้องถิ่น (Local History)

ภายใต้กรอบแนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาทางประวัติศาสตร์นั้น(อรรถจักร สัตยานุรักษ์, 2548:7) ได้กล่าวไว้อย่างน่าสนใจที่ว่า ความต้องการเรียนรู้ “ประวัติศาสตร์” เป็นความจำเป็นของสังคมมนุษย์ เพราะ“ประวัติศาสตร์” เป็นเสมือน“ความทรงจำร่วมของสังคม”ที่ทำให้สมาชิกของสังคมหนึ่งๆ รัับรู้ว่าอะไรคือความสำเร็จและความ ล้มเหลวในอดีตที่ผ่านมา สาเหตุหรือปัจจัยของความสำเร็จและล้มเหลวเหล่านั้นมีอะไรบ้าง ทิศทางที่สังคมได้ดำเนินมาแต่อดีตนั้นเป็นทิศทางที่เหมาะสมแล้วหรือไม่ เพียงใด และเป้าหมายที่สังคมกำลังดำเนินไปสู่คืออะไร และจะบรรลุเป้าหมายดังกล่าวได้อย่างไร “ประวัติศาสตร์”จึงเป็นกลไกสำคัญในการก่อรูปลักษณะของสังคมทั้งในปัจจุบันและอดีตการสร้างและถ่ายทอดประวัติศาสตร์จึงเป็นพันธกิจของมนุษย์ในทุกสังคม ทั้งนี้ “ประวัติศาสตร์” ของสังคมไทยได้ถูกสร้างขึ้นมาและถ่ายทอดโดย “ชนชั้นนำ” ทางด้านการเมือง ศาสนา เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมของประเทศเป็นหลัก โดยที่ประชาชนมีส่วนร่วมไม่มากนัก(นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2523 : 42-62) ซึ่งมีความสอดคล้องกับการให้ความหมายของประวัติศาสตร์แห่งชาติของ(ศรีศักดิ์ วัลลิโภดม, 2549) ที่ว่า ประวัติศาสตร์สังคมที่แสดงให้เห็นความเป็นมาของผู้คนในประเทศเดียวกันที่อยู่เหนือระดับท้องถิ่นอันหลากหลาย เป็นพื้นที่หรือแผ่นดินที่เป็นประเทศชาติ เช่นดินแดนประเทศไทยเรียกว่าสยามประเทศ มีประวัติศาสตร์ การเมือง และเศรษฐกิจที่ยึดโยงผู้คนในท้องถิ่นที่หลากหลายให้รวมเป็นพวกเดียวกัน เช่น มีภาษากลางร่วมกัน มีสถาบันพระมหากษัตริย์และการปกครองร่วมกัน เป็นต้น องค์ประกอบทั้งหมดนั้นหล่อหลอมและผลักดันให้คนในดินแดนสยามสมมุติชื่อเรียกตนเองอย่างหลวม ๆ ว่า “คนไทย” ดังนั้นคนไทยจึงเป็นชื่อรวมของคนไทยในระดับชาติภูมิ ประวัติศาสตร์ชาติภูมิจึงกลายเป็นประวัติศาสตร์รัฐชาติ หรือเป็นประวัติศาสตร์

แห่งชาติที่ถูกสร้างขึ้นมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ต่อมาได้มีการเขียนประวัติศาสตร์แห่งชาติให้ผสมผสานปะปนเข้ากับประวัติศาสตร์อาณานิคมของมหาอำนาจตะวันตก จนทำให้เกิดประวัติศาสตร์เชื้อชาตินิยม (Race) ตั้งแต่สมัยที่ประเทศไทยมีจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรีเป็นต้นมา(ศรีศักดิ์ วัลลิโภดม, 2549:17-18)

อย่างไรก็ตามนับตั้งแต่ปี 2516 เป็นต้นมาที่เกิดการลุกฮือของประชาชน เพื่อต่อต้านเผด็จการทหารดังกล่าวเป็นทั้งการปฏิวัติทางการเมืองและการปฏิวัติทางภูมิปัญญา ความรู้ประวัติศาสตร์แบบเดิมได้ถูกทำลาย และปฏิเสธ เกิดมีกระแสใหม่ของการศึกษาประวัติศาสตร์ขึ้น (ธงชัย วินิจจะกุล, 2543:18-47) ซึ่งกระแสความสนใจในประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เป็นปรากฏการณ์หนึ่งที่เป็นผลมาจากเหตุการณ์ดังกล่าว นับตั้งแต่ ทศวรรษ 2520 เป็นต้นมา การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในสังคมไทยได้ขยายตัวขึ้นอย่างมาก ประชาชนท้องถิ่นทั่วประเทศได้แสดงความสนใจในเอกลักษณ์ของท้องถิ่นทั้งใน เรื่องราวของเมือง ประวัติบุคคลสำคัญ รวมถึงเนื้อหาต่าง ๆ ในระดับชุมชนหมู่บ้านที่ยึดเอาประชาชนธรรมดาเป็นศูนย์กลางเพื่อเข้าใจความหลากหลายของวิถีชีวิตตามท้องถิ่น ต่าง ๆ ในที่สุดแล้ว การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นได้กลายมาเป็นส่วนหนึ่งของแผนการศึกษาในปี พ.ศ.2521 เพื่อมุ่งหวังให้คนท้องถิ่นจะรู้จักตนเองและประวัติศาสตร์ตนเอง

ความหมายของประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

การศึกษาประวัติศาสตร์ในลักษณะของประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ในสังคมไทยได้รับความสนใจมากขึ้นในช่วงหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่มีผลอย่างยิ่งต่อสังคมไทย คือนอกจากจะเกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสังคมแล้ว ยังมีกระแสตื่นตัวเรียกร้องความเท่าเทียมกันในสังคม มีการตื่นตัวทางความคิดและสติปัญญาที่นำไปสู่ความสนใจประวัติศาสตร์ตามมา (สร้อยดี อ่องสกุล, 2551) ในขณะเดียวกัน ธงชัย วินิจจะกุล นักวิชาการทางด้านประวัติศาสตร์เริ่มมีปฏิริยากับการศึกษาประวัติศาสตร์กระแสหลักแบบดั้งเดิมที่มีศูนย์กลางอยู่ที่พระมหากษัตริย์ราชวงศ์ ทั้งการศึกษาประวัติศาสตร์ของเมืองราชธานีแบบเส้นตรง จากสุโขทัย อโยธยา ธนบุรี และรัตนโกสินทร์ หรือที่รู้จักกันว่าเป็นวิธีประวัติศาสตร์แบบสำนักดำรงราชานุภาพ การตื่นตัวศึกษาประวัติศาสตร์ไทยแนวใหม่ ที่มีไข่มุมศูนย์กลางอยู่ที่รัฐไทยแบบราชวงศ์ขยายตัว จากนั้นจึงมีการศึกษาประวัติศาสตร์ที่ให้ความสำคัญต่อการศึกษาร່ือราวของสามัญชน รวมไปถึงการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นตามภูมิภาคต่าง ๆ ได้ขยายตัวอย่างกว้างขวางมากยิ่งขึ้น

ในส่วนของความหมายของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นนั้นนักวิชาการด้านประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรม หลายท่านได้พยายามให้ความหมายไว้ในหลายลักษณะแต่เป็นไปในแนวทางเดียวกัน คือ เป็นการมองประวัติศาสตร์ผ่านท้องถิ่น ดังที่ สืบแสง พรหมบุญ (2523) อธิบายไว้ว่า ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นคือการค้นหาร่องรอยของการกำเนิดชุมชนในลักษณะต่าง ๆ เช่นคติความเชื่อ การดำรงชีวิต การตั้งถิ่นฐาน ความเจริญและความเสื่อมของชุมชน ซึ่งเป็นการมองประวัติศาสตร์

จากท้องถิ่น เพื่อให้ทราบถึงพัฒนาการของชุมชนในท้องถิ่นนั้นๆ (สืบแสง พรหมบุญ, 2523:17-44) ในขณะที่ ศรีศักร วัลลิโภดม (2549) เห็นว่าประวัติศาสตร์ท้องถิ่นคือการศึกษาชุมชนที่มองจากระดับล่างสู่เบื้องบน ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมีการเริ่มต้น มีพัฒนาการ มีการคลี่คลาย หรืออาจสิ้นสุดไปได้ และเป็นเรื่องราวของสังคมนั้น ๆ ที่ครอบคลุมด้านต่าง ๆ ทั้งด้านเศรษฐกิจการเมือง สังคม วัฒนธรรม และระบบความเชื่อ(ศรีศักร วัลลิโภดม, 2549:7-14)

นอกจากนี้ ธิดา สาระยา (2529) ให้ความเห็นไว้ว่า ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นคือประวัติของชุมชนในท้องถิ่น ประกอบด้วยส่วนที่เป็นเมืองและส่วนที่เป็นบ้าน การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นคือการศึกษาประวัติศาสตร์ของชุมชน ประวัติศาสตร์ของมนุษย์สืบเนื่องจากโบราณถึงปัจจุบัน โดยเน้นที่ผู้คนที่อยู่ในสังคมในท้องถิ่นที่แห่งหนึ่ง ๆ มิได้เป็นการเน้นที่สถานที่ สิ่งก่อสร้าง ศิลปะโบราณวัตถุสถาน แต่ต้องเน้นผู้คนที่อยู่ในชุมชนก่อนแล้วสิ่งอื่น ๆ จึงเป็นผลตามมา หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นคือกระบวนการศึกษาประวัติศาสตร์สังคมที่เน้น “มวลชน” เป็นสำคัญ(ธิดา สาระยา, 2529) ทั้งนี้แนวคิดเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่นดังกล่าว มีความสอดคล้องกับแนวคิด ของสุเทพ สุนทรเกษม (2540) ที่กล่าวถึงประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในทัศนะของนักประวัติศาสตร์ท้องถิ่นสมัยใหม่ว่า ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น (Local History) มีความแตกต่างกับประวัติศาสตร์แห่งชาติ (National History) ประวัติศาสตร์ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมิใช่เป็นแต่เพียงส่วนประกอบ แต่เป็นสิ่งที่มีความสำคัญในตัวของมันเอง การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นก็คือ การศึกษาชุมชนท้องถิ่น (Local Communities) ซึ่งเป็นตัวตนทางสังคม (Social Entities) โดยมีการเกิด การเติบโต การเสื่อม และการสิ้นสุดในตัวของมันเอง นักประวัติศาสตร์ท้องถิ่นต้องพยายามทำความเข้าใจ และสามารถถ่ายทอดให้ผู้อ่านมองเห็นถึงกระบวนการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว นั้นในสังคม หรืออาจกล่าวได้ว่า สาระสำคัญของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นก็คือการศึกษาประวัติศาสตร์สังคม (Social History) ของชุมชนท้องถิ่น(สุเทพ สุนทรเกษม, 2540)

ทวีศิลป์ สืบวัฒนะ (2554) กล่าวถึงการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นทำให้การศึกษาประวัติศาสตร์สังคมไทยชัดเจนยิ่งขึ้น เพราะนับแต่อดีตการศึกษาประวัติศาสตร์ไทยแบบลักษณะประวัติศาสตร์ชาติให้ความสำคัญกับผู้ปกครอง ศูนย์กลางอำนาจส่วนกลาง การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจึงเป็นหนทางในการนำเรื่องราวชีวิตของผู้คนที่อยู่ภายใต้การปกครองไปเติมเต็มเรื่องราวให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมีผลดีกับชุมชนท้องถิ่น ทั้งเป็นเครื่องมือในการชะลอความเป็นโลกาภิวัตน์ ทำให้ชุมชนรู้เรื่องราวของตนเองว่าตนคือใคร มาจากไหน มีอะไรสำคัญ ได้พบกับปัญหาและความเปลี่ยนแปลงอย่างไรบ้างและชุมชนมีการแก้ไขปรับปรุงอย่างไร จากการศึกษาวิจัยของตนเองของชุมชนช่วยให้ชุมชนมีความมั่นใจในตนเองรวมทั้งเกิดความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตนสามารถทำให้เกิดพลังในชุมชน(ทวีศิลป์ สืบวัฒนะ, 2545:168)

จากความหมายของความเป็นประวัติศาสตร์ท้องถิ่นดังกล่าว เมื่อพิจารณาโดยรวมแล้ว ทำให้อธิบายได้ว่า ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นคือ การศึกษาสังคม “คนตัวเล็กตัวน้อย” ซึ่งอาจเป็นชนบทหรือเป็นเมืองตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยมองผ่านข้อมูลหลักฐานของท้องถิ่นเป็นข้อมูลหลัก เป็นการมองท้องถิ่นจากเบื้องล่าง ผลของการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจะช่วยให้มองเห็นภาพของสังคมในระดับจุลภาค หรือสังคมที่เป็นมาตุภูมิได้ชัดเจนยิ่งขึ้น และในที่สุดจะช่วยสร้างภาพรวมแห่งอดีตของสังคมได้ทั้งหมด

1.2 กรอบแนวคิดการเมืองวัฒนธรรม

การเมืองวัฒนธรรมคือแนวทางการศึกษาวิเคราะห์ทำความเข้าใจโลกทางการเมืองและปรากฏการณ์ทางสังคม ให้ความสำคัญการต่อสู้ทางการเมืองในฐานะเป็นพื้นที่ของการช่วงชิงการครองอำนาจ สนใจวิเคราะห์การเมืองของวัฒนธรรมซึ่งเป็นระบบความหมายที่มนุษย์ใช้ในการมองโลก และกำกับพฤติกรรมของตนเองตั้งแต่เรื่องอาหารการกิน การแต่งกาย รสนิยมทางเพศ ศิลปะ การศึกษา ศาสนา ประวัติศาสตร์ ไปจนถึงระบอบการเมืองการปกครอง โดยมีความเชื่อว่าการเมืองมีวัฒนธรรม และในวัฒนธรรมก็มีการเมืองซ่อนอยู่ การเมืองไม่ได้แค่อยู่ในรัฐสภา ในกองทัพ ในพรรคการเมือง ในรัฐธรรมนูญ แต่การเมืองที่สอดแทรกอยู่ในทุกอณูทางวัฒนธรรมไม่ว่าจะอยู่ในนิยาย ภาพยนตร์ ดนตรี ละครหลังข่าว ภาพเขียนศิลปะ แสตมป์ อาหาร แบบเรียน อนุสาวรีย์ ประติมากรรม ไปจนถึงพิธีกรรมต่าง ๆ ในพื้นที่หรือสิ่งประดิษฐ์ทางวัฒนธรรม(ประจักษ์ ก้องกีรติ, 2558)

การเมืองวัฒนธรรมถูกพัฒนาขึ้นมาจากหลายสำนัก ในจำนวนนี้คือการศึกษานิวมาร์กซิสต์ โดยนักทฤษฎี 2 คนคือ ออร์เนสโต คาเคลลาและฌองทาล มูฟ ได้เสนออุทศาสตร์การต่อสู้ของกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ เป็นการเมืองแบบใหม่ของฝ่ายก้าวหน้า ที่มีเป้าหมายเพื่อช่วงชิง การกำหนดสร้างค่านิยม/ความหมายชุดใหม่ให้กับสิ่งต่าง ๆ ในสังคมไม่ว่าจะเป็นเรื่องเอกลักษณ์ คุณค่า ความรู้ ความจริง ฯลฯ (Ernesto Laclau}Chantal Mouffe}1985,อ้างถึงในไชยรัตน์ เจริญสินโอฟาร, 2557)

การเมืองในมิติวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับอำนาจในการนิยามความหมายไปสู่การเมืองเรื่องชนชั้น ชาติพันธุ์ ศาสนา พื้นที่ สังคม ตลอดจนการเมืองในชีวิตประจำวัน ซึ่งความสัมพันธ์ดังกล่าวทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมกัน ทำให้เกิดการนิยามความหมายเพื่อครอบงำ ตลอดจนต่อสู้ต่อรองเพื่อให้มีสิทธิมีเสียงและพื้นที่ทางสังคม(รังสรรค์ นัยพรม, 2562)

สมัคร์ กอเซ็ม ได้กล่าวถึงแนวคิดเรื่องการเมืองวัฒนธรรมในงานวิจัยเรื่อง การเมืองวัฒนธรรมของการเผยแพร่ศาสนาอิสลามในกลุ่มเยาวชนชาติพันธุ์ในภาคเหนือของไทยว่า แนวคิดเรื่องการเมืองวัฒนธรรมหมายถึง การปะทะประสานเชิงอำนาจ โดยเครื่องมือทางวัฒนธรรม เช่น การใช้ความเป็นชาติพันธุ์ในการปรับความสัมพันธ์ ซึ่งไม่อาจกระทำออกมาตรงๆแต่ใช้วิธีการแบบอ้อมๆ จึงทำให้การเมืองวัฒนธรรมมีการเปลี่ยนแปลงยุทธศาสตร์ตลอดเวลา ขึ้นอยู่กับว่าสิ่งใดมีประโยชน์

ตรงไหน เนื่องจากแนวคิดหลังสมัยใหม่ไม่เชื่อในสารัตถนิยม การเมืองวัฒนธรรมจึงเน้นเรื่องความเลื่อนไหลของอัตลักษณ์และพื้นที่ เมื่อคนรู้สึกด้อยอำนาจ เขาจึงสร้างพลังการต่อรองมากขึ้น(สมัคร์ กอเซ็ม, 2556:18)

หทัยกาญจน์ ตรีสุวรรณ กล่าวว่า จุดเน้นหนักของการเมืองวัฒนธรรมคือ การเชื่อมโยงให้เห็นถึงอิทธิพลในการสถาปนาวาทกรรมชุดต่าง ๆ กับปฏิบัติการทางสังคมในชีวิตประจำวันว่าส่งผลบวกหรือลบ และได้อาศัยกลไกใดในการทำวาทกรรมเหล่านั้น มีอำนาจในการสร้างความหมาย ควบคุมพฤติกรรมและการกระทำต่าง ๆ (หทัยกาญจน์ ตรีสุวรรณ, 2560:17)

สจิวต ฮอลล์ ได้ประยุกต์แนวคิดว่าด้วยวาทกรรมของ มิเชล ฟูโกต์ มาอธิบายว่าการเมืองวัฒนธรรมหมายถึงความพยายามในการสร้างวาทกรรมเพื่อต่อสู้ให้อุดมการณ์ใดๆก็ตาม ด้วยการใช้ภาษา การอ้างมโนทัศน์ต่าง ๆ การจัดประเภท การสร้างภาพทางความคิด และระบบการสร้างภาพแทนความจริง ซึ่งชนชั้นและกลุ่มต่าง ๆ นำมาแข่งขันเพื่อให้สังคมยอมรับ(Hall,1996อ้างถึงในสุธรรม กฤษณะจุฑะ, 2547:17)โดยแนวคิดนี้มีอิทธิพลต่อการศึกษาการเมืองวัฒนธรรมด้วยการเชื่อมโยงวัฒนธรรมการวิเคราะห์อำนาจเข้าด้วยกัน อำนาจในแนวทางการเมืองวัฒนธรรมคือ อำนาจในการนิยาม อำนาจในการสร้างสามัญสำนึก อำนาจในการสร้างชุดแบบแผนอย่างเป็นทางการ และอำนาจในการสร้างความชอบธรรมทางสังคม(Barker,2000:5อ้างถึงในสมัคร์ กอเซ็ม, 2556:18)

สุรียา สมุทคุปต์ กล่าวว่าการเมืองไม่ใช่เรื่องของความพยายามในการยึดกุมชัยชนะในสงครามการเลือกตั้ง ไม่ใช่เรื่องการเมืองที่แย่งกันเป็นรัฐบาล ไม่ใช่เรื่องของมั่งเล็กมั่งใหญ่ภายในพรรคการเมืองเท่านั้น การเมืองวัฒนธรรมเป็นการเมืองที่ละเอียดอ่อนและแนบเนียนด้วยชั้นเชิงกลยุทธ์ เพราะการเมืองประเภทนี้ได้เปิดเผยกลยุทธ์ที่ล้าลึกเกี่ยวกับการยึดกุมคะแนนเสียงโดยการเสนอตัวเข้าไปนั่งในใจพี่น้องประชาชน นัการเมืองทั่วประเทศจึงเริ่มมองเห็นว่าประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นคือส่วนหนึ่งของกลยุทธ์ทางการเมืองสมัยใหม่ที่เป็นหัวใจของการเลือกตั้งหากนัการเมืองสามารถนำเอาประเพณีท้องถิ่นนั้นมารับใช้ประโยชน์ทางการเมืองของตนได้อย่างมีประสิทธิภาพ(สุรียา สมุทคุปต์, 2537:85)

ต่อสิต กลีบบัว ให้ความหมายแนวคิดเรื่องการเมืองวัฒนธรรม ก็คือแนวคิดที่เปิดโอกาสให้คนกลุ่มต่าง ๆ ทางสังคม ได้มีโอกาสร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ความหมายร่วมกันผ่านพื้นที่การเมืองรูปแบบใหม่ๆที่ไม่ได้จำกัดพื้นที่การใช้อำนาจที่การเมืองกระแสหลัก(รัฐสภา ทำเนียบ)เหมือนที่หลายฝ่ายเข้าใจกันซึ่งในความเป็นจริง แนวคิดเรื่องการเมืองวัฒนธรรมเป็นแนวคิดหนึ่งที่สำคัญกับพื้นที่ทางการเมืองที่ดำรงอยู่ในชีวิตประจำวันของคนเราที่มีจะถูกหลงลืมและมองข้าม โดยเชื่อว่าทุกพื้นที่ล้วนแล้วแต่มีเรื่องการเมืองเข้าไปเกี่ยวข้องด้วยทั้งสิ้น(ต่อสิต กลีบบัว, 2553:35)

แนวทางการศึกษาการเมืองวัฒนธรรมหลังสมัยใหม่คือ การต่อต้านสารัตถนิยม ดังนั้น การสร้างความเป็นชุมชนและอัตลักษณ์ของกลุ่มที่เกิดขึ้นภายใต้ความสัมพันธ์ของการสร้างความ

แตกต่างกัน ซึ่งรวมไปถึงเรื่องการกีดกันและการผนวกรวม และการสร้างความเป็นอื่น อัตลักษณ์และวัฒนธรรมจึงเป็นผลของความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ซึ่งเห็นได้ในความสัมพันธ์เชิงอำนาจและความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ ผ่านการเจรจาต่อรองและการต่อสู้ระหว่างกลุ่มคนต่าง ๆ อัตลักษณ์ชุมชนและท้องถิ่นจึงมีการปรับเปลี่ยนและการสร้างใหม่อยู่เสมอ(สมัคร์ กอเข้ม, 2556 :18-19)

ดังนั้นการเมืองวัฒนธรรมเป็นแบบแผนการดำเนินชีวิตทางการเมืองของสมาชิกทางสังคม ซึ่งมีความแตกต่างกันไปตามความเชื่อของแต่ละชุมชน ค่านิยม รวมถึงจารีตประเพณีของแต่ละสังคมที่แตกต่างกันออก นอกจากนั้นวัฒนธรรมทางการเมืองยังสามารถถูกปลูกฝังได้จากสถาบันครอบครัว หรือนอกครอบครัวคืออิทธิพลของราชการนั่นเอง โดยการศึกษาการเมืองวัฒนธรรมเป็นการศึกษาพฤติกรรมของมนุษย์ในทุก ๆ ด้านซึ่งมีความเชื่อว่าการเมืองมีวัฒนธรรมและในวัฒนธรรมก็มีการเมืองซ่อนอยู่ด้วย ซึ่งเป็นเหตุผลให้นักการเมืองสามารถนำเอาประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นมาเป็นเครื่องมือทางการเมืองเพื่อให้ได้คะแนนเสียงจากพี่น้องประชาชนได้อย่างละเอียดอ่อน

1.3 แนวคิดการต่อรองทางวัฒนธรรม

การต่อรอง ในยุคหลังสมัยใหม่แนวคิดเรื่องการต่อรองได้ครอบคลุมไปถึงแนวคิดเรื่องการต่อต้าน/ขัดขืนและการต่อสู้ดิ้นรน ในแวดวงการศึกษาด้านวัฒนธรรมศึกษา สตรีนิยม และแนวคิดหลังสมัยใหม่ได้ใช้คำว่า “การต่อรอง”(Negotiation) “การต่อต้าน/ขัดขืน”ในความหมายที่ใกล้เคียงหรืออยู่ในระนาบเดียวกัน เนื่องจากคำเหล่านี้แสดงถึงการประจักษ์ของ “อำนาจ” “ผู้ที่เหนือกว่า” “ผู้ที่ด้อยกว่า” ดังคำอธิบายของคลาร์กและคนอื่นๆ(Clark et al.in Hall and Jefferson”ed” 1976p.44)อ้างถึงใน (จารุภา พานิชักดิ์, 2549 :29)ว่า การต่อรอง การต่อต้าน การต่อสู้ เป็นความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมที่ด้อยกว่าและเหนือกว่า ไม่ว่าจะอยู่ในส่วนของแนวระนาบนี้มักจะ เป็นลักษณะเชิงรุก และการต่อต้านในแง่ของโครงสร้าง ผลที่เกิดขึ้นจากการต่อต้านไม่ได้เป็นสิ่งที่ถูกกำหนดมาแต่เป็นสิ่งที่สร้างให้เกิดขึ้น ชนชั้นที่ด้อยกว่าทำให้เกิด เวทีของการต่อสู้ อันเป็นที่สังสมวิธีการตอบโต้อันเป็นวิธีการจัดการและการต่อต้าน

ไซริตัน เจริญศิลป์โอฬาร ได้กล่าวว่าผู้ที่เข้ามาเติมเต็มบทวิเคราะห์เกี่ยวกับการต่อต้าน/ขัดขืนได้ชัดเจนมากที่สุดคือ มิเชล ฟูโกต์ โดยนำเสนอมุมมองใหม่ต่อการทำความเข้าใจโมทัศน์คู่ตรงข้ามระหว่าง “อำนาจ” และ “การต่อต้าน/ขัดขืน” เสียใหม่ว่าอำนาจไม่ได้อยู่ในรูปแบบของการรวมศูนย์ แต่อำนาจกระจัดกระจายอยู่ทุกแห่งหน เมื่ออำนาจอยู่ทุกแห่งหนและอยู่อย่างกระจัดกระจายจึงทำให้เรื่องการต่อต้านขัดขืนเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างกระจัดกระจายเช่นกัน ดังที่ฟูโกต์กล่าวประโยคอันกลายเป็นพื้นที่แห่งความหวังว่า “ที่ใดมีอำนาจที่นั่นย่อมมีการต่อต้าน/ขัดขืน และการต่อต้าน/ขัดขืนนี้ไม่เคยอยู่ภายนอกความสัมพันธ์กับอำนาจ”(ไซริตัน เจริญศิลป์โอฬาร, 2547)

ประจักษ์ ก้องกีรติ กล่าวว่า การต่อสู้ทางการเมืองในความหมายของการเมืองวัฒนธรรมเป็นการเมืองที่มีพลวัตรแปรเปลี่ยนได้ตลอดเวลาไม่มีใครชนะหรือแพ้ทั้งหมดในการต่อสู้ทางการเมืองเช่นนี้ เพราะการครอบครองอำนาจไม่เคยเป็นไปอย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาดตายตัวหากมีพลวัตรเลื่อนไหลเปลี่ยนแปลงได้เสมอ การเมืองวัฒนธรรมจึงแตกต่างกันสิ้นเชิงกับแนวการศึกษาแบบวัฒนธรรมการเมือง(ประจักษ์ ก้องกีรติ, 2558 :13)

ดังนั้นการต่อรองเป็นความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมที่ต่อยกว่าและวัฒนธรรมที่เหนือกว่าจึงทำให้เกิดเวทีของการต่อสู้ขึ้น หรือเป็นมโนทัศน์ของคู่ตรงข้ามระหว่างอำนาจและการต่อต้าน/ขัดขึ้น ซึ่งสรุปได้ว่าที่ใดมีอำนาจที่นั่นก็มีการต่อต้านขัดขึ้น เรื่องการต่อรองของชุมชนกู่กาสิงห์ ซึ่งมีการต่อรองโดยการประกอบสร้างความหมายลงในวัฒนธรรมของชุมชนหรือการนำเอาวัฒนธรรมของตนเองที่มีอยู่มาประกอบขึ้นเป็นแหล่งท่องเที่ยว และการต่อรองทางอำนาจผ่านการแสดงออกทางวัฒนธรรมโดยการจัดงานทางวัฒนธรรมที่ถูกแย่งไปโดยชุมชน

2.กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยชิ้นนี้มีการศึกษาการเมืองวัฒนธรรม เป็นเรื่องที่มีรัฐเข้ามาเกี่ยวข้องรวมถึงกฎหมาย ข้อบังคับ รวมถึงข้อบัญญัติ ที่ใช้ในหน่วยงานราชการตั้งแต่ระดับชาติจนถึงระดับท้องถิ่น ในงานวิจัยชิ้นนี้จะกล่าวถึงเกี่ยวกับข้อบังคับ ข้อกำหนด ข้อบัญญัติ ที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นภายในชุมชนกู่กาสิงห์

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 หมวดที่ 5 แนวนโยบายพื้นฐานของรัฐ มีมาตราที่กำหนดให้รัฐต้องรักษาวัฒนธรรมของชุมชนดังมาตรา 81 ว่า

มาตรา 81 รัฐต้องจัดการศึกษาอบรมและสนับสนุนให้เอกชนจัดการศึกษาอบรมให้เกิดความรู้คู่คุณธรรม จัดให้มีกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาแห่งชาติ ปรับปรุงการศึกษาให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม สร้างเสริมความรู้และปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข สนับสนุนการค้นคว้าวิจัยในศิลปวิทยาการต่าง ๆ เร่งรัดพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนาประเทศ พัฒนาวิชาชีพครู และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะและวัฒนธรรมของชาติ

นอกจากนี้ยังมีนโยบายของรัฐที่คอยกำหนดให้หน่วยงานราชการต้องมีการส่งเสริมด้านการท่องเที่ยวต้งนโยบายการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวปี 2540-2546 ดังต่อไปนี้

- 1.ส่งเสริมการอนุรักษ์ ฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมและทรัพยากรการท่องเที่ยวควบคู่กับสิ่งแวดล้อม

- 2.ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชนรวมทั้งประชาชนในท้องถิ่นให้เข้ามามีบทบาทในการร่วมกันแก้ไขปัญหาการท่องเที่ยว

3.สนับสนุนการพัฒนาปัจจัยการให้บริการอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับความเจริญก้าวหน้าด้านเทคโนโลยี

กล่าวโดยสรุปข้อกฎหมายหรือนโยบายที่กล่าวมาข้างต้นนั้นพยายามให้รัฐระดับจังหวัดหรือท้องถิ่นพยายามที่จะค้นหาความเป็นตัวตนของตนเองออกมาแล้วนำมาจัดเป็นการท่องเที่ยวประจำจังหวัดเช่น ร้อยเอ็ดค้นพบงานบุญผะเหวด นครพนมไหลเรือไฟ เป็นต้น นอกจากนั้นยังกำหนดให้รัฐระดับท้องถิ่นสนับสนุนการจัดงานด้านศิลปวัฒนธรรม ท้ายที่สุดแล้วรัฐเริ่มเข้ามามีบทบาทในงานวัฒนธรรมในทุกพื้นที่

3.บริบทพื้นที่ชุมชนกู่กาสิงห์

ชุมชนกู่กาสิงห์เป็นชุมชนที่มีผู้คนอาศัยอยู่ก่อนตั้งหมู่บ้านในพ.ศ. 2446 คือกลุ่มวัฒนธรรมเขมร จากหลักฐานทางโบราณคดีที่พบในพื้นที่เป็น โบราณสถานถึง 3 แห่งคือ กู่กาสิงห์ กูโพนวิจ และกูโพนระฆัง โบราณสถานที่พบทำให้สันนิษฐานได้ว่าพื้นที่แห่งนี้เคยมีผู้คนอยู่อาศัยมาก่อน พื้นที่ชุมชนกู่กาสิงห์ถูกปล่อยทิ้งร้างก่อนการตั้งหมู่บ้านซึ่งสามารถแบ่งออกเป็นช่วงเวลาได้ 3 ยุค

ยุคที่1 ยุคการตั้งถิ่นฐาน พ.ศ.2446-2515 การตั้งถิ่นฐานของกลุ่มคนในพื้นที่มีกลุ่มผู้นำชุดแรกที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานมีกลุ่มผู้น้อยอยู่ 4 คน คือนายลือ นายพระจันทร์ นายเพียรราชและนายสิริกา เดินทางมาตั้งบ้านกู่กาสิงห์เมื่อ พ.ศ.2446 สภาพพื้นที่เป็นดงป่าไม้เป็นที่อาศัยของโจรผู้ร้ายและพื้นที่มีโบราณสถานสำคัญ เห็นว่าบ้านมีห้วย หนองน้ำและลำน้ำเสียว เมื่อเห็นว่าบ้านมีพื้นที่อุดมสมบูรณ์จึงเลือกตั้งกระท่อมขึ้น ต่อมากมีกลุ่มที่เห็นว่าพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์จึงอพยพตามมาอีก 3 กลุ่มคือ **กลุ่มที่1 อพยพจากจตุรพักพิมาน** สาเหตุของการอพยพเข้ามาของคนกลุ่มนี้มี 2 ประการ ประการแรกคือเจ้านายจตุรพักพิมานปกครองไม่เป็นธรรม ประการที่สอง พื้นที่ดังกล่าวมีความอุดมสมบูรณ์ โดยเลือกพื้นที่บริเวณฝั่งหนองซ้องตั้งบ้านเรือน **กลุ่มที่ 2 อพยพจากเมืองสุวรรณภูมิ** อพยพมาในช่วงพ.ศ. 2470 มาจากบ้านหัวช้างและเมืองสุวรรณภูมิ สาเหตุการอพยพเข้ามาเนื่องจากมีญาติพี่น้องเข้ามาอาศัยอยู่ก่อนและชักชวนกันเข้ามาอยู่ด้วย ชาวบ้านกลุ่มนี้เลือกพื้นที่บริเวณหนองอัญญาใกล้กับโบราณสถานกู่กาสิงห์ **กลุ่มที่ 3 อพยพมาจากเกษตรวิสัย** อพยพเข้ามาในช่วงพ.ศ. 2475 มาจากบ้านทุ่งจานและบ้านดงมัน โดยมีบรรพบุรุษที่เมืองโคราช มีอาชีพปั้นหม้อเมื่อเดินทางมาถึงแล้วพื้นที่ไม่มีวัดอุทิศในการปั้นหม้อจึงเลือกทำอาชีพอื่นแทน กลุ่มนี้เลือกตั้งบ้านที่บริเวณคุ้มบ้านทิศตะวันตกของหมู่บ้าน(ธิดาญา เหล่าอิน, 2553 :31-34)

การตั้งถิ่นฐานของชุมชนกู่กาสิงห์เลือกทำเลที่ตั้งของชุมชนจากพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ การดำรงชีพในช่วงแรกของชุมชนกู่กาสิงห์อาศัยการหาอยู่หากินตามธรรมชาติ มีการหาพื้นที่สำหรับปลูกข้าวเพื่อกินเท่านั้น ด้วยสภาพพื้นที่มีแต่หญ้ามีน้ำขังมาก ปุ๋ยมาก การทำนาจึงไม่ได้ผลดีมากในช่วงนี้ สิ่งที่มีมากในชุมชนคือปลาที่สามารถหามารับประทานได้ทุกฤดูการ หลังจากพ.ศ. 2500

พื้นที่บริเวณกู่กาสิงห์ได้รับการพัฒนาที่มีการขุดคลอง ทำถนน จนสามารถป้องกันน้ำท่วมพื้นที่นาข้าวได้ มีการพัฒนาพันธุ์ข้าวเพื่อให้เหมาะสมกับพื้นที่ด้วย การจับจองที่ดินทำโดยการปัน **คูปลาน้อย** ซึ่งแรกเริ่มเป็นการปันเพื่อกักเก็บน้ำและจะปล่อยช่องทางน้ำออกทางเดียวเพื่อคักเอาปลา ต่อมาจึงมีการยกเอาคูปลาน้อยเป็นเขตพื้นที่ของที่นาแต่ละคน

ยุคที่ 2 การพัฒนาพื้นที่เพื่อเข้าสู่ระบบผลิตข้าวหอมมะลิพ.ศ. 2516-2545 หลังทศวรรษ 2500 ชุมชนกู่กาสิงห์ได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องมีการพัฒนาเส้นทางระหว่างชุมชนเพื่อรองรับการเข้ามาของเครื่องจักรขนาดใหญ่ เพื่อการบุกเบิกพื้นที่ครั้งใหญ่ ซึ่งเดช ภูสองชั้นได้นิยามความหมายในช่วงเวลานี้ว่า **“ทุ่งกุลารแตก”** เนื่องจากไม่มีใครคิดว่าทุ่งหญ้าร้างไม่สามารถทำการเพาะปลูกได้เมื่อโดนรถไถเข้าไปรากหญ้าหักกระจุยไม่เหลือ ด้วยการบุกเบิกอย่างไม่หยุดทั้งกลางวันและกลางคืนทำให้พื้นที่โล่งเตียน ทำให้เกิดการซื้อขายที่นาขึ้น ด้วยการจับจองพื้นที่โดยใช้คูปลาน้อยทำให้ชาวบ้านบางคนมีพื้นที่ถึงพันไร่ พ.ศ. 2518 รัฐจึงเข้ามาจัดสรรพื้นที่ให้ครอบครัวได้ไม่เกินครอบครัวละ 50 ไร่ และครอบครัวที่แยกออกมาอีก 28 ไร่ การเข้ามาจัดการของรัฐครั้งนี้ทำให้ชาวบ้านหวงแหวงที่ดินของตนจนเกิดการแต่งงานในวงศ์ตระกูลเดียวกันเพื่อเป็นการรักษาที่นาของตนไว้ให้ได้มากที่สุด

นอกจากรัฐจะมีการพัฒนาพื้นที่แล้วยังมีการพัฒนาพันธุ์ข้าวเพื่อให้เหมาะกับสภาพพื้นที่ของทุ่งกุลาร้องไห้ จนได้พันธุ์ข้าว **“ข้าวเจ้าหอมมะลิ”** ซึ่งมีการทดลองโดยการรวบรวมพันธุ์ข้าวจากอำเภอบางคล้าจำนวน 199 รวม ส่งปลูกทดลองเปรียบเทียบกันในทุกภูมิภาค จนสามารถรับรองพันธุ์ข้าวได้เมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม 2502 โดยให้ชื่อว่า **“ข้าวดอกมะลิ 105”** พ.ศ.2515ช่วงแรกการปลูกข้าวหอมมะลียังไม่นิยมมากนักในพื้นที่ชุมชนกู่กาสิงห์เทคโนโลยีทางการเกษตรยังล้ำสมัยประกอบกับส่วนมากรับประทานข้าวเหนียวเป็นหลัก และมาได้รับความนิยมมากขึ้นในพ.ศ.2522 ชาวบ้านสนใจจึงหันมาปลูกข้าวหอมมะลิมากขึ้น ชาวบ้านกู่กาสิงห์มีพื้นที่การทำนาที่เยอะจึงมีผลกำไรจากการขายข้าวและต่อมามีการซื้อรถไถเพื่อรับจ้างไถนาในชุมชนและภายนอกชุมชน ทำให้เกือบทุครัวเรือนมีรถไถเพื่อใช้ในการไถนา พ.ศ.2533 ชุมชนกู่กาสิงห์มีรถไถมากถึง 678 คัน สามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชนถึง 100 ล้านบาทต่อปี สามารถตั้งชมรมรถไถและร่วมกันบริจาคเงินเพื่อพัฒนาพื้นที่ชุมชนกู่กาสิงห์อยู่เสมอ ตลอดจนมีการสร้างเครือข่ายเชิงพาณิชย์ที่มีนายหน้าหางานจากภายนอกชุมชนเพื่อหางานให้กับรถไถที่ออกไปรับจ้างภายนอกชุมชนอีกด้วย(นายบัวลอง แพงวงษ์, 2565, สัมภาษณ์)

ชุมชนกู่กาสิงห์ถูกพัฒนาขึ้นอย่างรวดเร็วแต่ด้วยความสามัคคีของคนในชุมชนที่เหนียวแน่น ไม่สืมรากเหง้าความเป็นชุมชนกู่กาสิงห์มีการทำผ้าป่าเพื่อสมทบจัดสร้างอนุสาวรีย์บรรพชนคนกู่กาสิงห์ขึ้นเพื่อระลึกถึงคุณงามความดีของผู้ก่อตั้งหมู่บ้าน การตั้งหมู่บ้านของชาวอีสานต้องมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่นับถือมี**ผีเชื่อ** เป็นผีบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปซึ่งชาวชุมชนนับถือว่าเป็นผู้คอยช่วยเหลือเป็นที่พึ่งพิงของลูกหลานอยู่เสมอ **บิ้อบ้านหลักบ้าน** ชุมชนมีความเชื่อว่าเป็นที่สถิตของผู้มีอำนาจเหนือ

ธรรมชาติ **ผิตอนปู้ตา** เป็นความเชื่อของกลุ่มคนลาวในอีสานที่เชื่อว่าผิปู้ตาคือผีบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว จึงเชิญมาคุ้มครองหมู่บ้านโดยสร้างศาลตั้งอยู่ในพื้นที่สาธารณะของชุมชน นอกจากนี้ชุมชนกู่กาสิงห์ยังมีผีที่คอยดูแลแต่ละสถานที่เช่น เจ้าพ่อเสื่อหาญ ผีเจ้าทุ่ง ผีถนนคูขาด ผีหัวแสง เป็นต้น ในช่วงที่สองนี้เป็นการพัฒนาอย่างไม่หยุดของชุมชนกู่กาสิงห์ทำให้หมู่บ้านเติบโตได้อย่างรวดเร็ว แต่สิ่งที่ยังยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในชุมชนไม่เปลี่ยนแปลงเลยคือความเชื่อและการนับถือผีในเขตทุ่งกุลาร้องไห้

ยุคที่3 การสร้างตัวตนเพื่อการท่องเที่ยวพ.ศ.2546-2565 ชุมชนกู่กาสิงห์ได้รับการพัฒนาพื้นที่ปลูกข้าวของคนในชุมชนจนสามารถเป็นแหล่งปลูกข้าวหอมมะลิที่ใหญ่ที่สุดในเขตพื้นที่ทุ่งกุลาร้องไห้ได้ พ.ศ.2533 มีการบูรณะกู่กาสิงห์ และพ.ศ.2546 มีการบูรณะกุโพนวิงและกุโพนระฆัง มีการเสด็จเยี่ยมของสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอฯ ทำให้ชุมชนกู่กาสิงห์เป็นที่รู้จักของคนทั่วประเทศผ่านรายการทีวี ในพ.ศ.2545 มีการกำหนดนโยบายการพัฒนาการท่องเที่ยวขึ้นซึ่งนับเป็นจุดเริ่มต้นของการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนกู่กาสิงห์เนื่องจากรัฐเลือกพื้นที่กู่กาสิงห์มีสาเหตุประการแรกคือพื้นที่ชุมชนมีโบราณสถาน 3 แห่งที่เป็นที่ดึงดูดคนจากภายนอกชุมชนให้เข้ามาชมโบราณสถาน ประการที่สองชุมชนตั้งอยู่ในพื้นที่ของทุ่งกุลาร้องไห้เป็นพื้นที่ปลูกข้าวหอมมะลิที่สำคัญ ประการที่สามมีการรวมกลุ่มของชุมชนทำกิจกรรมที่เป็นที่น่าสนใจเช่น กลุ่มแม่บ้านทอผ้าไหม กลุ่มแม่ผลิตพันธุ์ข้าว ประการที่สี่โรงเรียนกู่กาสิงห์มีกิจกรรมมัคคุเทศก์น้อยเพื่อปลูกฝังการอนุรักษ์โบราณสถาน

4.เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การทบทวนวรรณกรรมจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องนี้ เพื่อใช้เป็นแนวทางและทิศทางกว้างๆที่ผู้ศึกษาจะได้ทำการศึกษาต่อไปนี้ ซึ่งได้คัดเลือกเอกสารที่ผู้ศึกษาพิจารณาว่ามีความสำคัญต่อการทำงานในครั้งนี้แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มดังนี้คือ

- 1.กลุ่มที่ศึกษาเกี่ยวกับชุมชนกู่กาสิงห์
- 2.กลุ่มที่ศึกษาเกี่ยวกับการเมืองวัฒนธรรม

1. กลุ่มที่ศึกษาเกี่ยวกับชุมชนกู่กาสิงห์

งานวิจัยที่ทำการศึกษาเกี่ยวกับชุมชนกู่กาสิงห์สามารถใช้เป็นแนวทางในการวิจัยการเมืองวัฒนธรรมในงานเทศกาลข้าวหอมมะลิชุมชนกู่กาสิงห์ เริ่มต้นจากงานวิทยานิพนธ์ของธิดิญา เหล่าอัน(2553) ที่ทำการศึกษาความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของ “สังคมชาวนา” อีสานตั้งแต่พ.ศ. 2500-2550 โดยศึกษาหมู่บ้านกู่กาสิงห์ จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่ารูปแบบการผลิตของชาวนาทออยู่ภายใต้เงื่อนไขของระบบเศรษฐกิจในแต่ละช่วงเวลาที่มึลักษณะแตกต่างกันออกไปโดยมีการพิจารณาแบ่งออกเป็น 3 ช่วงเวลา ยุคแรก “ช่วงของการก่อรูปสังคมชาวนา โดยชาวนาแสวงหาพื้นที่เพื่อสร้าง

ความมั่นคงให้กับตนเองและครอบครัวมีการแลกเปลี่ยนแรงงาน การสร้างฝั ขึ้นมาควบคุมพฤติกรรมของคนหมู่บ้านจึงอยู่ใต้บรรทัดฐานเดียวกัน ยุคที่สอง “ยุคของการเริ่มปรับเปลี่ยนการผลิต” โดยความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจทำให้เกิดการพัฒนาอย่างรวดเร็วในภาคอีสานเพื่อเป็นการป้องกันคอมมิวนิสต์อีกทางหนึ่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการผลิต ทำให้เกิดชนชั้นชาวนาคือ คนมีที่เยอะเรียก “ชาวนารวย” กลุ่มพอทำกินเรียก “ชาวนากลาง” กลุ่มที่น้อย เป็น “ชาวนาจน” และกลุ่มเช่าที่นาเรียก “ชาวนาไร้ที่ดิน” แตกต่างกันไปตามการถือครอง ยุคที่สาม ยุคชาวนาสลายตัว กระบวนการผลิตอยู่ภายใต้เงื่อนไขและกลไกทางการตลาดอย่างแท้จริง โดยชาวนาจะปลูกข้าวหอมมะลิทั้งหมดและซื้อข้าวเหนียวบริโภคแทนรวมถึงการใช้เครื่องจักรขนาดใหญ่มาใช้ในการทำนาเพื่อเป็นการเบียดขับชาวนายากจนให้อยู่นอกภาคการเกษตรอย่างถาวร(ฉัตรชัย เหล่าอัน, 2553 :147-149)

ร้อยตำรวจเอกวัชรินทร์ สัตยาคุณ(2542) ได้มีการศึกษากระบวนการสภาพปัญหาการขายข้าวของชาวบ้านกู่กาสิงห์ พบว่าเกษตรกรผู้ทำนาในชุมชนกู่กาสิงห์มีการเก็บเกี่ยวข้าวด้วยเครื่องจักรกลทางการเกษตรเพียงอย่างเดียวทำให้มีต้นทุนในการเก็บเกี่ยวสูง ด้านการคมนาคมขนส่งมีความลำบากเนื่องจากเป็นถนนลูกรัง การขายข้าวที่เหลือจากการเก็บไว้ทำพันธุ์แล้วเป็นการขายเพื่อชำระหนี้ต้นทุนในการทำนา ปัญหาต่าง ๆ หลายด้านทำให้เกษตรกรมีรายได้น้อยทั้งด้านการขนส่งไกลคุณภาพข้าวต่ำ การกำหนดราคาข้าวกำหนดโดยพ่อค้า ตลาดรับซื้อเป็นพ่อค้าคนกลาง ไม่มีการให้ความรู้เรื่องต้นทุนกำไร เกษตรผู้ขายข้าวไม่มีอำนาจต่อรอง(วัชรินทร์ สัตยาคุณ, 2542 :3-4) ซึ่งสอดคล้องกับงานของร้อยตำรวจเอกจักรพันธ์ จันทาญ(2542) ซึ่งศึกษาภาระการเป็นหนี้ของเกษตรกรกับการใช้เครื่องจักรกลการเกษตรศึกษาชุมชนกู่กาสิงห์เช่นเดียวกัน พบว่าการใช้เครื่องจักรกลทางการเกษตรเข้ามาทำนาทำให้เกิดต้นทุนการผลิตที่สูงขึ้น กลุ่มที่มีเครื่องจักรกลโดยมากเป็นนักการเมืองท้องถิ่น กลุ่มผู้ใช้เป็นกลุ่มเกษตรกร ซึ่งส่งผลให้วัฒนธรรมมีการเปลี่ยนรูปแบบและบางประเพณีหายไปด้วย(จักรพันธ์ จันทาญ, 2542 :2-4)

นอกจากการผลิตข้าวแล้วยังมีงานที่ศึกษาเรื่องพื้นที่กู่กาสิงห์ของวาโย ตีกประโคน (2553)ในงานวิจัยเรื่อง การแต่งงานภายในชุมชนและการปรับตัวเพื่อความมั่นคงทางสังคมและเศรษฐกิจท้องถิ่นกรณีศึกษา : บ้านกู่กาสิงห์ ตำบลกู่กาสิงห์ อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด” ในงานวิจัยเรื่องนี้ค้นพบว่าคนในชุมชนกู่กาสิงห์นิยมแต่งงานกันเองซึ่งส่งผลต่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจไม่ว่าจะเป็นเรื่องการรักษาที่ดินมรดกซึ่งกรมพัฒนาที่ดิน ได้เข้ามาจัดการที่ดินในชุมชนในอดีต ทำให้ต้องแต่งงานในชุมชนเพื่อรักษามรดก รวมถึงเป็นการหลอมรวมเครือญาติ(วาโย ตีกประโคน, 2553)

ชุมชนกู่กาสิงห์ยังมีจุดเด่นด้านการมีโบราณสถานเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของชุมชนจึงทำให้มีงานศึกษาของอำคา แสงงามและคณะ(2549) ในงานวิจัยเรื่องศึกษารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่เหมาะสมกับศักยภาพของชุมชนกู่กาสิงห์ ตำบลกู่กาสิงห์ อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งได้ข้อค้นพบว่า ในชุมชนกู่กาสิงห์มีทรัพยากรต่าง ๆ มากมาย เช่น กู่กาสิงห์

กูโพนวิจ โพนระซัง รวมถึงกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย เช่น งานบุญบั้งไฟ สรงกุ่มบูชาเทพ ลอยกระทง ฯลฯ ซึ่งงานวิจัยดังกล่าวมีการรวมกลุ่มกันเพื่อวิเคราะห์หารูปแบบที่เหมาะสมซึ่งพบว่า มีกิจกรรม 3 รูปแบบที่เหมาะสมคือ 1 ไม่มีกิจกรรมรับรองนักท่องเที่ยว 2 การจัดลำดับการท่องเที่ยวในชุมชน 3 การพักค้างคืนของนักท่องเที่ยว ซึ่งจะได้นำผลการวิจัยในงานชิ้นนี้ไปปฏิบัติต่อไป(อำคา แสงงาม, 2549)และยังมีงานของอำคา แสงงามอีกชิ้นหนึ่งชื่อว่า กูกาสิงห์การท่องเที่ยวบนฐานวิถีชุมชนเป็นหนังสือที่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา โดยนำเสนอความเป็นมาของชุมชนนำเสนอความโดดเด่นของชุมชนกูกาสิงห์ในด้านกรามีโบราณสถาน พิพิธภัณฑสถาน กลุ่มแม่บ้าน การเกษตรแบบผสมผสานมีคฤหาสน์น้อย วรรณกรรมชาวบ้าน ประเพณีสงกรานต์ รวมถึงการเขียนถึงบทเรียนประสบการณ์เกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยว ทิศทางการท่องเที่ยวเพื่อเป็นแบบอย่าง แนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวให้กับชุมชนอื่นด้วย(อำคา แสงงาม, 2558)

2.กลุ่มที่ศึกษาเกี่ยวกับการเมืองวัฒนธรรม

การเมืองวัฒนธรรมในงานบุญผะเหวดร้อยเอ็ดของสุริยา สมุทคุปต์(2543) พบว่าบุญผะเหวดที่จัดขึ้นที่บริเวณบึงปลาญชัย จังหวัดร้อยเอ็ด ตั้งแต่ พ.ศ.2534 เป็นต้นมากลายเป็นพิธีกรรมของทางราชการและนักรการเมืองอย่างเต็มตัว เป็นการนำเอาบุญประเพณีมาเป็นเวทีการสร้างสมอำนาจบารมีและแสวงหาผลประโยชน์ทางการเมืองอย่างชัดเจน การเมืองวัฒนธรรมในบุญผะเหวดชี้ให้เห็นถึงการปรับเปลี่ยนแนวความคิดและความเชื่อของพิธีกรรมที่เคยเน้นเรื่องการให้ทาน กรรม และชาตินี้ชาติหน้าให้กลายมาเป็นเรื่องของการบริจาคหรือให้ที่หวังผลตอบแทนในปัจจุบันอย่างชัดเจน(สุริยา สมุทคุปต์, 2537 : 3-4) ซึ่งงานชิ้นนี้ได้งานวิจัยของนิธิ เอียวศรีวงศ์(2536)เรื่อง”ท่องเที่ยวบุญบั้งไฟอีสาน:บุญบั้งไฟต้องรับใช้ชาวยโสธรไม่ใช่ชาวยโสธรรับใช้บุญบั้งไฟ”เป็นงานวิจัยที่ชี้ให้เห็นงานวิจัยชิ้นนี้ชี้ให้เห็นความเปลี่ยนแปลงของบุญบั้งไฟที่เปลี่ยนไปไม่ใช่เรื่องการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับยุคสมัย แต่เป็นการเปลี่ยนแปลงด้วยปัจจัยหลายๆอย่างรวมกันโดยเฉพาะเหตุผลทางเศรษฐกิจ นโยบายการท่องเที่ยวระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ(นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2523 :12)

การเมืองวัฒนธรรมทำให้เกิดการช่วงชิงพื้นที่ทางการเมืองระหว่างรัฐกับท้องถิ่นเห็นได้จากงานของนิลวดี พรหมพักพิง(2557)เรื่องการเมืองช่วงชิงพื้นที่ทางการเมืองระหว่างรัฐกับท้องถิ่นกรณีศึกษาหมู่บ้านร่วมพัฒนาชาติไทยในภาคอีสาน พบว่าการช่วงชิงพื้นที่ระหว่างรัฐกับประชาชนในท้องถิ่นเกิดขึ้นมายาวนานเนื่องจากรัฐส่วนกลางมีการขยายอำนาจเข้ายึดครองพื้นที่ท้องถิ่นให้อยู่ภายใต้อำนาจรัฐ แต่ในขณะเดียวกันท้องถิ่นก็ไม่ยอมจำนน ซึ่งประชาชนในภาคอีสานมีความพยายามช่วงชิงพื้นที่ทางการเมือง เช่นการเกิดกบฏผีบุญเป็นการตอบโต้ของประชาชนให้พ้นจากการควบคุมของรัฐ ต่อมานโยบายทางการเมืองเปลี่ยนไปให้ความสำคัญการพัฒนาจากล่างสู่บนรัฐก็พยายามเข้ามาส่งเสริมให้ท้องถิ่นเป็นหมู่บ้านประวัติศาสตร์เพื่อการท่องเที่ยวให้หมู่บ้านเป็นที่รู้จักในวงกว้างจึงส่งผลให้รูปแบบการต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งพื้นที่ทางการเมืองเปลี่ยนแปลงไปมาและสามารถเปลี่ยนแปลง

ยกย้ายให้เป็นทุนในรูปแบบต่าง ๆ จึงสะท้อนให้เห็นความซับซ้อนของการพยายามช่วงชิงพื้นที่ทางการเมืองมาโดยตลอด จากที่กล่าวมาแม้ว่าการต่อสู้ของรัฐจะนิยมให้ประชาชนเป็นคอมมิวนิสต์ แต่ท้องถิ่นก็สามารถนำมาผลิตซ้ำกลายเป็นทุนสัญลักษณ์ใช้ในการช่วงชิงพื้นที่ทางการเมือง และขอมีส่วนร่วมในการกำหนดกฎกติกาในสนามพื้นที่ทางการเมือง เพื่อให้มีพื้นที่ทางสังคมอย่างมีศักดิ์ศรี (นิลวดี พรหมพักพิง, 2557 :153-155)

การเมืองวัฒนธรรมสอดแทรกอยู่ทุกองูทางวัฒนธรรม ดังเช่นงานของต่อสิต กลีบบัว(2553)เรื่อง การเมืองในภาพถ่ายการท่องเที่ยว:การครอบงำและการต่อรองทางวัฒนธรรม พบว่า การถ่ายภาพการท่องเที่ยวที่ปรากฏให้เห็นในชีวิตประจำวันนั้นคนส่วนใหญ่อาจมองเพียงการบันทึกเหตุการณ์แห่งความสุข ความทรงจำ แท้จริงแล้วภาพถ่ายการท่องเที่ยวเองจัดเป็นพื้นที่ทางการเมืองหรือพื้นที่การสื่อสารการเมือง การถ่ายภาพมีแวดวงต่าง ๆ มีการก่อรูปของแต่ละแวดวงจนกลายมาเป็นรูปแบบ/พื้นที่การสื่อสารทางการเมือง และใครหรือกลุ่มแวดวงที่มีอำนาจหรือความชอบธรรมในทางการเมืองสามารถแปลงความรู้ด้านการถ่ายภาพให้เป็นทุนหรือสถาปนาความชอบธรรมทางด้านการถ่ายภาพท่องเที่ยวเพื่อประโยชน์แก่ตนเองได้(ต่อสิต กลีบบัว, 2553)

การเมืองวัฒนธรรมกับการรื้อสร้างวรรณศิลป์ในวรรณคดีลาวของรังสรรค์ นัยพรม (2562)พบว่า วรรณคดีลาวมีการนำเสนอประเด็นการเมืองวัฒนธรรม 5 ลักษณะคือ 1)การเมืองเรื่องของชนชั้น ได้แก่การสถาปนาทางชนชั้นผู้ปกครองผ่านการเกิดการตาย 2)การเมืองเรื่องชาติพันธุ์ มีการผสมผสานชาติพันธุ์กับการกลืนชาติพันธุ์ ได้แก่ การพิสูจน์ตัวตนกับการอ้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ การต่อรองอำนาจทางชาติพันธุ์ 3)การเมืองเรื่องศาสนา พบว่าศาสนามีบทบาทสำคัญในการสถาปนาผู้ปกครอง ทั้งผู้นำแบบมีบุญ ผู้นำทางวัฒนธรรม 4)การเมืองเรื่องเพศสถานะ การประกอบสร้างร่างกายผู้หญิงในฐานะวัตถุทางเพศ ผู้หญิงกำเนิดมาจากผู้ชาย 5)การเมืองเรื่องพื้นที่ ได้แก่พื้นที่เมืองกับพื้นที่ธรรมชาติกับการช่วงชิงความหมายทางชนชั้น ซึ่งสรุปได้ว่า วรรณคดีได้แฝงนัยการเมืองวัฒนธรรมในมิติที่หลากหลายรวมถึงความหมายที่เป็นพลวัตสามารถรื้อสร้างได้ตลอดเวลาตามบริบทสังคมและยุคสมัยทางประวัติศาสตร์(รังสรรค์ นัยพรม, 2562)

การเมืองวัฒนธรรมกับการเผยแพร่ศาสนาอิสลามในกลุ่มเยาวชนชาติพันธุ์ในภาคเหนือของไทย : กรณีศึกษากระบวนการตะวะห์ในจังหวัดเชียงรายของ สมัคร์ กอเซ็ม (2556)พบว่า ความเป็นชาติพันธุ์เป็นชายขงทางสังคมกลุ่มตะวะห์จึงใช้ความเป็นชายขอบเป็นยุทธศาสตร์หล่อหลอมความเป็นมุสลิมซึ่งค่อยเป็นค่อยไปในการซึมซับรับหลักการปฏิบัติทางศาสนา มุสลิม ทำซ้ำกับไปจนเคยชิน แต่กระบวนการปรับตัวของเยาวชนในเชิงการเมืองวัฒนธรรม แม้จะถูกสอนให้ละทิ้งศาสนา ครอบครัวและวัฒนธรรมเดิมของตน พวกเขา ก็พยายามหาพื้นที่ให้แก่วัฒนธรรมเดิมของตนด้วย ทำให้กลุ่มนี้ถูกมองว่าเป็นกลุ่มชายขอบของมุสลิมด้วย ซึ่งการความเป็นชาติพันธุ์เดิมเป็นอุปสรรคต่อการกลายเป็นมุสลิมที่สมบูรณ์ กลับกลายเป็นร่องรอยความเป็นอื่นที่แฝงทับซ้อน

บางครั้งถูกผลิตซ้ำขึ้นมาใหม่ แสดงให้เห็นถึงความซับซ้อนของความสัมพันธ์เชิงอำนาจและชาติพันธุ์ ในกระบวนการเปลี่ยนแปลงศาสนา(สมัคร์ กอเซ็ม, 2556)

นอกจากนี้ยังมีการเมืองด้านสุนทรียภาพในงานของปราโมทย์ ภักดีณรงค์ ในเรื่องการเมืองเรื่องสุนทรียภาพผ้าขึ้นดินจกกับกระบวนการรื้อฟื้นวัฒนธรรมแม่แจ่ม พบว่ามีกระบวนการกระแสทางสังคมสภาวะความต้องการการสร้างตัวตนของชนชั้นกลาง กระบวนการสร้างความหมายเชิงสัญลักษณ์ของผ้าขึ้นดินจกแม่แจ่มในฐานะศิลปะพื้นบ้าน นอกจากนี้ยังมีการสร้างภาพแม่แจ่มให้เป็นชนบทที่ไม่แปดเปื้อน ผ่านนิตยสารการท่องเที่ยวหลายฉบับ ภาพลักษณ์เช่นนี้สนองความต้องการของกลุ่มชนชั้นกลางที่โหยหาชีวิตแบบชนบท ชุดความรู้เกี่ยวกับผ้าขึ้นดินจกแม่แจ่มถูกสอนซ้ำกันจนกลายเป็นชุดความรู้ที่ได้รับการยอมรับโดยทั่วไป และยังเป็นชุดความรู้ที่ไม่หยุดนิ่งมีการต่อเติมเปลี่ยนแปลงความหมายจนมีความย้อนแย้งกันเองของชุดความรู้ แต่เมื่อคนท้องถิ่นเข้าถึงชุดความรู้เหล่านั้นจึงก่อให้เกิดปฏิกิริยาโต้ตอบและสร้างบทสนทนาโดยการอ้างอิงความทรงจำร่วมของชุมชนขึ้นมาเป็นบทสนทนาโต้ตอบจากคนท้องถิ่นภายใต้เศรษฐกิจศาสตร์การเมืองการสร้างอัตลักษณ์(ปราโมทย์ ภักดีณรงค์, 2547:244-251)

กล่าวโดยสรุปการเมืองวัฒนธรรมแทรกอยู่ในทุกอนุทางวัฒนธรรม รวมถึงแทรกอยู่ในชีวิตประจำวันของทุกคน ซึ่งคนทั่วไปอาจมองสิ่งที่อยู่ในชีวิตประจำวันเช่น การถ่ายภาพ ศาสนา ดนตรี ผ้าพื้นเมือง สิ่งเหล่านี้สามารถก่อรูปเป็นรูปแบบ พื้นที่สื่อสารทางการเมือง หรือนำมาสร้างความชอบธรรมเพื่อผลประโยชน์ทางการเมืองได้

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การเมืองวัฒนธรรมในชุมชนกู่กาสิงห์จังหวัดร้อยเอ็ด ครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยดำเนินการวิจัยดังนำเสนอตามลำดับหัวข้อต่อไปนี้

1. ขอบเขตของการวิจัย
 - 1.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา
 - 1.2 ขอบเขตด้านพื้นที่ศึกษา
 - 1.3 ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
 - 1.4 ขอบเขตด้านระยะเวลาในการศึกษา
2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล
3. ขั้นตอนและวิธีการดำเนินการวิจัย
4. การเก็บรวบรวมข้อมูล
5. การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล
6. การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ขอบเขตของการวิจัย

1.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนด ขอบเขตเนื้อหาในการวิจัยเรื่อง การเมืองวัฒนธรรมในชุมชนกู่กาสิงห์จังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งเนื้อหาการวิจัยนั้นจะสืบค้นข้อมูลตามประเด็นความมุ่งหมายของการวิจัยประกอบด้วย

1. เพื่อศึกษาประวัติและพัฒนากการของชุมชนกู่กาสิงห์
2. เพื่อศึกษาพัฒนากการการต่อรองทางวัฒนธรรม
3. เพื่อศึกษาการเมืองวัฒนธรรมของชุมชนกู่กาสิงห์

1.2 ขอบเขตพื้นที่การศึกษา

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนด ขอบเขตพื้นที่ในการวิจัยเรื่อง การเมืองวัฒนธรรมในชุมชนกู่กาสิงห์จังหวัดร้อยเอ็ด ได้แก่ชุมชนกู่กาสิงห์ ตำบลกู่กาสิงห์ อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด

1.3 ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง ได้แก่ หน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานท้องถิ่น ผู้นำชุมชน ชุมชน และประชาชนทั่วไปที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับ ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชน ด้านการทำนาข้าวหอมมะลิ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดงานกินข้าวทุ่งนุ่นผ้าไหม

กลุ่มตัวอย่าง

1. กลุ่มผู้รู้ (Key Informants) ซึ่งเป็นบุคคลที่สามารถให้ข้อมูลเชิงลึกได้เกี่ยวกับ กิจกรรมทางวัฒนธรรมชุมชน โดยพื้นฐานเป็นบุคคลที่มีความรู้ความสามารถและเป็นที่ยอมรับนับถือของชุมชนได้แก่ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 5 คน

2. กลุ่มผู้ปฏิบัติ ได้แก่ ข้าราชการเจ้าหน้าที่ภาครัฐ และสมาชิกในชุมชนกู่กาสิงห์ จำนวน 15 คน

3. กลุ่มบุคคลทั่วไป (General Informants) ได้แก่ ประชาชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานกิจกรรมทางวัฒนธรรม และผู้สนใจทั่วไปจำนวน 5 คน

1.4 ขอบเขตด้านระยะเวลาในการศึกษา

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ทำการศึกษาวิจัยโดยใช้ระยะเวลาเริ่มตั้งแต่เดือนกรกฎาคม 2561 ถึงเดือน เมษายน 2566

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้ผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือโดยทบทวนเอกสารจากผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกำหนดกรอบตามวัตถุประสงค์การวิจัยจึงได้สร้างเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1. แบบสัมภาษณ์ (Interview Guide) ใช้สัมภาษณ์กลุ่มผู้รู้ กลุ่มผู้ปฏิบัติ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไป เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา สภาพปัจจุบัน ปัญหา กระบวนการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมเช่นงานประเพณีสงกรานต์ งานกินข้าวทุ่งนุ่นผ้าไหม และการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยการใช้การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) และแบบไม่มีโครงสร้าง (Non - Structured Interview)ในพื้นที่ ชุมชนกู่กาสิงห์ ตำบลกู่กาสิงห์ อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด

2. แบบสังเกต (Observation) โดยเริ่มใช้สังเกตสภาพทั่วไปและการดำเนินกิจกรรมทางวัฒนธรรมของชุมชนเช่นประเพณีสงกรานต์ การจัดงานกินข้าวทุ่งนุ่นผ้าไหม หรือกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่ชุมชนกู่กาสิงห์จัดขึ้นโดยใช้การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) ผู้วิจัยได้กำหนดเค้าโครงไว้ล่วงหน้าโดยการศึกษาข้อมูลเบื้องต้น นอกจากนั้นเพื่อความถูกต้องของข้อมูลจะใช้การสังเกตหลายครั้งเพื่อให้เกิดความสมบูรณ์ของข้อมูล

3. การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ใช้บันทึกข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม ตัวอย่างใน เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน รูปแบบความเชื่อที่ส่งผลต่อ เศรษฐกิจ การเมือง และสังคมของ ชุมชนกู่กาสิงห์

ขั้นตอนและวิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ได้ดำเนินการวิจัยตามขั้นตอนและวิธีการวิจัย ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยการศึกษาค้นคว้าข้อมูลทุติยภูมิที่เกี่ยวข้องทั้งเอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของพื้นที่ชุมชนกู่กาสิงห์ เพื่อให้ได้ข้อมูลเป็นพื้นฐานในกระบวนการวิจัย ให้มีความสอดคล้องและมีประสิทธิภาพ

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาความเป็นมาด้านการปลูกข้าวหอมมะลิ การจัดงานประเพณี กิจกรรมทางวัฒนธรรมของพื้นที่ ชุมชนกู่กาสิงห์ ตั้งแต่กระบวนการประชุมวางแผน จัดทำคำสั่ง มอบหมายภารกิจ การดำเนินงาน จนกระทั่งการสรุปประเมินผล และรายงานผลกิจกรรม เพื่อให้ทราบความเป็นมาด้านการปลูกข้าวหอมมะลิ ความเป็นมาของการจัดงานกินข้าวทุ่งนุ่นผ้าไหม

ขั้นตอนที่ 3 ศึกษาการเปลี่ยนแปลงของชุมชนก่อนการเข้ามาของข้าวหอมมะลิว่ามีสภาพอย่างไร หลังจากการเข้ามาของข้าวหอมมะลิชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงอย่างไร และการจัดงานกินข้าวทุ่งนุ่นผ้าไหมชุมชนมีส่วนร่วมมีความพึงพอใจมากเพียงใด และหลังจากจังหวัดช่วงชิงงานไปชุมชนรู้สึกอย่างไรสุดท้ายมีการเปลี่ยนแปลง การคิดที่จะช่วงชิงงานกลับมาอย่างไร นำไปสู่การวิเคราะห์และสรุปผลในขั้นตอนต่อไป

ขั้นตอนที่ 4 การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล การเปลี่ยนแปลงของชุมชนหลังจากข้าวหอมมะลิเข้ามา การเมืองในงานเทศกาลข้าวหอมมะลิของชุมชนกู่กาสิงห์ และสรุปผลการวิจัยตามประเด็นในการศึกษาเพื่อนำองค์ความรู้มาเป็นข้อสรุปในการวิจัยครั้งต่อไป

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยเรื่อง การเมืองวัฒนธรรมในเทศกาลข้าวหอมมะลิในครั้งนี้ผู้วิจัย ได้ยึดหลักเกณฑ์วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย ตอบคำถามการวิจัยตามที่กำหนดไว้จึงมีวิธีการในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1. การเก็บรวบรวม การค้นคว้า จากหนังสือ รายงานการศึกษา วิทยานิพนธ์ รายงานการวิจัยและเอกสารที่เกี่ยวข้อง เป็นการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับวัฒนธรรมและความเชื่อ ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ประวัติศาสตร์บอกเล่า โครงสร้างทางสังคม งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับสังคม วัฒนธรรม และแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ เป็นต้น

2. การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม เป็นการเก็บข้อมูลในเรื่องต่าง ๆ ต่อไปนี้

2.1 การเก็บข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของพื้นที่ ข้อมูลลักษณะทางภูมิศาสตร์ สภาพภูมิอากาศ ประชากร วัฒนธรรมประเพณี เทศกาล ของชุมชนกู่กาสิงห์ ตำบลกู่กาสิงห์ อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด

2.2 การสัมภาษณ์ (Interview) จะได้ข้อมูลที่ศึกษามากกว่าแบบสอบถาม(Evans, 1985) ซึ่งต้องใช้เวลามาก จะได้ข้อมูลเฉพาะเจาะจงตามที่ต้องการ สามารถลงรายละเอียดประเด็นสำคัญข้อมูลที่สัมภาษณ์จะช่วยอธิบายสิ่งที่พบเห็นหรือสังเกตแต่ยังไม่เข้าใจทำให้เกิดความเข้าใจ มากยิ่งขึ้น(สุภางค์ จันทวานิช, 2547) การสัมภาษณ์เป็นแหล่งที่มาและใช้มากที่สุดผู้วิจัยต้องพบปะติดต่อกับกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา และมีโอกาสที่จะสำรวจเรื่องที่ศึกษาอย่างลุ่มลึก ในการสัมภาษณ์ผู้วิจัยต้องมีทักษะมีความสัมพันธ์กับบุคคลที่รู้รูปแบบคุณภาพของข้อมูลที่ได้นั้นขึ้นอยู่กับว่าผู้ให้สัมภาษณ์มีลักษณะอย่างไร ต้องตัดสินใจหลายอย่างเกี่ยวกับการสัมภาษณ์เช่น คำถามที่ใช้การถามอะไรก่อนหลัง การใช้ถ้อยคำในคำถาม การถามเจาะลึก การติดตามหลังคำถาม การเตรียมบทบาทและทักษะของผู้ให้สัมภาษณ์ รูปแบบการสัมภาษณ์เป็นรายบุคคล หรือสนทนากลุ่มเฉพาะเจาะจง โดยที่ ไวสท์ (Whitt, 1991) สนับสนุนอย่างมากในการใช้เทคนิคการสัมภาษณ์ในการเก็บข้อมูล ซึ่งลักษณะการสัมภาษณ์มี 3 ประการ 1)สนทนาอย่างไม่เป็นทางการก่อให้เกิดคำถาม คำตอบอย่างเป็นธรรมชาติ มีความเคลื่อนไหวของการปฏิสัมพันธ์เป็นธรรมชาติเกิดขึ้นจากการลงสนทนาและผู้ให้ข้อมูลจะรู้สึกตัวว่ากำลังถูกสัมภาษณ์ 2)มีคำถามเป็นเครื่องนำการสัมภาษณ์เค้าโครงหรือประเด็นที่จะต้องถามก่อนหรือสลับไปมาไม่ต้องเรียงลำดับ และ3)คำถามปลายเปิดคำถามมีไว้ล่วงหน้าตั้งใจให้ได้คำตอบอย่างมีลำดับ

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง โดยเลือกผู้ให้ข้อมูลเป็นสำคัญ ซึ่งเป็นการสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลเตรียมประเด็นที่จะสัมภาษณ์แหล่งข้อมูลไว้ในใจ แต่ไม่จำเป็นต้องเรียงลำดับที่จะสัมภาษณ์ เริ่มต้นประเด็นก่อนหลังได้ตามสถานการณ์ที่จะอำนวยเพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกตามที่ต้องการ

2.3 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participation Observation) บางครั้งเรียกว่าการสังเกตภาคสนาม (Field Observation) หรือการสังเกตเชิงคุณภาพ (Qualitative Observation) เป็นการสังเกตชนิดที่ผู้สังเกตเข้าไปใช้ชีวิตร่วมกับกลุ่มคนที่ศึกษา มีการร่วมกระทำกิจกรรมด้วยกัน และพยายามให้คนในชุมชนนั้นยอมรับว่า ผู้สังเกตมีสถานภาพบทบาทเช่นเดียวกับตน ความสำคัญของผู้สังเกตที่จะต้องปรับตัวให้เข้ากับกลุ่มคนที่ศึกษา ซึ่งสามารถทำได้โดยอาศัยชุมชนนั้น เป็นเวลานานแม้จะเป็นเดือน เป็นปีเรียนรู้วิถีชีวิต การอยู่อาศัยในชุมชนช่วยให้ผู้สังเกตการได้รายละเอียดเกี่ยวกับชีวิตประจำวันและกิจกรรมต่าง ๆ ของคนในสังคม(สุภางค์ จันทวานิช, 2547)

2.4 การสนทนากลุ่ม (Focus Group) โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างโดย

เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ เสนอแนวทางการพัฒนากิจกรรมทางวัฒนธรรมของชุมชน กลุ่มละประมาณ 5 คน ตามกรอบแนวคิดการวิจัยเพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยได้วางกระบวนการวิเคราะห์ไว้ดังนี้

3.1 ข้อมูลที่ได้จากเอกสาร ผู้วิจัยนำข้อมูลจากเอกสารซึ่งประกอบด้วย เอกสาร บทความ ตำรา งานวิจัย รายงานการประชุม ทั้งไทยและต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาทางวิจัย ใช้วิธีวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา

3.2 ข้อมูลจากภาคสนาม การวิเคราะห์ข้อมูลทำไปพร้อมกับการเก็บข้อมูลโดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจะอาศัยประเด็นคำถามเป็นแนวทางในการเก็บรวบรวมข้อมูล พร้อมทั้งใช้กรอบแนวคิดในการศึกษาการจัดลำดับความสัมพันธ์และลำดับความเชื่อมโยงข้อมูล จนได้ข้อสรุป

ในกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินไปพร้อมกับการตรวจสอบข้อมูลทุกขั้นตอนตั้งแต่ช่วงเริ่มเก็บข้อมูลจนกระทั่งขั้นตอนสุดท้าย ในการประมวลผลวิเคราะห์ข้อมูลภาพรวมพบว่าข้อมูลหรือประเด็นใดมีความขัดแย้งเกิดขึ้นหรือข้อมูลไม่ชัดเจน ผู้วิจัยจะใช้วิธีการตรวจสอบเนื้อหาที่มีอยู่เบื้องต้น หรือมีการสัมภาษณ์หรือเก็บข้อมูลเพิ่มเติมภาคสนามอีกครั้ง

นอกจากนี้ผู้วิจัยได้ใช้วิธีตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า เพื่อสะท้อนให้เห็นว่าข้อมูลหลักฐานและผลการวิจัยที่อาศัยการตีความหมายของข้อมูลหลักฐานที่เก็บรวบรวมได้มีความวางใจได้ว่าถูกต้องตรงกับความจริงที่วางสรรค์ขึ้น โดยวิธีเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักและกลุ่มผู้ให้ข้อมูลรอง รวมไปถึงการใช้วิธีการเก็บข้อมูลที่หลากหลาย คือการสังเกตการณ์ การสัมภาษณ์แบบเป็นทางการ สัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ การจัดเวทีระดมความคิดเห็น เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้อง สมบูรณ์และตรงตามความเป็นจริงของเรื่องราว

บทที่ 4

ประวัติและพัฒนาการชุมชนกุฎกาสิงห์

ชุมชนกุฎกาสิงห์ ตำบลกุฎกาสิงห์ อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ทุ่งกุลาร้องไห้บริเวณทางด้านทิศใต้ของจังหวัดร้อยเอ็ด บ้านกุฎกาสิงห์มีพื้นที่ติดต่อกับอำเภอสุวรรณภูมิทางทิศตะวันออกและทิศใต้ ทิศตะวันตกติดกับบ้านเมืองบัว อำเภอเกษตรวิสัย และทางทิศเหนือติดกับบ้านม่วย ตำบลกุฎกาสิงห์ ลักษณะพื้นที่ชุมชนกุฎกาสิงห์เป็นเนินสูงวางตัวยาวแนวทิศตะวันออก-ทิศตะวันตก เป็นที่ราบลุ่มกว้างใหญ่ โดยมีลำน้ำเสียวใหญ่ไหลผ่าน(เทศบาลตำบลกุฎกาสิงห์, 2564 :1) พื้นที่ของชุมชนกุฎกาสิงห์มีโบราณสถานสำคัญ 3 แห่งคือ กุฎกาสิงห์ กุโพนวิจ และกุโพนระฆัง เป็นหลักฐานสำคัญที่แสดงให้เห็นว่าชุมชนแห่งนี้มีผู้คนเข้ามาอยู่อาศัยหรือเดินทางผ่านมาตั้งแต่อดีต

4.1 กุฎกาสิงห์สมัยรัฐจาริตก่อนปี พ.ศ.2446

ก่อนการตั้งชุมชนกุฎกาสิงห์พื้นที่เดิมนั้นเคยมีผู้คนอาศัยอยู่มาก่อนซึ่งมีหลักฐานแสดงให้เห็นว่าพื้นที่แห่งนี้มีผู้คนเคยอยู่อาศัยมาก่อนแล้วคือ โบราณสถานที่พบในพื้นที่ชุมชนกุฎกาสิงห์ 3 แห่ง ประกอบด้วย กุฎกาสิงห์ กุโพนวิจ และกุโพนระฆัง ซึ่งทั้งสามแห่งเป็นปราสาทในวัฒนธรรมเขมรซึ่งจะอธิบายความเป็นมาของกุฎแต่ละแห่งดังนี้



ภาพประกอบ 2 โบราณสถานกุฎกาสิงห์

กู่กาสิงห์ จากรายงานการขุดค้นค้ายันโบราณสถานกู่กาสิงห์ บ้านกู่กาสิงห์ ตำบลกู่กาสิงห์ อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด กล่าวว่า กู่กาสิงห์ได้รับการประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 52 หน้า 3696 วันที่ 8 มีนาคม 2478 และประกาศขอบเขตพื้นที่โบราณสถานในราชกิจจานุเบกษา 116 ตอนพิเศษ 17 ง หน้า 15 วันที่ 17 มีนาคม 2542 มีพื้นที่ประมาณ 12 ไร่ 2 งาน 30.56 ตารางวา ชื่อ “กู่กาสิงห์” สันนิษฐานว่ามาจากคำว่า “กู่” ที่ชาวบ้านใช้เรียกโบราณสถานขอมที่มีลักษณะคล้ายสถูปหรือเจดีย์ ส่วนคำว่า “กา” อาจหมายถึง อีกา ซึ่งในอดีตบริเวณนี้มีอีกาอยู่จำนวนมาก ส่วนคำว่า “สิงห์” อาจจะมาจกประติมากรรมรูปสิงห์ 2 ตัวที่เคยตั้งอยู่หน้าประตูทางเข้า ซึ่งประติมากรรมรูปสิงห์ถูกขโมย ในช่วง พ.ศ.2503 แต่ชาวบ้านก็ยังเรียกปราสาทแห่งนี้ว่า “กู่กาสิงห์” สืบมาจนปัจจุบัน(กรมศิลปากร, 2565)

ด้านลักษณะทางโบราณคดีของปราสาทกู่กาสิงห์เป็นปราสาทอิฐสามหลัง ตั้งอยู่บนฐานศิลาแลงเดียวกันสร้างหันหน้าไปทางทิศตะวันออก มีผังการก่อสร้างเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาด 35X50 เมตร มีกำแพงแก้วล้อมรอบปราสาทประธานทั้ง 4 ด้าน ตั้งอยู่ในแนวแกนทิศตะวันออก – ตะวันตก ประกอบด้วยกลุ่มปราสาทประธาน ก่อด้วยอิฐตั้งอยู่บนฐานศิลาแลงเดียวกัน ปราสาทประธานอยู่ตรงกลางมีมุขกระสันเชื่อมกับมณฑป มีประตูและบันไดทางขึ้นทางด้านทิศตะวันออกเพียงด้านเดียว อีกสามด้านทำเป็นประตูหลอก ถัดเข้าไปเป็นห้องครรภคฤหะ มีประติมากรรมโคนนทิตั้งอยู่ด้านหน้าปราสาทประธานองค์กลาง ส่วนปราสาทด้านทิศเหนือและทิศใต้ เป็นเพียงห้องครรภคฤหะสำหรับประดิษฐานประติมากรรมรูปเคารพสำหรับประกอบพิธีกรรม มีบรรณาลัยตั้งอยู่มุมด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือและทิศตะวันออกเฉียงใต้ ลักษณะเป็นอาคาร รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าก่อด้วยศิลาแลง หันหน้าไปทางทิศตะวันตกทั้ง 2 หลัง และมีโคปุระ (ขุมประตุ) ทั้ง 4 ด้าน ก่อด้วยศิลาแลงผสมอิฐ แต่สามารถใช้เข้าออกได้แค่ด้านทิศตะวันออกและด้านทิศตะวันตก จากลักษณะทางโบราณคดีที่กล่าวมาข้างต้นเป็นศิลปะเขมรแบบ บาปวน สมัยพุทธศตวรรษที่ 16(กรมศิลปากร, 2565)

พูน ปลูก ทัโต ชีเว



ภาพประกอบ 3 โบราณสถานกุโพนวิจ

กุโพนวิจ ตั้งอยู่ห่างจากกุ่กาสิงห์ ไปทางทิศเหนือประมาณ 500 เมตร ได้รับการประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๑๘ ตอนพิเศษ 124 ง หน้า 9 วันที่ 17 ธันวาคม 2544 มีพื้นที่ประมาณ 2 ไร่ 3 งาน 36 ตารางวา ชื่อ “กุโพนวิจ” มาจากการพบหลักฐานส่วนฐานรูปเคารพสี่เหลี่ยมผืนผ้า บริเวณเนินโบราณสถานจำนวนหลายชิ้น ประกอบกับพบชิ้นส่วนรางน้ำมนต์ ทำให้ชาวบ้านเข้าใจว่าเป็นฐานส้วม จึงเรียกโบราณสถานแห่งนี้ว่า “โพนเว็จ” หรือ “โพนวิจ” ลักษณะเป็นอาคาร 5 หลัง ตั้งอยู่บนฐานเดียวกัน ส่วนฐานอาคารก่อด้วยศิลาแลง แผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส สูงจากพื้นดินประมาณ 2 เมตร ก่อเป็นฐานบัวคว่ำบัวหงาย ไม่พบบันไดทางขึ้น สันนิษฐานว่าเดิมอาจใช้บันไดไม้ภายหลังได้ผุพังสลายไป เพราะมีร่องรอยของหลุมเสาบนฐานศิลาแลง ซึ่งน่าจะเป็นหลุมเสาไม้ แนวฐานด้านทิศเหนือหายไปเนื่องจากถูกขุดเอาศิลาแลงไปสร้างวัดประจำหมู่บ้าน ในสมัยหลัง พื้นบนฐานเป็นทรายอัดแน่นปูด้วยศิลาแลง บนฐานศิลาแลงก่อเป็นฐานอาคารสูงประมาณ 70 เซนติเมตร จำนวน 5 ฐาน สันนิษฐานว่าเป็นฐานรองรับอาคารเครื่องไม้ ด้านหน้าทิศตะวันออกของ ฐานอาคาร มีอาคารสองหลังตั้งอยู่ ลักษณะเป็นอาคารผังรูปสี่เหลี่ยมก่อผนังทึบทั้ง 4 ด้าน อาคารด้าน ทิศตะวันออกเฉียงเหนือถูกรื้อจนเหลือเพียงแนวหินชั้นเดียว ส่วนอาคารทางด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ ยังคงสภาพเกือบสมบูรณ์ ภายในเป็นดินอัดแน่น สันนิษฐานว่าเป็นอาคารเครื่องไม้ ที่มีฐานสูง ใช้เป็นบรรณาลัยประจำศาสนสถาน จากลักษณะทางโบราณคดีที่กล่าวมาข้างต้นเป็น ศิลปะเขมรแบบ คลัง ราวต้นพุทธศตวรรษที่ 16 (กรมศิลปากร, 2565)



ภาพประกอบ 4 โบราณสถานกุโพนระฆัง

กุโพนระฆัง อยู่ห่างจากกุ่กาสิงห์ไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ประมาณ 400 เมตร ได้รับการประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 99 ตอนที่ 172 หน้า 26 วันที่ 18 พฤศจิกายน 2525 มีพื้นที่ประมาณ 2 ไร่ ๓ งาน 17 ตารางวา กุโพนระฆัง สร้างหันหน้าไปทางทิศตะวันออกเฉียง ออก ประกอบด้วยปราสาทประธาน ฐานก่อด้วยศิลาแลง เป็นฐานเจียง 5 ชั้น มีบันไดทางขึ้น 4 ด้าน เรือนธาตุก่อด้วยศิลาแลงและหินทราย มีประตูทางเข้าด้านทิศตะวันออกเฉียงด้านเดียว ก่อมุขยื่นออกมาด้านหน้าและเจาะช่องหน้าต่างที่ผนังด้านทิศเหนือและทิศใต้ ด้านหน้าปราสาทประธานมีชานลา (ทางเดิน) เชื่อมกับโคปุระ (ซุ้มประตู) อยู่กึ่งกลางแนวกำแพงทิศตะวันออกเฉียง ออกก่อด้วยศิลาแลงและหินทรายมีผังเป็นรูปกากบาท มีห้องมุขด้านทิศตะวันออกเฉียง มีบรรณาลัย ตั้งอยู่มุมด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ ลักษณะเป็นอาคารรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าก่อด้วยศิลาแลงและหินทราย หันหน้าไปทางทิศตะวันตก โดยรอบกำแพงแก้วด้วยศิลาแลงล้อมรอบทั้ง 4 ด้าน และมีสระน้ำกรูขอบสระด้วยศิลาแลงอยู่ด้านนอกของกำแพงแก้วทางด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ(กรมศิลปากร, 2565)

จากการมีโบราณสถานถึงสามแห่งคือกุ่กาสิงห์ กุโพนวิจ กุโพนระฆัง ทั้งสามแห่งเป็นโบราณสถาน que สร้างในวัฒนธรรมเขมร ซึ่งทั้งสามแห่งมีอายุใกล้เคียงกัน กุ่กาสิงห์สร้างขึ้นราวพุทธศตวรรษที่ 16 แบบบาปวน และมีการใช้งานถึงพุทธศตวรรษที่ 17 กุโพนวิจสร้างขึ้นราวพุทธศตวรรษที่ 16 และกุโพนระฆังสร้างขึ้นราวพุทธศตวรรษที่ 18 การสร้างโบราณสถานทั้งสามแห่งใช้คนสร้าง ทำให้สามารถสันนิษฐานได้ว่าชุมชนบริเวณนี้มีผู้คนอยู่อาศัยมาก่อนแล้ว เนื่องจากในวัฒนธรรมเขมรสร้างปราสาทขึ้นเพื่อบูชาเทพเจ้าซึ่งเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เคารพนับถือ

นอกจากโบราณสถาน que แสดงให้เห็นแล้วว่าชุมชนบริเวณนี้มีผู้คนอยู่อาศัยมาก่อนการอพยพเข้ามาของกลุ่มคนลาวนั้นเห็นได้จากหลักฐานบันทึกการเดินทางในลาว ภาคสอง พ.ศ.2440 ของเอเจียน แอมอนิเย ซึ่งกล่าวถึงกุ่กาสิงห์ไว้ในบันทึกการเดินทางว่า

“วันเสาร์ที่ 26 มกราคมตั้งแต่เช้าตรู่จะมีเพียงเกวียน 3 เล่มเท่านั้นที่พร้อมจะออกเดินทางทันที ซึ่งแวะไปดูซากวัดอุโบสถกุฎกาสิงห์ เดินทางผ่านทุ่งโล่งซึ่งมีน้ำท่วมถึงในฤดูฝน พอผ่านน้ำขัง(น้ำเสียว) ซึ่งไหลลงมาจากบ้านก่อบรปือแล้วพวกเราผ่านไปใกล้กับบึงหนึ่งซึ่งมีน้ำอยู่ตลอดปีมีชื่อเรียกว่า หนองสีายางต่อไปอีกหน่อยก็จะผ่านโนนไผ่ที่ด้านซ้าย และจะมีโนนเล็กๆที่เปลี่ยวตั้งอยู่กลางทุ่งโล่งกว้างปกคลุมด้วยต้นไม้ประเภทอื่นๆและมีไม้ไผ่เวลาประมาณ 10 โมง พวกเราก็กินที่ซากโบสถ์วัดอุฎกาสิงห์ ซึ่งตั้งอยู่บนเนินทรายกลางทุ่งหญ้าที่แห้งแล้ง”(เอเจียน แอมอนิเย, 2541 :45)



ภาพประกอบ 5 ปราสาทกุฎกาสิงห์ก่อนการบูรณะภาพของกรมศิลปากร

จากบันทึกดังกล่าวมา ช่างต้นนั้นทำให้เห็นภาพกุฎกาสิงห์ซึ่งตั้งอยู่กลางทุ่งหญ้าโล่งกว้างในบันทึกเองไม่ได้กล่าวถึงบ้านเรือนที่ตั้งอยู่บริเวณกุฎกาสิงห์หรือใกล้เคียงกุฎกาสิงห์เลย ซึ่งทำให้สันนิษฐานได้ว่าในช่วง พ.ศ.2440 นั้นยังไม่มีผู้คนเข้ามาอยู่อาศัยภายในพื้นที่บริเวณกุฎกาสิงห์ ซึ่งตามบันทึกได้กล่าวว่า “เป็นซากโบสถ์วัดอุฎ” แสดงว่ากุฎกาสิงห์ตามเวลาที่พบนั้นไม่ได้มีสภาพที่สมบูรณ์เป็นเพียงซากของโบสถ์สถานเท่านั้น ปราสาทกุฎกาสิงห์ บ้านกุฎกาสิงห์ อำเภอเกษตรวิสัย จ.ร้อยเอ็ด กรมศิลปากรชุดแต่งบูรณะช่วงปี ๒๕๓๓ - ๒๕๓๕ พบโบสถ์วัดอุฎสำคัญหลายอย่าง โดยเฉพาะ “กุณฑลนาคทองคำ” ซึ่งพบเพียงแห่งเดียวในประเทศไทย และ “ประติมากรรมโคนนที” ซึ่งในประเทศไทยพบเพียง ๓ ชิ้นคือปราสาทกุฎกาสิงห์ ปราสาทตาเมือนธม และปราสาทพนมรุ้ง



ภาพประกอบ 6 กษัตริย์องค์ที่ปราสาทกู่กาสิงห์ จ.ร้อยเอ็ด

โคนนทิที่ปราสาทกู่กาสิงห์ จ.ร้อยเอ็ด

ภาพประกอบ 6 กษัตริย์องค์ที่ปราสาทกู่กาสิงห์ จ.ร้อยเอ็ด

บริเวณชุมชนกู่กาสิงห์ในอดีตเคยเป็นทั้งพื้นที่ทางวัฒนธรรมเขมร ซึ่งนับว่ามีผู้คนมาอยู่อาศัยในช่วงราวพุทธศตวรรษที่ 16 จากการสร้างปราสาทกู่กาสิงห์ กู่โพนวิจ กู่โพนระฆัง ไม่ทราบว่ากลุ่มคนในวัฒนธรรมเขมรออกจากพื้นที่ด้วยเหตุใด พบหลักฐานจากบันทึกการเดินทางในลาวภาคสองของเอเจียน แอมอนิเย่ ใน พ.ศ.2440 พบว่ากล่าวถึงกู่กาสิงห์ที่เป็นโบราณวัตถุว่าเป็นเพียงซากเท่านั้น ทำให้เห็นภาพว่ากู่กาสิงห์ที่สร้างขึ้นในวัฒนธรรมเขมรเป็นเพียงซากโบราณสถานในช่วงปี พ.ศ. 2440 และยังพบว่าพื้นที่บริเวณรอบๆเป็นทุ่งกว้าง บริเวณรอบกู่กาสิงห์เป็นป่ารกทึบมีต้นไม้หลากหลายชนิด รวมถึงมีต้นไม้ ก่อสร้างโดยสรุปตามหลักฐานที่พบพื้นที่บริเวณกู่กาสิงห์มีผู้คนอาศัยอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 16-18 จากการสร้างโบราณสถาน และกลุ่มคนเหล่านี้หายไปจากพื้นที่ในช่วงใดมีอาจทราบได้ มีเพียงป่ารกและซากโบราณสถานกู่กาสิงห์ในช่วง พ.ศ.2440

4.2 การตั้งถิ่นฐานของชุมชนกู่กาสิงห์ช่วง พ.ศ.2446-2515

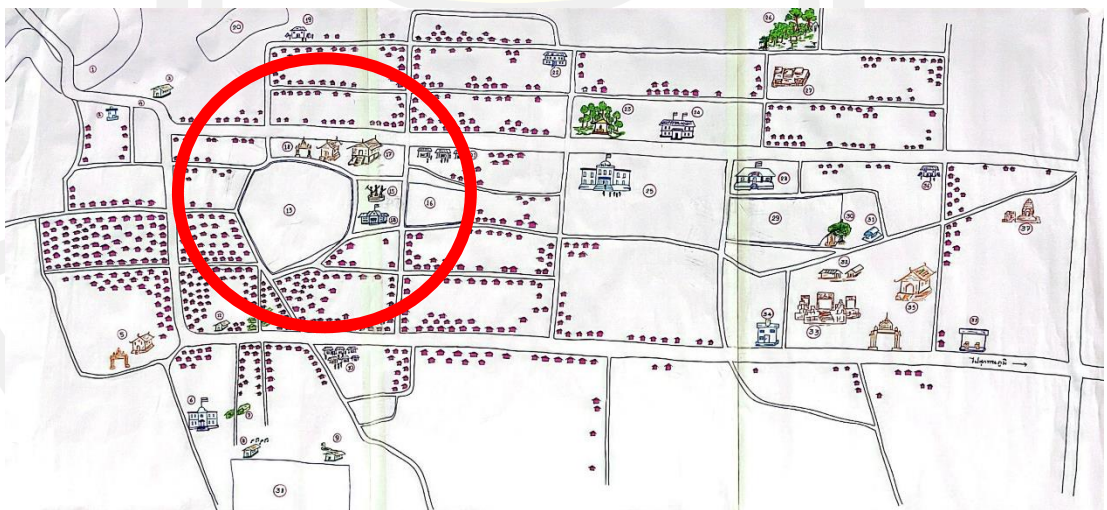
การเข้ามาตั้งถิ่นฐานของกลุ่มคนในพื้นที่กู่กาสิงห์เริ่มต้นจากมีผู้นำชุดแรกที่พากันมาตั้งถิ่นฐานบ้านกู่กาสิงห์อพยพมาจากเมืองสุวรรณภูมิ ผู้นำ 4 คน คือ นายลือ (ศรีกู่กา) นายพระจันทร์ (ศรีเที่ยง) นายเพียรราช(อุปวงษา) และนายสีกา (บัวเบิก) ได้เดินทางมาตั้งหลักแหล่งที่บ้านกู่กาสิงห์เมื่อ พ.ศ. 2446 จากบันทึกของนายบิน นานองสี ซึ่งได้รับเลือกเป็นผู้ใหญ่บ้านบ้านกู่กาสิงห์ หมู่ที่ 1 เมื่อวันที่ 15 ตุลาคม 2515(สมัยนั้นเป็นหมู่ที่ 5 ตำบลเมืองบัว) ได้เขียนบันทึกประวัติหมู่บ้านตามคำบอกเล่าของพ่อใหญ่บิน ศรีเที่ยง ไว้ว่า

“...แต่ก่อนเป็นดงป่าไผ่ เป็นที่อาศัยของโจรผู้ร้ายซึ่งมาจากแดนสุรินทร์ ก่อนจะได้นามกู่กาสิงห์เพราะมีวัตถุโบราณหลายแห่ง ที่สำคัญคือมีรูปสิงห์ไว้ช่องหน้าประตูของกู่ และยังมีอิฐกู่โพนระฆังและกู่โพนวิจ จำพวกที่ว่านี้มีปรากฏว่ามีนายเพียรราชและนายพระจันทร์และนายแสงลือ เพราะคนจำพวกนี้ได้อพยพจากจตุรพักตรพิมาน เห็นว่าบ้านนี้มีห้วย หนองและลำน้ำเสียติดกับขอบ

บ้าน เมื่อเห็นว่าเป็นถิ่นอุดมสมบูรณ์ โดยมีปลานานาชนิด จึงได้ปลูกกระท่อมขึ้น
ระหว่าง พุทธศักราช 2443 ปีชาล...”(อำคา แสงงาม, 2549 :9)

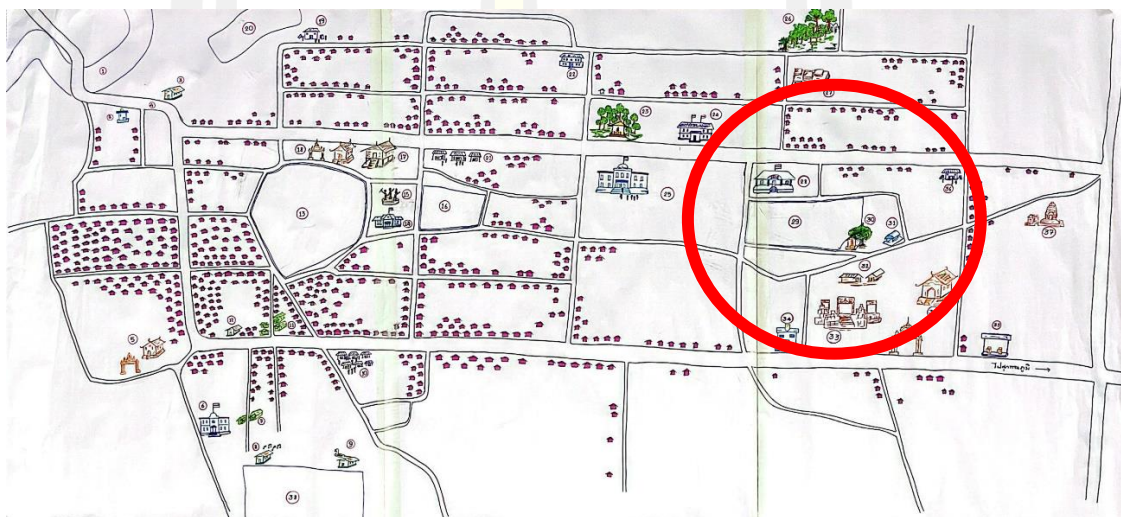
จากงานวิจัยของฉติญา เหล่าอัน(2553 :32-33) แบ่งการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานซึ่ง
ถ่ายทอดโดยชาวบ้านยุคแรกเริ่มดังนี้

กลุ่มที่อพยพมาจากเมืองจตุรพักตรพิมาน ช่วงแรกก่อตั้งหมู่บ้านพ.ศ. 2446 มีจำนวน
ครัวเรือนและประชากรไม่มากนัก เพราะลักษณะที่ตั้งมีสภาพเป็นป่ารกทึบสลัดกับหญ้าโงม ซึ่งเป็นที่
อยู่อาศัยของสัตว์นานาชนิด กลุ่มคนที่เข้ามากลุ่มแรกอพยพมาจากบ้านห้วยช้าง เมืองจตุรพักตรพิมาน
จังหวัดร้อยเอ็ด เข้ามาตั้งถิ่นฐานโดยการนำของนายสีอ (ศรีกู่กา) นายพระจันทร์(ศรีเที่ยง) นายเพียร
ราช(อุปวงษา) และนายสักขา (บัวเบิก) สาเหตุที่คนกลุ่มนี้อพยพเข้ามาเมื่ออยู่ 2 ประการ ประการแรก
คือ เจ้านายจตุรพักตรพิมานปกครองอย่างไม่เป็นธรรม สาเหตุที่สอง พื้นที่ดังกล่าวมีความอุดมสมบูรณ์
เหมาะกับการเพาะปลูกและการทำมาหากินแม้ว่าสภาพจะเป็นป่ารกทึบก็ตาม โดยเลือกที่ตั้งบริเวณ
หนองซ้อย ซึ่งเป็นหนองน้ำขนาดใหญ่ของบ้านกู่กาสิงห์ ต่อมา พ.ศ. 2470 มีการอพยพเพิ่มเติมจาก
บ้านบ้านโนนหัวช้าง หลังจากที่หลวงพ่อโป่งได้พาญาติโยมมาเยี่ยมพี่น้องที่บ้านกู่กาสิงห์ จากนั้นจึงมี
การชักชวนกันสร้างสำนักสงฆ์ขึ้นบริเวณฝั่งหนองซ้อย(ปัจจุบันคือวัดสว่างอารมณ์) ทำให้ประชากรเพิ่ม
จำนวนเพิ่มมากขึ้น ชาวบ้านจึงมีการออกไปจับจองพื้นที่ป่าทางด้านทิศตะวันออกของหนองซ้อยเพื่อ
จับจองพื้นที่ทำมาหากิน โดยชาวบ้านช่วยกันจับจองพื้นที่พื้นที่เนื่องจากสภาพป่าที่รกทึบ ชาวบ้านจึง
ช่วยกันเปลี่ยนสภาพพื้นที่เป็นแหล่งอาศัยและทำกิน(ฉติญา เหล่าอัน, 2553:32-33)



ภาพประกอบ 7 การตั้งชุมชนบริเวณริมหนองซ้อย

กลุ่มที่อพยพจากเมืองสุวรรณภูมิ กลุ่มที่อพยพมาช่วงเวลาเดียวกันคือ พ.ศ.2470 คือกลุ่มที่มาจากบ้านหัวช้างและเมืองสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ดสาเหตุของการเคลื่อนย้ายเนื่องจากมีญาติพี่น้องที่มาอาศัยอยู่ก่อนชักชวนให้เข้ามา โดยตั้งถิ่นฐานอยู่ทางด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือของหมู่บ้าน ชาวบ้านกลุ่มนี้เห็นว่าพื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นราบเหมาะแก่การเพาะปลูกมีหนองน้ำขนาดใหญ่ชื่อ “หนองอัญญา” ชาวบ้านเรียกกลุ่มที่อพยพมาจากสุวรรณภูมิว่า “ไทหนองแก้วลา” โดยมีผู้นำคือ พ่อใหญ่สี นามเมือง พ่อใหญ่พินนา นามเมือง พ่อใหญ่นนท ทยุดยั้ง และแม่ใหญ่แก้ว บัวหล้า โดยสร้างขึ้นตามลักษณะวัสดุทางธรรมชาติ คือนำใบเสบงมาตากแห้งแล้วนำมาไม้ไผ่สานเป็นตาทับไว้ เพื่อเป็นหลังคาบ้านละตัวบ้าน(จิตติญา เหล่าอัน, 2553 :32-33)



ภาพประกอบ 8 การตั้งชุมชนบริเวณหนองแก้วลา

กลุ่มที่อพยพมาจากเกษตรวิสัย อพยพเข้ามาในช่วง พ.ศ. 2475 กลุ่มที่อพยพเข้ามาคือ อพยพมาจากบ้านจานทุ่งและบ้านดงมัน ตำบลสิงห์โคก อำเภอกเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด โดยกลุ่มเหล่านี้มีบรรพบุรุษที่เมืองโคราช แต่เข้ามาแสวงที่หากินที่บ้านกู่กาสิงห์ นำโดยพ่อใหญ่โก และแม่ใหญ่วันโน เชิดชู จากนั้นกลุ่มที่สองที่ติดตามเข้ามาคือพ่อใหญ่แก่น เชิดชู แม่ใหญ่อ้อม ปั่นงาม พ่อใหญ่แพง นามวงษ์ พ่อใหญ่มี เจริญ ซึ่งได้อพยพครอบครัวพร้อมทั้งญาติเข้ามาตั้งบ้านเรือนอยู่ทางด้านทิศตะวันตกของหมู่บ้านเรียกกลุ่มคนที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในช่วงเวลาดังกล่าว “คนคุ่มบ้านจาน” การอพยพมาครั้งนี้ชาวบ้านเห็นว่าเป็นที่ว่างเปล่าสามารถเข้ามาจับจองหากินได้ ลักษณะสำคัญของคุ่มบ้านจานคือพุดสำเริงโคราชซึ่งแตกต่างจากสำเริงท้องถิ่นและมีฝีมือการปั้นหม้อ แต่การย้ายมาสู่กาสิงห์ไม่มีวัตถุประสงค์ในการปั้นหม้อชาวบ้านจึงเลิกอาชีพปั้นหม้อมาประกอบอาชีพอื่นแทน(จิตติญา เหล่าอัน, 2553 :32-33)



ภาพประกอบ 9 การตั้งชุมชนคุ้มบ้านจาน

ในปี พ.ศ. 2488 ชุมชนกู่กาสิงห์มีเหตุการณ์สำคัญเกิดขึ้น คือเกิดโรคภัยไข้เจ็บ (โรคไข้ทรพิษ) ระบาดอย่างรุนแรงที่บ้านกู่กาสิงห์ โดยคนแรกที่ตลอดมาได้แก่ นายไมล์ กลบรัตน์ เนื่องจากเดินทางไปชมมวยที่บ้านนาเลา อำเภอบ้านนา จังหวัดมหาสารคาม กลับบ้านมาป่วยเป็นไข้ มีตุ่มหนองขึ้นตามตัว ต่อมาเมื่อมีแมลงวันเป็นพาหะนำเชื้อโรคระบาดรุนแรง ทำให้คนในหมู่บ้านได้รับความเดือดร้อน ช่วงเวลาดังกล่าวชาวบ้านกู่กาสิงห์ถูกตัดขาดจากโลกภายนอกโดยไม่มีคนเข้าออกหมู่บ้าน ในหมู่บ้านเงียบสงัด ช่วงเวลาเดือนเศษมีคนตายในหมู่บ้านถึง 104 คน โดยเฉลี่ยต่อวันตายถึง 3-4 คน เล่ากันว่าถ้าได้ยินเสียงหมาหอนและตัดไม้ไผ่ก็แสดงว่ามีคนตาย ถ้าตายเวลาไหนก็เอาไปฝังเวลานั้นคนหามาไม่ถึง 10 คน ไม่มีพระสวดส่วนโรงเรียนก็ต้องปิดเรียนถึง 2 เดือน (วาโย ตึกประโคน, 2553 :54) ซึ่งตรงกับคำบอกเล่าของนายบุญสม ศรีเที่ยง ว่า

“ตอนเกิดโรคภัยไข้เจ็บนั้นคนกะប់พากันออกจากเฮียนเต้ ขึ้นได้ยินเสียงตัดไม้ไผ่ ตะกั่มันมีแต่ปานะคนกะตั้งบ้านยุ่นาป่า ขึ้นตัดไม้ไผ่กะได้ยินนำกันเปิดบ้าน ตัดย่อนเอาไปหามศพไปฝัง มีคนไปหามสามสี่คนไปได้ไปหลายมันสติโรคต่อกันอีก(นายบุญสม ศรีเที่ยง, 2564, สัมภาษณ์)

จากการตั้งถิ่นฐานของผู้คนที่มาอาศัยบริเวณบ้านกู่กาสิงห์นั้นไม่แตกต่างจากพื้นที่อื่นในภาคอีสาน ซึ่งการเลือกทำเลการตั้งถิ่นฐานล้วนเลือกจากพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ มีแหล่งน้ำ มีพื้นที่สำหรับหาอยู่หากินได้ตามธรรมชาติ สามารถเลี้ยงดูคนในครอบครัวตัวเอง ด้านวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนชุมชนบ้านกู่กาสิงห์ในระยะแรกนั้นไม่ได้แตกต่างจากคนในชุมชนอื่น ๆ บริเวณรอบ ๆ การตั้งถิ่นฐานของผู้คนจะตั้งบริเวณที่เนินหรือที่โคก ซึ่งผู้เดินทางมาถึงก่อนยอมได้ทำเลที่ดีกว่าเสมอ ผู้ที่อพยพมาที่หลังชุมชนเริ่มหนาแน่นมากขึ้นก็จะได้ทำเลที่ไม่เหมาะสมมากเท่าไรนัก จะได้พื้นที่ลุ่มทำให้ประสบปัญหาน้ำท่วมขังพื้นที่เพาะปลูกข้าวจะมีพื้นที่จำกัด ดังนายสุบรรณ บั๊กกลดเล่าว่า

“บ้านเฮาแต่ก่อนหม่องเฮตนามันบ่ค่อยมีได้ ดินมันหล่ม ไถกะบ่ได้
 ดำกะบ่ได้ อีปุกะหลาย กะพากันไปหาเฮตนาทางดินบ้านพุ่นแหล่ว
 เฮตพอได้กินเอา สมัยนั้นมันบ่ได้ขายคือซุ่มม่อนดอก”

การทำนาเป็นระบบการผลิตที่สำคัญของชาวนาอีสานที่มีการสืบทอดต่อกันมาตั้งแต่อดีต เพราะข้าวเป็นอาหารหลัก หลังจากการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในพื้นที่บ้านกู่กาสิงห์แล้วนั้น ชาวบ้านนิยมจับจองพื้นที่ใช้ปลูกข้าวเป็นหลัก ข้าวเหนียวเป็นอาหารหลักแต่เนื่องจากลักษณะของพื้นที่ที่มีความแตกต่างกันออกไป ชาวบ้านบางกลุ่มอยู่บริเวณริมน้ำเสียว บางกลุ่มอยู่ไกลจากแหล่งน้ำ และบางกลุ่มยังปลูกข้าวแบบอาศัยน้ำฝนเพียงอย่างเดียว ดังนั้นพันธุ์ข้าวจึงเป็นสิ่งสำคัญเพราะชาวบ้านต้องเลือกพันธุ์ข้าวที่สามารถเจริญเติบโตได้ดีในพื้นที่ของตนเองจากงานศึกษาของธิดิญา เหล่าอันพบว่า การคัดเลือกพันธุ์ข้าวสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ลักษณะคือ

ลักษณะการปลูกข้าวแบบ “ข้าวลอย” หรือชาวบ้านเรียกว่า “นาเสียว” เป็นข้าวที่ปลูกกันในสภาพที่ไม่สามารถรักษาระดับน้ำ บางครั้งระดับน้ำบริเวณที่ปลูกสูงกว่า 1 เมตร ชาวพวกนี้มีคุณสมบัติในการยึดตัวหนีน้ำได้ ผู้ที่เป็นเจ้าของนาบริเวณนี้จึงมีความเสี่ยงน้อยกว่าชาวบ้านกลุ่มอื่น (ธิดิญา เหล่าอัน, 2553 :41) ซึ่งตรงกับคำสัมภาษณ์ว่า

“แต่ก็บ่ทันปลูกข้าวหอมมะลิได้ นาแต่ละหม่องน้ำน้อยน้ำหลายบ่ต่อกัน
 แม่ได้นำทางเสียวน้ำมันกะขึ้นๆลงๆบ่แน่นอนจักสิทวมบ่ทวม แม่กะได้พันธ์
 ข้าวลอย มันดีเดียมน้ำขึ้นมันยึดขึ้นน้ำน้ำได้กะเลยบ่ได้คิดยากยามน้ำมาหลาย”
 (นางคุณ ศรีนนท์, 2565, สัมภาษณ์)

ลักษณะการปลูกข้าวแบบที่สองเรียกว่า “นาทาง” ปลูกในที่ราบลุ่มทั่วไปในสภาพที่มีน้ำขังหล่อเลี้ยงต้นข้าวตั้งแต่ปลูกจนถึงเก็บเกี่ยว โดยสามารถรักษาระดับน้ำได้ และระดับน้ำต้องไม่สูงเกิน 1 เมตร น้ำที่ใช้หล่อเลี้ยงต้นข้าวก็มาจากน้ำฝนเป็นหลัก เนื่องจากหมู่บ้านกู่กาสิงห์เป็นเขตพื้นที่แห้งแล้ง ทำให้มีการปลูกข้าวในลักษณะนี้ได้ผลผลิตไม่มาก

ลักษณะที่สามปลูกแบบ “ข้าวไร่” หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “ข้าวไฮ่” เป็นข้าวที่ปลูกในสภาพพื้นที่ที่ไม่ต้องการน้ำขังในพื้นที่เพาะปลูก ส่วนใหญ่นิยมปลูกในสภาพพื้นที่ดอนหรือที่สูง ลักษณะของการปลูกก็คล้ายๆกับพืชไร่ โดยการหว่าน หยอดหลุม หรือโรยเป็นแถว การปลูกจะทำการในฤดูฝนเพราะต้องอาศัยน้ำฝน โดยมีวิธีการปลูกข้าวคือการสักรูแทงดินแล้วหยอดเมล็ดข้าวลงหลุม

การทำนาในพื้นที่ชุมชนกู่กาสิงห์ที่ไม่ค่อยประสบผลสำเร็จมากนักเนื่องจากสภาพพื้นที่ไม่เหมาะสมแก่การทำนา ด้วยสภาพพื้นที่มีแต่หญ้า มีน้ำขังมาก ปูนามีมากซึ่งมากัดกินข้าวทำให้ไม่สามารถปลูกข้าวได้ผลผลิตมาก แต่สามารถปลูกได้พอเลี้ยงชีพเท่านั้น แต่พื้นที่ชุมชนกู่กาสิงห์อยู่ติดกับลำน้ำเสียวมีปลาอยู่ตลอดปี และจะมีมากในช่วงเดือนกันยายนถึงเดือนกุมภาพันธ์โดยเฉพาะเดือนตุลาคม ปลาจะชุมชุนมากและปลาจะมีขนาดใหญ่เช่นปลาตะเพียน ปลานู ปลาลอด เป็นต้น การจับ

ปลาของคนในชุมชนกู่กาสิงห์จะมีเครื่องมือที่นิยมใช้ในการจับปลา คือ ลอบดักปลาใช้ดักบริเวณทางระบายน้ำในทุ่งนาเมื่อระบายน้ำออกจากทุ่งนาปลาจะมอดิตลอบที่วางไว้ระหว่างทางน้ำไหลออก มองคือตาข่ายใช้ดักปลาในลำน้ำเสียวบริเวณที่มีน้ำลึกปลาจะมอดิตที่ตาข่าย และเบ็ดใช้ดักปลาตามลำน้ำและตามทุ่งนาโดยใช้เหยื่อเป็นตัวล่อ(นายไพกิจ ภูกลาง,2565,สัมภาษณ์)

เมื่อมีปลามากปลาที่หามาได้ชาวบ้านจะนำปลาสดไปขาย เมื่อเหลือก็นำมาคั่ว(ฆ่าและทำความสะอาด) นำมาถนอมอาหารโดยการนำมา ตากแห้ง ปลาอย่าง ทำปลาร้า เมื่อทำเสร็จได้จำนวนมากก็จะนำไปแลกเปลี่ยนที่หายากโรชุมชนเช่น ผัก พริก เกลือ ข้าว กับญาติที่อาศัยอยู่ชุมชนใกล้เคียง จากสภาพพื้นที่ที่มีปลามากชุมชนกู่กาสิงห์เองก็มีคนที่หาปลาเก่งที่เมื่อกล่าวถึงชื่อผู้คนในชุมชนก็จะรู้จักทันทีเช่น นายจันทร์ สายสุข นายหนู จินดา เป็นต้น ปลาที่มีมากเริ่มลดลงหลังจากที่มีโครงการพัฒนาทุ่งกุลาร้องไห้หลังทศวรรษ 2500 เนื่องจากโครงการมีการขุดลอกลำน้ำเสียวจึงทำให้ทำลายระบบนิเวศเดิมที่มีอยู่ตามลำน้ำคือ เหยะหรือเฮอะ¹ เมื่อมีการขุดลอกก็ทำให้เหยะหรือเฮอะถูกทำลายไปด้วยปลาก็ไม่มีที่หลบภัยทำให้จำนวนปลาลดลง(บัวลอง แพงวงศ์, 2566,สัมภาษณ์)

หากกล่าวถึงเรื่องปลา ปลาเหล่านี้ถือว่าเป็นปลาที่พบมากในพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด บริเวณเขตทุ่งกุลาร้องไห้ จนมีคนเล่ากันว่า “หน้าแล้งปลาหลุดแห้งมาเป็นเชื้อไฟ” ปลาหลุดอาศัยในโคลนตมได้นาน สามารถทำอาหารได้หลากหลายเช่น ต้มส้มมะขามดิบ ทอดกรอบ ตากแห้ง ในชุมชนกู่กาสิงห์มีวิธีการหาปลาหลุดด้วยอุปกรณ์ที่ทำขึ้นจากภูมิปัญญาของชุมชนเองเรียกว่า “ง่อง” เป็นเหล็กแล้วตัดคล้ายรูปสระ โอ มีปลายแหลมสามารถคว้านหาปลาหลุดในโคลนตมได้ตรงกับคำบอกเล่าของนายบัวลอง แพงวงศ์ว่า

“ปลาหลุดบ้านเฮามันหลายครับ เฮากะเอองง่องนี่ละไปคว้านหาในตม ปลาหลุดกะสติดปลายง่องมา ตะกี้หลายคักกินจนเปี้ยยามแล้งคักกวาดปลาหลุดแห้งในทุ่งนาเป็นกองๆ เอามาอ่อยไฟพุนละครับ ย้อนว่ามันหลายคัก ง่องหาปลาหลุดธรรมดา มีสองง่ามแม่บ่ ง่องผมมี สี่ง่ามพุนแล้วย้อนแสงหลายเลยหาได้หลายกว่าหมู หาได้กะเอาไปตากแห้งเฮดเป็นวงไว้ถ้าขาย”(สัมภาษณ์นายบัวลอง แพงวงศ์,2564)

¹ เหยะหรือเฮอะเป็นที่อยู่ของปลา โดยการนำเศษไม้มากองรวมกันไว้บริเวณใดบริเวณหนึ่งในลำน้ำ เพื่อเป็นที่อยู่อาศัยของปลาเมื่อทิ้งไว้เป็นเวลานานปลาจะอยู่เป็นจำนวนมาก เมื่อถึงเวลาชาวบ้านจะนำตาข่ายมาล้อมแล้วเอาเศษไม้ขึ้นฝั่งแล้วล้อมเอาปลาขึ้นมา ซึ่งจะรวมกันทำเนื่องจากต้องใช้คนหลายคน



ภาพประกอบ 10 ง่องหรือที่เกี่ยวปลาลหด

ทศวรรษ 2500 ภาคอีสานได้รับการช่วยเหลือในการพัฒนาชนบทเป็นพิเศษ ในรัฐบาลของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้แต่งตั้งกรมการบูรณะพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้วางแผนพัฒนาภาคอีสานในระยะดำเนินการ 5 ปี จาก พ.ศ. 2505-2509 รัฐบาลได้ทุ่มงบประมาณจำนวนมากสำหรับการพัฒนาสาธารณูปโภคพื้นฐาน เช่น ถนน ระบบชลประทาน การสร้างเครือข่ายไฟฟ้าแรงสูง เชื้อน สถาบันวิจัยด้านการเกษตรแผนใหม่ เพื่อรองรับการเจริญเติบโตของระบบเศรษฐกิจภูมิภาค โดยใช้งบประมาณถึง 19.4 พันล้านบาท จากงบประมาณที่มีอยู่ 3.2 พันล้านบาท โดยกำหนดแผนและโครงการพัฒนาภาคอีสานให้เป็นส่วนหนึ่งของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 และ 2 ประเด็นที่สำคัญของแนวคิดการพัฒนาคือ นโยบายเศรษฐกิจเสรีนิยมเน้นบทบาทเอกชนภายนอกอุตสาหกรรม โดยใช้กลยุทธ์ ความเจริญแบบไม่สมดุล จัดให้มีศูนย์กลางการพัฒนาของภูมิภาคคือ นครราชสีมา ขอนแก่น อุดรธานี และอุบลราชธานี ซึ่งจังหวัดที่ถูกจัดตั้งเป็นศูนย์กลางการพัฒนาขึ้นเป็นแห่งแรกและสนับสนุนให้จัดตั้งโรงงานอุตสาหกรรม แหล่งพาณิชยกรรม และธุรกิจบริการคือจังหวัดขอนแก่น ส่วนชนบทรอบนอกจะทำหน้าที่ป้อนวัตถุดิบ กลยุทธ์ความเจริญแบบไม่สมดุลหวังว่าเมื่อศูนย์กลางเจริญระดับหนึ่งแล้ว ก็ทำหน้าที่ดึงเมืองรอบนอกให้เจริญขึ้นด้วย(จิตติญา เหล่าอัน, 2553 :52-53)

การพัฒนาประเทศภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกับภาคอีสานอย่างมาก เกิดความเปลี่ยนแปลงหลายประการกับชุมชนบ้านกู่กาสิงห์ จากสภาพพื้นที่ที่เป็นที่ลุ่มสามารถเพาะปลูกข้าวได้หลังจากมีการขุดคลอง ทำถนน จนสามารถป้องกันน้ำท่วมขังในนาข้าวได้ นอกจากนั้นที่ดินก็มีราคาเพิ่มขึ้น เกิดการเปลี่ยนแปลงในการผลิตข้าว เดิมที

เคยใช้พันธุ์ข้าวท้องถิ่น ข้าวเจ้าป้อม ข้าวเจ้าลอย ที่สามารถขึ้นได้ดีในพื้นที่ที่มีน้ำมากสามารถยืดเวลา มีน้ำขังได้ กลายมาเป็นพันธุ์ข้าว กข. ที่มีการพัฒนาของรัฐ เมื่อพันธุ์ข้าวของรัฐที่มีการดำเนินการวิจัย มาแล้วสามารถปลูกและได้ผลผลิตจำนวนมากชาวบ้านกู่กาสิงห์ก็หันมาปลูกข้าวพันธุ์ กข. มากจนเริ่มมี โรงสีข้าวแห่งแรกของชุมชนกู่กาสิงห์เกิดขึ้นในช่วงพ.ศ. 2507 ซึ่งมีทั้งคนในชุมชนและชุมชนข้างเคียง เข้ามาใช้บริการ ดังที่ว่า

“ปี พ.ศ.2507-08 ผมซื้อโรงสีข้าวเป็นคนแรก ตะกั่วมันกะใหญ่เต็บสีข้าว ได้เพื่อละลาย คนกะเอาข้าวมาสีหลาย เทองบ้านเฮา เเทิงบ้านไถ่ลั้ว บ้านม่วย บ้านหนองอีเข็ม บ้านโพนทอง บ้านหินกอง คนใส่เกวียนมา ให้สีผมกะคิดค่าสีข้าว 2 ปีบได้ข้าว 1 ลิตร ช่วงนั้นบ่มีเวลาได้เฮาสีเลย ย้อนมันหลาย”(นาย แก้ว ตรีคาม, 2565, สัมภาษณ์)

การเปลี่ยนแปลงการผลิตข้าวจากการปลูกเพื่อยังชีพเริ่มมีการเปลี่ยนมาเป็นการปลูก เพื่อขายเนื่องจากพันธุ์ข้าวสามารถเติบโตได้ดีในพื้นที่เป็นปกติและได้ผลผลิตจำนวนมากเกินกว่าเก็บ ไว้บริโภคในครัวเรือน ในช่วง พ.ศ.2508 ปุ๋ยเคมีก็เริ่มเข้ามามีบทบาทเพื่อช่วยเพิ่มผลผลิตให้ข้าวมี ผลผลิตที่มากขึ้น โดยขายกระสอบละ 150 บาท นับว่าเป็นราคาที่สูงสำหรับชาวนาในช่วงนี้ จึงมีการ เริ่มใช้แต่ใช้แบบประหยัดโดยการนำกล้ามามัดรวมกันแล้วแช่ในปุ๋ยที่ละลายน้ำแทนการหว่านลงในทุ่ง นา หลังจากทศวรรษ 2510 บริเวณที่ลุ่มก็สามารถปลูกข้าวได้เนื่องจากโครงการพัฒนาทุ่งกุลาร้องไห้ ของรัฐบาล และผลพวงจากการพัฒนาคือที่ดินมีราคาเพิ่มสูงขึ้น ที่ดินบริเวณชุมชนกู่กาสิงห์ผู้คนไม่ ค่อยให้ความสนใจที่จะเป็นเจ้าของมากนัก เนื่องจากใช้ประโยชน์บนที่ดินได้น้อยดังกล่าวมาข้างต้น โดยเฉพาะบริเวณที่เป็นที่ลุ่มมีน้ำท่วมขัง เวลาฤดูแล้ง ดินแห้ง ทำให้ไม่พบต้นไม้อายุในบริเวณทุ่งกุลาร้องไห้ “เป็นที่ราบเรียบ เป็นป่าหญ้าสดลูกหลูกตา”

การจับจองที่ดินของชุมชนกู่กาสิงห์เป็นเพียงแต่ “การปักคูปลาน้อย” เป็นสัญลักษณ์ ของการจับจองที่ดินทำกิน โดยใช้แรงงานสมาชิกในครอบครัวเป็นหลัก มีบ้างเหมือนกันที่มีแรงงานใน ระบบเครือญาติทางสายตระกูลมาช่วยเหลือ จึงพบว่าที่ดินของสายตระกูลจะอยู่บริเวณใกล้เคียงกัน ต่อมาคูปลาน้อยถูกปรับเปลี่ยนจากการใช้ประโยชน์จากการให้ความมั่นคงทางอาหารเป็นสัญลักษณ์ แสดงถึงกรรมสิทธิ์ในที่ดินทำกินและได้รับการบุกเบิกเป็นที่นา บ้านกู่กาสิงห์ มีการจับจองที่นาด้วย วิธีการปักคูปลาน้อยบริเวณใกล้กับลำน้ำเสียว(นราวิทย์ ดาวเรือง, 2564 :83) คูปลาน้อยในระยะแรก คือคันดินที่ชาวบ้านสร้างขึ้นเพื่อเป็นทาบในการกักเก็บน้ำในฤดูน้ำหลาก และเปิดช่องให้เป็นทางน้ำ ไหลเพื่อตักจับปลาเล็กปลาน้อย เช่น ปลาหมัด ปลาอืด รวมทั้งกุ้ง หอย ปู ปลาอื่นๆที่มากับสายน้ำ เพื่อนำไปทำอาหาร ประกอบกับเป็นการสร้างอาณาเขตที่ดินของตนเองด้วย บางคนมีเงินก็จ้างคนมา ปักคูปลาน้อยของตนเองก็ได้คูที่ยาวแล้วได้พื้นที่มากบางคนมีที่นารวมกันแล้วมากถึงพันไร่ จาก การสัมภาษณ์ผู้รอบรู้ด้านคูปลาน้อยของชุมชนกู่กาสิงห์เล่าว่า

“คูปลาน้อยนั้นที่แรกกะแมนพากันขึ้นเก็บน้ำไว้เฮตนาหีละ พอขึ้นน้ำไว้
แล้วนากะได้เฮต ยามปล่อยน้ำออกเฮากะเอาต่งใส่ปลา เฮาปั้นคูไว้หลายๆ
แล้วเปิดทางออกทางเดียวปลา มันสิไปใสบาดนิมันกะมาเข้าหม่อง
เฮาใส่ต่งไว้วันนั้นแล้ว แต่ก็กะว่าไผ่ปั้นฮอดใสกะเป็นของผุวันนั้นละ”

(นายบุญสงค์ ศรีเที่ยง, 2565, สัมภาษณ์)



ภาพประกอบ 11 แผนที่ลักษณะการปั้นคูปลาน้อยชุมชนกู่กาสิงห์

คูปลาน้อยในพื้นที่ชุมชนกู่กาสิงห์มีอยู่หลายหย่อมตามคำบอกเล่าของลูกหลานบ้านกู่กาสิงห์เช่น “คูปลาน้อยโพนจุมจั้ง(คูใต้)” นายสงค์ ศรีเที่ยง เล่าว่า เมื่อราว พ.ศ.2478 ทุ่งกุลาร้องไห้ยังทำนาไม่ได้ ดินหล่มและมีป่าหญ้าสูงท่วมศีรษะ ท่านเป็นเด็กอายุ 7-8 ปี ตอนเช้าเห็นพ่อแม่ รวมถึงบรรดาญาติพี่น้องเตรียมทอข้าวแล้วแบกจอบไปปั้นคูปลาน้อยบริเวณทุ่งกุลาร้องไห้โดยเริ่มต้นจากโพนจุมตั้งลงไปทางด้านทิศใต้เลยเรียกว่า “คูใต้” ซึ่งปั้นได้ระยะทางยาวกว่า 5-6 กิโลเมตร ต่อมากลุ่มลูกเขยของพ่อใหญ่ขอ ศรีเที่ยง มีการขออนุญาตแบ่งพื้นที่จากพ่อแม่ปั้นคูปลาน้อยลัดยาวจากโพนจุมจั้ง ซึ่งในอดีตจะมักปั้นโค้งเป็นรูปท้องหมูเชื่อว่าจะได้พื้นที่กว้างและรองรับน้ำได้ปริมาณมาก การปั้นคู

ปลาน้อยนั้นเป็นการปกป้องพื้นที่ของตนเองไม่ให้ผู้อื่นรุกร้าพื้นที่ของตนเองได้ นอกจากคุปลาน้อย โพนจุมจังแล้วยังมี “คุปลาน้อยบริเวณสระแก” ซึ่งขึ้นจากระแกไปโพนแกข้างข้างซึ่งเป็นพื้นที่เก่าแก่ ซึ่งเป็นการขึ้นคุปลาน้อยที่ใช้เวลานานมากเนื่องจากมีระยะทางค่อนข้างไกล ซึ่งจากการสำรวจของ อ. ดร.อำคา แสงงามพบว่าคุปลาน้อยที่ชาวบ้านขึ้นรุ่นแรกๆมีอยู่ 9 สาย 1)จากสระแกไปโพนแกข้าง 2) จากสระแกไปโพนหนามแห้ง 3)จากสระแกไปหนองโพนน้อย 4)จากโพนหมี่ไปหนองโพนใหญ่ 5)จาก หนองโพนน้อยไปหนองอิ่ง 6)จากโพนจุมจังไปทางบ้านคูดินทราย(คูใต้) 7)จากโพนจุมจังไปทางบ้านคู ดินทราย(คูเทิง) 8)จากโพนจานไปทางบ้านคูดินทราย(บ้านเล่าข้าว) 9)จากลำเสียวใหญ่ไปจดหนองอิ่ง (อำคา แสงงาม, 2565 :39-45)

นอกจากคุปลาน้อยจะเป็นสัญลักษณ์ของการจับจองพื้นที่ทำนา การจัดการน้ำ รวมถึง พื้นที่ทำมาหากินของชุมชนแล้ว ยังมีภูมิปัญญาที่มากับคุปลาน้อยสืบเนื่องมาจากความอุดมสมบูรณ์ใน พื้นที่ทำให้เกิดภูมิปัญญาที่เรียกว่า “ก่องปลาน้อย” คำว่า “ก่อง” เป็นภาษาถิ่นอีสานหมายถึง เหนียว ลง โน้มให้ต่ำลง เมื่อนำมาใช้กับการจับปลาหมายถึงการเอาผ้าฝ้ายหรือผ้าตาข่ายมาเย็บเป็นถุง กระบอกลาวประมาณ 2 เมตรมัดกันถุงไว้ แล้วนำไปต่ง(รองรับปลา) ที่ช่องคุปลาน้อยซึ่งเปิดให้น้ำไหล เพื่อตักจับปลา เมื่อได้ปลามาแล้วมีการนำมาถนอมอาหารหลากหลายรูปแบบเพื่อเก็บไว้บริโภค เช่น ส้มปลาน้อยดอง คือการนำปลามาล้างแล้วบีบซี่ปลาออกล้างน้ำให้สะอาด จากนั้นนำไปใส่ภาชนะเพื่อ สะเด็ดน้ำ ใช้ถ้วยตวงปลา 5 ถ้วย ใส่เกลือ ข้าวคั่ว คลุกเคล้าให้เข้ากันบีบจนน้ำล้นมือ หมักไว้ในไห 7 วันก็นำมารับประทานได้(อำคา แสงงาม, 2565 :39-45)

ในยุคเริ่มต้นเป็นยุคของการ “หาอยู่หากิน” คือการพึ่งพาธรรมชาติ การแลกเปลี่ยน โดยไม่มีการใช้เงินตรา ใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่มีในชุมชน ใช้ทักษะชีวิตในการดำรงชีพให้อยู่กับ ธรรมชาติตามสภาพพื้นที่ที่มีอยู่ ก่อนชุมชนจะเข้าสู่ยุคกลางที่ดินทำ เมื่อชุมชนไหนเกิดขึ้นใหม่ ต้องเริ่มต้นด้วยการถากถางที่ดินเพื่อทำนา หลังจากทศวรรษ 2500 แล้วเงินตราเริ่มเข้ามามีบทบาท จึงเป็นจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยน มีเหตุมาจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจ รวมทั้ง นโยบายในการพัฒนาทุ่งกุลาร้องไห้ แต่ก็ยังเป็นเพียงจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลง จนถึงยุคการ เปลี่ยนแปลงสู่ระบบการผลิตข้าวหอมมะลิ

4.3 การพัฒนาพื้นที่เพื่อเข้าสู่ระบบการผลิตข้าวหอมมะลิพ.ศ.2516-2545

การพัฒนาที่ดินในชุมชนกู่กาสิงห์จากการบุกเบิกที่ดินรกร้างว่างเปล่าให้กลายเป็นที่นา เพื่อเป็นการเพิ่มผลผลิตให้สูงขึ้น การพัฒนาเส้นทางคมนาคมทำให้การเดินทางเข้าสู่เขตทุ่งกุลาร้องไห้ สะดวกมากยิ่งขึ้น นอกจากเส้นทางหลักที่มีการพัฒนาแล้วเส้นทางระหว่างชุมชนกับชุมชนเมืองก็ได้รับการ พัฒนามากขึ้นเช่นเดียวกัน การพัฒนาเส้นทางคมนาคมที่สะดวกมากขึ้นทำให้เกิดความสะดวกต่อ การบุกเบิกที่ดินของชาวบ้านด้วยเครื่องจักรกลขนาดใหญ่ทำให้ชุมชนกู่กาสิงห์สามารถเพิ่มพื้นที่การ ผลิตข้าวหอมมะลิเพิ่มขึ้นมากจากคำบอกเล่าของนายไพกิจ ภูกลางว่า

“...สมัยมีรถไถเข้ามานั้นไทบ้านกะพากันจ้างรถไถมาไถหัวไร่ปลายนา
หม่อมมันฮกๆหญ้าหนาๆ ไถออกจนแบนเปิด จนเฮตนาได้ได้ บ้านเฮา
เลยมีหม่อมเฮตนาเพิ่มขึ้น พอเห็นผู้ไถก่อนเฮตได้กะพากันจ้างไถของ
เจ้าของเปิดบ้าน บ้านเฮาเลยได้หม่อมเฮตนาเพิ่มขึ้นอีก(นายไพกิจ

ภูกลาง ,2565,สัมภาษณ์)

นอกจากนั้นแล้วยังมีคนกล่าวถึงการเข้ามาของรถไถที่เป็นการสร้างความเปลี่ยนแปลง
ให้กับพื้นที่บริเวณทุ่งกุลาร้องไห้คือ เดช ภูสองชั้น ได้นิยามความหมายในช่วงเวลาของการบุกเบิกใน
ครั้งนั้นว่า “ทุ่งกลาแตก” โดยอธิบายเหตุการณ์ดังกล่าวว่า

“...ไม่มีใครคิดว่าทุ่งกว้างแห่งนี้จะบุกเบิกได้ เพราะเป็นทุ่งหญ้ามีความสูงเกินศีรษะและ
มีความหนาแน่น รากหญ้ามืดความเหนียวแน่น จะไถนาต้องใช้ควายคันไถก็เป็นคันไถไม้ เมื่อไถไปโดน
รากหญาก็หักกระจุยไม่เหลือ ต่อมาเมื่อประมาณปี พ.ศ.2506 รถไถขนาดใหญ่ยี่ห้อแม็กซีเฟอร์กูสัน
มารับจ้างไถเพื่อบุกเบิกที่ดิน ทำให้ช่วงเวลานั้นทุ่งกุลาร้องไห้เริ่มศึกคักด้วยการบุกเบิกที่นาทั้งวันทั้งคืน
จากนั้นไม่นานทุ่งกุลาร้องไห้เริ่มโล่งเตียน และเกิดการซื้อขายที่นาขึ้น ยกตัวอย่างที่นา 20 ไร่ ซื้อขายแปลง
ละ1,000-1,500 บาท...”(นราวิทย์ ดาวเรือง, 2564 :154-155)

ในชุมชนกู่กาสิงห์มี “รถแทรกเตอร์” เดินทางเข้ามาบุกเบิกที่ดินบริเวณหนองอัญญาเป็น
รถแทรกเตอร์ของแจ็กเทรียญูที่เดินทางจากอำเภอเกษตรวิสัย ประมาณปีพ.ศ. 2502 ต่อมา พ.ศ.
2508-2509 มีรถแทรกเตอร์ครูสกลเดินทางจากเมืองร้อยเอ็ดและรถแทรกเตอร์ของนางตุ้มทอง
เดินทางมาจากจังหวัดสุรินทร์(นราวิทย์ ดาวเรือง, 2564 :160) ซึ่งรถแทรกเตอร์ดังกล่าวสามารถไถ
หญ้าขโมงที่มีรากหนาแน่นและฝังลึกกรรรถแทรกเตอร์เข้ามาช่วยขจัดปัญหาได้เป็นอย่างดี สามารถ
บุกเบิกที่ดินให้เป็นที่ดินได้วันละ 15-20 ไร่

การบุกเบิกที่ดินเนื่องจากมีพื้นที่ที่สามารถทำนาข้าวหอมมะลิได้มากเป็นอันดับต้นๆของ
เขตทุ่งกุลาร้องไห้ การที่บริเวณที่นาถูกบุกเบิกและสามารถสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนแล้วนั้น ยัง
เป็นการดึงดูดบุคคลภายนอกเข้ามาแสวงหาพื้นที่ทำกินประกอบกับการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร
ในชุมชนเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ การอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในชุมชนกู่กาสิงห์ในช่วงสุดท้ายช่วง พ.ศ.2518
โดยรัฐเข้ามาทพหน้าที่ควบคุมให้ชาวบ้านจากพื้นที่อื่นที่ไม่มีที่ทำกิน สามารถเข้ามาจับจองพื้นที่ได้ คือ
สำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม จังหวัดร้อยเอ็ดหรือ สปก รัฐได้ส่งเจ้าหน้าที่เข้ามารังวัดที่ดิน
ให้กับชาวบ้านพร้อมกับให้ชาวบ้านที่มีนามมากกว่า 50 ไร่ เว้นคืนที่ดินโดย ให้ 1 ครอบครัวครอบครอง
ที่ดินได้ไม่เกิน 50 ไร่ และครอบครัวที่แยกออกมาเป็นครอบครัวเดี่ยวครอบครองได้ไม่เกิน 28 ไร่ โดย
รัฐจะซื้อที่ดินคืนในราคา 800 บาทต่อไร่(ธิดิญา เหล่าอัน, 2553 :36)

พื้นที่ทำการเกษตรที่มีจำนวนมากบางคนมีพื้นที่เกือบพันไร่จากการปันคูปลาน้อยใน
อดีตเพื่อหาปลาตามธรรมชาติ ต่อมาคูปลาน้อยถูกปรับเปลี่ยนเป็นซีเซตพื้นที่ของคนที่บ้านคูปลาน้อยที่

ตนเองปั่นขึ้น ทำให้คนในชุมชนที่เข้ามาก่อนหน้านี้ที่นาเยอะมาก นอกจากนั้นแล้วการบุกเบิกที่ดินเพื่อ การเกษตรก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ผู้ที่มีรถไถคนแรกของชุมชนกู่กาสิงห์มีที่ดินจำนวนมากดังนาย แก้ว ตรีคามเล่าว่า

“พ่อเป็นเจ้าของรถไถคันแรกของบ้านกู่กาสิงห์ ซื้อรถมาราคา 160,000 บาท ย้อนว่าก่อนหน้าที่ พ.ศ.2513-2514 มีรถไถมารับจ้างจากชัยบาดาล ละครบุรี มารับจ้างไถนาแถวบ้านเฮาพ่อนี้ละเป็นนายหน้า สมัยนั้นค่าจ้างไถกะบ่ทัน แพงปานได้ 11 ไร่ ได้เงิน 200 พ่อเลยคิดว่าลองซื้อรถของเจ้าของเบ้ง บาดนิคน ในบ้านกู่กาสิงห์กะมาจ้างไถบ่ได้เขาเปิดมือเปิดคีน มีคนขับเปลี่ยนกัน 3 คน พ่อผมซื้อผู้อื่นเพื่อนพ้อมีเงินเพิ่นกะซื้อคือกัน มี นายเสาร์ เวียงคำ แล้วกะ นายบุญ แจ้งสนาม บาดนิกะหลายขึ้นเรื่อยๆ จากป่าหญ้าหนาทึบแปนเอ็ดเต็ด ย้อนรถไถนา มือหนึ่งไถได้ยู 60-70 ไร่ สมัยใช้ควายไถมือหนึ่งกะแครงงานสองงงาน ที่นาผมสมัยก่อนมียู 30 ไร่พ้อมีรถไถรับจ้างตั้งแต่ปี 2516 ผมมีเงินซื้อที่ดินไว้ ประมาณ 400 ไร่ สมัยตะกี้กะไร่ละ 500 บางคนบ่มีเงินจ่ายค่าจ้างไถกะขายนา ให้พ่อเลย”(นายแก้ว ตรีคาม,2564,สัมภาษณ์)



ภาพประกอบ 12 นายแก้ว ตรีคาม เจ้าของรถไถคันแรกในชุมชนกู่กาสิงห์

ผู้ครอบครองที่นาแต่ละครัวเรือนเกินกว่าที่สำนักงานปฏิรูปที่ดินกำหนดนั้นทำบางราย ต้องการรักษาที่นาไว้โดยใช้ 2 วิธีการคือ วิธีการแรกให้ลูกหลานในหมู่บ้านกุ่กาสิงห์แต่งงานกัน เพื่อแบ่งที่นาให้กับลูกหลานไว้สำหรับทำกิน วิธีที่สองคือก่อนการเวนคืนที่ดิน เจ้าหน้าที่รัฐจะเข้ามาสอบถามจำนวนที่ดินกับชาวบ้าน ทว่าชาวบ้านบางรายไม่ได้แจ้งจำนวนที่นาตามความจริงกับเจ้าหน้าที่รัฐ สาเหตุที่ชาวบ้านบางรายไม่ยอมจำนวนให้กับภาครัฐแสดงให้เห็นว่าในช่วงเวลาดังกล่าว ความต้องการที่นาเพื่อใช้สำหรับปลูกข้าวได้เริ่มเปลี่ยนแปลงไปจากลักษณะการผลิตแบบยังชีพแล้ว (ธิดิญา เหล่าอัน, 2553 :36)

การบุกเบิกที่ดินทุ่งกุลาร้องไห้รวมถึงชุมชนกุ่กาสิงห์เป็นการสร้างความเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ของชุมชนในเขตพื้นที่ทุ่งกุลาร้องไห้ ซึ่งเป็นการปรับเปลี่ยนที่ดินรกร้างไม่สามารถทำการเกษตรได้มาเป็นที่นา โดยเฉพาะการปรับเปลี่ยน “คูปลาน้อย” หรือ “การขุดหญ้าหาแดน” ที่เป็นสัญลักษณ์ในการจับจองที่ดินทำกินในระยะแรก ซึ่งมีรูปแบบไม่แน่นอนเด่นชัด ดังนั้นการปรับคูปลาน้อยและการขุดหญ้าหาแดน จึงมีลักษณะรูปร่างไม่แน่นอนแตกต่างกันออกไป เช่นรูปสามเหลี่ยม รูปวงกลม รูปครึ่งวงกลม รูปทางงู เป็นต้น ลักษณะที่นาดังกล่าวจึงค่อยๆถูกปรับเปลี่ยนจากนาที่ไม่มีรูปร่างชัดเจน กลายมาเป็นที่นาผืนสี่เหลี่ยมมีคูน้ำกั้นสามารถกักเก็บน้ำไว้ทำการเกษตรได้อย่างมีประสิทธิภาพมากกว่าเดิม(นราวิทย์ ดาวเรือง, 2564 :162)

นอกจากรัฐจะเข้ามาพัฒนาด้านสาธารณูปโภคพื้นที่ในพื้นที่ทุ่งกุลาร้องไห้เพื่อความสะดวกต่อการเดินทางเชื่อมต่อกันระหว่างเมืองกับเมือง ชุมชนกับเมือง เพื่ออำนวยความสะดวกให้กับประชาชน ตลอดจนการขนส่ง ที่มีความสะดวกมากยิ่งขึ้นแล้วนั้น การพัฒนาพันธุ์ข้าวเป็นสิ่งที่รัฐมีการพัฒนาเพื่อให้ได้พันธุ์ข้าวที่เหมาะสมกับพื้นที่เพาะปลูกในทุ่งกุลาร้องไห้ จนได้พันธุ์ “**ข้าวเจ้าหอมมะลิ**” ซึ่งกรมการข้าวกระทรวงเกษตรฯได้ดำเนินการรวบรวมมาจากอำเภอบางคล้าจำนวน 199 รวง ส่งไปปลูกคักพันธุ์บริสุทธิ์ที่สถานีทดลองข้าวอำเภอโคกสำโรง จากนั้นในปี พ.ศ. 2500 ได้นำไปปลูกเปรียบเทียบพันธุ์ท้องถิ่นในภาคเหนือ ภาคกลาง และภาคอีสาน คณะกรรมการพิจารณาพันธุ์ข้าว จึงได้ออกประกาศพันธุ์ข้าว “**ข้าวดอกมะลิ**” เป็นพันธุ์รับรองเมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม 2502 โดยให้ชื่อว่า “**ข้าวดอกมะลิ 105**” สาเหตุที่ให้ชื่อข้าวขาวดอกมะลิ 105 นั้น เพราะเจ้าหน้าที่เอารวงข้าวทั้งหมด 199 รวงเพาะเป็นต้นข้าวเรียงแถวได้ 199 แถว แล้วปรากฏว่าแถวที่ 105 ดีที่สุด มีเมล็ดยาวเรียวยาว ชาวใส มีกลิ่นหอมเหมือนใบเตยจึงเอาแถวที่ 105 เป็นแม่พันธุ์และกลายเป็นพันธุ์ข้าวหอมมะลิ ข้าวพันธุ์นี้ นิยมปลูกเป็นข้าวนาปี เป็นข้าวที่จะออกรวงในช่วงสิ้นฤดูอยู่ในช่วงเดือนกันยายน-ธันวาคม ข้าวพันธุ์นี้จะปลูกได้ดีในพื้นที่ค่อนข้างแห้งแล้ง(วันชัย ต้นตวิทยาพิทักษ์, 2541 :123) ดังคำกล่าวของสุนทร สีหะเนิน ว่า

“ต้องเป็นน้ำเค็ม เป็นดินปนทราย ต้องค่อนข้างอืดคืด ถ้าอุดมสมบูรณ์ มันจะบ่าบไซ้ คือมีแต่ใบ ใบใหญ่ ใบมาก แต่รวงนิดเดียว ข้าวหอมมะลิทำ นาน้ำลุ่ม ไม่ได้ เป็นน้ำฝนดินเหนียวมากก็ไม่ได้จะไม่ออกรวงหรือไม่ก็ เสียไปเลย แล้วต้องเป็นที่ดอน ปลูกในที่ลุ่มในภาคกลางไม่ได้ ไปเหมาะกับ ภาคอีสาน ภาคอีสานเป็นดินปนทราย ค่อนข้างแล้ง ผลผลิตข้าวที่ได้จะแกร่ง จะขาวใส จะได้ทุกอย่าง ความแล้งนี้”(สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2546 :424)

พ.ศ. 2502 กรมการข้าวเริ่มทำโครงการทำนาสาธิตแปลงใหญ่ขึ้นที่ทุ่งกุลลา ซึ่งในขณะ นั้นเองยังเป็นทุ่งร้างกว้างใหญ่ โดยการทำนาสาธิตแปลงใหญ่เป็นร้อยไร่รอบทุ่งกุลลา มีหลายประเทศ เข้ามาร่วมให้ความช่วยเหลือ เช่น สหรัฐอเมริกาและออสเตรเลีย เป็นต้น เมื่อการปลูกข้าวหอมมะลิ ครั้งนี้ได้ผลดีเป็นที่ประจักษ์ จากนั้นชาวนาแถบทุ่งกุลาร้องไห้จึงหันมาปลูกข้าวหอมมะลิกันมากขึ้น โดยซื้อพันธุ์ข้าวจากรัฐบาลในราคาภิโกลรัมละ 3 บาท แล้วในที่สุดข้าวหอมมะลิก็เต็มพื้นที่ทุ่งกุลานับ ตั้งแต่ปี พ.ศ.2505-2536 ภาคอีสานจึงหันมาปลูกข้าวหอมมะลิเพื่อขายจำนวนมากเพราะได้ราคาสูง แต่ คุณภาพของข้าวก็จะแตกต่างกันไปตามที่การผลิต หากเป็นข้าวหอมมะลิชั้นเลิศต้องเป็นข้าวหอมมะลิ ที่ปลูกที่ทุ่งกุลลา ทำให้ปี พ.ศ. 2522 ไทยสามารถส่งออกข้าวหอมมะลิไปขายต่างประเทศเป็นครั้งแรก ตลาดที่สำคัญคือ สหรัฐอเมริกา จีน ยุโรป ไต้หวัน ฮองกง และสิงคโปร์ เป็นต้น(สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2546: 417-418)

ในช่วงแรกของการเริ่มปลูกข้าวหอมมะลิประมาณ พ.ศ.2515 ยังไม่ได้รับความนิยมจาก ชาวนามากนักเนื่องจาก สาเหตุสองประการ เทคโนโลยีทางการเกษตรยังล้าสมัย ชาวบ้านเกือบทุก ครวเรือนยังใช้ควายไถนาเป็นหลัก ซึ่งความหมายที่ 1 ตัวสามารถไถนาได้วันละไม่เกิน 3 ไร่ ดังนั้นระยะของการไถนาซึ่งใช้เวลาประมาณหนึ่งเดือนเศษ ครวเรือนหนึ่งสามารถปลูกข้าวได้มากที่สุด ประมาณ 27 ไร่ หรือหากใช้ควายไถนามากถึง 5 ตัว ก็จะสามารถปลูกข้าวได้ไม่เกิน 50 ไร่ อีกทั้งช่วงเวลานั้น วัชพืชศัตรูพืชเช่น หนูและปูมีจำนวนมาก ถ้าหากปลูกข้าวในจำนวนมากก็ยากต่อการดูแลและไม่คุ้ม ต่อการลงทุน ชาวนาต้องลงทุนซื้อพันธุ์ข้าวมาปลูกเองในราคาถึงละ 7 บาท ซึ่งในขณะนั้นเอง เนื่องจากข้าวหอมมะลิยังใหม่อยู่ในสายตาชาวนาจึงไม่กล้าเสี่ยงลงทุนมากนัก เพราะไม่แน่ใจว่าหาก ปลูกข้าวหอมมะลิแล้วจะเป็นที่ต้องการของตลาดหรือไม่ ประกอบกับเป็นช่วงรอยต่อระหว่างการทำ นาแบบยังชีพกับการทำนาเพื่อขายตรงกับคำสัมภาษณ์ชาวนาท่านหนึ่งว่า

“ตะกั๊กะปลูกข้าวเหนียวย่อนว่ากินแต่ข้าวเหนียวเนาะ แรกๆเขาจะเอา ข้าวหอมมะลิมาขายกะเลยลองเบ็งยุดอก 1-2 ไร่ แต่กะปลูกข้าวเหนียว หลายกว่าคือเก่า”(นายสงบ ใจสาหัส,2565,สัมภาษณ์)

ลักษณะพื้นที่ดังที่กล่าวมาข้างต้นนั้นเป็นลักษณะพื้นที่ของชุมชนในแถบทุ่งกุลลาทั้งหมด ซึ่งเป็นพื้นที่ที่สามารถรองรับการปลูกข้าวหอมมะลิได้ดีที่สุด แต่ในช่วงแรกนั้นยังเป็นช่วงที่คนในพื้นที่

ไม่กล้าเสี่ยงที่จะลงทุนมากมากนักเพราะหากไม่ลงทุนยังสามารถหาอยู่หากินตามธรรมชาติได้ สามารถปลูกข้าวเหนียวแล้วมีกินตลอดปีได้ แต่อย่างไรก็ตามเมื่อมีการเริ่มทดลองแล้วมีการขายเกิดขึ้นทำให้มีความต้องการของตลาดเพิ่มสูงในช่วงพ.ศ.2520 และเริ่มมีความชัดเจนมากขึ้นในช่วง พ.ศ. 2535 ในช่วงแรกของการเริ่มนำเครื่องจักรเข้ามาใช้สภาพที่นายังไม่เปลี่ยนแปลงมากนัก เนื่องจากการจ้างรถแทรกเตอร์มีต้นทุนสูง แต่หลังจากที่ชาวบ้านต้องการที่จะย่นระยะเวลาในการไถนาให้สั้นลงเพื่อให้ทันฝนแรกของปีในช่วงต้นเดือนพฤษภาคม ประกอบกับต้องรีบเก็บเกี่ยวให้ทันต่อราคาข้าวในตลาด ชาวนาจึงต้องปรับเปลี่ยนแปลงนาให้สอดคล้องกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่เข้ามาอย่างรถแทรกเตอร์และรถเกี่ยวข้าว โดยการล้มคันนาขายให้กว้างสำหรับนำเครื่องจักรเข้าไปในผืนนาได้ และปรับให้เรียบเสมอกัน เพราะระหว่างเครื่องจักรไถนาและเกี่ยวข้าว ลักษณะการเดินรถจะเป็นตรง หากที่นายังมีลักษณะเป็นสี่เหลี่ยมขนาดเล็ก-ปานกลางจะยากต่อการเลี้ยวรถกลับไปมา ทำให้ชาวนาต้องปรับคันนาประมาณ 4-7 แปลงเป็นผืนนาเดียวกันเฉลี่ยประมาณ 3-6 ไร่ ปัจจุบันจึงปรากฏคันนาให้เห็นน้อยมาก(นราวิทย์ ดาวเรือง, 2564 :162)

นอกจากการเปลี่ยนแปลงด้านสภาพพื้นที่การปลูกข้าวหอมมะลิแล้วนั้นในด้านพันธุ์ข้าว ก็ยังได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐจากงานศึกษาธิดิญา เหล่าอัน ว่า ในปีพ.ศ. 2522 การปลูกข้าวหอมมะลิได้รับความนิยมมากขึ้น เนื่องจากเจ้าหน้าที่เกษตรอำเภอได้เข้ามาอบรมและสาธิตการปลูกข้าวเจ้าหอมมะลิให้กับชาวบ้าน พร้อมกับเสนอขายพันธุ์ข้าวในราคาถังละ 5 บาท ชาวบ้านเห็นว่าราคาถูกกว่าท้องตลาดจึงตัดสินใจซื้อพันธุ์ข้าวดังกล่าวไว้ปลูก ในช่วงเดียวกันนี้เองมีกลุ่มพ่อค้าจากเมืองสุวรรณภูมิและเมืองเกษตรวิสัยเข้ามารับซื้อข้าวในหมู่บ้านด้วยการ “พองนำเถ้า” โดยจะนำรถบรรทุกเข้ามารับซื้อข้าวในช่วงเดือนมกราคมซึ่งเป็นช่วงที่ชาวบ้านขึ้นยุ้งฉางเก็บข้าว กลุ่มพ่อค้าเหล่านี้รับซื้อข้าวเหนียวในราคาถังละ 14 บาท เมื่อการปลูกข้าวสามารถสร้างรายได้ให้กับชาวบ้าน ชาวบ้านหลายคนจึงตัดสินใจปลูกข้าวเพิ่มมากขึ้นดังคำกล่าวที่ว่า(ธิดิญา เหล่าอัน, 2553 :57)

“เห็นเพื่อนมารับซื้อข้าวอยากได้เงินกะเลยปลูกข้าวเจ้า เพื่อนตีราคาดีกว่าข้าวเหนียว”

(นายสุวรรณ บัวกลด,2565,สัมภาษณ์)

การเปลี่ยนแปลงการปลูกข้าวของชุมชนกุ่าสิงห์เริ่มมีการหันมาปลูกข้าวหอมมะลิมากขึ้นแม้จะต้องมีการซื้อยาฆ่าแมลง ซื้อปุ๋ย เพื่อเร่งให้ข้าวออกรวงได้ผลผลิตตามระยะเวลาที่กำหนด แต่ก็ได้รับความนิยมเพราะขายได้เงินมากกว่าปลูกข้าวเหนียว ประกอบกับพื้นที่นาของคนในชุมชนกุ่าสิงห์แต่ละครัวเรือนมีที่นาจำนวนมากทำให้สามารถสร้างรายได้ให้กับครัวเรือนสำหรับครัวเรือนที่มีต้นทุนอยู่แล้ว ส่วนบางรายที่มีต้นทุนการผลิตที่น้อยก็เกิดการกู้ยืมเงินเพื่อมาลงทุนซื้อพันธุ์ข้าว ปุ๋ย และยากำจัดศัตรูพืช เพื่อลงทุนปลูกข้าวหอมมะลิเพื่อขาย(ธิดิญา เหล่าอัน, 2553 :37)



ภาพประกอบ 13 สะพานข้ามลำน้ำเสียว จากเพจ”ทุ่งกุลาร้องไห้เกษตรวิสัย

ความเปลี่ยนแปลงภายในชุมชนกู่กาสิงห์ไม่เพียงแต่เฉพาะด้านการเกษตรเท่านั้น ชุมชนยังได้รับการพัฒนาอีกหลายด้าน เริ่มต้นด้วยการมีถนนที่ทำให้สามารถเดินทางไปมาสะดวกมากยิ่งขึ้น ในช่วงประมาณ พ.ศ.2524 ไฟฟ้าเข้ามา พ.ศ. 2525 ชุมชนเดิมซึ่งเคยใช้กระบองโต้เพื่อเป็นแสงสว่างได้เปลี่ยนมาใช้ตะเกียงและเป็นไฟฟ้าในที่สุด เมื่อมีไฟฟ้าส่งผลให้สิ่งอำนวยความสะดวกอื่น ๆ เข้ามาในพื้นที่มากขึ้น เช่น โทรทัศน์ขาว-ดำได้เข้ามาในหมู่บ้าน โทรทัศน์เครื่องแรกเป็นของนายบิน นานองศรี และของนายบุญถม “เปิดช่องเดียวดูกันทั้งหมู่บ้าน ดูรวมกันได้รับความสนุกสนาน ตื่นเต้น พอดูเสร็จพากันเดินกลับบ้าน” (นายเพชร สอนงาม, 2565,สัมภาษณ์) สถานีอนามัยประจำตำบลตั้งขึ้น พ.ศ. 2536 ได้มีบทบาทรักษาโรคโดยใช้วิธีการทางการแพทย์แบบสมัยใหม่ และพ.ศ. 2537 น้ำประปาได้เข้ามามีบทบาทแทนการใช้น้ำตามธรรมชาติ พัฒนาการด้านสาธารณสุขไปรษณีย์ช่วยให้คนบ้านกู่กาสิงห์ติดต่อกับโลกภายนอกมากขึ้น การมีโทรทัศน์ทำให้ทราบข่าวสารและความรู้จากแหล่งภายนอก ถนนทำให้เกิดการเดินทางและติดต่อกับผู้คนในท้องถิ่นอื่น ๆ รวมถึงการเดินทางไปทำงานยังกรุงเทพฯและเมืองอื่น ๆ การไปเรียนหนังสือนอกหมู่บ้านรวมทั้งการเดินทางออกจากหมู่บ้านสะดวกขึ้นมีผลให้คนในหมู่บ้านกู่กาสิงห์ได้พบปะผู้คนต่างถิ่นจนเกิดการแต่งงานกับผู้คนนอกหมู่บ้านมากขึ้น ซึ่งส่งผลทำให้การแต่งงานของคนในตระกูลเดียวกันในหมู่บ้านดังที่เคยเป็นมาค่อยๆลดลง (นายบัวทอง แพงวงษ์, 2565,สัมภาษณ์)

อาจจะกล่าวได้ว่าชุมชนกู่กาสิงห์มีฐานะทางเศรษฐกิจที่ดี เนื่องจากมีพื้นที่ในการผลิตข้าวหอมมะลิเพียงพอต่อการบริโภคอีกทั้งมีเหลือไว้จำหน่ายด้วย นอกจากรายได้ของข้าวหอมมะลิแล้วชุมชนกู่กาสิงห์ยังมีรายได้จากการรับจ้างไถที่ดินโดยใช้รถแทรกเตอร์อีกด้วยซึ่งหลังจาก พ.ศ. 2520 ที่มี

รถแทรกเตอร์คันแรกเข้ามาในหมู่บ้านกู่กาสิงห์ ชุมชนต่างเห็นความสำคัญของรถแทรกเตอร์จึงพยายามซื้อรถแทรกเตอร์เข้ามาในหมู่บ้านมากขึ้นเพื่อปรับพื้นที่การเพาะปลูกรวมทั้งรับจ้างไถพื้นที่ทั่วไป จนกระจายไปทั่วภาคอีสานดังคำสัมภาษณ์ว่า

“ในปี 2533 บ้านกู่กาสิงห์มีรถแทรกเตอร์จำนวน 678 คัน ซึ่งถือว่าเป็นจำนวนมากที่สุดของหมู่บ้านในภาคอีสาน และได้มีการตั้งชมรมรถแทรกเตอร์ขึ้น ปรากฏว่าในแต่ละปี ชมรมรถแทรกเตอร์ของบ้านกู่กาสิงห์สามารถทำรายได้เข้าหมู่บ้านประมาณ 100 ล้านบาท ซึ่งทางชมรมขอบริจาคเงินประมาณ 500,000 บาท จากรายได้ดังกล่าวเพื่อพัฒนากิจกรรมของบ้านกู่กาสิงห์ อาทิ ทำถนน ชุมประตูดัด ฝายน้ำล้น งานบุญประเพณี จนถึงปี 2543 เมื่อมีการตั้งสุขาภิบาลขึ้น จึงใช้งบพัฒนาจากราชการแทนรวมทั้งได้ปิดชมรมรถแทรกเตอร์อีกด้วย”
(นายบัวลอง แพงวงศ์, 2565, สัมภาษณ์)

การที่กู่กาสิงห์สามารถนำรถไถออกไปไถนาทั้งในและนอกพื้นที่ทุ่งกุลาร้องไห้ ซึ่งงานศึกษาของธิดิญา เหล่าอัน อธิบายไว้อย่างน่าสนใจว่าเป็นการ “สร้างเครือข่ายเชิงพาณิชย์” ที่มี “นายหน้าหางาน” การหางานในหมู่บ้านจะใช้ความสัมพันธ์ทางเครือญาติเป็นหลัก ส่วนการรับจ้างนอกหมู่บ้านนั้น ผู้ขับรถไถเริ่มออกแสวงหาพื้นที่รับจ้างใหม่นอกหมู่บ้าน หรือชาวบ้านเรียกว่า “การออกหางาน” ซึ่งจะมีลักษณะพิเศษที่เป็นการสร้างเครือข่ายทางสังคมขึ้นมาระหว่างนายหน้ากับผู้หางาน โดยการสร้างเครือข่ายดังกล่าวไม่หยุดนิ่งอยู่ระหว่างนายหน้ากับผู้หางานในพื้นที่นั้นๆ แต่จะถูกโยงไปสัมพันธ์กับนายหน้าในพื้นที่อื่น ๆ เพิ่มมากขึ้น(ธิดิญา เหล่าอัน, 2553 :122) จากการการนำรถไปรับจ้างภายนอกชุมชนในเขียนงานของนราวิทย์ ดาวเรือง เรียกการปรับเปลี่ยนตนเองของกลุ่มชาวนาของชุมชนกู่กาสิงห์จากการทำนาด้วยตนเองมาสู่การจ้างทำนาเพื่อที่ตนเองจะมีเวลาไปรับจ้างไถนาจึงเรียกว่า “เฒ่าแก่ทำนา” แม้จะมีต้นทุนที่สูงก็ตาม

จากการที่ชุมชนกู่กาสิงห์มีรถไถมากทำให้เกิดการจ้างแรงงานในการทำนา งานศึกษาของวาโย ตีกประโคนและคณะ เรื่อง “การแต่งงานภายในชุมชนและการปรับตัวเพื่อความมั่นคงทางสังคมเศรษฐกิจท้องถิ่น กรณีศึกษา : บ้านกู่กาสิงห์ ตำบลกู่กาสิงห์ อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด แสดงชุดข้อมูลรายได้เฉลี่ยจากการขายข้าวของชาวบ้านกู่กาสิงห์ ปีละ 50,000-2,500,000 บาท/ครอบครัว สาเหตุของรายได้ที่ต่างกันมากเนื่องจากคนในชุมชนบางคนมีที่ดินจากการรับมรดกตกทอดและเป็นกลุ่มของคนมีเงินสามารถซื้อที่ดินต่อจากชาวบ้านคนอื่นได้จำนวนมาก จึงทำให้รายสูงสุดถึง 2,500,000 บาท แต่มีต้นทุนทำนาปีละ 30,000-70,000 บาท/ครอบครัว ส่วนชุดข้อมูลในการรับจ้างไถนานั้นแบ่งออกเป็นสองส่วน ส่วนแรกเป็นค่าจ้างให้กับคนขับรถแทรกเตอร์ได้รับเงินค่าจ้างประมาณ 20,000-50,000 บาท/คน/ปี ส่วนเจ้าของรถแทรกเตอร์ได้รับเงินมากถึง 70,000-

150,000 บาท/ปี จำนวนเงินที่ได้รับในแต่ละปีขึ้นอยู่กับความสามารถในการทำงานของนายหน้า ส่วนรถเกี่ยวข้าวจะมีรายได้สูงถึงปีละ 100,000-200,000 บาท นายพันธ์ สมศรีใส เป็นบุคคลที่ซื้อรถเกี่ยวข้าวคันแรกในชุมชนกู่กาสิงห์เมื่อปี 2540(วาโย ตี๊กประโคน, 2553 :42)

ชุมชนเริ่มดำเนินการพัฒนากิจกรรมเพื่อพัฒนาพื้นที่ของชุมชนอย่างต่อเนื่อง ในด้านความเคารพต่อบรรพบุรุษที่เป็นต้นตระกูลของคนในชุมชนเองก็มีการให้ความสำคัญโดยมีแนวคิดการสร้างอนุสาวรีย์ของบรรพชนคนกู่กาสิงห์ โดยการนำของนายอำคา แสงงาม เป็นผู้เริ่มต้นบันทึกประวัติความเป็นมาของชุมชนกู่กาสิงห์ ซึ่งพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นโดยสรุปบทความมีใจความว่า

“การที่พวกเรามีอยู่มีกินดีสมบูรณ์พูนสุขเท่าทุกวันนี้ เป็นเพราะภูมิปัญญาของบรรพชนที่ท่านได้เลือกทำเลแห่งนี้ ตั้งบ้านเมืองและมีความเจริญสืบมา ดังคำกล่าวที่ว่า กู่กาสิงห์ถิ่นอารายธรรมขอม ข้าวหอมทุ่งกุลา มีแหล่งน้ำบริบูรณ์ เพิ่มพูนรถไถนา ตระการตางานบุญบั้งไฟ พร้อมผ้าไหมลือชื่อชั้นดี” (อำคา แสงงาม, 2558 : 170)



ภาพประกอบ 14 อนุสาวรีย์บรรพชนคนกู่กาสิงห์

จากบทสรุปของบทความเพื่อกระตุ้นให้ชาวชุมชนกู่กาสิงห์เห็นคุณค่าเพื่อที่จะน้อมรำลึกถึงบุญคุณผู้ก่อตั้งชุมชน ในปี 2556 มีการลงประชามติถมสระกลางหนองกก เพื่อใช้เป็นที่สร้างอนุสาวรีย์ มีการเดินทางไปดูตัวอย่างอนุสาวรีย์ที่อำเภอเมืองสุพรรณภูมิ เจ้าพ่อศรีนครเตาอำเภอรัตนบุรี และแบบของอนุสาวรีย์มีการเชิญลูกหลานของกลุ่มผู้มาตั้งบ้านเพื่อทำทางและอาวุธที่ถืออย่าง

เหมาะสม มีการระดมทุนโดยการจัดทำผ้าป่าสามัคคีเพื่อสร้างอนุสาวรีย์ชาวบ้านทุกคนก็ให้ความร่วมมือจนสามารถสร้างอนุสาวรีย์แล้วเสร็จ(นายประพันธ์ สีแจ,2565,สัมภาษณ์)

ด้านความเชื่อชุมชนกู่กาสิงห์นอกจากจะนับถือพุทธศาสนาแล้ว ในเรื่องผีชาวบ้านยังมีความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องผีอย่างเหนียวแน่น สามารถนำมาผูกกับประเพณีตามฮีต 12 มักจะมีคติความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องผีเข้าไปเกี่ยวข้องอยู่เสมอเช่น ประเพณีพิธีกรรมการทำบุญอุทิศส่วนกุศลหรือบวงสรวงบูชาผีในงานบุญข้าวประดับดิน บุญข้าวสาก บุญกฐิน บุญยังไฟ บุญเบิกบ้าน หรือแม้แต่การเดินทางไปทำบุญตามคติทางศาสนาในชีวิตประจำวันก็เป็นการทำบุญเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้กับผู้ที่ล่วงลับไปแล้วทั้งนั้น ในชุมชนกู่กาสิงห์มีการนับถือผี ดังนี้

ผีเชื่อ หมายถึงผีประจำตระกูลหรือผีบรรพบุรุษ คือบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว และเคยมีอำนาจบารมีเคยช่วยเหลือหรือเป็นที่พึ่งพิงของบุตรหลานเสมอ มีความเชื่อว่าเมื่อท่านสิ้นดวงวิญญาณก็ยังคงปกปักรักษาให้ลูกหลานอยู่เย็นเป็นสุข ที่ชั้นบนของบ้านของทุกครัวเรือนจะมีห้องผีบรรพบุรุษเรียกว่า ห้องเปิง โดยทั่วไปจะอยู่ทางทิศเหนือของตัวบ้าน ในห้องนี้ทั่วไปจะเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปหรืออัฐิบรรพบุรุษ ซึ่งมีข้อห้ามห้ามปฏิบัติโดยทั่วไปก็คือห้ามผู้ที่เป้นชายเข้าไปเด็ดขาด ถ้าเดินเข้าไปถือว่าไม่เคารพยำเกรงต่อผีเชื่อหรือผีบรรพบุรุษ แต่อาจเข้าไปได้หากได้รับอนุญาตหรือหากเผลอเข้าไปแล้ว อาจแก้ด้วยการขอขมาต่อผีบรรพบุรุษ(นายไพกิจ ภูกลาง,2565,สัมภาษณ์)

ในงานศึกษาของธิดิญา เหล่าอัน กล่าวถึง “ผีเชื่อ” กับลักษณะการควบคุมทางสังคมว่าชาวบ้านกู่กาสิงห์เคารพนับถือผีบรรพบุรุษหรือ “ผีเชื่อ” ซึ่งทำหน้าที่คุ้มครองชาวบ้านให้รอดพ้นจากอันตราย ทั้งยังทำหน้าที่มิให้ลูกหลานหรือคนในสายเครือญาติละเมิดต่อบรรพตฐานทางสังคมคือ “ การผิดผี” เช่นกรณีการแต่งงาน พ่อและแม่เป็นผู้มีหน้าที่สั่งสอนลูกสาวของตนผ่านความเชื่อของผีเชื่อ โดยการไม่ให้ลูกสาวประพฤติผิดศีลธรรม เพราะหากประพฤติปฏิบัติตนผิดศีลธรรม จะเป็นการสร้างความไม่พอใจให้กับผีเชื่อนำความอัปยศมาให้กับวงศ์ตระกูล มีผลกับพิธีแต่งงานของชาวบ้านกู่กาสิงห์ ฝ่ายชายจะมีหน้าที่ในการเอาดอกไม้ไปทำความเคารพต่อหน้าพ่อแม่และผีเชื่อของฝ่ายหญิง เพื่อเป็นการแสดงให้เห็นว่าได้เข้ามาอยู่ภายใต้การปกครองของผีเชื่อของฝ่ายหญิงแล้ว(ธิดิญา เหล่าอัน, 2553 :47)



ภาพประกอบ 15 ป้อบ้านหรือหลักบ้านชุมชนกุ้งกาสิงห์

ป้อบ้านหรือหลักบ้าน หากกล่าวถึงป้อบ้าน บทความของจักรมนตรี ชนะพันธ์ เรื่อง **ป้อบ้าน : สิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่ชุมชนอีสาน** หลักป้อบ้าน มีชื่อเรียกเฉพาะท้องถิ่นอีสานหลายชื่อ เช่น หลักบ้าน หลักธรรม หลักกลางบ้าน ฯลฯ ป้อบ้าน คำนี้มาจาก สายป้อ (สะตือ) หมายถึง บริเวณกึ่งกลางของหมู่บ้าน ธรรมเนียมการฝังหลักบ้านที่เรียกกันว่า “ป้อบ้าน” มีคติความเชื่อเดียวกันกับการฝังหลักเมืองคือการสร้างสัญลักษณ์อันเชื่อกันว่าเป็นที่สถิตของผีผู้มีอำนาจเหนือธรรมชาติเพื่อให้ปกป้องคุ้มครองคนในบ้านเมือง ช่วงเดือนพฤษภาคม – เดือนมิถุนายน ของทุกปี ชาวอีสานจะมีการจัดประเพณีบุญซำฮะ (ซำระ) หรือ บุญเบิกบ้าน เป็นประเพณีบุญเดือนเจ็ดในฮีตสิบสอง (ฮีตสิบสองคือประเพณีบุญสิบสองเดือนของภาคอีสาน) เพื่อให้เกิดความเป็นสิริมงคลและเพื่อความสงบสุขแก่ชุมชนสถานที่ทำบุญจัดขึ้นบริเวณหลักบ้าน งานบุญจัด 2 วัน คือ มื้อโฮม (วันรวม) ตอนเย็นชาวบ้านจะนิมนต์พระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์(จักรมนตรี ชนะพันธ์, 2560)

ส่วน มื้องัน (วันงาน) ตอนเช้าชาวบ้านจะมาร่วมกันทำบุญตักบาตรถวายภัตตาหารแด่พระภิกษุ ในแต่ละครัวเรือนจะทำ “กระทงหน้าวัว” ซึ่งภายในทงจะใส่อาหารคาวหวาน และทำหุ่นรูปคนสองคนใส่ไว้ในกระทงด้วย เพื่อเป็นการสะเดาะเคราะห์ให้สมาชิกทุกคนในครัวเรือน และนำน้ำสะอาดใส่ถังมาร่วมในพิธีเพื่อให้พระสงฆ์สวดมนต์ เสร็จแล้วนำกระทงหน้าวัวลักษณะการนำเอากากกล้วยมาทำเป็นสามเหลี่ยมแล้วรองด้วยใบตองแล้วนำสิ่งของคาวหวานใส่ลงในกระทง จะนำไปวางไว้

ตามทาง ‘สามแพร่งหรือสี่แพร่ง’ บริเวณนอกหมู่บ้าน ส่วนน้ำมนต์จะนำมาประพรมตามบ้านเรือน และให้สัตว์เลี้ยง เช่น วัว ควายกิน โดยเชื่อว่าจะทำไม่ให้เกิดโรคร้ายไข้เจ็บ นอกจากนี้แล้วพระสงฆ์จะนำหินกรวดและทรายที่ผ่านพิธีเจริญพระพุทธมนต์แล้ว ไปหว่านใส่หลังคาบ้านเรือนทุกหลังในหมู่บ้าน เพื่อปิดเป่าสิ่งที่ไม่เป็นมงคลให้ออกไปจากบ้านเรือน ถือเป็นเสร็จพิธีในการทำบุญช่าชะหรือบุญเบิกบ้านประจำปี

ความสำคัญของหลักบ่อนั้นไม่ใช่แต่เป็นเพียงเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางใจของชาวบ้าน หากแต่เป็นการสร้างสัญลักษณ์เพื่อควบคุมพฤติกรรมของคนในหมู่บ้านเมื่อจะเดินทางไปที่ได้ก็ต้องมากราบลาเพื่อขอพรอันเป็นการเสริมกำลังใจ หลักบ่อนจึงเป็นมากกว่าหลักแก่นของหมู่บ้าน ที่เป็นการสร้างกุศโลบายเพื่อสร้างความสงบสุขมาสู่ชุมชนได้เป็นอย่างดี

บ่อนหรือหลักบ้านของชุมชนกู่กาสิงห์เป็นภูมิมิบ้านชื่อพ่อบุญจันทร์ พรหมศร ทราบได้จากคนประทับทรงที่บ้านหัวโตน-ตากแดด อำเภอสุวรรณภูมิ บอกเวลาชาวบ้านกู่กาสิงห์ไปขอเข้าทรงดูหมอหรือหาของหาย สำหรับชาวบ้านกู่กาสิงห์ไม่ว่าท่านจะเป็นใครเจ้าพ่อก็เป็นที่นับถือของคนทุกเพศทุกวัยในหมู่บ้าน ครั้งแรกที่มาตั้งบ้านบ่อนจะอยู่บริเวณที่ตั้งอนามัยปัจจุบัน ปัจจุบันมีการย้ายบ่อนไปไว้ยังฝั่งหนองซ้อง เนื่องจากการทำพิธีกรรม ทำบุญเบิกบ้าน จะมีพื้นที่ให้คนในชุมชนเข้าร่วมงานเนื่องจากเป็นบริเวณกว้าง(นายประพันธ์ สีแจ, 2565, สัมภาษณ์)



ภาพประกอบ 16 เจ้าปู่ป้องคำสิงห์ ปู่ตาบ้านกู่กาสิงห์

ผีดอนปู้ตา ตามความเชื่อของชาวบ้านในกลุ่มคนลาว อีสาน ผีดอนปู้ตา คือ ผีของปู้ของตา คือ ผีบรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้ว เมื่อเวลาตั้งบ้านเรือนชาวบ้านก็มักอัญเชิญผีปู้ตามาคุ้มครองรักษาคนในบ้าน โดยสร้างศาลให้เป็นที่อยู่ในหมู่บ้าน มักเรียกบริเวณนี้ว่า “ดอนปู้ตา” เพราะมีลักษณะเป็นที่ดอน และเป็นพื้นที่ป่าในชุมชน เมื่อถึงเวลาจะมีการเลี้ยงโดยการนำเอาอาหาร คือ หมู ไก่ และเหล้ามาเช่นไหว้ ตามถ้อยคำของชาวบ้านผีปู้ตาเหมือนเทพารักษ์เฝ้าบ้าน มีภูมิความเห็นในเรื่องต่าง ๆ มักมีคำกล่าวว่าการเลี้ยงปู้ตาต้องมี “เหล้าไห ไก่โต” การติดต่อระหว่างชาวบ้านกับผีปู้ตาจะต้องทำผ่านตัวแทนของผีปู้ตา เรียกว่า จ้ำ เฒ่าจ้ำ กะจ้ำ (แล้วแต่พื้นที่) ซึ่งทำหน้าที่เป็นตัวแทนหรือสื่อกลางในการติดต่อระหว่างเจ้าปู้กับชาวบ้านในพิธีกรรมต่าง ๆ โดยเฉพาะ “การบา” หรือ การบนบานทำพิธีเลี้ยงขอขมา ช่วงเดือนหกข้างขึ้นต้นเดือน (ราวเดือนพฤษภาคม) จ้ำจะเป็นคนทำพิธีเลี้ยงถวายของที่เอาไปเลี้ยง และขณะเดียวกันก็จะอัญเชิญผีปู้ตาให้เข้ามาสิง หรือ “สูน” ตน เพื่อให้เจ้าปู้จะได้พูดจาสั่งสอนหรือตอบข้อซักถามของชาวบ้านเกี่ยวกับสวัสดิภาพของหมู่บ้าน ตลอดจนทำนายเรื่องดินฟ้าอากาศที่จะมีผลกระทบต่อการทำงานในฤดูกาลต่อไป บางหมู่บ้านในยามที่ไม่มีการเลี้ยงแก้บน ทุกวันโกนวันพระจ้ำจะมีหน้าที่ทำการบูชาเจ้าปู้ที่ศาลด้วยดอกไม้ธูปเทียนในนามของชาวบ้าน (สุเทพ สุนทรเภสัช, 2548)

สุเทพ สุนทรเภสัช ได้วิเคราะห์ว่า ผีดอนปู้ตานี้หมายถึงผีของบรรพบุรุษทั่วไป ไม่ได้จำเพาะเจาะจงว่าบรรพบุรุษของใครหรือสมัยไหน ส่วนเพศคงจะเป็นเพศชายเพราะเรียกว่า “ผีปู้ตา” และก็เป็นผีของญาติทั้งฝ่ายหญิง (คือ “ตา” พ่อของแม่) และฝ่ายชาย (คือ “ปู้” พ่อของพ่อ) อันเป็นเครื่องแสดงให้เห็นอย่างหนึ่งว่าในทางอุดมคตินั้นญาติของฝ่ายหญิงและฝ่ายชายได้รับความยกย่องให้ความสำคัญเท่าๆ กันในสังคม (สุเทพ สุนทรเภสัช, 2548)

ในชุมชนกู่กาสิงห์ มีดอนปู้ตาที่ชาวบ้านนับถือชื่อว่า “ญาพ่อป้อคำสิงห์” ทราบชื่อจากการเข้าทรงซึ่งร่างทรงบอกว่าท่านชื่อญาพ่อป้อคำสิงห์ ซึ่งสถิตย์อยู่ป่าดอนปู้ตาซึ่งอยู่กลางชุมชนหรือทิศเหนือของโรงเรียนบ้านกู่กาสิงห์ โดยชาวบ้านร่วมกันสร้างศาลเป็นที่ประดิษฐานหรือเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรม ซึ่งแต่ละปีชาวบ้านจะมีพิธีกรรมช่วงเดือนหกของทุกปี โดยแต่ละครัวเรือนจะมีเครื่องบวงสรวงอันมี เหล้าไห ไก่ตัว หมากพลู บุหรี่ มาถวาย นอกจากนี้ยังมีการเสี่ยงทายฟ้าฝนในแต่ละปีว่าจะมีปริมาณมากน้อยเพียงและฝนจะตกช่วงไหน ซึ่งชาวบ้านเชื่อว่าเจ้าพ่อเสื่อหาญเป็นเทพที่มีหน้าที่ดูแลรักษาหมู่บ้านให้อยู่เย็นเป็นสุข เป็นที่เคารพนับถือของชาวบ้านมีการบนบานในเรื่องต่างๆ เช่น จะไปจับฉลากคัดเลือกทหาร ไปสอบเรียนต่อ ไปสอบทำงาน ซึ่งถ้าประสบความสำเร็จก็จะมีการนำสิ่งของมาถวายเช่น เหล้าไห ไก่ตัว เป็นต้น

มีเหตุการณ์สำคัญครั้งหนึ่ง น้ำในหนองซ่องเป็นสีแดงเหมือนสีเลือด ส่งกลิ่นเหม็นเน่าเมื่อพ่อใหญ่เสน ศรีกู่กา เดินทางทางไปคูหนองน้ำร่วมกับคนอื่น ๆ ก็ตัวสั่นขึ้นแล้วพูดว่าให้ไปเรียกชื่อมาให้เดี๋ยวนี้ สืบเนื่องมาจากมีชาวบ้านเอาแหไปทอดเพื่อจับปลาในหนองซ่อง พอเจอเต่า ตะพานน้ำ

เอาไปทำอาหารกิน ท่านมาเข้าทรงบอกว่ามีคนไปกวณข้างม้าของท่าน หากคนที่ระบุชื่อไม่มาขอขมาน้ำก็จะเหม็นอยู่เช่นนี้พอไปนำคนตามชื่อเรียกมาขอขมาเสร็จพิธี ปรากฏว่าน้ำกลับมาใสและไม่มีกลิ่นเหม็นอีกเลย(นายบุญสม ศรีเที่ยง,2565,สัมภาษณ์)เหตุการณ์ครั้งนี้จึงเป็นเรื่องเล่าต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน

เจ้าพ่อเสื่อหาญ เจ้าพ่อเสื่อหาญ สถิตอยู่ที่สระแกซึ่งเป็นสระโบราณใจกลางทุ่งนาของชาวบ้านกู่กาสิงห์ ไม่มีใครทราบที่มาที่แน่ชัดว่าท่านมากไหนด แต่ทราบชื่อจากการประทับทรงแล้วกล่าวว่าท่านชื่อ “เจ้าพ่อเสื่อหาญ” ผู้สูงอายุในหมู่บ้านเล่าว่า เจ้าพ่อเสื่อหาญอาจเป็นคน แต่เรียนวิชาไสยศาสตร์ชื่อวิชา ครูเสื่อ แล้วผิดครูรักษาข้ออะไรไม่ได้ เลยกลายเป็นเสื่อ(สัมภาษณ์นายคำมัน เหนือโอ,2565) ชาวบ้านกู่กาสิงห์เชื่อว่าท่านเป็นผู้ปกป้องรักษาลูกหลาน ตลอดจนปกป้องข้าวปลาอาหารในท้องทุ่งของชาวบ้าน และยังเป็นที่นับถือของชาวบ้านในการขอพรไปสอบเรียนต่อสอบแข่งขันเข้าทำงาน หรือชาวบ้านที่มีรถไถก่อนออกไปรับจ้างที่หมู่บ้านอื่นต้องมาบอกกล่าวก่อนเดินทาง และชาวบ้านที่จะเดินทางออกไปทำมาหากินภายนอกชุมชนก็จะมาบอกกล่าวให้ปกป้องรักษา

ผีเจ้าทุ่ง ชาวบ้านเชื่อว่าในทุ่งกุลารั้วขวางเป็นดินแดนที่มีภูตผีปีศาจลึกลับน่าเกรงขาม คนที่มีวิชาอาคมแก่กล้าจึงสามารถเดินทางผ่านทุ่งนี้ได้ซึ่งมีชื่อว่าเจ้าพ่อศรีนครเตา เป็นผีที่มีหน้าที่รักษาทุ่งกว้างดังนั้นเมื่อใครเดินทางไกลผ่านทุ่งไม่ว่าเวลาใดมักกล่าวขอพรให้เจ้าพ่อศรีนครเตาคอยรักษาให้มีความแคล้วคลาดปลอดภัยจากอันตรายทั้งปวง แม้แต่คนที่มาจากต่างถิ่นมาทำมาหากินหากไม่บอกกล่าวมักจะพบอุปสรรคในการทำงานอยู่เสมอ

เจ้าพ่อศรีนครเตาเป็นที่นับถือของคนทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่ทุ่งกุลารั้วขวางให้ซึ่งมีการสร้างศาลบูชาและรูปเคารพเจ้าพ่อศรีนครเตากระจายหลายแห่งในเขตพื้นที่ทุ่งกุลารั้วขวางให้ดังนี้ 1) บ้านเมืองเตา อ.พยัคฆภูมิพิสัย จ.มหาสารคาม 2) บ้านเมืองเสื่อ อ.พยัคฆภูมิพิสัย จ.มหาสารคาม 3) บ้านดงเมืองแล้ง อ. พยัคฆภูมิพิสัย 5) บ้านหนองกก-หนองยาง อ.พยัคฆภูมิพิสัย จ.มหาสารคาม 6) บ้านเมืองบัว อ.เกษตรวิสัย จ.มหาสารคาม 7) บ้านหนองบัวเจ้าป่า อ.สตึก จ.บุรีรัมย์ 8) คุเฒ่าเตา ที่สาธารณประโยชน์ ตำบลเมืองเสื่อ อ.พยัคฆภูมิพิสัย จ.มหาสารคาม 9) วัดป่าศิริมิ่งคถาราม บ้านโนนศาลาน้อย อ.แวงน้อย จ.ขอนแก่น(นราวิทย์ ดาวเรือง, 2564 :243)



ภาพประกอบ 17 ถนนคูขาดหรือทำนบกั้นน้ำ

ฝิถนนคูขาด ถนนคูขาดถือเป็นถนนโบราณสถานที่แสดงร่องรอยความเจริญรุ่งเรืองสมัยโบราณ โดยเฉพาะพัฒนาการจัดการน้ำแบบชลประทานแบบฝายกั้นน้ำ ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของบ้านกู่กาสิงห์ มีลักษณะทำด้วยหินศิลาแลงให้น้ำไหลพาดและทั้งสองด้านมีลักษณะเป็นหินวางเป็นชั้นชั้นบันไดขึ้นสู่หลังถนนทั้งสองข้าง ซึ่งมีเรื่องเล่าของผู้ที่มีที่นาและไปทำมาหากินอยู่บริเวณถนนคูขาดอยู่เสมอว่าเป็นสถานที่ที่มีผี ดังคำบอกเล่าว่า

“ยามแลงใกล้ๆค่ำสิเห็นพ่อชายแต่งโตเป็นทหารจูงม้า
กลางมือกะชื้ออยู่เทิงถนนคูขาด เพิ่นสิไปทางกูโพนระฆัง
ตอนขี่ม้าผ่านฝายโบราณเพิ่นกะไปเทิงน้ำเลยเต้(นายบุญสม ศรีเที่ยง,2565,สัมภาษณ์)

ผีหัวแสง ผีหัวแสงอาจเป็นเรื่องเล่าที่เล่าต่อกันมา ซึ่งชาวบ้านกู่กาสิงห์มักจะเล่าเรื่องผีหัวแสงของทุ่งกุลาร้องไห้ให้ลูกหลานได้ฟังเสมอ มีผู้เคยพบเห็นผีหัวแสงอย่างใกล้ชิดที่สุดคือครั้งหนึ่งท่านเดินทางไปซื้อวัวที่บ้านคูดินทราย ขากลับทางมืดขณะอยู่กลางทุ่งมองเห็นแสงไฟออกจากบ้านหนองอีดำเข้าใจว่าเป็นแสงตะเกียงเจ้าพายุที่คนไปหาปลาจึงตามไฟนั้นไป แต่ดวงไฟกลับดับขณะอยู่กลางทุ่งแล้วมาสว่างจำที่หนองน้ำแห่งหนึ่ง และครั้งสุดท้ายได้มาสว่างจำใกล้กับผู้เล่าขณะนั้นกำลังจูงวัวเดินตามเส้นคูปลาน้อย ทำให้วัวตื่นตกใจลงจากคูเดินไปยืนอยู่กลางน้ำ ซึ่งบรรยายให้เห็นภาพว่าแสงสว่างนั้นสามารถทำให้เห็นหญ้าทุกเส้นในยามมืดมิด และมองเห็นรูปร่างคล้ายคนมีเท้าขนาดใหญ่ตัวดำทึบแต่ไม่มีหัวที่สำคัญมีลำแสงพุ่งออกจากที่คอ เมื่อตั้งสติได้จึงรีบจูงวัวกลับถึงทางเข้าหมู่บ้านญาติพี่น้องต่างมาผูกแขนเป็นขวัญกำลังใจ

ความเชื่อเรื่องผีที่เป็นผู้ปกป้องสถานที่ในชุมชนกู่กาสิงห์นั้นสอดคล้องกับงานศึกษาของ สมปอง มุลมณีและปฐม หงษ์สุวรรณ เรื่อง “ตำนานประจําถิ่นทุ่งกุลาร้องไห้ : เรื่องเล่าเชิงนิเวศกับการต่อสู้และต่อรองทางสังคมและวัฒนธรรม”(สมปอง มุลมณีและปฐม หงษ์สุวรรณ, 2562 :78-79) ตำนานเจ้าปู่ เจ้าพ่อศักดิ์สิทธิ์ ฐานะวีระบุรุษผู้ได้รับอาญาสิทธิ์ให้ปกป้องพุทธสถาน และพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ ตลอดจนรักษาสถานที่สำคัญ ปรากฏอยู่อย่างแพร่หลายในบริเวณทุ่งกุลาร้องไห้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริเวณแหล่งศาสนสถานเก่าแก่ แหล่งโบราณสถาน ปราสาท ปรากฏเจดีย์ พระพุทธรูป ล้วนแต่ปรากฏตำนานวีระบุรุษผู้ปกป้องรักษา วีระบุรุษเหล่านี้นอกเหนือจากการเป็นผีศักดิ์สิทธิ์ของชุมชน ที่ชุมชนให้ความเคารพนับถือแล้ว การเป็นผู้ดูแลศาสนสถานถือเป็นการสร้างบารมีอย่างหนึ่งให้แก่ดวงวิญญาณ อาทิเจ้าปู่ผ่าน เจ้าพ่อเสือหาญ เป็นต้น

ตำนานวีระบุรุษผู้ทำหน้าที่ปกป้องพุทธศาสนา พุทธสถาน รวมทั้งสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามความเชื่อแบบพุทธที่ปรากฏในบริเวณทุ่งกุลาร้องไห้ เป็นกลวิธีการต่อรองเชิงอำนาจแบบผสมผสานที่สามารถยอมรับกันได้ ตามแนวความเชื่อแบบ พราหมณ์ พุทธ และผี ของชุมชนในบริเวณทุ่งกุลาร้องไห้ ลักษณะการต่อรองเช่นนี้หลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าซึ่งกันและกัน แต่เป็นการเอกลซึ่งกันและกัน ส่งเสริมกันทั้งวิถีปฏิบัติ และวัฒนธรรมความเชื่อ การดำรงอยู่อย่างสันติระหว่างสิ่งที่มีอยู่ดั้งเดิม สู่การนิยามความหมายใหม่อย่างพุทธตลอดจนการมีอำนาจของผีประจําถิ่น เป็นการปรองดองกันในเชิงสังคม โดยอาศัยตำนานเรื่องเล่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นสัญลักษณ์ในการอธิบายความหมาย

การพัฒนาจากภาครัฐที่เกิดขึ้นนั้นชุมชนกู่กาสิงห์ได้รับและเป็นผลในทางที่ดีมากกว่าความเสียหายจากการพัฒนา ชุมชนได้รับเอาเทคโนโลยีใหม่ๆเข้ามาในชุมชนเพื่อขยายพื้นที่เพาะปลูกให้มีพื้นที่มากขึ้นเพื่อให้ได้ผลผลิตที่มากขึ้นตามมา นอกจากนั้นยังได้รับการพัฒนาพันธุ์ข้าวที่เหมาะสมกับพื้นที่ปลูกสามารถทำให้ชาวนาเขตทุ่งกุลาร้องไห้มีรายได้จากการปลูกข้าวหอมมะลิ นอกจากนั้นแล้วชุมชนยังได้รับการพัฒนาด้านไฟฟ้า ถนน คลองน้ำ สะพาน เพื่อความสะดวกในการใช้ชีวิตของคนในชุมชน นับว่าเป็นช่วงของการพัฒนาของชุมชนกู่กาสิงห์เลยทีเดียว แต่สิ่งที่ยังคงที่ไม่เปลี่ยนแปลงคือความเชื่อของคนกู่กาสิงห์ที่มีการนับถือผีในทุ่งกุลาร้องไห้

4.4 การสร้างตัวตนเพื่อพัฒนาชุมชนสู่การท่องเที่ยว พ.ศ. 2546-2565

ชุมชนกู่กาสิงห์เป็นชุมชนที่ตั้งขึ้นบนพื้นที่ที่เคยมีผู้คนอาศัยอยู่ก่อนเห็นได้จากโบราณสถานสำคัญถึงสามแห่งที่ปรากฏอยู่ภายในชุมชนซึ่งนับว่าเป็นศาสนสถานที่มีความสำคัญทั้งในอดีตและปัจจุบัน ตลอดจนสภาพพื้นที่ที่มีความเหมาะสมของการปลูกข้าวหอมมะลิและเป็นแหล่งผลิตข้าวหอมมะลิที่นับว่าใหญ่ที่สุดในทุ่งกุลาร้องไห้เนื่องจากมีพื้นที่ปลูกข้าวมากที่สุด นอกจากการมีทรัพยากรที่สำคัญแล้วนั้น กู่กาสิงห์ยังมีคนในชุมชนที่มีความสามัคคีร่วมคิดร่วมทำเพื่อชุมชนของตนเองจากการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะได้กล่าวถึงต่อไป

กู่กาสิงห์ได้รับการขุดแต่งปราสาทกู่กาสิงห์เมื่อปี พ.ศ.2533 ได้พบหลักฐานทางโบราณคดีที่สำคัญมากเช่น ประติมากรรมพระคเณศ ศิวลึงค์หินทราย แผ่นทองรูปดอกบัว 8 กลีบ เครื่องประดับทองคำรูปนาค เป็นต้นจากการขุดแต่งและบูรณะกู่กาสิงห์ครั้งนั้นสามารถพัฒนาเป็นแหล่งพื้นที่ท่องเที่ยวทางโบราณคดีที่สำคัญ เริ่มมีการเผยแพร่ข่าวสารออกสู่สาธารณชน ทำให้กู่กาสิงห์เป็นที่รู้จักของคนภายนอกชุมชน ทั้งสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ เสด็จเยี่ยมโบราณสถานกู่กาสิงห์ ในปี พ.ศ.2546 ขณะที่กรมศิลปากรยังมีการบูรณะกุ๊พนวิจและกุ๊พนระฆัง พระองค์เสด็จเยี่ยมชมกุ๊พนวิจและกุ๊พนระฆังอีกครั้งหนึ่ง(อำคา แสงงาม, 2558:159) จากการเสด็จเยี่ยมชมของสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอฯ ทำให้บรรดาข้าราชการประชาชน ตลอดจนสื่อ ประชาสัมพันธ์เรื่องราวของกู่กาสิงห์ กุ๊พนวิจ กุ๊พนระฆัง ให้เป็นที่รู้จักของคนทั่วทั้งประเทศ

พ.ศ.2545 มีนโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ตามนโยบายหลักของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9(2545-2549) ซึ่งมีการกำหนดนโยบายหลักของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวที่ต้องพัฒนาอย่างยั่งยืน ซึ่งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศตามความหมายของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย หมายถึง การท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นและแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ โดยกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้อง ภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น ให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืนซึ่งมีการกำหนดหลักนโยบายไว้ดังนี้(การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2548)

1)การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จะต้องมีการควบคุมดูแลรักษาทรัพยากรให้คงสภาพเดิมให้มากที่สุด หลีกเลี่ยงหรืองดเว้นการท่องเที่ยวในพื้นที่อ่อนไหว

2)การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ต้องคำนึงถึงศักยภาพของทรัพยากรที่มีอยู่ มีการจัดกิจกรรมที่เหมาะสม และมีการปรับให้เกิดความเหมาะสม และมีการปรับให้เกิดความสมดุลกับรูปแบบกิจกรรมที่มีอยู่ ท่องเที่ยวรูปแบบอื่น ๆ หากเน้นในการแปรประโยชน์จากการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศสู่การจัดการท่องเที่ยวโดยธรรมชาติ

3)การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศการจัดการท่องเที่ยว ต้องคำนึงถึงพัฒนาการด้านการศึกษา สร้างสำนึกที่ดีในการรักษาระบบนิเวศร่วมกันมากกว่ามุ่งเน้นความเจริญด้านเศรษฐกิจ

4)การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้องให้ความสำคัญการมีส่วนร่วมของประชาชนและองค์กรท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากร การบริการ การแลกเปลี่ยนความรู้และวัฒนธรรมชุมชนมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนา หรือให้ประชาชนมีตัวแทนคณะกรรมการในทุกระดับ

5) ให้ความสำคัญการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นความจำเป็นอันดับแรกในการพัฒนาท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ทั้งนี้องค์กรต่าง ๆ กำหนดบทบาทที่ชัดเจนในการส่งเสริม งบประมาณบุคลากร และกำหนดวิธีอย่างเหมาะสม

6) นำแบบการท่องเที่ยวเข้าสู่แผนพัฒนาระดับต่าง ๆ อย่างมีความสำคัญได้แก่ แผนพัฒนาท้องถิ่น แผนพัฒนาจังหวัดและแผนพัฒนาภาค

7) สนับสนุนการศึกษา วิจัยและการประเมินผลการพัฒนาอย่างรอบด้าน เพื่อกำหนดแนวทางการจัดการแก้ไขปัญหาและปรับปรุงแผนอย่างเป็นขั้นตอน

8) มีการใช้กฎหมายในการควบคุมดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวอย่างเคร่งครัดโดยเน้นการแนะนำ ตักเตือน และการสร้างวินัยการท่องเที่ยวคู่กันไปด้วย

9) จัดหาแนวทางปฏิบัติหรือคู่มือจัดการแก่ผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อให้การมีส่วนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างถูกต้อง

10) จัดให้มีเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศทั้งแนวตั้งแนวนอนโดยมีการประสานงาน ข้อมูลข่าวสารและการจัดการร่วมกันทุกระดับ

ในปี 2545 เกิดการส่งเสริมการท่องเที่ยวพร้อมทั้งกระตุ้นเศรษฐกิจในชุมชนท้องถิ่นทุ่งกุลาร้องไห้ที่เรียกว่า “โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์” ในรัฐบาลของทักษิณ ชินวัตร ที่ส่งเสริมการปลูกข้าวหอมมะลิ 105 พร้อมทั้งผลักดันให้ราคาข้าวหอมมะลิเพิ่มมูลค่าสูงขึ้น โดยมอบหมายให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์รับนโยบายและนำไปปฏิบัติ แผนนโยบายดังกล่าวเป็นที่มาของการจัดงาน “วันข้าวหอมทุ่งกุลา” ในเดือนมีนาคมปี 2545 ณ โรงเรียนเมืองเกษตรวิสัย อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด พร้อมกับเป็นการเฉลิมฉลองเนื่องในโอกาสเทิดพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ที่ทรงเจริญพระชนมายุครบ 75 พรรษา(นราวิทย์ ดาวเรือง, 2564 :220)

ด้วยนโยบายการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในช่วง พ.ศ.2545 เป็นจุดเริ่มต้นของการจัดการท่องเที่ยวของชาวบ้านกุลาสิงห์ที่เกิดขึ้นจากนโยบายของรัฐ ที่ต้องการส่งเสริมให้มีแหล่งท่องเที่ยวที่มีความหลากหลาย เป็นทางเลือกและสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวเพื่อกระจายรายได้สู่ภาคการเกษตรในชนบท จังหวัดร้อยเอ็ดได้เปิดแหล่งท่องเที่ยวเชิงการเกษตรที่บ้านกุลาสิงห์ซึ่งมีสาเหตุอยู่ 4 ประการที่เลือกชุมชนกุลาสิงห์เป็นสถานที่จัดการท่องเที่ยว ประการแรก ชุมชนกุลาสิงห์มีโบราณสถานที่สำคัญถึง 3 แห่งคือกุลาสิงห์ ภูโพนวิจ และภูโพนระฆัง ที่สามารถเป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาที่ชุมชนกุลาสิงห์ได้ ประการที่สอง ที่ตั้งของชุมชนตั้งอยู่ในพื้นที่ของทุ่งกุลาร้องไห้ซึ่งนับว่าเป็นพื้นที่ที่ปลูกข้าวหอมมะลิที่สำคัญของภาคอีสานและชุมชนกุลาสิงห์ก็มีพื้นที่การปลูกข้าวหอมมะลิมากที่สุด ในทุ่งกุลาร้องไห้ ประการที่สาม การมีกลุ่มแม่บ้านที่ผลิตผ้าไหมพื้นบ้านสามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชนตลอดจนสามารถเป็นสินค้าให้นักท่องเที่ยวได้เลือกหาเมื่อเดินทางเที่ยวเสร็จ ประการที่สี่

นโยบายปฏิรูปการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ โดยโรงเรียนบ้านกู่กาสิงห์เลือกกิจกรรมมัดคุเทศก์น้อยเพื่อปลูกฝังการอนุรักษ์โบราณสถาน

จากการมีองค์ประกอบของการเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เพียบพร้อมทั้งด้านพื้นที่ ด้านผลิตภัณฑ์ ตลอดจนมีมัดคุเทศก์นำเที่ยว จังหวัดร้อยเอ็ดจึงเชิญกลุ่มแม่บ้าน ครูและเกษตรกรอำเภอรวม 9 คน ไปศึกษาดูงานการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่ชุมชนคลองมหาสวัสดิ์ จังหวัดนครปฐม เข้าชมนาบัว สวนส้มโอ สวนกล้วยไม้ และศึกษาดูงานยุวมัดคุเทศก์ที่ปราสาทหินพิมาย หลังจากนั้นวันที่ 17 พฤศจิกายน 2545 จังหวัดจึงกำหนดจัดงานท่องเที่ยวเชิงเกษตรชื่อว่า “กินข้าวทุ่งๆ นุ่งผ้าไหม” เพื่อเปิดตัวการท่องเที่ยวทุ่งกุลาร้องไห้โดยมี นายสรอรรถ กลิ่นประทุม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์เป็นประธานในพิธี โดยมีมัดคุเทศก์น้อยนำชมโบราณสถาน ภาคกลางวันมีการแสดงผลผลิตทางการเกษตร ภาคกลางคืนจัดให้มีการกินข้าวพาลงและการแสดงจากวิทยาลัยนาฏศิลป์ จังหวัดร้อยเอ็ด



ภาพประกอบ 18 ป้ายชุมชนท่องเที่ยวกู่กาสิงห์

ภาพการจัดงานสร้างความภาคภูมิใจให้กับชาวชุมชนกู่กาสิงห์ เนื่องจากการติดตั้งป้ายถาวรของงานตามถนนทุกสายมุ่งเข้าสู่ชุมชนกู่กาสิงห์หรือทุ่งกุลาร้องไห้ซึ่งเป็นแหล่งผลิตข้าวหอมมะลิที่มีชื่อเสียงระดับโลก แต่ชุมชนก็ตระหนักถึงการจัดงานที่เกิดขึ้นนั้นชุมชนไม่ได้มีส่วนร่วมในการจัดงาน เป็นแนวคิดของคนนอกที่ไม่ได้ส่งเสริมให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง เห็นได้จากดนตรี การแสดงอาหาร ดำเนินการโดยคนนอก ชาวบ้านมีส่วนร่วมเป็นเพียงตัวประกอบของการจัดงานเท่านั้น ส่วนกิจกรรมนำเที่ยวถือเป็นสิ่งที่สนองความต้องการพื้นฐานในการแสดงออกได้ดี โรงเรียนก็ได้ฝึกนักเรียน

ให้นำเที่ยวมาอย่างต่อเนื่อง แต่เนื่องจากชุมชนยังไม่เป็นแหล่งท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวยังไม่นิยม จึงมีคำถามจากเด็ก ๆ ว่า “ครูคะเมื่อไหร่นักท่องเที่ยวจะเข้ามาคะคุณครู” จึงทำให้ครูและผู้นำชุมชนต้องหาแนวทางวิธีการจัดการชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว(อำคา แสงงาม, 2558 9-10)

อย่างไรก็ตามในปี 2546 จังหวัดร้อยเอ็ดได้เตรียมการจัดงานวันข้าวหอมมะลิโลกขึ้นที่บ้านกู่กาสิงห์ โดยให้ชุมชนเป็นผู้จัดอาหารต้อนรับ จัดการแสดงและเตรียมของที่ระลึก ผู้นำชุมชนได้เตรียมพื้นที่การจัดงานบริเวณกู่กาสิงห์อย่างรวดเร็วโดยนายบัวลอง พงวงษ์ ผู้นำชุมชนในช่วงนั้นเล่าว่า

“พอรู้ว่าสิจัดงานบ้านเฮากะพากันทำความสะอาดสถานที่บริเวณกู่เตรียมจัดงานนั้นแล้ว ไปตัดไม้ยูคามาทำรั้วมาเสดเวทีจนเกือบสิแล้วเพิ่นบาดมายกเล็ก เสียตายคักเตรียมมาได้หลายแล้ว”

งานกินข้าวทุ่งนุ่นผ้าไหมครั้งที่สองจะจัดขึ้นในอีก 10 วันข้างหน้าซึ่งชาวบ้านเริ่มนับถอยหลังการจัดเตรียมงานทุกอย่างเรียบร้อยแล้ว ในที่สุดงานก็ถูกยกเลิกจัดที่บ้านกู่กาสิงห์แต่ถูกย้ายไปจัดที่บึงปลาชัย ซึ่งมีสาเหตุมาจากการเปลี่ยนตัวรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์มาเป็นนายสมศักดิ์ เทพสุทิน ทำให้ชาวบ้านเกิดความไม่พอใจและดูเหมือนจะไม่เข้าร่วมงานครั้งนี้(อำคา แสงงาม, 2549 :113-114) หลังจากจังหวัดตั้งเองงานกินข้าวทุ่งนุ่นผ้าไหมไปจัดที่จังหวัดร้อยเอ็ดจึงเปลี่ยนชื่อเป็นเทศกาลข้าวหอมมะลิโลกซึ่งดำเนินการจัดต่อมาจนถึงปัจจุบัน หากมองอีกด้านหนึ่งหน่วยงานราชการต้องการอนุรักษ์วัฒนธรรมที่มีอยู่ภายในจังหวัด จึงมีการนำเอาวัฒนธรรมที่จัดงานขึ้นประสบความสำเร็จแล้วนำเสนอเรื่องราวของชุมชน

การจัดงานวันข้าวหอมมะลิในพื้นที่ทุ่งกุลาร้องไห้มีมาอย่างต่อเนื่อง จนกระทั่งในปี 2553 ได้ขยับพื้นที่มาจัดในระดับจังหวัดกลางบึงปลาชัยและโรงแรมเพชรรัตนการ์เด้น เพื่อยกระดับการจัดงานให้เกิดความยิ่งใหญ่มากขึ้นภายใต้ชื่องาน “เทศกาลข้าวหอมมะลิโลก” ด้วยความร่วมมือของภาครัฐและเอกชนเช่น กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เทศบาลเมืองร้อยเอ็ด องค์การบริหารส่วนจังหวัดร้อยเอ็ด หอการค้าจังหวัดร้อยเอ็ด การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย(ททท.) ฯลฯ กิจกรรมภายในงานประกอบไปด้วยการแสดงพิธีบวงสรวงพระแม่โพสพ รำเคียวเกี่ยวข้าว แสดงวิถีชุมชนในเขตทุ่งกุลาร้องไห้ ขบวนแห่บุญเบิกฟ้า ขบวนฮีต 12 คอง 14 ขบวนข้าวกระยาสารท ขบวนบุญคุณลาน ขบวนบุญบั้งไฟ แข่งขันส้มตำ การตำข้าวด้วยมือ(ครกมือ) การเป่าโหวด การนวดข้าวด้วยมือ การแข่งขันสิ่งประดิษฐ์จากข้าวหอมมะลิ การประกวดขบวนแห่สวยงามธิดาข้าวหอมมะลิโลก กิจกรรมการแสดงของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร กลุ่มเกษตรกร กลางคืนมีกิจกรรมพาแลง การแสดงแสง สี เสียง บริเวณกลางบึงปลาชัย

ในปี พ.ศ. 2555 เทศกาลข้าวหอมมะลิโลกถูกนำไปจัดร่วมกับประเพณีบุญผะเหวด ซึ่งมีผู้เข้าร่วมงานจำนวนมากนับเป็นการนำเสนอชื่อของ ข้าวหอมมะลิโลก ให้เป็นที่รู้จักให้ผู้ที่เดินทางเข้า

มาร่วมงานบุญพะเหวดจำนวนมากได้ทราบ ในปีเดียวกันนี้ช่วงปลายปีชื่องานข้าวหอมมะลิโลกเริ่มถูกนำมาใช้เป็นการจัดงานหลัก ซึ่งกิจกรรมแฝงในงานครั้งนี้คือประเพณีบุญเบิกฟ้าซึ่งเป็นประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร จังหวัดสามารถนำงานข้าวหอมมะลิโลก มาประชาสัมพันธ์ให้ผู้คนรู้จักผ่านการถ่ายทอดทางช่องทีวีช่อง 11 ซึ่งงานทั้งสองครั้งใน พ.ศ.2555 ถูกจัดขึ้นที่สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ร้อยเอ็ด(บึงพลาญชัย)



ภาพประกอบ 19 ป้ายประชาสัมพันธ์งานเทศกาลข้าวหอมมะลิโลก

จังหวัดร้อยเอ็ดนำงานข้าวหอมมะลิโลกมาเสนอผ่านการจัดงานต่าง ๆ เพื่อให้เป็นที่รู้จักในวงกว้าง ซึ่งงานเหล่านี้แฝงไปด้วยการเมืองวัฒนธรรมในงานของ สุริยา สมุทคุปต์ เรื่องการเมืองวัฒนธรรมในบุญพะเหวดร้อยเอ็ด เป็นการปรับเปลี่ยนเอาพิธีกรรมของบุญพะเหวดร้อยเอ็ดมารับใช้วัตถุประสงค์ทางการเมือง ซึ่งทำให้เห็นถึงการช่วงชิงความได้เปรียบทางการเมืองในท้องถิ่น กล่าวคือประธานในพิธีเป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการที่มาจากพรรคชาติไทย และความบังเอิญคือผู้สนับสนุนการจัดงานรายใหญ่คือ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดร้อยเอ็ดที่สังกัดพรรคชาติไทย และญาติพี่น้องตลอดจนพันธมิตรทางการเมืองตระกูลจूरีมาศ ซึ่งก่อนหน้าการจัดงานมีการเลือกตั้งสภาจังหวัด(ส.จ.) ผลการเลือกตั้งเป็นของตระกูลจूरีมาศ ซึ่งการจัดงานบุญพะเหวดเกิดขึ้นหลังจากการเลือกตั้งผู้เขียนจึงมองว่า การจัดงานครั้งนี้ขึ้นเพื่อเป็นการขอบคุณพี่น้องจังหวัดร้อยเอ็ดซึ่งเป็นไปอย่างแนบเนียนและแยบยล(สุริยา สมุทคุปต์, 2537)(สุริยา สมุทคุปต์,2543:77-78)

พ.ศ.2556 จังหวัดร้อยเอ็ดใช้ชื่องานว่า “เทศกาลข้าวหอมมะลิจากทุ่งกุลารุ่ตลาตอาเซียนและตลาดโลก” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความสำคัญส่งเสริมแหล่งผลิตเฉพาะ และตราสัญลักษณ์สินค้าข้าวหอมมะลิจังหวัดร้อยเอ็ดให้เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางทั้งในและต่างประเทศ, เพื่อ

ระดมแนวคิดของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการพัฒนาการผลิต การแปรรูปและการตลาดข้าวหอมมะลิ โดยงานจัดขึ้น ณ บริเวณสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ร้อยเอ็ด ในครั้งนี้มีรองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ (นายนิวัฒน์ธำรง บุญทรงไพศาล) เป็นประธานในพิธี ในงานมีการจัดกิจกรรมเสวนาข้าวหอมมะลิ การลงนามซื้อขายข้าวหอมมะลิ นิทรรศการข้าวหอมมะลิ การประกวดข้าวหอมมะลิ ฯลฯ การจัดงานครั้งนี้ในนามงานข้าวหอมมะลิโลกเป็นครั้งแรกที่ไม่ได้แฝงอยู่ในงานบุญประเพณี ซึ่งจังหวัดนำเอางานข้าวหอมมะลิโลกเป็นงานสำคัญที่สร้างชื่อเสียงให้กับจังหวัดร้อยเอ็ด นอกจากงานบุญผะเหวดที่จัดขึ้นเป็นทุกปี

การจัดงานเทศกาลข้าวหอมมะลิโลกของจังหวัดร้อยเอ็ดถูกจัดอย่างต่อเนื่องเพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์ข้าวหอมมะลิโลก ให้เป็นที่โดดเด่นของจังหวัดร้อยเอ็ดเพื่อนำไปสู่การเป็นศูนย์กลางข้าวหอมมะลิทุ่งกุลาร้องไห้การจัดงานมีการปรับเปลี่ยนสถานที่ในการจัดงานอยู่สามครั้งใน พ.ศ.2557 มีการนำงานเทศกาลข้าวหอมมะลิโลกไปจัดที่อำเภอภูเกาส์เพื่อเป็นการกระตุ้นการท่องเที่ยวในพื้นที่ พ.ศ. 2559 จัดงานที่ศูนย์วิทยาศาสตร์ อำเภอธวัชบุรี พ.ศ.2563 จัดงานที่มณฑลทหารบกที่ 27 ค่ายประเสริฐสงคราม ซึ่งประธานการเปิดงานโดยมากแล้วเป็นรัฐมนตรี ปัจจุบันการจัดงานเทศกาลข้าวหอมมะลิโลกจัดขึ้นเป็นครั้งที่ 22 ซึ่งจัดที่สวนสมเด็จพระศรีพัชรินทรร้อยเอ็ด

งานเทศกาลข้าวหอมมะลิที่จัดขึ้นจนถึงปัจจุบันครั้งที่ 22 จังหวัดร้อยเอ็ดเป็นผู้ดำเนินการจัดงานในทุกครั้งซึ่งกิจกรรมในงานก็มีหลากหลาย ซึ่งชาวบ้านบางส่วนที่เป็นตัวแทนได้เข้าร่วมงาน การจัดงานดำเนินโดยส่วนราชการชุมชนไม่ได้มีส่วนร่วมในการดำเนินงานด้านต่าง ๆ ทำให้ผู้วิจัยมองว่าการที่จังหวัดช่วงชิงการจัดงานเทศกาลข้าวหอมมะลิไปเพื่อเป็นการสร้างชื่อเสียงให้กับนักการเมืองซึ่ง ซึ่งการจัดงานต้องมีกำลังของนักการเมืองเหล่านี้เป็นผู้คอนสนับสนุนในด้านต่าง ๆ ทำให้สายสัมพันธ์ทางการเมืองเกิดขึ้นในงานกิจกรรมที่หน่วยงานราชการจัดขึ้น ประชนเป็นเพียงผู้ที่ชมเกมการเมืองดังกล่าวเท่านั้น

การขยับพื้นที่การจัดงานเทศกาลข้าวหอมมะลิมาที่จังหวัดร้อยเอ็ดมีงานศึกษาของ นราวิทย์ ดาวเรือง เรื่อง “เจ้าพ่อศรีนครเตา : การกลายเป็น “ผีใหญ่” ภายใต้ความเปลี่ยนแปลง เศรษฐกิจ-สังคมในพื้นที่ทุ่งกุลาร้องไห้ตั้งแต่หลังทศวรรษ 2500-2560” (นราวิทย์ ดาวเรือง, 2564) ซึ่งสรุปว่าเป็นที่น่าสังเกตว่าการจัดงาน “เทศกาลข้าวหอมมะลิ” ที่ขยับมาใช้พื้นที่สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์(บึงพลาญชัย) ศูนย์กลางของจังหวัดร้อยเอ็ดนั้น เป็นการเนรมิตสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ที่มีความเขียวชอุ่มของหญ้าและต้นไม้ คือสัญลักษณ์ของความอุดมสมบูรณ์ของต้นกล้าและข้าวหอมมะลิ 105 ขณะเดียวกันการมีแหล่งน้ำขนาดใหญ่ที่เรียกว่าบึงพลาญชัยคือสัญลักษณ์ของความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งน้ำ ซึ่งอาจอนุมานได้ว่าสื่อความหมายของทุ่งกุลาร้องไห้ไม่ได้แห้งแล้งกันดารอีกแล้ว เพราะปัจจุบันเป็นแหล่งผลิตข้าวหอมมะลิที่มีคุณภาพที่สุดในโลกก็ว่าได้ ลักษณะดังกล่าวมีความสอดคล้องกับงานศึกษาของ สุรียา สมุทคุปต์และคณะเรื่อง “การเมืองวัฒนธรรมใน

บุญผะเหวดร้อยเอ็ด” ที่กล่าวไว้ว่า การปรับเปลี่ยนสถานที่สภาพแวดล้อมทางกายภาพเพื่อให้เกิดความสอดคล้องกับเนื้อหาและจินตนาการของพิธีกรรม โดยยกตัวอย่างกรณีศึกษาบึงน้ำขนาดใหญ่ที่เรียกว่าบึงปลาญชัย ที่เชื่อมโยงกับเมืองและสถานที่สำคัญต่าง ๆ ตามที่ปรากฏใน “เวสสันดรชาดก” นั้นเอง

ชุมชนกู่กาสิงห์พยายามที่จะมีบทบาทในการจัดงานทุกครั้งที่มีการจัดงานที่ชุมชนกู่กาสิงห์ แต่หน่วยงานราชการกลับมองไม่เห็นความสำคัญที่จะให้ชุมชนมีส่วนร่วม แต่กลับให้ชุมชนเป็นเพียงผู้ชม ทำให้ชุมชนไม่ได้รับผลประโยชน์ในหลายด้าน ชุมชนจึงไม่พึงพอใจกับการดำเนินงานของจังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งในทุกที่ที่จัดงานเทศกาลข้าวหอมมะลิโลก จังหวัดก็จะเป็นคนดำเนินงานกิจกรรมทุกอย่างที่จัดขึ้น โดยชุมชนไม่ได้มีส่วนร่วม ทำให้ชุมชนกู่กาสิงห์พยายามที่จะต่อรองกับจังหวัดโดยการสร้างชื่อเสียงด้วยตนเองโดยการนำของ ดร.อำคา แสงงาม



บทที่ 5

การต่อรองทางวัฒนธรรม การเมืองวัฒนธรรมในชุมชนกู่กาสิงห์

5.1 การต่อรองทางวัฒนธรรม

ชุมชนกู่กาสิงห์เป็นชุมชนหนึ่งที่มีทุนทางวัฒนธรรมที่หลากหลายหากสามารถนำทุนทางวัฒนธรรมออกมาใช้ได้อย่างหลากหลายจึงเป็นพื้นที่แรกที่หน่วยงานราชการเลือกที่จะจัดงานกระตุ้นการท่องเที่ยวในปี พ.ศ.2545 จากสาเหตุการจัดงานกินข้าวทุ่งนุ่นผ้าไหมครั้งที่สองที่จัดขึ้นที่ชุมชนกู่กาสิงห์ ชุมชนได้มีการเตรียมความพร้อมจัดสถานที่บริเวณกู่กาสิงห์ ตลอดจนจัดเตรียมสถานที่บริเวณต่าง ๆ ใกล้เคียงแล้วเสร็จนั้น มีคำสั่งย้ายการจัดงานไปที่สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์(บึงปลาญชัย) ส่งผลให้งานที่จัดเตรียมขึ้นนั้นถูกยกเลิก ทำให้ชุมชนไม่พอใจกับการดำเนินงานของจังหวัดร้อยเอ็ดในครั้งนี้ไม่เข้าร่วมงานในครั้งนี้ด้วย จากเหตุการณ์ดังกล่าวชุมชนกู่กาสิงห์นำโดยนายอำคา แสงงาม ครูนักวิชาการคนสำคัญและยังดำรงตำแหน่งประธานสภาวัฒนธรรมของตำบลกู่กาสิงห์ เห็นควรว่าควรจัดการท่องเที่ยวชุมชนกู่กาสิงห์ด้วยตัวของชุมชนเองมากกว่าที่จะพึ่งความช่วยเหลือจากหน่วยงานภายนอกชุมชนกู่กาสิงห์จึงได้มีการดึงเอาวัฒนธรรมชุมชนของตนเองออกมาใช้ต่อรองกับรัฐเพื่อการได้มาซึ่งงบประมาณในการสนับสนุนกิจกรรมในการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง และยังสามารถพัฒนาชุมชนให้มีการรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมอันดีที่มีมาแต่โบราณ ผ่านการดำเนินงานด้านกิจกรรมดังต่อไปนี้

5.1.1 การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน จุดเริ่มต้นของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนจากการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของชุมชนกู่กาสิงห์ของนายอำคา แสงงาม ครูนักวิชาการ โดยลงพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ของท้องถิ่นอำเภอเกษตรวิสัยในรูปแบบของบทความ ทำให้เรื่องราวถูกเผยแพร่ออกไปสู่ชุมชนทำให้ชุมชนได้ทราบเรื่องราวประวัติศาสตร์ของชุมชนกู่กาสิงห์ โดยช่วงท้ายบทความกล่าวว่า “การที่พวกเราอยู่ดีมีสุขจนถึงทุกวันนี้ เป็นเพราะบรรพบุรุษท่าน” จากบทความดังกล่าวเป็นที่มาของจุดเริ่มต้นในการก่อสร้างอนุสาวรีย์บรรพชนคนกู่กาสิงห์ด้วย(อำคา แสงงาม, 2558 :169-173)

ในปีพ.ศ. 2549 หลังจากที่นักวิจัยท้องถิ่นและผู้นำชุมชนในพื้นที่บริเวณทุ่งกุลาร้องไห้ ได้ร่วมกันทำโครงการวิจัยชุดประวัติศาสตร์ท้องถิ่นทุ่งกุลาร้องไห้ ซึ่งเป็นทุนวิจัยจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.) ตามประเด็นของแต่ละชุมชน ซึ่งชุมชนกู่กาสิงห์เลือกศึกษา เรื่อง “รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่เหมาะสมกับศักยภาพของชุมชนบ้านกู่กาสิงห์” หลังจากวิจัยเสร็จสิ้นมีการนำเสนอเพื่อนำองค์ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมาพัฒนาสังคมให้เป็นรูปธรรม 2 ประการคือ ประการแรกคือการสร้างหลักสูตรประวัติศาสตร์ท้องถิ่นทุ่งกุลาร้องไห้ ประการที่สองคือการสร้างพิพิธภัณฑ์ พิพิธภัณฑ์มรดกภูมิปัญญาถิ่นกู่กาสิงห์ จึงได้มีการเข้าร่วมเพื่อพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในเครือข่ายทุ่งกุลาร้องไห้ด้วย

จากโครงการวิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของเมธีวิจัยอาวุโส ศาสตราจารย์พิเศษ ศรีศักร วัลลิโภดม ซึ่งจากเหตุการณ์ดังกล่าวทำให้ชุมชนกุกาสิงห์สามารถเขียนประวัติศาสตร์ของตนเองขึ้นมา และมีการวางแผนและสนับสนุนให้เกิดกระบวนการเรียนรู้กับชาวบ้านในพื้นที่ เพื่อต่อยอดพัฒนาความรู้ด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่มีอยู่ไปสู่การจัดสร้างพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นที่ชาวบ้านเป็นเจ้าของอย่างแท้จริง ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ชุมชนเกิดสำนึกรักพื้นที่ของตนขึ้นมา จากการกลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยว การสร้างสำนึกรักชุมชน ทำให้กุกาสิงห์เริ่มรื้อฟื้นประเพณีต่าง ๆ ขึ้น และทำให้เป็นประเพณีประดิษฐ์เพื่อการท่องเที่ยวขึ้น (อำคา แสงงาม, 2565, สัมภาษณ์)

1.) การท่องเที่ยวโบราณสถาน ชุมชนกุกาสิงห์มีโบราณสถาน 3 แห่งที่เป็นที่โดดเด่นของชุมชนสามารถสร้างชื่อเสียงด้านการท่องเที่ยวได้ แห่งแรก “กุกาสิงห์” เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์และเป็นสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญของชุมชน โดยชาวบ้านฟื้นฟูศรัทธาความเชื่อ สร้างศาลเจ้าพ่อเพื่อประกอบพิธีกรรม เป็นการอนุรักษ์ภูมิปัญญาชาวบ้าน โดยโรงเรียนมีส่วนร่วมด้านการจัดกิจกรรมมัคคุเทศก์น้อยนำเที่ยว แห่งที่สอง “กุโพนวิง” เป็นโบราณสถานที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตชุมชนในฐานะเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ของชุมชน มีการประกอบพิธีกรรมเป็นวิธีการอนุรักษ์โบราณสถานโดยวิธีการของชาวบ้าน แห่งที่ 3 “กุโพนระฆัง” ชาวบ้านมีการอนุรักษ์กุโพนระฆังผ่านประเพณีพิธีกรรมของท้องถิ่น ตลอดจนเป็นแหล่งเรียนรู้และท่องเที่ยว ด้วยการฟื้นฟูศรัทธาความเชื่อ การสร้างศาล มีพิธีกรรมเลี้ยงบวงสรวง

จุดเริ่มต้นของการท่องเที่ยวโบราณสถานได้แนวคิดจากการศึกษาดูงานด้านการท่องเที่ยว ครั้งนั้นมีการเดินทางที่ชุมชนคลองมหาสวัสดิ์ จังหวัดนครปฐม มีการศึกษานาบัว สวนกล้วยไม้ สวนส้มโอและศึกษาดูงานยุวมัคคุเทศก์ที่ปราสาทหินพิมาย(อำคา แสงงาม, 2558 :9) การศึกษาดูงานที่ปราสาทหินพิมายเป็นสถานที่จุดประกายความคิดของนายอำคา แสงงาม กล่าวว่

“...ผมดูงานท่องเที่ยวโบราณสถานที่ยิมายเลยคิดขึ้นได้ว่าที่กุกาสิงห์ก็มีปราสาทถึง 3 ที่ทำอย่างไรเราถึงจะนำเอาแนวคิดมาสร้างที่บ้านเรา ตอนนั้นยังเป็นครูอยู่จึงนำแนวคิดเรื่องยุวมัคคุเทศก์มาใช้ซึ่งทำให้ประสบผลสำเร็จมาจนถึงทุกวันนี้”(นายอำคา แสงงาม, 2565, สัมภาษณ์)

เมื่อชุมชนกุกาสิงห์มีโบราณสถานถึงสามแห่ง กุกาสิงห์ กุโพนวิง กุโพนระฆัง เป็นทุนทางวัฒนธรรมที่สำคัญที่เป็นจุดเด่นของชุมชน กุกาสิงห์จึงเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวของชุมชน เป็นทั้งจุดเริ่มต้นการท่องเที่ยว จุดนัดหมาย สถานที่จัดงานสำคัญทั้งงานของชุมชน และงานของส่วนราชการ การเดินทางเข้ามาในชุมชนสะดวกสบายสามารถเข้าแผนที่แล้วพิมพ์ว่า “กุกาสิงห์” ก็จะสามารถเดินทางเข้าสู่ชุมชนกุกาสิงห์ได้



ภาพประกอบ 20 พิพิธภัณฑ์กุงกาสิงห์(กรมศิลปากร)และวัตถุที่จัดแสดงบางส่วน

2) พิพิธภัณฑ์ชุมชนกุงกาสิงห์(กรมศิลปากร) เป็นแห่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่สร้างขึ้นเพื่อให้ความรู้ด้านโบราณสถาน ศิลปะเขมรที่สำคัญในเขตทุ่งกุลาร้องไห้ ตลอดจนแสดงความ เป็นมาของโบราณสถานทั้งสามแห่งในพื้นที่ของชุมชนกุงกาสิงห์ เพื่อให้เรียนรู้ก่อนเดินทางไปชม โบราณสถานของจริง พิพิธภัณฑ์จึงมีความสำคัญในด้านการให้ความรู้เรื่องโบราณสถานสำหรับ นักท่องเที่ยวที่ยังไม่ทราบเมื่อผ่านเข้ามาชมโดยไม่มีมัคคุเทศก์น้อยนำชม นอกจากการให้ความรู้ เกี่ยวกับกุงกาสิงห์ กูโพนวิจ กูโพนระฆัง ยังจัดแสดงโบราณวัตถุที่ขุดพบบริเวณกุงกาสิงห์ ตลอดจน ชิ้นส่วนของกุงกาสิงห์จำนวนมาก

ด้วยข้อจำกัดที่เป็นพิพิธภัณฑ์ของสถานที่ราชการชุมชนจึงไม่ได้เข้ามามีส่วนในการ ดำเนินการในพิพิธภัณฑ์ เนื่องจากกรมศิลปากรส่งเจ้าหน้าที่เข้ามาประจำพิพิธภัณฑ์เพื่อดูแลสถานที่ ตลอดจนให้ข้อมูล ทำให้พื้นที่ส่วนที่เป็นของราชการมีการพัฒนารูปแบบ หรือการจัดแสดงโบราณวัตถุ โดยรูปแบบของหน่วยงานราชการเท่านั้น

พหุบุ ปณู ทิโต ชีเว



ภาพประกอบ 21 พิพิธภัณฑ์มรดกภูมิปัญญา

3) พิพิธภัณฑ์มรดกภูมิปัญญา เป็นฐานการเรียนรู้ที่สร้างขึ้นเพื่ออนุรักษ์มรดกภูมิปัญญา เป็นสถานที่รวบรวมวัตถุสำคัญที่ชุมชนมอบให้มาเพื่อจัดแสดง อนุรักษ์ ให้คนรุ่นหลังได้เข้ามาเรียนรู้ ได้พบเห็นสิ่งที่บรรพบุรุษของตนเองสร้างมา และใช้ดำรงชีวิตมาจนถึงปัจจุบัน เพื่อสร้างความรักความหวงแหนชุมชน

พิพิธภัณฑ์มรดกภูมิปัญญา กู้กาสิงห์ ตั้งขึ้นเดือนกันยายน พ.ศ.2548 นายอำคา แสงงามเสนอต่อกำนัน สงบในสาหัส เรื่องต้องการที่จะสร้างพิพิธภัณฑ์ชุมชนเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านประวัติศาสตร์ สังคมวัฒนธรรมตลอดจนเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้านของชาวตำบลกู่กาสิงห์ และยังใช้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวแห่งหนึ่งในชุมชน ซึ่งกำนันได้มอบหมายให้ผู้ใหญ่บ้านในตำบลกู่กาสิงห์ ทุกหมู่บ้านนำสิ่งของเครื่องใช้ที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตประจำวันที่กำลังจะสูญหายไปจากชุมชนเช่น ภาชนะดินเผา คราด จอบ เสียม ไถ เครื่องมือการเกษตร เครื่องครัว เครื่องจักรสานฯลฯ มารวมกันที่ ศาลาการเปรียญวัดสว่างอารมณ์กู่ ซึ่งมีคนนำวัตถุที่ชาวบ้านมอบให้มาจัดหมวดหมู่จัดแสดงเพื่อให้คนรุ่นหลังได้เห็นคุณค่าของวัตถุที่บรรพบุรุษมอบให้

จากการจัดแสดงพิพิธภัณฑ์ในช่วงเริ่มต้นนั้นเป็นเพียงการนำสิ่งของที่ได้รับจากชาวบ้านภายในชุมชนกู่กาสิงห์ นำมาวางเรียงแยกประเภทของวัตถุแต่ละประเภท ทำให้พิพิธภัณฑ์เต็มไปด้วยสิ่งของทุกชิ้นที่ได้รับการบริจาคมาก ทำให้สิ่งของที่ได้รับมาวางกระจายเต็มพื้นที่ศาลาการเปรียญ และยังมีข้อมูลที่เป็นสื่อให้ผู้เข้ามาชมพิพิธภัณฑ์ได้ทราบถึงเรื่องราวภายใน

พิพิธภัณฑ์ ทำให้พิพิธภัณฑ์ขาดผู้เข้าชม ทำให้ถูกปล่อยทิ้งไว้ วัตถุบางชิ้นไม่ได้รับการดูแลและชำรุดผุพังไปตามเวลา

ในปีพ.ศ. 2549 หลังจากที่นักวิจัยท้องถิ่นและผู้นำชุมชนในพื้นที่บริเวณทุ่งกุลาร้องไห้ ได้ร่วมกันทำโครงการวิจัยชุดประวัติศาสตร์ท้องถิ่นทุ่งกุลาร้องไห้ ตามประเด็นของแต่ละชุมชน ซึ่งชุมชนกู่กาสิงห์เลือกศึกษา เรื่อง “รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่เหมาะสมกับศักยภาพของชุมชนบ้านกู่กาสิงห์” หลังจากวิจัยเสร็จสิ้นมีการนำเสนอเพื่อนำองค์ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมาพัฒนาสังคมให้เป็นรูปธรรม 2 ประการคือ ประการแรกคือการสร้างหลักสูตรประวัติศาสตร์ท้องถิ่นทุ่งกุลาร้องไห้ ประการที่สองคือการสร้างพิพิธภัณฑ์ พิพิธภัณฑ์มรดกภูมิปัญญาบ้านกู่กาสิงห์ จึงได้มีการเข้าร่วมเพื่อพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในเครือข่ายทุ่งกุลาร้องไห้ด้วย

จากโครงการวิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของเมธีวิจัยอาวุโส ศาสตราจารย์พิเศษ ศรีศักร วัลลิโภดม ซึ่งจากเหตุการณ์ดังกล่าวทำให้ชุมชนกู่กาสิงห์สามารถเขียนประวัติศาสตร์ของตนเองขึ้นมา และมีการวางแผนและสนับสนุนให้เกิดกระบวนการเรียนรู้กับชาวบ้านในพื้นที่ เพื่อต่อยอดพัฒนาความรู้ด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่มีอยู่ไปสู่การจัดการสร้างพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นที่ชาวบ้านเป็นเจ้าของอย่างแท้จริง ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ชุมชนเกิดสำนึกรักพื้นที่ของตนเองขึ้นมา จากการกลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยว การสร้างสำนึกรักชุมชน ทำให้กู่กาสิงห์เริ่มรื้อฟื้นประเพณีต่าง ๆ ขึ้น และทำให้เป็นประเพณีประติศรัทธาเพื่อการท่องเที่ยวขึ้น (อำคา แสงงาม, 2565, สัมภาษณ์)

ต่อมาพ.ศ.2562 เริ่มมีการปรับปรุงสภาพแวดล้อมของพิพิธภัณฑ์ โดยได้รับความร่วมมือจากศาสตราจารย์พิเศษศรีศักร วัลลิโภดม และมหาวิทยาลัยมหาสารคาม มาช่วยในการจัดระบบพิพิธภัณฑ์ให้สามารถเข้าชมได้อย่างเป็นระบบโดย การจัดระบบวัตถุ การจัดทำทางเดินเข้าชมภายในพิพิธภัณฑ์ จัดรูปแบบการชมพิพิธภัณฑ์ให้เป็นระบบมากยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตามการจัดระบบก็ยังทำให้พิพิธภัณฑ์เป็นพิพิธภัณฑ์ของชาวบ้านอย่างสมบูรณ์ เนื่องจากขาดเรื่องราวของคนในชุมชนต่อมาได้รับแนวคิดจากรองศาสตราจารย์ทวีศิลป์ สีบัวผันนะ เรื่องสายตระกูลและคนเก่งในชุมชน เพื่อให้พิพิธภัณฑ์มีเรื่องราวของคนในชุมชน เรื่องราวของคนตัวเล็กตัวน้อยในชุมชน จะทำให้คนในชุมชนเข้ามาศึกษาเรื่องราวของตนเองและเกิดความภาคภูมิใจว่าในที่นี่มีเรื่องราวของตน และจะได้บอกลูกหลานว่าในพิพิธภัณฑ์แห่งนี้มีเรื่องราวของพ่อแม่ บรรพบุรุษ พิพิธภัณฑ์แห่งนี้จะคนในชุมชนแวะเวียนเข้ามาชมพิพิธภัณฑ์อยู่ตลอด หลังจากมีการดำเนินการปรับปรุงพิพิธภัณฑ์ การพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน ทำให้คนเริ่มสนใจพิพิธภัณฑ์มากขึ้น

ชุมชนกู่กาสิงห์เป็นชุมชนหนึ่งที่สามารถนำเอาทุนทางวัฒนธรรมของตนเองที่อยู่ในชุมชน เช่น โบราณสถาน วัฒนธรรมประเพณี ตลอดจนประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของชุมชนมาใช้ในการสร้างความสามัคคี สร้างพลังให้กับคนในชุมชนเพื่อปกป้องพัฒนาชุมชนของตนเอง และยังสามารถทำพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นของชุมชนโดยการนำเอาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมาใช้ในการทำพิพิธภัณฑ์ ทำให้

พิพิธภัณฑ์เป็นที่น่าสนใจของผู้ชม แม้จะไม่ได้เป็นพิพิธภัณฑ์ที่สมบูรณ์แบบที่สุดแต่ก็สามารถทำให้คนในชุมชนให้ความสนใจแวะเวียนเข้ามาดูแลไม่ทำให้พิพิธภัณฑ์แห่งนี้ประสบกับปัญหาพิพิธภัณฑ์ร้าง ดังเช่นพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นบางแห่งที่เป็นของชุมชน

การทำพิพิธภัณฑ์ในประเทศไทยนั้นได้ริเริ่มจากห้องเก็บของของนักสะสมที่เป็นชนชั้นสูง เช่นเดียวกับยุโรปเพราะกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่ได้รับเอาแบบอย่างมาจากยุโรป โดยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 แห่งบรมราชจักรีวงศ์ ทรงริเริ่มสะสมสิ่งของมีค่า ส่วนพระองค์ไว้ในพระบรมราชวัง ต่อมาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ทรงเริ่มเปิดพิพิธภัณฑ์สถานสำหรับประชาชนเมื่อปี พ.ศ.2417 ซึ่งนับเป็นปีที่กิจการของพิพิธภัณฑ์ในเมืองไทยเริ่มต้นมีขึ้นอย่างแท้จริง นอกจากนั้นศรีศักร วัลลิโภดม กล่าวถึง พิพิธภัณฑ์เป็นการจัดแสดงสิ่งของและชีวิตคนในท้องถิ่น คำว่าท้องถิ่นตีความหมายรวมถึงคนและพื้นที่ ต้องมีลักษณะเชื่อมโยงกันได้ พิพิธภัณฑ์ต้องมีเนื้อหาเชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์วัฒนธรรม ท้องถิ่นจะมีขนาดและความซับซ้อนทางสังคมและวัฒนธรรมไม่เท่ากัน เนื่องมาจากการพัฒนาชุมชนในท้องถิ่น ชาวท้องถิ่นอาจจะประกอบด้วยชุมชนไม่กี่ชุมชน ซึ่งมักเป็นพื้นที่ที่ห่างไกลความเจริญของสังคมเมือง แต่บางท้องถิ่นก็มีเขตขนาดใหญ่มีทั้งชุมชนบ้านและชุมชนเมือง(ศรีศักร วัลลิโภดม, 2561)

มีงานศึกษาเกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในจังหวัดมหาสารคามโดยสมเกียรติ ภู่วิพัฒน์ วิบูลย์และคณะ ที่ศึกษา พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น : พื้นที่วัฒนธรรมตำบลท่าขอนยาง-ขามเรียง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม พบว่างานวิจัยพยายามที่จะศึกษาประวัติศาสตร์ความเป็นมาของพื้นที่ชุมชนท่าขอนยาง ความสัมพันธ์ของคนกับพื้นที่ป่าโคกหนองไผ่เพื่อทำให้สามารถมองเห็นภาพ “ความเป็นท้องถิ่น” รวมถึงการศึกษาระบบนิเวศท้องถิ่น โดยพิจารณาผ่านความสัมพันธ์ของมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับธรรมชาติ มนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ ซึ่งสะท้อนออกมาครอบคลุมทั้งมิติความสัมพันธ์ด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ซึ่งจะนำข้อมูลทั้งหมดมาเป็นฐานข้อมูลในการจัดแสดง “พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น” เพื่อให้พิพิธภัณฑ์เป็นสื่อกลางระหว่างท้องถิ่นกับสังคม ได้ทราบและเรียนรู้เรื่องราวของท้องถิ่นว่ามีความเป็นมาอย่างไร มีจุดเด่น จุดด้อยอย่างไร ปัจจุบันเป็นอย่างไร ถ้าเป็นไปได้ท้องถิ่นควรดำเนินการไปทิศทางใด(สมเกียรติ ภู่วิพัฒน์วิบูลย์และคณะ, 2547)

พิพิธภัณฑ์ในชุมชนกู่กาสิงห์มีอยู่สองแห่ง แห่งแรกคือพิพิธภัณฑ์กู่กาสิงห์ที่จัดตั้งขึ้นโดยกรมศิลปากร ซึ่งมีเจ้าหน้าที่ดูแลมีการเปิดให้เข้าชมในวันเวลาราชการ ภายในมีการจัดแสดงโบราณวัตถุที่ขุดพบบริเวณกู่กาสิงห์ กู่โพนวิจ และกู่โพนระฆัง รวมถึงแบบจำลองกู่กาสิงห์ ซึ่งทั้งหมดนั้นเป็นเพียงการจัดแสดงวัตถุทางโบราณคดี และมีนิทรรศการการขุดค้น ขุดแต่งโบราณสถานทั้งสามแห่งเพื่อให้ความรู้ในด้านโบราณคดีเท่านั้น แห่งที่สองคือพิพิธภัณฑ์มรดกภูมิปัญญา กู่กาสิงห์ ที่จัดตั้งขึ้นโดยชุมชนในปี 2548 ในพิพิธภัณฑ์จัดแสดงสิ่งของเครื่องใช้ในชีวิตประจำวันของคนในชุมชนมอบให้เพื่อมาจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์ แต่ด้วยการดูแลที่ไม่ทั่วถึงทำให้วัตถุบางส่วนสูญสลายไปตามเวลา ผู้ดูแล

พยายามที่จะขอความร่วมมือจากหน่วยงานราชการในการจัดหมวดหมู่ การปริวรรตโบราณ เพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบ เพื่อให้สามารถเข้าชมได้เมื่อมีผู้สนใจ

การพัฒนาความรู้ในรูปแบบการจัดพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเป็นแนวทางหนึ่งที่มีส่วนสำคัญในการพัฒนาความร่วมมือพัฒนาท้องถิ่น เนื่องจากปัจจุบันความหมายและรูปแบบของพิพิธภัณฑ์มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง มีความหลากหลายของเนื้อหา รูปแบบวัตถุประสงค์ในการดำเนินงาน โดยพิพิธภัณฑ์หลายแห่งในประเทศไทยทั้งภาครัฐและเอกชนได้พยายามจัดทำให้สอดคล้องสัมพันธ์กับสภาพบริบทของสังคม อีกทั้งกระแสของประชาคม ชุมชนเข้มแข็งได้รับความนิยมเป็นอันมาก ซึ่งการสร้างชุมชนเข้มแข็งได้นั้นคนในชุมชนต้องเข้าใจในตนเองและชุมชนให้ถ่องแท้เสียก่อน การสนใจเรื่องราวท้องถิ่นจึงเป็นจุดเริ่มต้นของการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นไปสู่ความเข้าใจ “ตัวตนหรืออัตลักษณ์ของท้องถิ่น” ดังนั้น บทบาทของพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นจึงทำหน้าที่ทั้งเป็นกระบวนการปลูกจิตสำนึกแห่งคุณค่าท้องถิ่นและเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดคุณค่าของท้องถิ่นสู่สาธารณชน

ปัจจุบันกระบวนการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นกำลังได้รับความสนใจจากสังคม พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นจำนวนมากได้ถูกก่อตั้งขึ้นในส่วนของภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชนทั่วไป รวมทั้งความต้องการที่จะก่อตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นก็มีอยู่เป็นจำนวนมาก แต่ปัญหาสำคัญคือองค์ความรู้ในการจัดการพิพิธภัณฑ์ยังมีไม่เพียงพอแก่ความต้องการ ดังนั้นพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นหลายแห่งที่ก่อตั้งขึ้นโดยความตั้งใจของคนในท้องถิ่นก็กลายเป็นเพียงห้องเก็บของหรือไม่ก็ถูกทิ้งร้างไม่ได้รับความสนใจจากผู้คนหรือหลายท้องถิ่นต้องการก่อตั้งพิพิธภัณฑ์ก็เป็นเพียงแนวคิดที่ยังต้องการการสนับสนุน

4) วรรณกรรมชาวบ้าน ชุมชนกู่กาสิงห์เป็นแหล่งวัฒนธรรมสำคัญ คนในชุมชนที่มีจำนวนมากและยังมีความสามารถทางวรรณกรรมท้องถิ่นที่หลากหลาย เช่นนายสวน ศรีเที่ยง นายบุญถม ปิดดงถาเน เป็นนักแต่งวรรณกรรมทุ่งกุลาร้องไห้ ด้านหมอลำมีคณะหมอลำดังชื่อ คณะอีสานรุ่งนรินทร์ เมื่อมีการจัดการท่องเที่ยวมีการเดินทางไปศึกษาดูงานการจัดการท่องเที่ยวที่จังหวัดมุกดาหาร ได้แนวคิดมาจัดงานประกวดร้องเพลงหมอลำ ทำให้เจ้าภาพสามารถประหยัดงบประมาณในการจ้างหมอลำได้ถึง 20,000-30,000 บาท ด้านวรรณกรรมชาวบ้าน คือ นายเพชร สวนงาม ใช้นามปากกาว่า “เพชร ทุ่งกุลา” ซึ่งมีความสามารถในการแต่งเพลงลูกทุ่ง บทเพลงและกลอนลำประเภทต่าง ๆ จึงมีการตั้งกลุ่มวรรณกรรมกับดนตรี มีหมอลำ นักร้อง ไว้แสดงต้อนรับนักท่องเที่ยว ตัวอย่างของกลอนลำ ขอยกตัวอย่างกลอนตำนานทุ่งกุลา

กลอนตำนานทุ่งกุลา

.....มาบาดนิลยอนดอนทุ่งกุลาหลง ไผ่ก็คงเคยเห็นทุ่งกุลาทางนี้ ยังมีนิทานเล่าโบราณบอกกล่าว คราวแต่ก็เป็นน้ำใหญ่หลวง เป็นทะเลใหญ่กว้างในอ่าวศรีภูมิ เมืองหนึ่งพากลำนน้ำเรียกชื่อจำปา ลูกพระยาเป็นสาวอายุราว 15 คนรักษาคอยเฝ้ามีนามจำอ่อน นางแสนสี่ชื่อน้อยสาวหล้าลูกพระยา กับมีหลานกำพร้าวเรียกชื่อคำแพง พระองค์แยงวันคืนชื่นใจสองน้อย มีเสนาคอยเฝ้าไป

มาหาเที่ยว เสนาเที่ยวลัดต้อนสองหล้าบ่อปะ กับทั้งหลานกำพร้าว้าเป็นคู่่นำกัน อีกเมืองหนึ่งสำคัญทาง ตะวันออก เมืองนี้ตั้งอยู่นอกเขตถิ่นทางไกล พระองค์มีดวงใจลูกชายทั้งคู่ เขาพากันอยู่หาเรียนวิชา ชอบหาเรียนคาถาสำหรับคนหนุ่มพากันดีใจฮ่ม.....(อำคา แสงงาม, 2558 :91-92)



ภาพประกอบ 22 การตัดลายกระดาษพื้นบ้าน(ลายกบปิ้ง)

5)การตัดลายกระดาษพื้นบ้าน ลวดลายกระดาษพื้นบ้านเป็นภูมิปัญญาที่มีอยู่ในชุมชนที่ถูกนำออกมาใช้ประกอบกิจกรรมการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยว ซึ่งปัจจุบันยังขาดผู้ที่จะสืบทอดการตัดกระดาษลวดลายเหล่านี้เพื่อไม่ให้สูญหายไปจากชุมชน กิจกรรมการท่องเที่ยวที่จัดทำขึ้นจึงได้เป็นการฟื้นฟูอนุรักษ์ไว้ ไม่ให้สูญหายไป ลวดลายกระดาษพื้นบ้าน โดยเฉพาะลวดลายที่เกิดจากการใช้กรรไกรตัดกระดาษให้เป็นลวดลาย จะเรียกตามชื่อลักษณะที่ปรากฏให้เป็นกระบวนการสร้างลาย ซึ่งประกอบด้วยลวดลายดังนี้

1)ลายกบปิ้ง เป็นลวดลายที่เกิดจากการใช้กรรไกรตัดกระดาษให้เป็นลวดลาย รูปใบไม้ให้ฐานใบจรดกัน ซี่ปลายยอดใบไปคนละด้าน มีลักษณะภาพรวมเหมือนกบสองตัวหันหัวจรดกัน จึงเรียกลายนี้ว่าลายกบปิ้ง คนในอดีตก็จะเรียกชื่อที่แตกต่างกันออกไปเช่น ลายขากรรไกร ลายขาขจร ลายกบตีตาก เป็นต้น

2)ลายตากบ การเรียกชื่อลายตากบ สืบเนื่องมาจากในขั้นตอนการตัดลายกระดาษเพื่อใช้เฝ้าปกบังไฟ เมื่อตัดเสร็จแล้วและยังไม่คลี่กระดาษออกจะมองเห็นลวดลายมีเส้นรอบนอกโค้งมนเหมือนส่วนหัวของกบ ด้านในมีตาสองดวงด้านนอกมีเท้าของกบยื่นออกสองข้างเป็นลวดลายที่ใช้เฝ้าในส่วนปกบังไฟ

การตัดกระดาษเพื่อทำลายบังไฟ ช่างตัดใช้ความสามารถพิเศษตัดกระดาษด้วยกรรไกร โดยไม่มีการเขียนออกแบบลวดลายไว้ก่อน ซึ่งเป็นความสามารถขั้นสูงสุดของทักษะการตัดลวดลายด้วยกรรไกร เมื่อต้องการจะสอนให้คนสนใจสามารถฝึกหัดตัดลวดลายกระดาษได้ จึงมีการออกแบบนวัตกรรมเพื่อให้คนสนใจฝึกตัดกระดาษได้ภายใน 5 นาที โดยมีการทำแม่แบบการตัดกระดาษขึ้นแล้ววาดเส้นตามแม่แบบก่อนตัด เพื่อให้ผู้สนใจสามารถเข้าร่วมในการตัดกระดาษได้



ภาพประกอบ 23 โล่รางวัลมาตรฐานที่พักโฮมสเตย์ 2022-2025

6) โฮมสเตย์บ้านกู่กาสิงห์ เป็นการสร้างรายได้ให้กับชาวชุมชนที่เข้าร่วมในการจัดทำโฮมสเตย์ เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาพักแรมในชุมชน สามารถสนับสนุนศักยภาพการท่องเที่ยวของชุมชนให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โฮมสเตย์ของชุมชนกู่กาสิงห์มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องเพื่อให้ได้รับมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย ซึ่งปัจจุบันกู่กาสิงห์ยังคงรักษามาตรฐานโฮมสเตย์ไทยให้ได้มาตรฐาน และยังมีการพัฒนาอยู่ตลอดเวลา

เมื่อปีพ.ศ. 2554จุดเริ่มต้นของการจัดทำโฮมสเตย์ชุมชนกู่กาสิงห์ จากการมีแหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชนแล้วเริ่มมีกลุ่มนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาเยี่ยมชมการท่องเที่ยวของชุมชนกู่กาสิงห์ จึงเริ่มที่จะมีแนวคิดทำโฮมสเตย์เพื่อเป็นที่พักให้กับนักท่องเที่ยวที่จะเดินทางมาค้างคืนเพื่อเป็นการสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนโดยเริ่มต้นจากบ้านสามหลัง เพื่อเป็นที่พักในรูปแบบของโฮมสเตย์ให้กับนักท่องเที่ยว ตลอดการจัดทำโฮมสเตย์มีการพัฒนาเพื่อรับมาตรฐานโฮมสเตย์ ปี พ.ศ.2555 ได้รับมาตรฐานโฮมสเตย์ทำให้โฮมสเตย์ของกู่กาสิงห์ได้รับมาตรฐานมาโดยตลอด มีการเดินทางไปเข้าร่วมอบรม การพัฒนาศักยภาพเพื่อการแข่งขันของผู้ประกอบการโฮมสเตย์ไทย ถึงจังหวัดเชียงราย นอกจากนี้มีการเดินทางไปศึกษาดูงานโฮมสเตย์ของชุมชนอื่นเช่น ชุมชนบ้านภู อำเภอนองสูง จังหวัดมุกดาหาร ซึ่งชุมชนมีการพัฒนาเพื่อให้รับมาตรฐานมาอย่างต่อเนื่อง เพื่อรองรับนักท่องเที่ยว

ได้อย่างมีมาตรฐาน ปัจจุบันโฮมสเตย์ที่สามารถเป็นสถานที่พักได้มีทั้งหมด 10 หลัง บางส่วนอยู่ระหว่างการพัฒนา(นายบัวลอง แพงวงษ์,2565,สัมภาษณ์)

7) ศูนย์ผ้าไหมพื้นบ้าน ชุมชนกู่กาสิงห์นอกจากข้าวหอมมะลิที่เป็นจุดเด่นแล้ว อาชีพที่สำคัญของผู้หญิงในชุมชนทำมาตั้งแต่อดีตคือ การทอผ้า แต่เป็นการทอผ้าเพื่อใช้ในครัวเรือน ปัญหาที่เรื่องการสืบทอดการทอผ้าเป็นปัญหาที่สำคัญเนื่องจากชุมชนขาดผู้สืบทอดการทอผ้าจากยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงทำให้เยาวชนรุ่นหลังไม่สนใจการทอผ้า และผ้าสำเร็จรูปเริ่มมากขึ้นทำให้การทอผ้าเริ่มจะหายไปจากชุมชน

ปีพ.ศ. 2538เกษตรอำเภอเข้ามาส่งเสริมให้แม่บ้านมีการรวมกลุ่มกันโดยตั้งชื่อว่า “กลุ่มแม่บ้านเกษตรทอผ้าไหม” ขึ้นเมื่อวันที่ 4 มกราคม 2538 มีสมาชิกแรกตั้งจำนวน 63 คนซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่ออนุรักษ์ภูมิปัญญาการผลิตผ้าไหมพื้นบ้านโดยแรกเริ่มมีการทอผ้าที่บ้านของตนเอง และเมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้ามา ก็จะนำผ้ามารวมกันเพื่อขาย ในปีพ.ศ. 2545 ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากโครงการส่งเสริมและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในการก่อสร้างอาคารจำหน่ายผ้าไหมจำนวน 57,000 บาท จากการจัดตั้งกลุ่มทอผ้าขึ้นมาได้รับรางวัลผลิตภัณฑ์ดีเด่นระดับ 4 ดาว(อำคา แสงงาม, 2558 :153-157)



ภาพประกอบ 24 ผ้าไหมลายเต่าทองเอกลักษณ์บ้านกู่กาสิงห์

ผ้าไหมของชุมชนกู่กาสิงห์เป็นผ้าไหมที่ย้อมจากสีธรรมชาติโดยวิธีการแบบโบราณ ตั้งแต่การหาเปลือกไม้จนถึงวิธีการย้อมสี ลายผ้าที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนกู่กาสิงห์คือ “ลายเต่าทอง” เป็นลายผ้าไหมพื้นบ้านที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนทั้งนี้เนื่องจาก ที่หนองน้ำสาธารณะของหมู่บ้านคือหนองซ้อ เคยมีเต่าจำนวนมาก เล่ากันว่าในสมัยนั้นจะเห็นเต่าชูหัวขึ้นพ้นน้ำให้มองเห็นนับร้อยตัว ชาวบ้านจึงเชื่อว่าเต่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์และมีอายุยืนเป็นสัตว์คู่บ้านคู่เมืองมาแต่โบราณ จึงใช้ชื่อ

ลายเต่าทองมาเป็นมงคลนามเรียกผ้าไหม นอกจากลายเต่าทองที่เป็นเอกลักษณ์มีลวดลายอื่นที่สามารถสร้างสรรค์ขึ้นมาคือ ลายจับ ลายโคม5 ลายโคมเจ็ด ลายโคมเก้า ลายคองเอื้อ ลายนาคน้อย มาประยุกต์เป็นลายเสื่อน้อย ลายหอยโข่ง ลายสองฝั่งคลอง ลายศรธรรม ลายพระรามแฉงศร เป็นต้น (อำคา แสงงาม, 2558 :61)

8)สวนเกษตรผสมผสาน เป็นอีกหนึ่งกิจกรรมในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนกู่กาสิงห์ซึ่งได้รับความร่วมมือจากนายสุริยา แจ้งสนาม เป็นเจ้าของพื้นที่สวนเกษตรมีอาณาบริเวณถึง 42 ไร่ ซึ่งเน้นการทำนากับการปลูกพืชอื่นผสมผสานกัน สวนเกษตรแห่งนี้เริ่มต้นขึ้นจากประสบการณ์ด้านรายในชีวิต จากที่เคยทำเกษตรตามระบบทุนนิยม ใช้ปุ๋ยเคมีที่มีต้นทุนที่สูงล้นผลตอบแทนจากการลงทุนลงแรง ปุ๋ยทำให้สภาพดินเสื่อมโทรม เผชิญหน้ากับโรคร้ายไข้เจ็บที่มาจากการใช้สารเคมี

พื้นที่ทำการเกษตรทั้งหมดถูกแบ่งเป็นแปลงนาข้าว 34 ไร่ อีก 6 ไร่ใช้ทำสวน สร้างบ้าน และบ่อเลี้ยงปลา รวมถึงเลี้ยงสัตว์เช่น หมู เป็ด ไก่ วัว และควายผลผลิตที่ได้นำมาแปรรูปไว้กินในครัวเรือนส่วนที่เหลือจึงนำไปขาย มีการแบ่งแปลงนาออกอย่างเป็นระเบียบ 2 แปลง แปลงแรกจำนวน 16 ไร่ และแปลงที่สองจำนวน 20 ไร่ นอกจากนั้นเป็นแปลงผักพืชหมุนเวียนกว่า 15 ชนิด เช่น หอม กระเทียม พริก มะเขือ ข้าวโพด ถั่วลิสง ถั่วฝักยาว ตะไคร้ ชะอม กระเพราและโหระพา เป็นต้น ส่วนไม้ยืนต้นเล็กใหญ่และไม้ล้มลุก ปลูกกระจายให้ขึ้นตามธรรมชาติมี กล้วย มะม่วง ฝรั่ง มะละกอ และมะนาว “สวนเกษตรแบบผสมผสาน” คือการทำเพื่อกินเป็นหลัก ไม่ได้มุ่งหวังเพื่อขาย ไม่ได้ทำแบบจริงจังหรือเน้นการลงทุนที่สูงมาก เพราะมีเป้าหมายเพื่อพึ่งพาตนเอง ผสมผสานกับการจัดการอย่างเป็นระบบสิ่งที่ปลูกที่เลี้ยงจะเกื้อกูลกัน สัตว์ได้พืชเป็นอาหาร พืชได้มูลสัตว์เป็นปุ๋ย ใช้น้ำจากบ่อปลารดน้ำผัก หรือเอาไม้ใช้สอยที่ปลูกเองมาทำประโยชน์ในครัวเรือนและในสวน เพื่อเป็นการใช้ทรัพยากรหมุนเวียนไปมา ซึ่งไม่เพียงแต่เป็นพื้นที่เรียนรู้ในกิจกรรมการท่องเที่ยว ทุกคนสามารถเข้ามาเรียนรู้ได้ตลอดเวลา

นอกจากเป็นพื้นที่เรียนรู้เพื่อการเกษตรยังมีการเอาวัฒนธรรมที่กำลังจะหายไปปรับใช้กับสวนเกษตรเพื่อให้เกิดการดำรงอยู่ซึ่งประเพณี “การลงแขกเกี่ยวข้าว” ซึ่งการอนุรักษ์เป็นส่วนหนึ่งที่กลุ่มเครือข่ายให้ความสำคัญ คือการขอแรงกันไปช่วยทำงาน ไม่ว่าจะเป็นการลงแขกเกี่ยวข้าว หรือลงแขกดำนา เพื่อแสดงให้เห็นถึงความเอื้ออาทรของผู้คนในท้องถิ่นที่ยังอยู่ร่วมกันพึ่งพาอาศัยแรงงานซึ่งกันและกัน ความสัมพันธ์ของชุมชนยังคงใกล้ชิดผูกพันทำให้ชาวบ้านกู่กาสิงห์สามารถรักษาประเพณีหรือกิจกรรมเอาไว้ได้

9)มัคคุเทศก์น้อย มัคคุเทศก์น้อยเกิดขึ้นเมื่อ พ.ศ.2545 ในโอกาสที่จะจัดงานกินข้าวทุ่งนงผ้าไหม เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวทุ่งกุลาร้องไห้ ซึ่งมีนายสรอรรถ กลิ่นประทุม รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์เป็นประธานในการเปิดงานครั้งนั้น มัคคุเทศก์น้อยสามารถสร้างความพึงพอใจให้กับประธานในพิธีเป็นอย่างมาก หลังจากการจัดงานมีการตั้งชมรม

มัคคุเทศก์น้อย ซึ่งมีการรับสมัครนักเรียนเข้าร่วมกิจกรรม โดยเริ่มแรกใช้เวลาเสาร์อาทิตย์ ซึ่งเทศบาล กู้กาสิงห์สนับสนุนงบประมาณ 60,000 บาทและหลังจากนั้นปีละ 50,000 บาท ตั้งแต่พ.ศ. 2557 เป็นต้นมา มีการสนับสนุนปีละ 100,000 บาท เพื่อสนับสนุนการอบรม การศึกษาดูงาน(อำคา แสงงาม, 2558 :131-135)

หลังจากพ.ศ.2556 โรงเรียนมีการเอามัคคุเทศก์น้อยมาพัฒนาเป็นหลักสูตรของ สถานศึกษาในสาระเพิ่มเติมเรื่อง มัคคุเทศก์น้อยชุมชนกู้กาสิงห์ จึงมีการฝึกฝนนักเรียนนำเที่ยวมา อย่างต่อเนื่อง แต่ด้วยชุมชนยังไม่ได้มีการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวและยังไม่เป็นที่รู้จักของ บุคคลภายนอกมากนัก ทำให้เป็นจุดเริ่มต้นของงานวิจัยศึกษารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน ทำให้กู้กาสิงห์มีนักท่องเที่ยวเข้ามาและมัคคุเทศก์น้อยสามารถเสนอตัวตนของตนเอง ซึ่งผลของการ จัดกิจกรรมได้รับความสนใจจากสื่อมวลชนเข้ามาถ่ายทำออกรายการทีวีหลายรายการเช่น รายการ ฟุ้งแสงตะวัน รายการอีสานวันนี้ รายการเที่ยวไปกับเพลง ฯลฯ ทำให้คนทั่วไปยอมรับศักยภาพการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียน และทำให้นักเรียนมีความรู้เรื่องท้องถิ่นของตนเอง(อำคา แสงงาม, 2558 :131-135)

ชุมชนกู้กาสิงห์สามารถนำทรัพยากร ภูมิปัญญาที่มีอยู่ในชุมชนออกมาใช้ได้อย่างเกิด ประโยชน์เป็นอย่างมาก การที่จะจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนไม่ใช่เรื่องง่าย เนื่องจากต้องได้รับความ ร่วมมือจากทุกคนในชุมชนในการจัดการในทุก ๆ ด้าน การตอบแทนในการจัดการท่องเที่ยวอาจไม่ มากแต่ชุมชนก็ยังร่วมมือกันเพื่อสร้างชื่อเสียงให้กับชุมชนของตนเอง

5.1.2 การรื้อฟื้นวัฒนธรรมประเพณี นอกจากกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวสามารถสร้าง ชื่อเสียงให้ชุมชน ให้ผู้คนภายนอกเป็นที่รู้จักการท่องเที่ยวในรูปแบบของชุมชน ประเพณีวัฒนธรรมที่ มีมาแต่โบราณก็เป็นสิ่งสำคัญของชาวอีสานในทุกพื้นที่ เป็นสิ่งที่ทำสืบต่อกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษแม้ จะเปลี่ยนแปลงไปในรูปแบบ แต่ก็ยังยึดถือปฏิบัติเป็นประจำทุกปีไม่ขาด การรื้อฟื้นประเพณี วัฒนธรรมในชุมชนกู้กาสิงห์ทำให้คนในชุมชนเห็นความสำคัญของประเพณีที่ดำเนินมาแต่อดีต จาก การศึกษาข้อมูลที่ถูกต้อง ในชุมชนกู้กาสิงห์เองมีประเพณีที่สืบต่อกันมาดังจะกล่าวต่อไป

พหุบุ ปรณุ ทิโต ชิว



ภาพประกอบ 25 การสร้างกุ๋ก่าสิงห์ ถ่ายโดยอำคา แสงงาม

1) **ประเพณีสร้างกุ๋ก่าสิงห์** กุ๋ก่าและบุญสร้างกุ๋ก่าเป็นประเพณีพิธีกรรมด้านความเชื่อของทุกพื้นที่ที่มีโบราณสถาน ชุมชนให้ความเคารพในฐานะเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์และมีความมีอำนาจ ความเชื่อเรื่องผีที่อยู่ในกุ๋ก่า เป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจของชาวบ้าน ดังนั้นทำให้เราสามารถพบเห็นการจัดประเพณีพิธีกรรมการสร้างกุ๋ก่าเช่นเดียวกับการไหว้ผีปูดและการขอฟ้าขอฝน ขอความอุดมสมบูรณ์ของผลผลิตในสังคมเกษตรกรรมรวมทั้งขอให้ชุมชนมีความสงบสุข ดังที่ปรากฏในชุมชนกุ๋ก่าสิงห์ อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด ในงานศึกษาของวชิราภรณ์ วรรณโชติและคณะ เรื่อง **การจัดพิธีสร้างกุ๋ก่าโดยชุมชน ชุมชนกุ๋ก่าสิงห์ อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด** (วชิราภรณ์ วรรณโชติ, กนกพร รัตนธีระกุล, 2559) ซึ่งผู้วิจัยได้สรุปอธิบายไว้โดยย่อว่าประเพณีบุญสร้างกุ๋ก่าแบ่งออกเป็น 3 ช่วงเวลา ได้แก่ การศึกษากุ๋ก่าและบุญสร้างกุ๋ก่าตั้งแต่ก่อตั้งชุมชน พ.ศ.2446-2539 ซึ่งบุญสร้างกุ๋ก่าเริ่มปฏิบัติมาตั้งแต่ตั้งชุมชนในปี พ.ศ.2446 จัดขึ้นในวันขึ้น 15 ค่ำเดือน 5 ของทุกปี ก่อนถึงวันงานคนเฒ่าคนแก่ในชุมชนจะบอกลูกหลานให้เตรียมน้ำอบและน้ำหอมเพื่อไปร่วมพิธีอันศักดิ์สิทธิ์ มีการส่งข่าวด้วยวิธีการเขียนข้อความลงกระดาษใส่กระบอกไม้ไผ่และมีชาวบ้านนำไปส่งที่ชุมชนใกล้เคียงเช่น ชุมชนที่ตำบลดอกไม้ บ้านโคก บ้านไร่ เป็นต้น พิธีกรรมในงานบุญสร้างกุ๋ก่าจะมีการก่อกองทรายปั้นเป็นรูปจระเข้ รูปเต่า ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของความอุดมสมบูรณ์และมีอายุยืนยาว มีการกล่าวคำสักระบูชาและขอขมาต่อกุ๋ก่าพร้อมทั้งนำน้ำอบน้ำหอมสร้างกุ๋ก่า ขณะเดียวกันมีการเฉลิมฉลองด้วยการละเล่นพื้นบ้านเช่น การเป่าแคน ตีตโพน เป่าโหวดร้องเพลงกันอย่างสนุกสนาน

อย่างไรก็ตามนับตั้งแต่ปี 2540-2550 การจัดงานบุญสร้างกุ๋ก่าในฐานะการส่งเสริมและสนับสนุนการท่องเที่ยว กล่าวคือเทศบาลกุ๋ก่าสิงห์ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดงานสร้างกุ๋ก่า ภายใต้

รัฐธรรมนูญ 2540 หมวดที่ 5 ว่าด้วยเรื่องการส่งเสริมและสนับสนุนภูมิปัญญาท้องถิ่นและศิลปวัฒนธรรมของชาติ กอปรกับนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยวของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยภายใต้นิยามที่ว่า “Amazing Thailand” ทำให้มีการจัดงานบุญสงฆ์ร่วมกับงานเทศกาลสงกรานต์ ของชุมชนกู่กาสิงห์ในวันที่ 13 เมษายน โดยเทศบาลตำบลกู่กาสิงห์ได้สนับสนุนงบประมาณในการจัดงาน ลักษณะของการจัดงานเน้นประดิษฐ์ประเพณีเพื่อความสนุกสนานรื่นเริงผ่านขบวนแห่และประกวดนางสงกรานต์ จึงมีชุมชนใกล้เคียงเข้าร่วมงานเป็นจำนวนมาก เช่น ชุมชนบ้านม่วย บ้านเมืองบัว บ้านเหล่าขาว บ้านดอกไม้ บ้านสองชั้น ฯลฯ หลังเสร็จสิ้นการประกวดเทพีนางสงกรานต์จึงเข้าสู่พิธีสงฆ์ แต่เมื่อเวลานั้นกลับพบว่ามิได้ให้ความสนใจในพิธีกรรมการสงฆ์จนวนน้อยดังคำอธิบายว่า

“ผู้ว่าฯและภรรยาพาครอบครัวมาเปิดมือทั้งขบวนพอรัน ทั้งเต็นท์หน้าขบวน ส่วนใหญ่กะกินเหล้าเมายาม่วนคักแล้วบาดนิ บัดถึงยามสงฆ์กะมี แต่ผู้เฒ่าผู้แก่แล้วบาดนิออกไปประกอบพิธี”(นายบุญสงค์ ศรีเที่ยง, 2564, สัมภาษณ์)

จากเหตุการณ์ดังกล่าวพบว่าบุญสงฆ์ถูกลดความสำคัญลง โดยให้ความสำคัญกับความสนุกสนานรื่นเริงและตื่นตาตื่นใจไปกับขบวนแห่นางสงกรานต์ ที่ดึงดูดคนนอกชุมชนให้เข้ามาเที่ยวงาน แม้ในช่วงทศวรรษ 2550-2560 ชุมชนกู่กาสิงห์ได้กลายมาเป็นชุมชนแห่งการท่องเที่ยวอย่างเต็มตัว ผ่านการจัดการท่องเที่ยวในเชิงอนุรักษ์ ของจังหวัดร้อยเอ็ด โดยการเสนอ กู่กาสิงห์พร้อมทั้งพยายามที่จะผลักดันให้งานบุญสงฆ์ขึ้นมาจากเริ่มหมดความสำคัญลงนับตั้งแต่จัดร่วมกับเทศกาลสงกรานต์ งานบุญสงฆ์เกิดขึ้นอีกครั้งและชุมชนพยายามสร้างความหมายให้งานมีความศักดิ์สิทธิ์และดึงดูดนักท่องเที่ยวเช่น ปี 2561 ใช้ชื่องานว่า “บุญสงฆ์และเทวภิเษกเทพเทวาลัยโบราณสถาน” พร้อมทั้งมีการผลักดันให้เกิดมัคคุเทศก์น้อยในชุมชนเพื่อนำชมและให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวจนมาถึงปัจจุบัน(นราวิทย์ ดาวเรือง, 2564 :224)

ในงานเขียนของอำคา แสงงามเรื่อง การท่องเที่ยวบนฐานวิถีชุมชน กล่าวถึงเรื่องการรื้อฟื้นประเพณีสงฆ์มีการดำเนินการโดยสภาวัฒนธรรมตำบลกู่กาสิงห์เรียกประชุมผู้ทรงคุณวุฒิของหมู่บ้านประมาณ 28 คน ซึ่งได้ข้อสรุปว่าประเพณีสงฆ์เป็นประเพณีที่มีมาแต่โบราณ ส่วนประเพณีสรวกธาตุฟังจัดเป็นแบบแผนมาได้ไม่นาน ซึ่งการนำมารวมนั้นทำให้ชาวบ้านสับสน ทำให้ชุมชนไม่ให้ความสนใจงานสงฆ์ซึ่งจะมีผลทำให้ประเพณีการสงฆ์หายไปจากชุมชนในที่สุด จึงมีการเชิญชวนกันไปดูงานการสงฆ์ที่ใกล้เคียงน้อย จังหวัดขอนแก่น และได้ลงความเห็นจัดงานสงฆ์ขึ้นในวันเพ็ญขึ้น 15 ค่ำเดือน 5 เหมือนเดิมในอดีต เพื่อจะสืบทอดเอกลักษณ์ของชุมชนให้เป็นการจัดงานแบบรักษาพิธีกรรมดั้งเดิมในอดีต ซึ่งการจัดงานในปี พ.ศ.2550 ตรงกับวันที่ 9 เมษายน มีคนเข้าร่วมประเพณีสงฆ์มาก คนมาร่วมงานดีใจว่าเราได้ประเพณีกลับคืนมา(อำคา แสงงาม, 2558)

การต่อสู้ของชุมชนในการได้มาซึ่งพิธีสงฆ์แบบโบราณนั้น ประจักษ์ ก้องกีรติกล่าวว่า การต่อสู้ในความหมายของการเมืองวัฒนธรรมเป็นการเมืองที่มีพลวัตเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ไม่มีใครแพ้ใครชนะหรือแพ้ทั้งหมดในการต่อสู้ทางการเมืองเช่นนี้ เพราะการครองอำนาจไม่เคยเป็นไปอย่างเบ็ดเสร็จตายตัวหากมีพลวัตเลื่อนไหลเปลี่ยนแปลงได้เสมอ(ประจักษ์ ก้องกีรติ, 2558) จากคำกล่าวข้างต้นนั้นทำให้เห็นภาพการแย่งชิงประเพณีสงฆ์ระหว่างชุมชนกับรัฐท้องถิ่น การดึงเอางานสงฆ์ไปจัดพร้อมกับงานสงกรานต์มีเหตุเพื่อปฏิบัติตามนโยบายของรัฐซึ่งชุมชนก็ไม่ได้ปฏิเสธที่จะเข้าร่วมงาน เพียงแต่ไม่ได้เข้าร่วมทั้งหมดเนื่องจากเกิดความสับสน เมื่อชุมชนชิงเอาประเพณีสงฆ์กลับมาจัดได้แบบดั้งเดิมแล้วนั้นรัฐเองก็ไม่ได้ปฏิเสธที่จะไม่สนับสนุนงบประมาณในการดำเนินงาน



ภาพประกอบ 26 การจัดงานบุญบั้งไฟบ้านกู่กาสิงห์ สืบค้นจาก Facebook “ช่วยเป็นคนกู่กาสิงห์”

2) ประเพณีบุญบั้งไฟ

บุญบั้งไฟอีสาน ถือว่าเป็นภูมิปัญญาของคนอีสานที่จัดขึ้นจากระบบความเชื่อที่ก่อให้เกิดพิธีกรรมและประเพณี ทั้งนี้เพราะความรู้ได้มาจากประสบการณ์ และที่สั่งสมมาตั้งแต่บรรพบุรุษ สืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง ระหว่างการสืบทอดมีการปรับเปลี่ยนประยุกต์ จนอาจเกิดความรู้ใหม่ตามสภาพการณ์ทางสังคมและวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมซึ่งสอดคล้องกับวิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวอีสาน ดังนั้นชีวิตของชาวอีสานมีความสัมพันธ์ที่ตีระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับธรรมชาติ และมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ เป็นความสัมพันธ์ที่มีความสมดุล เคารพกันและกัน ไม่ทำร้ายกันและกัน ทำให้ทุกฝ่ายทุกส่วนอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ บุญบั้งไฟอีสานจึงจึงเป็นประเพณีและกฎเกณฑ์ของการอยู่ร่วมกันของคนในสังคมพุทธไทยอีสานที่ได้รับการสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน(รัชชัย ชัยนันทา, 2561)

ประเพณีบุญบั้งไฟ เป็นประเพณีในฮีต 12 หรือวัฒนธรรมพื้นฐานที่พบเห็นทั่วไปของผู้คนที่อาศัยอยู่ในดินแดนสองฝั่งโขงทั้งลาวและไทย เป็นหนึ่งในประเพณี พิธีกรรมท้องถิ่นที่สะท้อนให้เห็นถึงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ความเชื่อ เกี่ยวกับการบูชาเทพยดาหรือพญาแถนเอชอฝน ถือเป็นประเพณีระดับต้นๆ ที่กลุ่มคนส่วนใหญ่หรือนักท่องเที่ยวรู้จักกันอย่างแพร่หลาย หากพิจารณางานที่ศึกษาเกี่ยวกับประเพณีบุญบั้งไฟที่ผ่านมาพบว่า บุญบั้งไฟหลายพื้นที่ในปัจจุบันถูกสร้างสรรค์กิจกรรมขึ้นมาเพื่อตอบสนองอุดมการณ์การท่องเที่ยว ตอบสนองอุดมการณ์ค่านิยมสมัยใหม่ และตอบสนองอำนาจรัฐ ทำให้ประเพณีบุญบั้งไฟหมดมนต์ขลังในเชิงคุณค่าทางวัฒนธรรม พิธีกรรม ความเชื่อ ที่เคยเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตคนในชุมชนเกษตรกรรม(อรอุมา เมืองทอง, 2559 :1562-2563)

หากกล่าวถึงการนำทุนทางวัฒนธรรมมาตอบสนองค่านิยมสมัยใหม่และตอบสนองภาครัฐแล้วนั้น งานของปฐม หงส์สุวรรณเรื่อง **ประเพณีประดิษฐ์ในชุมชนอีสานลุ่มน้ำโขง** ได้นำแนวคิดของ Eric Hobsbawm และ Terence Ranger(ปฐม หงส์สุวรรณ.2560) ทั้งสองมองว่าประเพณีประดิษฐ์หมายถึงชุดของวิถีปฏิบัติซึ่งแสดงความต่อเนื่องกับอดีต โดยอดีตเชิงประวัติศาสตร์ที่ประเพณีใหม่นำมาใช้ไม่จำเป็นต้องเป็นอดีตที่ยาวนาน ประเพณีประดิษฐ์เป็นเพียงสิ่งสมมติขึ้น เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเพื่อตอบสนองสถานการณ์ใหม่ แต่อ้างอิงสถานการณ์เก่า หรืออาจสร้างขึ้นมาจาก ภาพของประเพณีประดิษฐ์จึงมีลักษณะไม่แน่นอน ไม่ตายตัว สามารถแปรรูปแบบและเลื่อนไหลได้ ประเพณีประดิษฐ์จึงเป็นการนำเอา ประเพณี พิธีกรรม ค่านิยม จารีต มาปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้เข้ากับสถานการณ์ของสังคมที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงตามนโยบายของภาครัฐด้านการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม บนชุดความเชื่อว่าเป็นการลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมได้อีกช่องทางหนึ่ง เนื่องจากการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่สามารถสร้างขึ้นได้ง่ายกว่าการท่องเที่ยวรูปแบบอื่น ชุมชนต่าง ๆ ล้วนมีทุนทางวัฒนธรรมสามารถหยิบยกมาเปลี่ยนแปลงเพื่อการท่องเที่ยวได้(สินทรัพย์ ยืนยาว, 2564 :258-259)

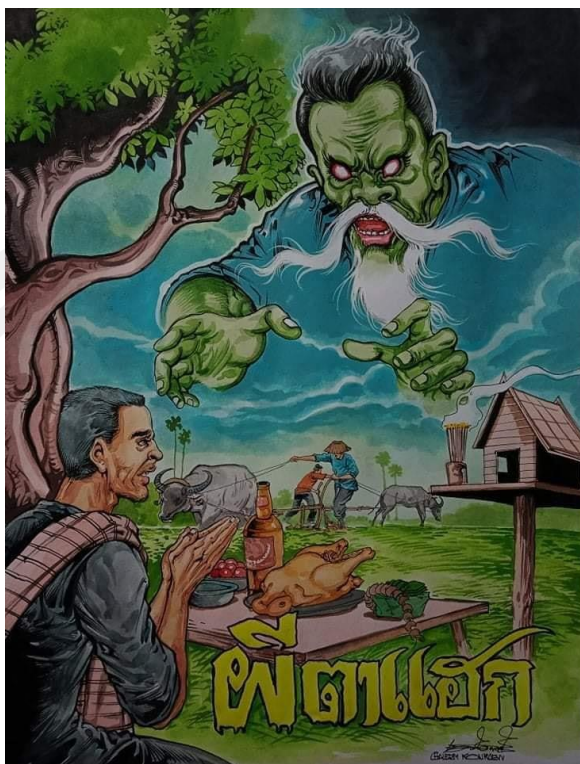
สาเหตุสำคัญประการหนึ่งของประเพณีประดิษฐ์ คือ รัฐเข้ามาบริหารจัดการประเพณีชุมชน ผ่านนโยบายพัฒนาและส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นให้กลายเป็นสินค้า การประดิษฐ์ประเพณีจำเป็นต้องอาศัยเรื่องราวในอดีตเป็นเครื่องมือสำคัญในการอ้างอิง เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือให้เกิดขึ้นแก่ประเพณีนั้น ๆ เสริมด้วยการทำให้ประเพณีต่าง ๆ เป็นแรงดึงดูดนักท่องเที่ยว ประเพณีประดิษฐ์จึงเป็นการสร้างจุดขายของประเพณีให้แก่นักท่องเที่ยว สะท้อนให้เห็นว่าประเพณีที่ถูกสร้างขึ้นไม่จำเป็นต้องเชื่อมโยงกับอดีตทั้งหมด เพราะประเพณีสามารถเปลี่ยนแปลงสร้างขึ้นใหม่ได้

ชุมชนกู่กาสิงห์มีคติความเชื่อตามจารีตอีสานว่า ถ้าหมู่บ้านใดเป็นบ้านเมืองเก่าแก่มาแต่โบราณจะต้องปฏิบัติตามจารีต คือการจัดงานบุญบั้งไฟบวงสรวงบูชาขอฟ้าฝนจากเทวาอารักษ์ทุก ๆ ปี ถ้าไม่ปฏิบัติตามจารีตเชื่อว่าจะได้การลงโทษจากเทพเจ้าคือ ทำให้ฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล

ชาวบ้านก็จะเดือดร้อนเพราะไม่มีน้ำเพียงพอในการทำนา คติความเชื่อเหล่านี้ทำให้ประเพณีบุญบั้งไฟของภูเกาสิ่งห์จัดขึ้นอย่างยิ่งใหญ่(อำคา แสงงาม, 2549 :86)

ประเพณีบุญบั้งไฟเป็นทรัพยากรที่เสริมสร้างศักยภาพด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ซึ่งมีการจัดงานบุญบั้งไฟเป็นงานใหญ่ประจำปีโดยเทศบาลตำบลภูเกาสิ่งห์เป็นผู้ดำเนินการทั้งหมด โดยมีชุมชนในตำบลภูเกาสิ่งห์จัดขบวนแห่บั้งไฟมาแข่งขัน จัดขบวนพ็อนรำ แข่งขันบั้งไฟทางไกล พ็อนรำสวยงาม ธิดานางไอ่ และการเดินแบบผ้าไหมในงานเป็นต้น ประเพณีบุญบั้งไฟที่จัดกันยิ่งใหญ่ในรอบปีชาวบ้านนิยมจ้างบั้งไฟเ้าสำเร็จเข้ามาแห่ในงาน ทำให้การตัดสายพื้นบ้านไม่มีการพัฒนาลวดลายอย่างต่อเนื่อง และไม่ได้อนุรักษ์ภูมิปัญญาที่มีอยู่ในชุมชน ซ้ำยังเป็นการสร้างรายได้ให้กับคนนอกชุมชนอีกด้วย แต่ด้วยการจัดงานที่ให้ความทันสมัยไปตามเหตุการณ์บ้านเมืองทำให้ยากที่จะควบคุม อย่างไรก็ตามยังมีการเดินแบบผ้าไหมเพื่อเป็นการอนุรักษ์ภูมิปัญญาด้านผ้าไหมไม่ให้เลือนหายไปจากชุมชน ซึ่งการดำเนินงานบุญบั้งไฟทั้งหมดของตำบลภูเกาสิ่งห์ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากเทศบาลภูเกาสิ่งห์ทุกปี

ลักษณะของการจัดงานประเพณีบุญบั้งไฟของชุมชนภูเกาสิ่งห์สอดคล้องกับงานของ นิธิ เอียวศรีวงศ์ เรื่อง **ท่องเที่ยวบุญบั้งไฟในอีสาน บุญบั้งไฟต้องรับใช้ชาวยโสธร ไม่ใช่ชาวยโสธร รับใช้บุญบั้งไฟ**(นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2536) พบว่า บุญบั้งไฟแบบนี้ไม่น่าพอใจ เพราะไม่ได้ทำ “หน้าที่” อย่างที่เคยทำมาแก่ชุมชนหรือโครงสร้างความสัมพันธ์ในอุดมคติหรือในอดีต ก็ควรยอมรับด้วยว่าบุญบั้งไฟแบบนี้มีหน้าที่ตอบสนองโครงสร้างความสัมพันธ์ใหม่คือเมืองยโสธร ซึ่งโครงสร้างความสัมพันธ์นี้อาจไม่น่าพอใจเท่ากับโครงสร้างความสัมพันธ์ที่เคยมีในหมู่บ้าน เพราะเป็นการเปิดโอกาสให้มีการครอบงำกัน มีการเอารัดเอาเปรียบมากขึ้น เหตุที่เป็นเช่นนี้เพราะว่ากลไกในวัฒนธรรมเก่าหมดสภาพที่จะควบคุมพฤติกรรมมนุษย์ในโครงสร้างความสัมพันธ์แบบใหม่ ในขณะที่กลไกใหม่ยังไม่พัฒนาขึ้นได้ทันที่จะเป็นแบบแผนทางวัฒนธรรมที่ศักดิ์สิทธิ์พอจะควบคุมพฤติกรรมมนุษย์อย่างมีประสิทธิภาพ



ภาพประกอบ 27 ตาแฮกและเครื่องเซ่นไหว้ ภาพจากอำคา แสงงาม

3)ผีตาแฮก ชาวบ้านเชื่อว่าเป็นผีเฝ้าไร่นา เมื่อชาวบ้านหักร้างถางพงแปรสภาพที่ดินเป็นที่นา พวกเขาจะทำพิธีเชิญผีตาแฮกตนหนึ่งมาเป็นผู้เฝ้ารักษาที่นาและข้าวกล้า แต่ละปีเจ้าของนาต้องทำพิธีเซ่นสังเวยก่อนลงไถนา และเมื่อเก็บเกี่ยวเสร็จจะต้องแบ่งข้าวเกวียนให้แก่ผีตาแฮกด้วย (เอี่ยม ทองดี, 2551 :28)

ผีตาแฮกมีมาแต่โบราณ ปรากฏหลักฐานตามหลักคำ(กฎหมายโบราณ) ของเมืองภูเขียวกล่าวไว้ว่า "ห้ามคนไปตัดไม้ไผ่หรือไผ่หอนาเป็นอันขาด เทพอาทักษ์จะบังเกิดให้แล้ง ฟาฝนจะไม่ตกสู่ข้าวกล้าในนา ราษฎรจะเกิดความอดอยาก" ส่วนหลักคำเมืองร้อยเอ็ด กล่าวไว้ว่า "ข้างม้าโคกระบือกินข้าวแฮกข้าวขวัญ ให้แบ่งเงินสลึงหนึ่ง เหล้าไหโกโต ข้าวหมดเท่าใดให้ใช้เท่านั้น แต่ข้าวแฮกนาทำให้มีแต่คู่ตัน (อีกฉบับว่า 7 ตัน) ถ้าเป็นนาผายให้ชุดที่เท่ากระดิ่ง จึงเป็นข้าวแฮก " โดยสรุปคือผีตาแฮกได้รับการคุ้มครองจากกฎหมายโบราณ นี่คือคุณค่าดี ๆ ของผีตาแฮกที่นำไปสู่การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม(ชวนากร จันนาเวช, 2560 :58)

ด้วยผีตาแฮกมีความสำคัญกับวิถีชีวิตชาวนานายอำคา แสงงาม จึงมีการก่อตั้งสถาบันผีตาแฮกขึ้น มีวัตถุประสงค์เพื่อ

1).สร้างความมั่นใจให้กับเกษตรกรชาวไร่ชาวนา ที่จะฟื้นฟูศรัทธาความเชื่อวิถีชาวนาเพื่อรักษาไว้ซึ่งคุณค่าอันดีงามของอาชีพให้คงไว้สืบไป

2.) เพื่อนำความคิดเห็นของชนบแบบแผน ประเพณีพิธีกรรมในวิถีชีวิต เป็นหัวหอกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในทุ่งกุลาร้องไห้และพื้นที่อื่นๆ

3.) เพื่อสำรวจ ศึกษาและสร้างกลุ่มเกษตรกรทำไร่ทำนาเป็นเครือข่ายอนุรักษ์ผิตาแฮก ในทุ่งกุลาร้องไห้และพื้นที่อื่นๆ

4.) เพื่อเป็นผู้นำทางด้านวิชาการและปฏิบัติการด้านอนุรักษ์ผิตาแฮกอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

5.) เพื่อประสานความร่วมมือกับองค์กรที่ทำหน้าที่ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภูมิภาคในประเทศและต่างประเทศ

โดยมีเครือข่ายวัฒนธรรมตำบลกู่กาสิงห์เข้าร่วมโดยให้นาย เพชร สอนงาม เป็นประธานกลุ่มอนุรักษ์ผิตาแฮก เนื่องจากเป็นผู้ที่มีความสนใจ มีความรู้เรื่องผิตาแฮกเป็นอย่างดี ซึ่งให้เหตุผลการอนุรักษ์ผิตาแฮกว่า การทำนาในปัจจุบันเน้นเรื่องเศรษฐกิจเป็นสิ่งสำคัญ ส่วนหนึ่งเลยมีการละเลยแบบแผนที่มีการปฏิบัติต่อกันมาอย่างยาวนาน ซึ่งเป็นเรื่องที่มีคุณค่าในวิถีชีวิตชาวนา ซึ่งมีการสำรวจประชาชนในกู่กาสิงห์ 1400 ครัวเรือน มีผิตาแฮกเหลือประมาณ 25 หลัง จึงมีการตั้งเป้าไว้ว่า “ผิตาแฮก มรดกโลก มรดกชาวนาและมรดกทุ่งกุลาร้องไห้” (สัมภาษณ์นายอำคา แสงงาม, 2564) มีการพัฒนาประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่องจนมีการถ่ายทำหนังสือเรื่อง “ผิตาแฮก สารพันวัฒนธรรมทุ่งกุลาร้องไห้” ให้เนื้อหาโดยสรุปได้ว่า

“ความเชื่อและความศรัทธาในเรื่อง ‘ผิตาแฮก’ ประเพณีท้องถิ่น เกี่ยวกับการปลูกข้าวของชาวบ้านกู่กาสิงห์ จังหวัดร้อยเอ็ด สะท้อนให้เห็นการเคารพบูชาผิดิน ซึ่งสอดคล้องกับการดูแลรักษาธรรมชาติและระบบนิเวศที่ซับซ้อนของดิน การดูแลรักษา ‘ผิดิน’ คือหนึ่งหนทางในการปกป้องและซ่อมแซมดินที่เสื่อมโทรมจากภัยคุกคามต่าง ๆ เช่นเดียวกับพิธีการสักการะบูชา ‘ผิตาแฮก’ ที่ช่วยหล่อหลอมใจผู้คนให้มีความกตัญญูและสำนึกในบุญคุณต่อธรรมชาติ

นอกจากผิตาแฮกที่ชุมชนนับถือแล้วยังมีพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องคือ “นาตาแฮก” แฮก คือ แรก หมายถึงการไถนาทำนาปลูกข้าวครั้งแรกในนาจำลองขนาดเล็กที่สมมติขึ้น แล้วมีพิธีวงวนร้องขอต่ออำนาจเหนือธรรมชาติให้บันดาลให้ทำนาจริง ๆ ได้ผลผลิตเป็นข้าวออกงามอุดมสมบูรณ์เหมือนนาจำลองที่สมมติขึ้น ซึ่งนาตาแฮกคือนาเสี่ยงทายผลผลิตของชาวอีสาน มีลักษณะเป็นพื้นที่สี่เหลี่ยมขนาดเล็กไว้ตามคันนา หรืออาจเป็นเนินดินที่สูงกว่าปกติ มีต้นข้าวปักดำเป็นแถวจำนวน 11 ต้น โดยเชื่อกันว่าในนาตาแฮกมีผีคอยดูแลต้นข้าวอยู่ หากต้นข้าวในนาตาแฮกทั้ง 11 ต้น เจริญงอกงามจนสามารถออกรวงได้แล้ว ผลผลิตของทีนาในปีนั้นก็จะมีดี ชาวนาในภาคอีสานจึงให้

ความสำคัญกับนาตาแฮกอย่างมาก(สืบค้นจาก เอกสารเผยแพร่แบ่งปันแลกเปลี่ยนเรียนรู้สู่สาธารณะ จากมหาวิทยาลัย ศิลปากร,2548)

ส่วนพิธีกรรมนาตาแฮกนั้นชาวอีสานกลุ่มวัฒนธรรมลาว มีการปักต้นข้าวในนา ตาแฮกอันดับแรกก่อนลงมือดำนาปกติ เพราะเชื่อว่าการปักแฮกในเวลาที่เหมาะสม จะนำความอุดม สมบูรณ์ของธัญญาหารมาสู่ครอบครัว การทำนาในปีนั้นจะได้ผลผลิตดีเจ้าของนาจึงหาเวลาแฮกดี ก่อนลงมือดำนา ชาวนาแต่ละคนมีแฮกดีไม่เหมือนกัน บางคนอยู่ในที่ลุ่ม บางคนอยู่ในที่ดอน การแฮก จึงเป็นพิธีกรรมสำคัญที่มีการสืบทอดต่อกันมา พิธีกรรมปักออกต้นข้าว เจ้าของนามักเลือกเอาวันที่ เรียกว่าวันฟู หรือ วันลอย เป็นวันที่คิดจากวันทางจันทรคติ วันฟูเป็นวันแห่งโชคกลาง นำมาซึ่งความ รุ่งเรืองในชีวิต ชาวนาจะเตรียมข้าว 1 กำมือ เพื่อเตรียมปักแฮกที่นาตาแฮกจะกล่าวคำสวดว่า“ปักดำ แล้ว ให้ข้าวแฮกออกงาม ฝนตกดีตกงาม” จากนั้นจะทำบ้านขนาดเล็กขึ้น และไถ้ต้มพร้อมทั้งดอกไม้ ฐูปเทียนเป็นเครื่องสังเวย ซึ่งเชื่อกันว่ามีตาแฮกเฝ้าอยู่(สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2564)

การจัดการท่องเที่ยวชุมชนโดยการนำของนายอำคา แสงงาม นั้นมีการนำเอาทุนทาง วัฒนธรรมที่มีอยู่อย่างหลากหลายในพื้นที่ของกู่กาสิงห์ มาดำเนินการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วม ซึ่งการดำเนินงานด้านการจัดการท่องเที่ยวนั้นมีผลมาจากการที่รัฐสนับสนุนให้มีการจัดการ ท่องเที่ยวชุมชนทั่วประเทศ ซึ่งสามารถแบ่งการท่องเที่ยวของชุมชนกู่กาสิงห์ออกเป็นสองลักษณะ จาก กิจกรรมที่กล่าวมาข้างต้นดังนี้

1)การจัดการท่องเที่ยวเชิงสถานที่ ชุมชนกู่กาสิงห์พยายามสร้างการท่องเที่ยวโดย อาศัยเอาโบราณสถานที่เป็นสินค้าสำคัญของการจัดการท่องเที่ยวครั้งนี้ ซึ่งกู่กาสิงห์มีมากกว่าพื้นที่อื่น คือกู่กาสิงห์ กู่โพนวิจ กู่โพนระฆัง ซึ่งไม่ได้มีความอลังการเหมือนเช่นปราสาทหินพิมาย ปราสาทหิน พนมรุ้ง ที่มีความยิ่งใหญ่และได้รับการประชาสัมพันธ์จากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย การจัดการ ส่งเสริมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจึงทำขึ้นโดยชุมชน ซึ่งทำให้พบว่ามีความทับซ้อนระหว่างชาวบ้าน กับราชการ ซึ่งชาวบ้านถือว่าโบราณสถานเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ จัดการโดยการประกอบพิธีกรรมตาม คติพุทธและพราหมณ์ ประเพณีสร่งกู่ บุญบั้งไฟ เพื่อเป็นการสร้างความสำคัญให้กับสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ เป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มเพื่อการท่องเที่ยวของชุมชน การต่อรองการท่องเที่ยวจึงอาศัยสถานที่สำคัญ ของชุมชนที่มีอยู่ เพื่อเป็นมูลค่าทางการท่องเที่ยว นอกเหนือจากการสร้างรายได้ให้กับชุมชนโดยตรง แล้ว ยังเป็นสัญลักษณ์ของการต่อรองเชิงอำนาจระหว่างชุมชนกับรัฐ และเป็นการสร้างอัตลักษณ์เพื่อ แข่งขันกับการท่องเที่ยวขนาดใหญ่

2) การจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ชุมชนกู่กาสิงห์มีประเพณีที่สืบทอดต่อกันมา ยาวนาน ตลอดจนมีทุนทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย ซึ่งในแต่ละรอบปีจะมีการทำบุญประเพณีตามฮีต 12 เดือน และมีประเพณีที่สำคัญที่ชุมชนให้ความสำคัญเช่น ประเพณีสร่งกู่ และประเพณีบุญบั้งไฟ งานกินข้าวทุ่ง นุ่งผ้าไหม ที่มีการจัดงานอย่างยิ่งใหญ่ กิจกรรมในงานที่หลากหลายเช่นการแสดงหมอ

ลำ การประกวดขบวนบั้งไฟ การประกวดเดินแบบผ้าไหม ซึ่งล้วนเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่น่าสนใจ ซึ่งปัจจุบันการจัดการท่องเที่ยวมีการนำเอากิจกรรมต่างไม่ว่าจะเป็นการเรียนรู้สวนเกษตร การชมพิพิธภัณฑ์ การชมผ้าไหมของกลุ่มแม่บ้าน วรรณกรรมชาวบ้าน การตัดกระดาษ และมีการนำชมโดยมีคัคเทศก์น้อย นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมการบวงสรวงสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ ที่ชุมชนให้ความเคารพนับถือ ซึ่งปัจจุบันหน่วยงานภาครัฐเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการ และมีส่วนร่วมในการจัดการ การสร้างเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและรูปแบบกิจกรรมในการจัดงานในกู่กาสิงห์ ส่งผลให้การท่องเที่ยวของชุมชนมีความน่าสนใจ และเป็นการบริหารจัดการแบบชุมชนโดยตรง เพื่อเป็นการต่อรองกับรัฐส่วนกลางที่พยายามเชิดชูเอาเอกลักษณ์เด่นด้านเดียว

จากการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวของชุมชนกู่กาสิงห์ การนำเอาทุนวัฒนธรรมชุมชนออกมาใช้เพื่อเป็นการสร้างประโยชน์ให้กับชุมชนนับว่าเป็นเรื่องที่ดี แต่นัยยะแฝงที่มีอยู่ภายใต้การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนคือการต่อรองเพื่อให้ได้มาซึ่งงบประมาณในการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ส่วนที่สำคัญที่สุดคือสาเหตุที่ชาวชุมชนกู่กาสิงห์ลุกขึ้นมาทำกิจกรรมเพื่อต่อรองให้ได้มาซึ่งงบประมาณนั้น “ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น” เป็นส่วนสำคัญที่สุดของการเกิดขึ้นของกิจกรรมที่หลายหลายในชุมชน เนื่องจากประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เป็นเรื่องราวในอดีตของความสัมพันธ์ของคนตัวเล็กตัวน้อยกับธรรมชาติ ผู้คนกับสิ่งเหนือธรรมชาติและผู้คนที่อาศัยอยู่ร่วมกัน อาจเป็นกลุ่มเดียวกันหรือหลายกลุ่ม โดยผู้คนดังกล่าวมีสำนึกร่วมกัน ผู้คนเหล่านี้เผชิญกับความเปลี่ยนแปลง ทั้งสาเหตุจากปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก จึงเกิดการปรับตัวและนำประสบการณ์ที่เกิดขึ้นมาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต(ทวีศิลป์ สืบวัฒนะ, 2545 :28)

ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นสามารถสร้างความเชื่อมั่นให้กับท้องถิ่นที่จะเป็นพลังรักษาตัวตน “ชะลอ” โลกาภิวัตน์ท่ามกลางกระแสความเปลี่ยนแปลง การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจึงควรเป็นการศึกษาตัวตน ที่มาของเรื่องราวชุมชนและท้องถิ่น ศึกษาว่าในอดีตท้องถิ่นต่าง ๆ ได้ทำอะไรบ้าง ความสำนึกของผู้คนในท้องถิ่น ความสามารถต่าง ๆ ของชุมชนหมดไปหรือยังคงเหลืออยู่ ถ้าหมดไปแล้วจะสามารถสร้างขึ้นมาใหม่โดยชุมชนท้องถิ่นนั้นได้อย่างไร และจะสามารถสร้างเครือข่ายกับกลุ่มคนต่าง ๆ ได้อย่างไร(ทวีศิลป์ สืบวัฒนะ, 2545 :62)

ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นสามารถสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนกู่กาสิงห์ ทำให้คนในชุมชนสามัคคี ร่วมมือกันพัฒนาชุมชนของตนเองและพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่จัดขึ้นโดยตัวของชุมชนเอง และยังนำเอาการท่องเที่ยวที่จัดขึ้นมาเป็นเครื่องมือในการต่อรองกับรัฐ ซึ่งรัฐเข้ามาดึงเอาวัฒนธรรมของชุมชนไปเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินนโยบายด้านศิลปวัฒนธรรมและยังมีการปรับเปลี่ยนความดั้งเดิมต้นการจัดงานประเพณีเช่นงานสงกรานต์ ที่เดิมที่จัดขึ้นทุกวันขึ้น 15 เดือน 5 ของทุกปี เทศบาลกู่กาสิงห์กลับนำมาจัดรวมกับงานสงกรานต์ ทำให้ประเพณีสงกรานต์ผู้คนเข้าร่วมน้อย เนื่องจากเหน้อยลำจากการร่วมงานสงกรานต์ในปีพ.ศ. 2540-2550 ชุมชนได้มีการต่อรองกับรัฐผ่าน

การรวมผู้สูงอายุ ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้รู้ มาร่วมกันลงมติเพื่อนำประเพณีดั้งเดิมกลับมา ด้วยความเห็นที่ตรงกันของชุมชนที่ต้องการหวนเอาประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิมกลับคืนมา ทำให้เทศบาลต้องยอมคืนงานบุญสงกรานต์ให้กับชุมชนมาจัดในวันขึ้น 15 เดือน 5 แบบดั้งเดิม ซึ่งชุมชนเข้าร่วมอย่างหนาแน่น

ดังนั้นชุมชนกู่กาสิงห์สามารถรวมใจกันเป็นหนึ่งเดียวในการพัฒนาชุมชนอันเป็นผลเนื่องมาจาก “ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น” ทำให้ผู้คนในชุมชนมองเห็นภาพความทรงจำของตนเองในอดีตและมีการนำเอาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมาเป็นเครื่องมือในการต่อรองกับรัฐเพื่อให้ได้มาซึ่งงบประมาณในการดำเนินการจัดการท่องเที่ยว ผลที่เกิดขึ้นกับการท่องเที่ยวชุมชนได้รับประโยชน์จากการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น การเข้าใจประวัติศาสตร์ท้องถิ่นทำให้เรานึกอยู่เสมอว่าเรามาจากไหน ทำให้ผู้คนในชุมชนมีความสำนึกรักท้องถิ่นของตนเอง รักในชุมชนของตนเอง รักในบรรพบุรุษของตนเอง เห็นได้จากการสร้างอนุสาวรีย์บรรพชนคนกู่กาสิงห์ การรื้อฟื้นเอาประเพณีสำคัญ ตลอดจนรวมกลุ่มจัดการท่องเที่ยวชุมชน สามารถประสบความสำเร็จ ผู้วิจัยมองว่าประวัติศาสตร์เป็นจุดเริ่มต้นให้ชุมชนแห่งนี้มีสำนึกร่วมความเป็นท้องถิ่นเดียวกัน

5.2 การเมืองวัฒนธรรมในชุมชนกู่กาสิงห์

การเมือง หมายถึง การต่อรองผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน เมื่อมีการต่อรองผลประโยชน์จึงทำให้เกิดการเมืองขึ้นในชุมชนกู่กาสิงห์ การกล่าวถึงการเมืองในงานวิจัยชิ้นนี้จะกล่าวถึงการเมืองระหว่างชุมชนกับรัฐผ่านช่วงเวลาที่มีการต่อรองระหว่างรัฐกับชุมชน

ประเพณีวัฒนธรรมเป็นส่วนหนึ่งของระบบวัฒนธรรม ทุกวันนี้วัฒนธรรมไม่ได้แปลว่าวิถีชีวิตของคนกลุ่มคนเพียงอย่างเดียว แต่วัฒนธรรมสามารถเป็นอะไรได้อีกหลายอย่างในสังคมยุคโลกาภิวัตน์ วัฒนธรรมเป็นสินค้าก็ได้ เป็นเครื่องอุปโภคบริโภคก็ได้ เป็นเครื่องหมายบ่งบอกตัวตนหรืออัตลักษณ์ส่วนตัวของคนก็ได้ เป็นเครื่องหมายของกลุ่มที่เรียกว่า อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ก็ได้ ที่สำคัญวัฒนธรรมไม่ใช่สิ่งที่หลงเหลือหรือสืบทอดมาจากอดีตล้วน ๆ เพราะวัฒนธรรมสามารถสร้างขึ้นได้ใหม่ประดิษฐ์ขึ้นได้ และกำหนดทิศทางในการนำมาใช้ประโยชน์ได้ โดยกลไกของอำนาจ และกลุ่มที่กุมอำนาจในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่มีอยู่(สุริยา สมุทคุปต์, 2537 :85)

“ในการเมืองมีวัฒนธรรมและในวัฒนธรรมมีการเมืองซ่อนอยู่ในนั้น” ประจักษ์ ก้องกีรติ กล่าวในหนังสือ “การเมืองวัฒนธรรม ว่าด้วยความทรงจำ วาทกรรม อำนาจ” แนวทางการศึกษาเชิงการเมืองวัฒนธรรม(Cultural politics) .ให้ความสนใจพินิจวิเคราะห์การต่อสู้ทางการเมือง ในฐานะที่เป็นพื้นที่ของการช่วงชิงการครองอำนาจ สนใจวิเคราะห์การเมืองของวัฒนธรรมซึ่งเป็นระบบความหมายที่มนุษย์ใช้ในการมองโลกและกำกับพฤติกรรมของตนเอง ตั้งแต่เรื่องอาหารการกิน การแต่งกาย รสนิยมทางเพศ ศิลปะ การศึกษา ศาสนา ประวัติศาสตร์ ไปจนถึงการเมืองการปกครอง การเมืองเหล่านี้ไม่ได้สถิตอยู่แค่ในรัฐสภา ในกองทัพ ในพรรคการเมือง ในรัฐธรรมนูญ แต่การเมืองสอดแทรกอยู่ในทุกอณูทางวัฒนธรรม ไม่ว่าจะเป็นนิยาย ภาพยนตร์ ดนตรี ละครหลังข่าว

ภาพเขียน งานโฆษณา อาหาร สถาปัตยกรรม แบบเรียน อนุสาวรีย์ ประติมากรรม ไปจนถึงพิธีกรรมต่าง ๆ ในพื้นที่หรือสิ่งประดิษฐ์ทางวัฒนธรรม(ประจักษ์ ก้องกีรติ, 2558 :3)

การเมืองไม่ใช่เรื่องของความพยายามในการยึดกุมชัยชนะในสงครามการเลือกตั้ง ไม่ใช่เรื่องของพรรคการเมืองที่แย่งกันเป็นรัฐบาล และไม่ใช่เรื่องของมั่งเล็กมั่งใหญ่ภายในพรรคการเมืองเท่านั้น การเมืองที่ละเอียดอ่อนและแนบเนียนด้วยชั้นเชิงกลยุทธ์มากที่สุดคือ “การเมืองวัฒนธรรม” เพราะการเมืองประเภทนี้ได้เปิดเผยกลยุทธ์ที่ล้าลึกและเกี่ยวข้องกับการยึดกุมคะแนนเสียงโดยการเสนอตัวเข้าไปนั่งในใจพี่น้องประชาชนอย่างละเอียดอ่อนยิ่งนัก นักการเมืองทั่วประเทศเริ่มมองเห็นว่า ประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นคือส่วนหนึ่งของกลยุทธ์ทางการเมืองสมัยใหม่ที่เป็นหัวใจของการเลือกตั้งสมัยใหม่ ถ้านักการเมืองแต่ละคนรู้จักปรับเอาประเพณีหรือวัฒนธรรมท้องถิ่นนั้นมารับใช้ผลประโยชน์ทางการเมืองของตนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ในชุมชนกูกาสิ่งที่มีการนำทุนทางวัฒนธรรมออกมาดำเนินกิจกรรมไม่ว่าจะเป็นโบราณสถานที่มีมากที่สุดถึง 3 แห่งในเขตชุมชน มีข้าวหอมมะลิที่เป็นจุดเด่นของชุมชนและเป็นที่รู้จักของคนทั่วโลก ชุมชนกูกาสิ่งยังมีพื้นที่ปลูกข้าวหอมมะลิมากที่สุดในเขตทุ่งกุลาร้องไห้ มีการรวมกลุ่มทำกิจกรรมที่โดดเด่นหลากหลายด้าน ตลอดจนมีประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิมที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา การมีทรัพยากรทางวัฒนธรรมมากมาย ชุมชนสามารถนำออกมาใช้ในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนและสามารถประสบความสำเร็จมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน จากการศึกษากิจกรรมทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นจากเทศกาลข้าวหอมมะลิ และกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในชุมชนมีความเกี่ยวข้องกับการเมืองวัฒนธรรมซึ่งจะกล่าวถึงดังต่อไปนี้

กูกาสิ่งนับเป็นศูนย์กลางของทุ่งกุลาร้องไห้ทั้งเป็นพื้นที่มีโบราณสถานมากที่สุด พื้นที่ผลิตข้าวหอมมะลิมากที่สุด ตลอดจนมีทุนทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย หลังจากรัฐบาลมีนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวทำให้หลายจังหวัดค้นหาเอาตัวตนของตนเองเพื่อนำมาชูเป็นจุดเด่นในการส่งเสริมการท่องเที่ยว สาเหตุที่กูกาสิ่งถูกเลือกเป็นพื้นที่จัดงานกินข้าวทุ่งนุ่นผ้าไหม ในครั้งแรกประการที่หนึ่งคือเป็นพื้นที่ที่มีโบราณสถานถึงสามแห่งคือกูกาสิ่ง ภูโพนวิจ ภูโพนระฆัง ซึ่งสามารถเป็นจุดเด่นสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้ ประการที่สองเป็นการประชาสัมพันธ์ของดีของจังหวัด ประการที่สาม เป็นแหล่งผลิตข้าวหอมมะลิที่มากที่สุดของทุ่งกุลาร้องไห้ ในงานมีการเชิญเกษตรกรจังหวัดจากทั่วประเทศมาร่วมงานในครั้งนี้ด้วย การจัดงานครั้งนี้สร้างชื่อเสียงให้กับชุมชน แต่ในงานชุมชนไม่ได้มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม จึงมีการจัดงานครั้งที่สองเกิดขึ้นแต่ด้วยสาเหตุทางการเมืองที่ทำให้การจัดงานที่จะนับเป็นจุดเด่นของกูกาสิ่งถูกแย่งชิงไปในครั้งนี้และนำไปสู่การเป็นงานเทศกาลข้าวหอมมะลิโลก จนถึงปัจจุบัน

ผู้ศึกษามองว่าการนำงานกินข้าวทุ่งนุ่นผ้าไหมครั้งนี้ไปพัฒนาสู่การจัดงานเทศกาลข้าวหอมมะลิโลกล้วนมีการเมืองเข้ามาเกี่ยวข้อง เนื่องจากศูนย์กลางของจังหวัดร้อยเอ็ดคือสวนสมเด็จ

พระศรีนครินทร์(เบ็ญพลาญชัยนั้น) มีการดำเนินกิจกรรมที่สำคัญเป็นที่รู้จักของคนทั่วประเทศคือการ จัดงานบุญผะเหวด ซึ่งมีงานศึกษาของสุริยา สมุทคุปดีและคณะเรื่อง **การเมืองวัฒนธรรมในงานบุญผะเหวดร้อยเอ็ด** ซึ่งพบสาเหตุสำคัญสามประการ ประการแรก การเลือกเอาบุญผะเหวดเพราะเป็น ประเพณีที่สำคัญยิ่งใหญ่ของชาวอีสานซึ่งจัดเป็นประจำทุกปี เชื่อมต่อกับอดีตของท้องถิ่นกับบริบท ทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมสมัยใหม่ตามแนวทางส่งเสริมของรัฐ ประการที่สอง เป็นการยก เอาประเพณีของชาวบ้านมาเป็นประเพณีประจำปีของทางราชการ ประการที่สาม บุญผะเหวดเป็น สะพานเชื่อมระหว่างอดีตและปัจจุบันของชาวเมืองร้อยเอ็ด(สุริยา สมุทคุปดี, 2537 :11) ซึ่งผู้เขียน กล่าวว่าการเมืองเข้ามาเกี่ยวข้องตั้งแต่การประชาสัมพันธ์ ตลอดจนการจัดงาน มีชื่อของนักการเมือง คนสำคัญของร้อยเอ็ดสนับสนุนอยู่ทุกป้าย และในงานมีการโรงทานซึ่งเป็นชื่อของนักการเมืองตระกูล นี้เช่นเดียวกัน ตลอดจนประธานในงานก็มีส่วนเกี่ยวข้องกับพรรคการเมือง ซึ่งท้ายสุดมองว่าเป็นการ หาเสียง หรือเป็นการขอบคุณประชาชนผ่านการจัดงานบุญผะเหวดครั้งนี้ได้อย่างแยบยล

ผู้ศึกษาจึงนำมาเปรียบเทียบกับงานเทศกาลข้าวหอมมะลิโลก ก็มีสาเหตุสำคัญคล้ายกัน คือประการแรกข้าวหอมมะลิทุ่งกุลาลาเป็นเอกลักษณ์สำคัญที่จะช่วยให้เห็นว่าทุ่งกุลาลาไม่ได้แห้งแล้งและ สามารถสร้างชื่อเสียงให้กับประเทศชาติได้ ประการที่สอง เป็นการยกระดับการจัดงานกินข้าวทุ่งนุ่นผ้า ไหมให้กลายเป็นงานที่สำคัญของจังหวัดที่ราชการเป็นเจ้าภาพสามารถสร้างชื่อเสียงตลอดจนถึงดูด นักท่องเที่ยวเข้าจังหวัด สร้างรายได้ให้กับจังหวัด ประการที่สามเป็นการประกาศว่าข้าวหอมมะลิเป็น ของจังหวัดร้อยเอ็ด หากมองทางการเมืองวัฒนธรรมแล้วการจัดงานเทศกาลข้าวหอมมะลิโลกก็ไม่ได้ แตกต่างจากงานบุญผะเหวดที่มีการศึกษามาก่อน เพราะกิจกรรมในงานมีขอบเขตประเพณีฮีต 12 เดือน ซึ่งแต่ละพื้นที่จะได้รับงบประมาณสนับสนุนจากทางราชการบางส่วนและจากคนในท้องถิ่นซึ่ง กำลังหลักสำคัญคงหลีกเลี่ยงหนีนักการเมืองไม่ได้ ทั้งนักการเมืองท้องถิ่น นักการเมืองระดับชาติ

การยกเอางานเทศกาลข้าวหอมมะลิโลกเข้ามาจัดในพื้นที่ส่วนกลางนั้นชุมชนคงไม่ได้รับ ประโยชน์อะไร เพราะมีหน้าที่เพียงผลิตข้าวออกสู่ตลาดเท่านั้น ผู้ได้รับประโยชน์จากการจัดงานคง เป็นร้านค้า ห้างสรรพสินค้า ร้านอาหาร โรงแรม ที่พัก ในตัวเมือง ซึ่งเมื่อมีการจัดงานที่ยิ่งใหญ่มียุ่ ผู้ เข้ามาร่วมงานจำนวนมากย่อมมีการรับประทานอาหาร จับจ่ายซื้อของ ซึ่งทำให้กลุ่มทุนในจังหวัด ร้อยเอ็ดมีกำไรเป็นกอบเป็นกำ การจัดงานประโยชน์ส่วนมากตกอยู่ที่กลุ่มนายทุน และนักการเมืองใช้ เป็นพื้นที่หาเสียง ไม่ว่าจะเป็ประเพณีพิธีกรรมหรือการจัดงานต่าง ๆ ในระดับจังหวัด ที่รัฐจัดขึ้นย่อม ต้องการแรงสนับสนุนจากบุคคลภายนอกซึ่งหลีกเลี่ยงหนีนักการเมืองไม่ได้

เมื่องานกินข้าวทุ่งนุ่นผ้าไหมถูกรัฐแย่งชิงมาจัดที่ส่วนกลางของจังหวัดแล้ว ชาวบ้านกู่กา สิงห์ก็พยายามที่ประชาสัมพันธ์ชุมชนของตนเองผ่านการดำเนินการจัดการท่องเที่ยวชุมชนโดยการนำ ทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชนมาศึกษาผ่านงานวิจัยเรื่อง ศึกษารูปแบบและการจัดการท่องเที่ยว เชิงอนุรักษ์ที่เหมาะสมกับศักยภาพของชุมชนบ้านกู่กาสิงห์ โดยได้รับงบประมาณวิจัยจาก สำนักงาน

ส่งเสริมการวิจัยแห่งชาติ จนได้กิจกรรมในการจัดการท่องเที่ยวชุมชนที่หลากหลาย สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ตั้งที่กล่าวมาในข้างต้น จากการศึกษากิจกรรมในการท่องเที่ยวของชุมชนกู่กาสิงห์ที่ประสบความสำเร็จสามารถต่อยอดกับรัฐเชิงการท่องเที่ยว แต่การต่อยอดกับรัฐนั้นก็ได้รับการสนับสนุนจากรัฐท้องถิ่นทำให้การต่อยอดระหว่างชุมชนกับรัฐ เป็นการต่อยอดระหว่างรัฐกับรัฐเองด้วยเห็นได้จากกิจกรรมดังนี้

1) กิจกรรมมัคคุเทศก์น้อย แรกเริ่มจัดกิจกรรมนั้นเกิดขึ้นจากการจัดงานกินข้าวทุ่งนุ่นผ้าไหมที่ประธานเห็นความสำคัญของมัคคุเทศก์น้อยนำไปสู่การตั้งชมรมมัคคุเทศก์น้อยของชุมชนกู่กาสิงห์ การตั้งชมรมขึ้นได้รับงบประมาณสนับสนุนจากเทศบาลกู่กาสิงห์ถึงปีละ 50,000-100,000 บาทต่อปี ในการดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวของชุมชน ซึ่งนำมาใช้ในส่วนการศึกษาดูงานต้นแบบการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อนำมาปรับใช้กับชุมชนกู่กาสิงห์

2) ประเพณีสงกรานต์ ซึ่งเป็นประเพณีที่นับว่ามีการปฏิบัติต่อกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ด้วยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 หมวดที่ 5 ว่าด้วยแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ มาตรา 81 ใจความว่า รัฐต้องส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมของชาติ หน่วยงานของรัฐจึงมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริม สนับสนุนขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นผลให้องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นมีโอกาสเข้ามาร่วมสนับสนุนการจัดประเพณีท้องถิ่นของชุมชน ซึ่งพื้นที่ชุมชนกู่กาสิงห์มีการปรับเปลี่ยนเอาประเพณีสงกรานต์ไปจัดร่วมกับงานสงกรานต์ ทำให้ชุมชนท่องเที่ยวสามารถนำกลับมาจัดตามประเพณีดั้งเดิมได้ โดยการระดมปราชญ์ชาวบ้าน ผู้รู้ในชุมชน ละผู้สูงอายุมาร่วมทำประเพณีเพื่อลมนตให้กับการจัดงานสงกรานต์แบบดั้งเดิมกลับคืนมา และเทศบาลยังสนับสนุนงบประมาณในการจัดงานมาจนถึงปัจจุบัน

3) ประเพณีบุญบั้งไฟ การจัดงานประเพณีบุญบั้งไฟที่กู่กาสิงห์นับเป็นการจัดงานที่ยิ่งใหญ่ที่สร้างชื่อเสียงทำให้ชุมชนรอบข้างมาเที่ยวงานเมื่อจัดงาน อดีตการจัดงานบุญบั้งไฟสามารถจัดได้โดยชุมชนซึ่งเป็นประเพณีการขอฝนซึ่งชาวบ้านปฏิบัติต่อกันมาเนื่องจากเป็นประเพณีที่อยู่ในฮีต 12 เดือนที่ทุกชุมชนถือปฏิบัติกันมายาวนาน ปัจจุบันมีการนำมาประดิษฐ์ขึ้นจนเป็นประเพณียิ่งใหญ่ซึ่งชุมชนไม่ได้พอใจเพราะงานบุญแบบใหม่นี้ไม่ได้สร้างความสัมพันธ์ของผู้คนเช่นในอดีต เพียงแต่ตอบสนองโครงสร้างของรัฐ ทำให้มีการเอารัดเอาเปรียบกันมากขึ้น เทศบาลกู่กาสิงห์ก็สนับสนุนงบประมาณในการจัดงานในทุกปีเช่นเดียวกัน

4) กลุ่มแม่บ้านทอผ้าไหม การมีกลุ่มแม่บ้านทอผ้าไหมเป็นการยกระดับชุมชนจากการทอผ้าเพื่อใช้ในครัวเรือนขึ้นมาเป็นการทอผ้าเพื่อขาย และมีกรพัฒนาการทอผ้าให้มีความหลากหลายตลอดจนการพัฒนาให้เป็นผลิตภัณฑ์อื่นที่สามารถเพิ่มรายได้ให้กับชุมชน แม้อีกกลุ่มแม่บ้านทอผ้ายังได้รับงบประมาณสนับสนุนจากรัฐในการสร้างอาคารจำหน่ายผ้าไหมและห้องน้ำ จากกรมส่งเสริมการเกษตรจังหวัดร้อยเอ็ดถึง 57,000 บาท

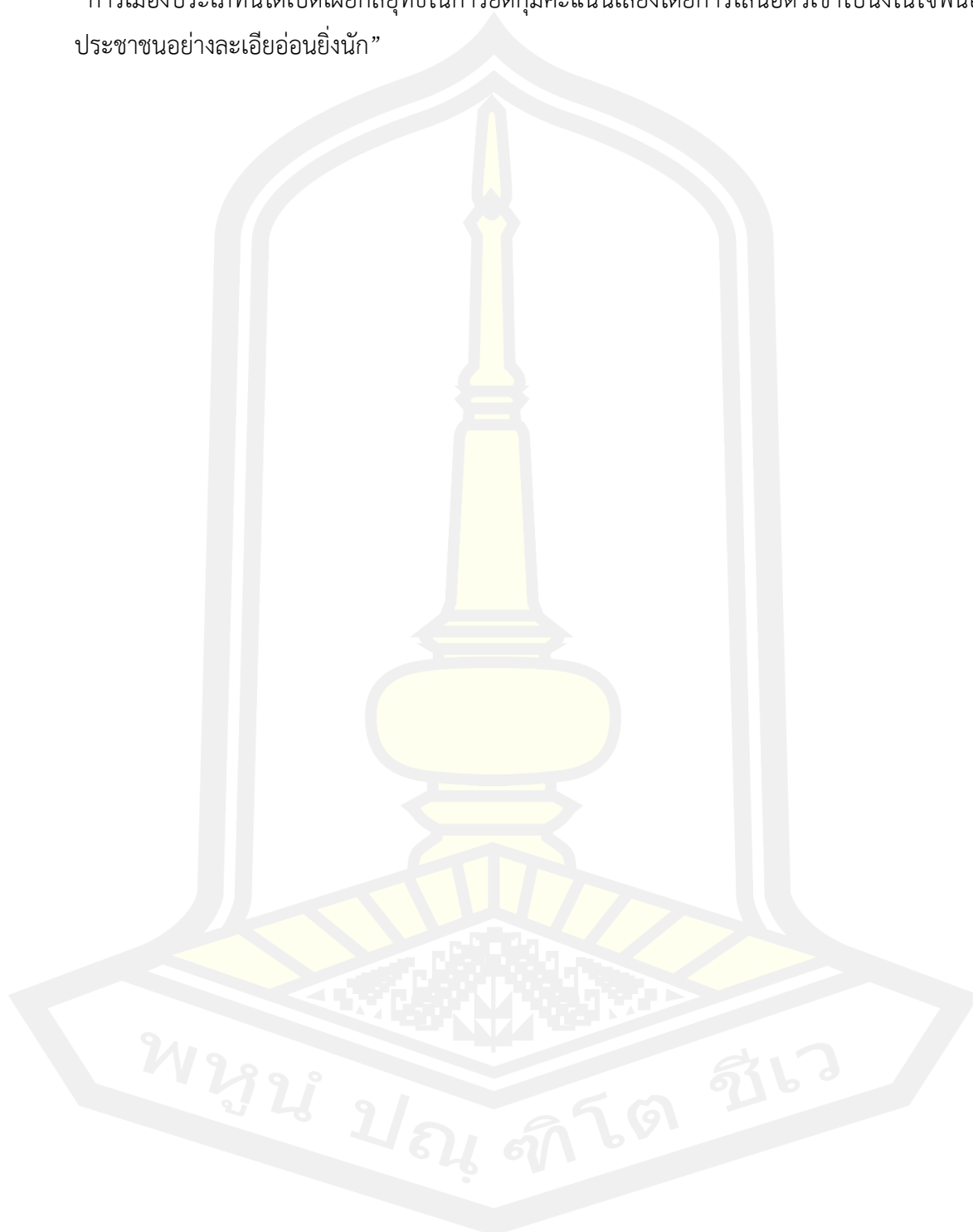
การเมืองที่เกิดขึ้นโดยรัฐเข้ามาจัดการพื้นที่ของชุมชนดังที่สำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม(สปก.)ได้เข้ามาดำเนินการปฏิรูปที่ดินชุมชนกู่กาสิงห์ช่วงปี2514-2518 ได้มีการกำหนดให้ครอบครัวสามารถครอบครองได้ 50 ไร่ ส่วนคนโสดครอบครองได้ 28 ไร่ เหลือจากนั้นต้องเวนคืนรัฐ ซึ่งได้ราคาไร่ละ1,000 บาท จากข้อกำหนดดังกล่าวทำให้ผู้ที่มีที่นาในครอบครองจำนวนหลายร้อยไร่ ได้รับผลกระทบ ซึ่งมีจำนวนมากในชุมชนกู่กาสิงห์ รัฐเข้ามาใช้อำนาจในการจัดการที่ดินของชุมชน เมื่อมีอำนาจย่อมมีการต่อรองอำนาจเกิดขึ้น ซึ่งชุมชนกู่กาสิงห์มีนโยบายรักษาที่ดินไว้ในตระกูลของตนเองด้วยการสร้างวัฒนธรรมการแต่งงานในเครือญาติของตนเองเพื่อรักษาที่ดินไม่ให้เกิดอยู่ในตระกูลอื่น ๆ โดยมีการแต่งงานแล้วโอนที่นาให้เพื่อรักษาไว้หรือให้มีการเวนคืนน้อยที่สุด ซึ่งในช่วงดังกล่าวมีการดำเนินการแต่งงานกันจำนวน 148 คู่(วาโย ตึกประโคน, 2553 :112)

การที่ชุมชนออกมาปกป้องที่ดินของบรรพบุรุษไม่ให้ถูกรัฐเวนคืนที่ดินของชุมชนกู่กาสิงห์ นับว่าเป็นการสร้างความเปลี่ยนแปลงให้กับชุมชนเป็นอย่างมาก เนื่องจากที่ดินในชุมชนของแต่ละบ้านที่มีการจับจองมาตั้งแต่บรรพบุรุษมีจำนวนมากและต้องการรักษาไว้ จึงต้องมีการต่อรองกับรัฐ โดยวิธีการแต่งงานกับเครือญาติสายตระกูลเดียวกัน เพื่อรักษาที่ดินของบรรพบุรุษไว้ ซึ่งทำให้เห็นภาพการต่อรองกับรัฐของชุมชนกู่กาสิงห์ที่มีมาตั้งแต่ครั้งรัฐเริ่มเข้ามาจัดการชุมชน ซึ่งการเข้ามาของรัฐหากเป็นผลดีต่อชุมชน หากรัฐเข้ามาแล้วชุมชนเสียประโยชน์ย่อมมีการต่อรองกับรัฐ หากการต่อรองไม่สำเร็จจึงต้องใช้วิธีการแต่งงานเพื่อเป็นการต่อรองกับรัฐอย่างถูกต้อง

การเมืองวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นผ่านประเพณีในชุมชนกู่กาสิงห์นั้นหากมองว่าเป็นนโยบายของรัฐระดับท้องถิ่น ซึ่งรัฐธรรมนูญ 2540 หมวดที่ 5 กำหนดให้รัฐท้องถิ่นต้องสนับสนุนศิลปวัฒนธรรม แต่การสนับสนุนงบประมาณเหล่านี้ย่อมมีส่วนเกี่ยวข้องกับการเมืองอย่างแน่นอน เนื่องจากผู้บริหารสูงสุดของเทศบาลเป็นนักการเมืองที่มาจากกาเลือกตั้ง รวมถึงทีมงานของเทศบาลที่มาจากกาเลือกตั้งย่อมต้องเสนอตัวเข้าไปนั่งในใจประชาชนให้ได้ ซึ่งชุมชนกู่กาสิงห์เองโดดเด่นด้านการท่องเที่ยว ประเพณีวัฒนธรรม ผู้บริหารระดับสูงของท้องถิ่นจึงต้องเอาใจประชาชนผ่านการสนับสนุนกิจกรรมทางวัฒนธรรมของชุมชน ซึ่งเห็นได้จากการจัดงานประเพณีบุญบั้งไฟที่ยิ่งใหญ่ แม้จะไม่ถูกต้องตามวัฒนธรรมดั้งเดิม แต่ถูกใจประชาชนก็เพียงพอ

หากกล่าวถึงการเมืองวัฒนธรรมในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนกู่กาสิงห์ที่พยายามต่อรองกับเพื่อให้เห็นว่าชุมชนก็สามารถดำเนินงานกิจกรรมการท่องเที่ยวได้ด้วยตนเองโดยไม่พึ่งพารัฐ แต่ก็ไม่อาจหลีกเลี่ยงการสนับสนุนจากรัฐได้ สิ่งที่แฝงอยู่ในกิจกรรมเหล่านี้อาจเป็นการเมืองวัฒนธรรมในระดับหมู่บ้านด้วยก็เป็นได้ ยกตัวอย่างเช่น การดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนไม่ว่าจะการดำเนินงานกิจกรรมใดนายอำเภอ แสงงามซึ่งเป็นข้าราชการทำงานร่วมกับนายบัวลอง แพงวงษ์ ซึ่งเป็นผู้ใหญ่บ้านในยุคนั้นเอง ที่ให้การสนับสนุนในทุกกิจกรรม ผู้ศึกษามองว่าการปรากฏตัวของผู้นำหมู่บ้าน สมาชิกเทศบาล ตลอดจนการสนับสนุนงบประมาณที่อนุมัติจากนายกเทศมนตรีนั้น ล้วนเป็น

การหาพื้นที่สร้างความเชื่อถือให้กับชุมชนทั้งสิ้น ตรงกับงานเขียนของสุริยา สมุทคุปดีและคณะ ว่า
“การเมืองประเภทนี้ได้เปิดเผยกลยุทธ์ในการยึดกุมคะแนนเสียงโดยการเสนอตัวเข้าไปนั่งในใจพี่น้อง
ประชาชนอย่างละเอียดอ่อนยิ่งนัก”



บทที่ 6

บทสรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การเมืองวัฒนธรรมในชุมชนกุฎกาสิงห์จังหวัดร้อยเอ็ด มีความมุ่งหมายการวิจัยอยู่ 3 ประการ คือ เพื่อศึกษาประวัติและพัฒนาการของชุมชนกุฎกาสิงห์ เพื่อศึกษาพัฒนาการการต่อรองทางวัฒนธรรม และเพื่อศึกษาการเมืองวัฒนธรรมของชุมชนกุฎกาสิงห์ พื้นที่วิจัยบ้านกุฎกาสิงห์ ตำบลกุฎกาสิงห์ อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งสรุปผลดังนี้

ตามความมุ่งหมายที่ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาประวัติและพัฒนาการของชุมชนกุฎกาสิงห์ ประกอบด้วย ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นชุมชนกุฎกาสิงห์ ตำบลกุฎกาสิงห์ อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด และประวัติการจัดงานเทศกาลข้าวหอมมะลิตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน การวิจัยปรากฏผลดังนี้

1.ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นชุมชนกุฎกาสิงห์ ผลการศึกษาวิจัยพบว่า ชุมชนกุฎกาสิงห์เป็นชุมชนที่มีผู้คนอาศัยอยู่ก่อนตั้งหมู่บ้านในพ.ศ. 2446 คือกลุ่มวัฒนธรรมเขมร จากหลักฐานทางโบราณคดีที่พบในพื้นที่เป็น โบราณสถานถึง 3 แห่งคือ กุฎกาสิงห์ เป็นโบราณสถานที่สร้างขึ้นราวสมัยพุทธศตวรรษที่ 16 ซึ่งพบหลักฐานจากการขุดแต่งปราสาทกุฎกาสิงห์เมื่อพ.ศ. 2533 พบหลักฐานทางโบราณคดีที่สำคัญมากเช่น ประติมากรรมพระคเณศ ศิวลึงหินทราย แผ่นทองคำรูปดอกบัว 8 กลีบ เครื่องประดับทองคำรูปนาค กุโพนวิจิ เป็นโบราณสถานที่สร้างขึ้นบนพื้นที่ของชุมชนสมัยก่อนประวัติศาสตร์ตอนปลายเนื่องจากพบโบราณวัตถุภาชนะบรรจุศพขนาดใหญ่ ซึ่งสัมพันธ์กับการฝังศพครั้งที่ 2 ที่มีกพบในเขตพื้นที่ทุ่งกุลาร้องไห้ กุโพนระฆัง สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นในสมัยราวพุทธศตวรรษที่ 18 ตามแบบอย่างของราชสำนักเมืองพระนครช่วงสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 โบราณสถานที่พบทำให้สันนิษฐานได้ว่าพื้นที่แห่งนี้เคยมีผู้คนอยู่อาศัยมาก่อน พื้นที่ชุมชนกุฎกาสิงห์ถูกปล่อยทิ้งร้างก่อนการตั้งหมู่บ้านซึ่งสามารถแบ่งออกเป็นช่วงเวลาได้ 3ยุค

ยุคที่1 ยุคการตั้งถิ่นฐาน พ.ศ.2446-2515 การตั้งถิ่นฐานของกลุ่มคนในพื้นที่มีกลุ่มผู้นำชุดแรกที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานมีกลุ่มผู้นำอยู่ 4 คน คือนายลือ นายพระจันทร์ นายเพียรราชและนายสักขา เดินทางมาตั้งบ้านกุฎกาสิงห์เมื่อ พ.ศ.2446 สภาพพื้นที่เป็นดงป่าไผ่เป็นที่อาศัยของโจรผู้ร้ายและพื้นที่มีโบราณสถานสำคัญ เห็นว่าบ้านมีห้วย หนองน้ำและลำน้ำเสียว เมื่อเห็นว่าบ้านมีพื้นที่อุดมสมบูรณ์จึงเลือกตั้งกระท่อมขึ้น ต่อมามีกลุ่มที่เห็นว่าพื้นที่มีความอุดมสมบูรณ์จึงอพยพตามมาอีก 3 กลุ่มคือ **กลุ่มที่1 อพยพจากจตุรพักพิมาน** สาเหตุของการอพยพเข้ามาของคนกลุ่มนี้มี 2 ประการ ประการแรกคือเจ้านายจตุรพักพิมานปกครองไม่เป็นธรรม ประการที่สอง พื้นที่ดังกล่าวมีความอุดมสมบูรณ์ โดยเลือกพื้นที่บริเวณฝั่งหนองซ้องตั้งบ้านเรือน **กลุ่มที่ 2 อพยพจากเมืองสุวรรณภูมิ** อพยพมาในช่วงพ.ศ. 2470 มาจากบ้านหัวช้างและเมืองสุวรรณภูมิ สาเหตุการอพยพเข้ามาเนื่องจากมีญาติพี่น้องเข้ามาอาศัยอยู่ก่อนและชักชวนกันเข้ามาอยู่ด้วย ชาวบ้านกลุ่มนี้เลือกพื้นที่บริเวณหนองอัญญา

ใกล้กับโบราณสถานกุฎกาสิงห์ **กลุ่มที่ 3** อพยพมาจากเกษตรวิสัย อพยพเข้ามาในช่วงพ.ศ. 2475 มาจากบ้านทุ่งจานและบ้านดงมัน โดยมีบรรพบุรุษที่เมืองโคราช มีอาชีพปั้นหม้อเมื่อเดินทางมาถึงแล้วพื้นที่ไม่มีวัสดุดีในการปั้นหม้อจึงเลือกทำอาชีพอื่นแทน กลุ่มนี้เลือกตั้งบ้านที่บริเวณคุ้มบ้านทิศตะวันตกของหมู่บ้าน

การตั้งถิ่นฐานของชุมชนกุฎกาสิงห์ไม่ได้แตกต่างจากพื้นที่อื่นมากนักเนื่องจากการเลือกทำเลที่ตั้งของชุมชนล้วนเลือกจากพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ การดำรงชีพในช่วงแรกของชุมชนกุฎกาสิงห์อาศัยการหาอยู่หากินตามธรรมชาติ มีการหาพื้นที่สำหรับปลูกข้าวเพื่อกินเท่านั้น ด้วยสภาพพื้นที่มีแต่หญ้ามีน้ำขังมาก ปูก็มาก การทำนาจึงไม่ได้ผลดีมากในช่วงนี้ สิ่งที่มีมากในชุมชนคือปลาที่สามารถหารับประทานได้ทุกฤดูกร หลังจากพ.ศ. 2500 พื้นที่บริเวณกุฎกาสิงห์ได้รับการพัฒนา มีการขุดคลอง ทำถนน จนสามารถป้องกันน้ำท่วมพื้นที่นาข้าวได้ มีการพัฒนาพันธุ์ข้าวเพื่อให้เหมาะสมกับพื้นที่ด้วย การจับจองที่ดินทำโดยการปั้น **คุปลาน้อย** ซึ่งแรกเริ่มเป็นการปั้นเพื่อกักเก็บน้ำและจะปล่อยช่องทางน้ำออกทางเดียวเพื่อตักเอาปลา ต่อมาจึงมีการยกเอาคุปลาน้อยเป็นเขตพื้นที่ของทีนาแต่ละคน

ยุคที่ 2 การพัฒนาพื้นที่เพื่อเข้าสู่ระบบผลิตข้าวหอมมะลิพ.ศ. 2516-2545 หลังทศวรรษ 2500 ชุมชนกุฎกาสิงห์ได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องมีการพัฒนาเส้นทางระหว่างชุมชนเพื่อรองรับการเข้ามาของเครื่องจักรขนาดใหญ่ เพื่อการบุกเบิกพื้นที่ครั้งใหญ่ ซึ่งเดช ภูสองชั้นได้นิยามความหมายในช่วงเวลานี้ว่า **“ทุ่งกุลารแตก”** เนื่องจากไม่มีใครคิดว่าทุ่งหญ้ารกร้างไม่สามารถทำการเพาะปลูกได้เมื่อโดนรถไถเข้าไปรากหญ้าหักกระจุยไม่เหลือ ด้วยการบุกเบิกอย่างไม่หยุดทั้งกลางวันและกลางคืนทำให้พื้นที่โล่งเตียน ทำให้เกิดการซื้อขายที่นาขึ้น ด้วยการจับจองพื้นที่โดยใช้คุปลาน้อยทำให้ชาวบ้านบางคนมีพื้นที่ถึงพันไร่ พ.ศ. 2518 รัฐจึงเข้ามาจัดสรรพื้นที่ให้ครอบครัวได้ไม่เกินครอบครัวละ 50 ไร่ และครอบครัวที่แยกออกมาอีก 28 ไร่ การเข้ามาจัดการของรัฐครั้งนี้ทำให้ชาวบ้านหวงแหนที่ดินของตนจนเกิดการแต่งงานในวงศ์ตระกูลเดียวกันเพื่อเป็นการรักษาที่นาของตนไว้ให้ได้มากที่สุด

นอกจากรัฐจะมีการพัฒนาพื้นที่แล้วยังมีการพัฒนาพันธุ์ข้าวเพื่อให้เหมาะกับสภาพพื้นที่ของทุ่งกุลาร้องไห้ จนได้พันธุ์ข้าว **“ข้าวเจ้าหอมมะลิ”** ซึ่งมีการทดลองโดยการรวบรวมพันธุ์ข้าวจากอำเภอบางคล้าจำนวน 199 รวม ส่งปลูกทดลองเปรียบเทียบกันในทุกภูมิภาค จนสามารถรับรองพันธุ์ข้าวได้เมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม 2502 โดยให้ชื่อว่า **“ข้าวดอกมะลิ 105”** พ.ศ.2515ช่วงแรกการปลูกข้าวหอมมะลียังไม่นิยมมากนักในพื้นที่ชุมชนกุฎกาสิงห์เทคโนโลยีทางการเกษตรยังล้ำสมัยประกอบด้วยส่วนมากรับประทานข้าวเหนียวเป็นหลัก และมาได้รับความนิยมมากขึ้นในพ.ศ.2522 เนื่องจากมีเขื่อน้ำที่เกษตรอำเภอเข้ามาอบรมและสาธิตการปลูกข้าวให้กับชาวบ้านพร้อมก็นำเสนอขายพันธุ์ข้าวราคาถูก เมื่อชาวบ้านสนใจจึงหันมาปลูกข้าวหอมมะลิมากขึ้น ชาวบ้านกุฎกาสิงห์มีพื้นที่การทำนาที่

เยอะจึงมีผลกำไรจากการขายข้าวและต่อมาได้มีการซื้อรถไถเพื่อรับจ้างไถนาในชุมชนและภายนอกชุมชน ทำให้เกือบทุกคนมีรถไถเพื่อใช้ในการไถนา พ.ศ.2533 ชุมชนกู่กาสิงห์มีรถไถมากถึง 678 คัน สามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชนถึง 100 ล้านบาทต่อปี สามารถตั้งชมรมรถไถและออกเงินเพื่อพัฒนาพื้นที่ชุมชนกู่กาสิงห์ที่อยู่เสมอ ตลอดจนมีการสร้างเครือข่ายเชิงพาณิชย์ที่มีนายหน้าหางานจากภายนอกชุมชนเพื่อหางานให้กับรถไถที่ออกไปรับจ้างภายนอกชุมชนอีกด้วย

ชุมชนกู่กาสิงห์ถูกพัฒนาขึ้นอย่างรวดเร็วแต่ด้วยความสามัคคีของคนในชุมชนที่เหนียวแน่น ไม่ลืมหากเหง้าความเป็นชุมชนกู่กาสิงห์มีการทำผ้าป่าเพื่อสมทบจัดสร้างอนุสาวรีย์บรรพชนคนกู่กาสิงห์ขึ้นเพื่อระลึกถึงคุณงามความดีของผู้ก่อตั้งหมู่บ้าน การตั้งหมู่บ้านของชาวอีสานต้องมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่นับถือมี**ผีเข็** เป็นผีบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปซึ่งชาวชุมชนนับถือว่าเป็นผู้คอยช่วยเหลือเป็นที่พึ่งพิงของลูกหลานอยู่เสมอ **ปีบ้านกลักบ้าน** ชุมชนมีความเชื่อว่าเป็นที่สถิตของผู้มีอำนาจเหนือธรรมชาติ **ผีดอนปู่ตา** เป็นความเชื่อของกลุ่มคนลาวในอีสานที่เชื่อว่าผีปู่ตาคือผีบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว จึงเชิญมาคุ้มครองหมู่บ้านโดยสร้างศาลตั้งอยู่ในพื้นที่สาธารณะของชุมชน นอกจากนั้นชุมชนกู่กาสิงห์ยังมีผีที่คอยดูแลแต่ละสถานที่เช่น เจ้าพ่อเสื่อหาญ ผีเจ้าทุ่ง ผีถนนคูขาด ผีหัวแสง เป็นต้น ในช่วงที่สองนี้เป็นการพัฒนาอย่างไม่หยุดของชุมชนกู่กาสิงห์ทำให้หมู่บ้านเติบโตได้อย่างรวดเร็ว แต่สิ่งที่ยังยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในชุมชนไม่เปลี่ยนแปลงเลยคือความเชื่อและการนับถือผีในเขตทุ่งกุลาร้องไห้

ยุคที่3 การสร้างตัวตนเพื่อการท่องเที่ยวพ.ศ.2546-2565 ชุมชนกู่กาสิงห์ได้รับการพัฒนาพื้นที่ปลูกข้าวของคนในชุมชนจนสามารถเป็นแหล่งปลูกข้าวหอมมะลิที่ใหญ่ที่สุดในเขตพื้นที่ทุ่งกุลาร้องไห้ได้ พ.ศ.2533 มีการบูรณะกู่กาสิงห์ และพ.ศ.2546 มีการบูรณะกุโพนวิจและกุโพนระฆัง มีการเสด็จเยี่ยมของสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอฯ ทำให้ชุมชนกู่กาสิงห์เป็นที่รู้จักของคนทั่วประเทศผ่านรายการทีวี ในพ.ศ.2545 มีการกำหนดนโยบายการพัฒนาการท่องเที่ยวขึ้นซึ่งนับเป็นจุดเริ่มต้นของการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนกู่กาสิงห์เนื่องจากรัฐเลือกพื้นที่กู่กาสิงห์มีสาเหตุประการแรกคือพื้นที่ชุมชนมีโบราณสถาน 3 แห่งที่เป็นที่ดึงดูดคนจากภายนอกชุมชนให้เข้ามาชมโบราณสถาน ประการที่สองชุมชนตั้งอยู่ในพื้นที่ของทุ่งกุลาร้องไห้เป็นพื้นที่ปลูกข้าวหอมมะลิที่สำคัญ ประการที่สามมีการรวมกลุ่มของชุมชนทำกิจกรรมที่เป็นที่น่ายินดีเช่น กลุ่มแม่บ้านทอผ้าไหม กลุ่มเมล็ดพันธุ์ข้าว ประการที่สี่โรงเรียนกู่กาสิงห์มีกิจกรรมมีคุณค่าเล็กน้อยเพื่อปลูกฝังการอนุรักษ์โบราณสถาน

การเมืองค์ประกอบการด้านการท่องเที่ยวที่ครอบคลุมทำให้รัฐเลือกที่จะเอาพื้นที่ชุมชนกู่กาสิงห์เป็นพื้นที่จัดการท่องเที่ยวตามนโยบายของรัฐ มีการเดินทางไปศึกษาดูงานการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนอื่นเพื่อนำมาทดลองในพื้นที่ของตนเอง จนพ.ศ.2545 จังหวัดมีกำหนดจัดงาน **“กินข้าวทุ่งนางผ้าไหม”** เพื่อเปิดตัวการท่องเที่ยวทุ่งกุลาร้องไห้โดยมีนายสรอรรถ กลิ่นประทุม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์เป็นประธานในพิธี ซึ่งภาพการจัดงานยิ่งใหญ่ชุมชนภาคภูมิใจเนื่องจากมี

ฝ่ายการจัดงานติดเพื่อบอกทางสู่กุ๊กกาสิงห์ให้คนรู้จัก แต่ชาวบ้านไม่ได้มีส่วนร่วมในการจัดงานครั้งนี้เลยเนื่องจากส่วนราชการเป็นผู้ดำเนินการจัดงานทั้งหมด ดนตรีการแสดงมีแต่คนนอกเป็นผู้ดำเนินการทั้งสิ้น และจะมีการจัดงานอีกครั้งในพ.ศ.2546 มีการเตรียมงานในพื้นที่ของชุมชนกุ๊กกาสิงห์โดยชุมชนตื่นตัวช่วยกันพัฒนาพื้นที่ชุมชน เตรียมพื้นที่จัดงาน ทำเวทีเพื่อรองรับการแสดง เมื่อถึงเวลาก่อนจัดงาน 10 วันจังหวัดได้ประกาศเปลี่ยนพื้นที่จัดงานไปจัดที่สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์(บึงพลาญชัย) ทำให้ชาวบ้านไม่พอใจการเปลี่ยนแปลงครั้งนี้อย่างมาก ไม่อยากเข้าร่วมงานอีกเลย

งานกินข้าวทุ่งนุ่นผ้าไหมถูกเปลี่ยนชื่อเป็น “เทศกาลข้าวหอมมะลิโลก” จังหวัดจึงเป็นผู้ดำเนินการจัดงานตั้งแต่พ.ศ.2546 เป็นต้นมาชื่องานถูกเปลี่ยน สถานที่จัดงานถูกเปลี่ยน การจัดงานมีมาอย่างต่อเนื่องกระทั่งปี 2553 ขยับพื้นที่มาจัดที่บึงพลาญชัยและโรงแรมเพชรรัตนการ์เด้น เพื่อยกระดับการจัดงานให้ยิ่งใหญ่ด้วยความร่วมมือจากภาครัฐ เอกชน ซึ่งมีกิจกรรมขบวนแห่ฮีต 12 เดือน ขบวนข้าวกระยาสารท ขบวนแข่งขันสิ่งประดิษฐ์ ขบวนแห่ธิดาข้าวหอมมะลิโลก ฯลฯ และกลางคืนมีมหรสพ กิจกรรมพาแลง การแสดงแสงสีเสียงมากมายเป็นที่ดึงดูดผู้คนให้เข้าร่วมงาน

งานเทศกาลข้าวหอมมะลิถูกนำเสนอให้เป็นที่รู้จักจากผู้คนภายนอกโดยการนำเทศกาลข้าวหอมมะลิไปร่วมจัดกับประเพณีที่ประสบความสำเร็จของจังหวัดร้อยเอ็ดอย่าง ประเพณีบุญผะเหวด ซึ่งสร้างชื่อเสียงให้เป็นที่รู้จักของคนทั่วประเทศ พ.ศ.2555 ถูกนำไปจัดร่วมกับประเพณีบุญผะเหวด และในช่วงปลายปียังนำไปจัดร่วมกับประเพณีบุญเบิกฟ้า เพื่อการนำเสนอข้าวหอมมะลิมีการถ่ายทอดสดผ่านช่องที่ช่อง 11 เพื่อให้คนทั่วประเทศได้รู้จักมากขึ้น การจัดงานเทศกาลข้าวหอมมะลิถูกยกมาจัดเพื่อประชาสัมพันธ์ให้เป็นที่รู้จักของคนภายนอกโดยการจัดงานขึ้นทุกปี ตลอดจนมีการเปลี่ยนแปลงสถานที่จัดงานอยู่สามครั้ง พ.ศ.2557 จัดที่กุ๊กกาสิงห์ พ.ศ.2559 จัดที่ศูนย์วิทยาศาสตร์ อากาศวิทยุ พ.ศ. 2563 จัดงานที่มณฑลทหารบกที่27 ค่ายประเสริฐสงคราม ซึ่งประธานการจัดงานเป็นระดับรัฐมนตรีเดินทางมาเป็นประธานในพิธีทุกครั้ง จนถึงปัจจุบันเป็นครั้งที่ 22 ซึ่งจะจัดที่สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์

การปรับเปลี่ยนเอางานเทศกาลข้าวหอมมะลิมาเป็นงานประจำปีที่ดีขึ้นเพื่อสร้างชื่อเสียง สร้างรายได้ ให้กับจังหวัดร้อยเอ็ด ผู้วิจัยกลับมองว่าการจัดงานทุกครั้งชุมชนกลับไม่ได้ประโยชน์จากการจัดงานเลย ชุมชนยังเป็นผู้ปลูกข้าวเช่นเดิมไม่ได้รับการพัฒนาข้าวหอมมะลิไปในทางที่ดีขึ้น ชุมชนไม่สามารถหารายได้จากการจัดงานเทศกาลครั้งแล้วเลย มองกลับกันการนำงานเทศกาลมาจัดในตัวเมืองผู้ที่ได้รับประโยชน์ล้วนเป็นเจ้าของห้างสรรพสินค้า เจ้าของโรงแรม ที่พัก เจ้าของร้านอาหาร ร้านค้าที่อยู่ในตัวจังหวัด ข้าวหอมมะลิจะโด่งดังส่งออกระดับโลกไม่ได้หากขาดกลไกการปลูกข้าวของชุมชนในเขตพื้นที่ทุ่งกุลาร้องไห้

ตามความมุ่งหมายที่ข้อที่ 2 เพื่อศึกษาการต่อรองทางวัฒนธรรม ของชุมชนกุ๊กกาสิงห์ เมื่อรัฐสามารถยกเอางานเทศกาลข้าวหอมมะลิโลกไปสร้างประโยชน์ให้กับจังหวัดได้ ชุมชนเองก็

สามารถดึงเอาอัตลักษณ์ของชุมชนที่มีอยู่มาเพื่อต่อรองกับรัฐว่าชุมชนสามารถอยู่ได้ด้วยตนเองโดยไม่พึ่งพารัฐ ด้วยทรัพยากรทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชนอย่างหลากหลายชุมชนจึงดึงเอาทุนทางวัฒนธรรมเหล่านั้นมาดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อต่อรองกับรัฐด้วยตัวชุมชนเอง ผ่านการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนและการรื้อฟื้นวัฒนธรรมประเพณี ดังนี้

การดำเนินการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนครั้งนี้จะสำเร็จไม่ได้เลยหากขาดนายอำเภอ แสงงาม ครุณี กวีวิชาการคนสำคัญของชุมชนกู่กาสิงห์ที่เป็นผู้นำในการจัดการท่องเที่ยวชุมชนโดยเริ่มจากการขอทุนจากสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ ในหัวข้อ “การศึกษารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่เหมาะสมกับชุมชนกู่กาสิงห์” ผลการวิจัยสามารถครั้งนี้ทำให้ชุมชนสามารถจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวได้ด้วยตัวของชุมชนเองผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยวดังนี้

1) **การท่องเที่ยวโบราณสถาน** โดยการยกเอาจุดเด่นของชุมชนคือโบราณสถานทั้งสามแห่งมาเป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวด้วยการฟื้นฟูคติความเชื่อ พิธีกรรมโบราณที่มีมาในอดีตให้กลับมาให้คนในชุมชนเห็นความสำคัญ **พิพิธภัณฑ์กู่กาสิงห์(กรมศิลปากร)** เป็นแหล่งเรียนรู้ที่สร้างขึ้นเพื่อให้ความรู้โบราณสถานทั้งสามแห่ง ซึ่งสร้างขึ้นโดยหน่วยงานราชการ **พิพิธภัณฑ์มรดกภูมิปัญญา กู่กาสิงห์** เป็นฐานการเรียนรู้ที่สร้างขึ้นเพื่ออนุรักษ์มรดกภูมิปัญญา เป็นสถานรวบรวมวัตถุจากการบริจาคของชุมชนมาเพื่อจัดแสดงให้เห็นวิถีชีวิตของคนกู่กาสิงห์ ให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาตลอดจนผู้เดินทางมาท่องเที่ยวตามโปรแกรมการท่องเที่ยวชุมชน **วรรณกรรมชาวบ้าน** มีการนำเอานักวรรณกรรม คนในชุมชนที่มีความสามารถด้านวรรณกรรมท้องถิ่น นักดนตรี นักร้อง มารวมตัวตั้งกลุ่มเพื่อเป็นฐานการเรียนรู้เกี่ยวกับวรรณกรรมท้องถิ่นตลอดจนเป็นการอนุรักษ์ไว้ไม่ให้หายไป

การตัดสายกระดาศพื้นบ้าน ชุมชนมีงานบุญบั้งไฟเป็นประเพณีสำคัญมีการตัดสายเพื่อติดบั้งไฟแหในงานบุญประเพณีในอดีต แต่ปัจจุบันการตัดสายเหล่านี้กำลังจะหายไปเนื่องจากการจ้างรถบั้งไฟสำเร็จมาแข่งขันกันอย่างยิ่งใหญ่ **โฮมสเตย์** เมื่อมีการท่องเที่ยวต้องมีที่พักเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวจึงมีการเลือกทำโฮมสเตย์เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสวิถีชีวิตของชุมชนไปด้วยและยังได้รับมาตรฐานสากลด้วย **ศูนย์ผ้าไหมพื้นบ้าน** ชุมชนมีการทอผ้าไหมเช่นชุมชนอื่น ๆ ในอีสานแต่มีการพัฒนาเพื่อให้มีลวดลายประจำถิ่นเพื่อสร้างอัตลักษณ์ ตลอดจนมีการพัฒนาเป็นสินค้าเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว **สวนเกษตรผสมผสาน** เป็นสวนเกษตรตัวอย่างที่สามารถเข้าไปเรียนรู้สัมผัสการหลีกเลี่ยงจากการปลูกข้าวเพื่อต้องการเงินแต่เป็นการฆ่าตัวเองทางอ้อมเนื่องจากใช้สารเคมีมากเกินไป จึงมีการสร้างพื้นที่เกษตรเพื่อกินเป็นหลัก **มัคคุเทศก์น้อย** มัคคุเทศก์น้อยเป็นส่วนสำคัญของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเนื่องจากใช้เด็กในชุมชนเพื่อนำชมกิจกรรมต่างที่ดำเนินการขึ้น เพื่อให้เด็กได้รักหวงแหนวัฒนธรรมชุมชน และสามารถสร้างรายได้ด้วย

2) **การรื้อฟื้นวัฒนธรรมประเพณี** นอกจากการนำเอาทุนทางวัฒนธรรมมาดำเนินกิจกรรมเพื่อประกอบการท่องเที่ยวโดยชุมชนแล้ว วัฒนธรรมประเพณีก็เป็นสิ่งที่ควรอนุรักษ์ไม่ให้สูญ

หายไปจากชุมชนเพื่อคนรุ่นหลังได้สืบสาน ไม่ให้ประเพณียุคใหม่มาผสานและกลืนเอาความเป็นดั้งเดิมหายไปซึ่งมีการรื้อฟื้นโดยความร่วมมือของชุมชนดังนี้

ประเพณีสงกรานต์บูชาโบราณสถาน กู่และบุญสงกรานต์เป็นประเพณีสำคัญของชาวชุมชนกู่กาสิงห์หรือทุกพื้นที่ที่มีโบราณสถาน มีการปฏิบัติตั้งแต่เริ่มตั้งชุมชนโดยยกเอาวันขึ้น 15 ค่ำเดือน 5 ของทุกปีเป็นวันสงกรานต์ด้วยการส่งเสริมการท่องเที่ยวซึ่งเป็นผลมาจากนโยบายของรัฐ ว่าด้วยการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงมีการยกเอาบุญสงกรานต์ไปจัดร่วมกับงานวันสงกรานต์ ทำให้บุญสงกรานต์นั้นถูกกลืนโดยงานสงกรานต์เนื่องจากนำไปไว้หลังงานสงกรานต์ทำให้คนในชุมชนเข้าร่วมน้อย นายอำคา แสงงาม นำผู้เฒ่าผู้แก่หารือและรื้อฟื้นความเป็นดั้งเดิมกลับคืนมาได้ในปีที่สุด

ประเพณีบุญบั้งไฟ ประเพณีบุญบั้งไฟของชุมชนกู่กาสิงห์ในอดีตจัดขึ้นโดยความสามารถของคนในชุมชนด้วยการตัดสายบั้งไฟเพื่อประดับตกแต่งมาแข่งขัน ทำให้มีการพัฒนาทักษะการตัดสายกระดาษ ทักษะด้านการทำบั้งไฟ ไม่ให้สูญหายและได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องเป็นประจำทุกปี แต่ด้วยยุคสมัยที่มีการเปลี่ยนแปลงพัฒนาอย่างต่อเนื่องมีการจ้างรถแห่บั้งไฟสำเร็จรูปเข้ามาแข่งขันกันเพื่อความสวยงาม แต่ชุมชนเองก็พยายามอนุรักษ์ความเป็นชุมชนผ่านการนุ่งผ้าไหม ไม่ให้หายไปโดยมีการเดินแบบผ้าไหม

ผีตาแฮก ผีตาแฮกชาวบ้านเชื่อว่าเป็นผีเฝ้าไร่รักษาผลผลิตให้มีความอุดมสมบูรณ์ก่อนลงนาจะมีการไหว้เซ่นสังเวย และเมื่อเก็บเกี่ยวก็จะมีการเซ่นอีกครั้งเพื่อเป็นการขอบคุณ แต่ในชุมชนกู่กาสิงห์ปัจจุบันตบตาแฮกเริ่มหายไปจากชุมชน ทำให้นายอำคา แสงงาม พยายามที่จะรื้อฟื้นตบตาแฮกขึ้นมาโดยการจัดตั้งสถาบันผีตาแฮกทุ่งกลาร้องไห้ เพื่อนำเอาวัฒนธรรมดั้งเดิมมาให้คนรุ่นหลังได้สืบสานไม่ให้หายไปจากชุมชนซึ่งปัจจุบันในชุมชนเริ่มทำตบตาแฮกขึ้นมาใหม่นับได้ราวประมาณ 25 คนแล้ว

การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เกิดขึ้นเพื่อพยายามต่อรองกับรัฐว่าชุมชนสามารถจัดการท่องเที่ยวด้วยชุมชนเองนับว่าประสบความสำเร็จชุมชนกู่กาสิงห์สามารถรับนักท่องเที่ยวโดยความร่วมมือของคนในชุมชน ตลอดจนมีสื่อสนใจเข้ามาทำรายการเพื่อประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง แต่การศึกษาวิจัยครั้งทำให้มองเห็นการต่อรองระหว่างชุมชนกับรัฐนั้นยังมีรัฐท้องถิ่นที่ยังคอยสนับสนุนชุมชนอยู่ ซึ่งผู้วิจัยมองว่าไม่ใช่เพียงชุมชนที่ต่อรองกับรัฐเท่านั้น รัฐยังต่อรองกับรัฐเองเพื่อสร้างชื่อเสียงให้กับพื้นที่ของตนเอง ตลอดจนเป็นการสร้างความชอบธรรมของผู้นำท้องถิ่นนั้นๆอีกด้วย

ตามความมุ่งหมายที่ข้อที่ 3 เพื่อศึกษาการเมืองวัฒนธรรมของชุมชนกู่กาสิงห์ ผู้วิจัยศึกษาการดำเนินกิจกรรมงานกินข้าวทุ่งนุ่งผ้าไหม จนมีการพัฒนาไปสู่การจัดงานเทศกาลข้าวหอมมะลิโลกนั้น ล้วนมีผลประโยชน์ทางการเมือง หรือผลประโยชน์ทางการค้าแฝงอยู่ เนื่องจากการย้ายสถานที่จัดงานไปจัดที่จังหวัดนั้นเป็นการจัดงานที่ยิ่งใหญ่เห็นจากงานศึกษาของสุริยา สมุทคุปต์และ

คณะเรื่อง การเมืองวัฒนธรรมในงานบุญผะเหวดร้อยเอ็ด ซึ่งพบสาเหตุสำคัญสามประการ ประการแรก การเลือกเอาบุญผะเหวดเพราะเป็นประเพณีที่สำคัญยิ่งใหญ่ของชาวอีสานซึ่งจัดเป็นประจำทุกปี เชื่อมต่อกับอดีตของท้องถิ่นเข้ากับบริบททางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมสมัยใหม่ตามแนวทางส่งเสริมของรัฐ ประการที่สอง เป็นการยกเอาประเพณีของชาวบ้านมาเป็นประเพณีประจำปีของทางราชการ ประการที่สาม บุญผะเหวดเป็นสะพานเชื่อมระหว่างอดีตและปัจจุบันของชาวเมืองร้อยเอ็ด (สุริยา สมุทคุปดี, 2537 :11)

ผู้ศึกษาจึงนำมาเปรียบเทียบกับงานเทศกาลข้าวหอมมะลิโลก ก็มีสาเหตุสำคัญคล้ายกันคือประการแรกข้าวหอมมะลิทุ่งกุลาลายเป็นเอกลักษณ์สำคัญที่จะช่วยให้เห็นว่าทุ่งกุลาลำไ้ได้แห้งแล้งและสามารถสร้างชื่อเสียงให้กับประเทศชาติได้ ประการที่สอง เป็นการยกระดับการจัดงานกินข้าวทุ่งนุ่นผ้าไหมให้กลายมาเป็นงานที่สำคัญของจังหวัดที่ราชการเป็นเจ้าภาพสามารถสร้างชื่อเสียงตลอดจนถึงดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้าจังหวัด สร้างรายได้ให้กับจังหวัด ประการที่สามเป็นการประกาศว่าข้าวหอมมะลิเป็นของจังหวัดร้อยเอ็ด หากมองทางการเมืองวัฒนธรรมแล้วการจัดงานเทศกาลข้าวหอมมะลิโลกก็ไม่ได้แตกต่างจากงานบุญผะเหวดที่มีการศึกษามาก่อน เพราะกิจกรรมในงานมีขบวนแห่ประเพณีฮีต 12 เดือน ซึ่งแต่ละพื้นที่จะได้รับงบประมาณสนับสนุนจากทางราชการบางส่วนและจากคนในท้องถิ่นซึ่งกำลังหลักสำคัญคงหลีกเลี่ยงหนีการเมืองไม่ได้ ทั้งนี้การเมืองท้องถิ่น นักการเมืองระดับชาติ

นอกจากการเมืองที่มีอยู่ในงานเทศกาลข้าวหอมมะลิแล้วนั้น การเมืองยังแฝงอยู่ในกิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้นในระดับชุมชนด้วยเห็นได้จากกิจกรรมมีคัคเทศก์น้อย ประเพณีสงฆ์ประเพณีบุญบั้งไฟ กลุ่มแม่บ้านทอผ้าไหม ล้วนได้รับการสนับสนุนจากเทศบาล ซึ่งผู้น้อมมติถึงบมาณเหล่านี้ล้วนเป็นนักการเมืองท้องถิ่นที่มีการเปลี่ยนแปลงโดยการเลือกตั้งทั้งนั้น การให้งบประมาณจึงเป็นการทำให้ชุมชนเป็นที่ยอมรับว่ามีการสนับสนุนกิจกรรมของชุมชนอย่างต่อเนื่อง นอกจากนั้นยังมีการเมืองระดับหมู่บ้านที่มองเห็นจากการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ผู้นำของหมู่บ้านก็พยายามจะปรากฏตัวเพื่อให้ชุมชนยอมรับในตัวตน ซึ่งในงานของสุริยา สมุทคุปดีเรียกการเมืองประเภทนี้ว่า “การเมืองประเภทนี้ได้เปิดเผยกลยุทธ์ในการยึดกุมคะแนนเสียงโดยการเสนอตัวเข้าไปนั่งในใจพี่น้องประชาชนอย่างละเอียดอ่อนยิ่งนัก”

อภิปรายผล

จากการวิจัย การเมืองวัฒนธรรมในชุมชนทุ่งกุลาลำไ้จังหวัดร้อยเอ็ด จะอภิปรายผลตามความมุ่งหมายการวิจัยประเด็นที่สำคัญเกี่ยวข้องประวัติความเป็นมาของชุมชนทุ่งกุลาลำไ้ พัฒนาการ

ของชุมชนกู่กาสิงห์ การต่อรองทางวัฒนธรรม และการเมืองวัฒนธรรมในชุมชนกู่กาสิงห์ ตำบลกู่กาสิงห์ อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด ตามลำดับดังนี้

ความมุ่งหมายที่ 1 เพื่อศึกษาประวัติและพัฒนาการของชุมชนกู่กาสิงห์

ประวัติและพัฒนาการของชุมชนกู่กาสิงห์ ผลการวิจัยค้นพบว่า ชุมชนกู่กาสิงห์ตั้งขึ้นตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ตอนปลายส่งผลให้วัฒนธรรมเขมรแพร่เข้าไปในเขตพื้นที่ ซึ่งพบหลักฐานที่สำคัญคือโบราณสถานทีพบในพื้นที่ชุมชนกู่กาสิงห์ ตลอดจนชุมชนใกล้เคียงก็พบโบราณสถานลักษณะใกล้เคียงกัน ต่อมามีกลุ่มลาวอพยพเข้ามาตั้งบ้านเรือนช่วง พ.ศ.2446 โดยการนำของผู้นำ 3 คน มีการยึดถือเอาภูเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ก่อให้เกิดประเพณีเฉพาะถิ่น ต่อมาในทศวรรษ 2500 มีการพัฒนาพื้นที่ทุ่งกุลาร้องไห้ไปสู่การพัฒนาพันธุ์ข้าวหอมมะลิ ซึ่งสามารถปลูกได้ผลดีในเขตพื้นที่ทุ่งกุลาร้องไห้ สามารถสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนกู่กาสิงห์สืบเนื่องจากมีพื้นที่ปลูกข้าวจำนวนมากจนสามารถกลายเป็นผู้ประกอบการได้ พ.ศ.2545 มีการส่งเสริมการท่องเที่ยวและมีการจัดงานกินข้าวทุ่งนุ่นผ้าไหม ซึ่งส่งผลกระทบในทางที่ดีต่อการท่องเที่ยวของชุมชน ต่อมา พ.ศ.2446 จังหวัดร้อยเอ็ดมีการเตรียมจัดงานครั้งที่สองโดยชุมชนเป็นผู้ต้อนรับ จัดการแสดง อาหาร ด้วยความแต่จังหวัดกลับเปลี่ยนแผนการจัดงานไปจัดที่บึงพลาญชัย และมีการพัฒนาไปสู่การจัดงานเทศกาลข้าวหอมมะลิโลกในที่สุด ซึ่งมีการจัดกิจกรรมระดับจังหวัดมีการจัดขบวนแห่อีต 12 เดือน ขบวนนางงามข้าวหอมมะลิ ฯลฯ จนปัจจุบันจัดงานเทศกาลข้าวหอมมะลิโลกครั้งที่ 22

ผลการวิจัยสอดคล้องกับแนวคิดของทวีศิลป์ สืบวัฒนะ(ทวีศิลป์ สืบวัฒนะ, 2545 :168) ว่าประวัติศาสตร์ท้องถิ่นทำให้การศึกษาประวัติศาสตร์สังคมไทยชัดเจนยิ่งขึ้น เพราะนับแต่มีการศึกษาประวัติศาสตร์ให้ความสำคัญกับผู้ปกครอง ศูนย์กลางอำนาจ การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นทำให้เห็นเรื่องราวของคนตัวเล็กตัวน้อย ทำให้ประวัติศาสตร์สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับงานศึกษาของธิดิญา เหล่าอัน ศึกษาพบว่า การอพยพเข้ามาตั้งบ้านกู่กาสิงห์มีอยู่ 3 กลุ่มคือกลุ่มแรกมาจากเมืองจตุรพักตรพิมาน เป็นกลุ่มของผู้นำที่มาตั้งบ้านซึ่งเลือกทำเลตั้งบ้านบริเวณริมหนองห้อย กลุ่มที่สองอพยพจากเมืองสุวรรณภูมิ ตั้งบ้านบริเวณหนองอัญญา กลุ่มที่สามมาจากเกษตรวิสัย ตั้งบ้านบริเวณคุ้มบ้านจาน นอกจากนั้นยังมีการศึกษาถึงการทำนาของชุมชนกู่กาสิงห์ก่อนการเข้ามาของข้าวหอมมะลิ ซึ่งพบว่าก่อนการพัฒนาพื้นที่ทุ่งกุลาร้องไห้ชาวบ้านนิยมปลูกข้าวเจ้าลอย เนื่องจากเหมาะสำหรับพื้นที่ชุมชนที่มีน้ำขังมากบริเวณใกล้ริมน้ำเสียว หลังมีการพัฒนาพันธุ์ข้าวหอมมะลิ ชุมชนกู่กาสิงห์สามารถปลูกข้าวเจ้าหอมมะลิได้มากที่สุดในพื้นที่ทุ่งกุลาร้องไห้ และคนในชุมชนกู่กาสิงห์มีรถไถมากถึง 678 คันสามารถออกรับจ้างนอกชุมชน มีการสร้างเครือข่ายเชิงพาณิชย์ที่มิ้นายหน้าหางาน นำรายได้เข้าชุมชนจำนวนมาก(ธิดิญา เหล่าอัน, 2553)

งานของนราวิทย์ ดาวเรือง ศึกษาพบว่า พ.ศ.2545 มีการส่งเสริมการท่องเที่ยวพร้อมทั้งกระตุ้นเศรษฐกิจในชุมชนท้องถิ่นทุ่งกุลาร้องไห้ที่เรียกว่า “โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์” ในรัฐบาลของทักษิณ ชินวัตร ที่ส่งเสริมการปลูกข้าวหอมมะลิ 105 พร้อมทั้งผลักดันให้ราคาข้าวหอมมะลิเพิ่มมูลค่าสูงขึ้น โดยมอบหมายให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์รับนโยบายและนำไปปฏิบัติ แผนนโยบายดังกล่าวเป็นที่มาของการจัดงาน “วันข้าวหอมทุ่งกุลา” ในเดือนมีนาคมปี 2545 ณ โรงเรียนเมืองเกษตรวิสัย อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด พร้อมกับเป็นการเฉลิมฉลองเนื่องในโอกาสเสด็จพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ที่ทรงเจริญพระชนมายุครบ 75 พรรษา และยังมีการศึกษาถึงการย้ายพื้นที่การจัดงานเทศกาลข้าวหอมมะลิโลกซึ่งสรุปว่า เป็นที่น่าสังเกตว่าการจัดงาน “เทศกาลข้าวหอมมะลิ” ที่ย้ายมาใช้พื้นที่สวนสมเด็จพระศรีพัชรินทร(บึงปลาญชัย) ศูนย์กลางของจังหวัดร้อยเอ็ดนั้น เป็นการเนรมิตสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ที่มีความเขียวขจีของหญ้าและต้นไม้ คือสัญลักษณ์ของความอุดมสมบูรณ์ของต้นกล้าและข้าวหอมมะลิ 105 ขณะเดียวกันการมีแหล่งน้ำขนาดใหญ่ที่เรียกว่าบึงปลาญชัยคือสัญลักษณ์ของความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งน้ำ ซึ่งอาจอนุมานได้ว่าสื่อความหมายของทุ่งกุลาร้องไห้ไม่ได้แห้งแล้งกันดารอีกแล้ว เพราะปัจจุบันเป็นแหล่งผลิตข้าวหอมมะลิที่มีคุณภาพที่สุดในโลกก็ได้(นราวิทย์ ดาวเรือง, 2564 :220)

ลักษณะดังกล่าวมีความสอดคล้องกับงานศึกษาของ สุรียา สมทุคปุดีและคณะเรื่อง “การเมืองวัฒนธรรมในบุณยะเหวดร้อยเอ็ด” ที่กล่าวไว้ว่า การปรับเปลี่ยนสถานที่สภาพแวดล้อมทางกายภาพเพื่อให้เกิดความสอดคล้องกับเนื้อหาและจินตนาการของพิธีกรรม โดยยกตัวอย่างกรณีศึกษาบึงน้ำขนาดใหญ่ที่เรียกว่าบึงปลาญชัย ที่เชื่อมโยงกับเมืองและสถานที่สำคัญต่าง ๆ ตามที่ปรากฏใน “เวสสันดรชาดก” นั้นเอง(สุรียา สมทุคปุดี, 2537)

ความมุ่งหมายที่ 2 เพื่อศึกษาการต่อรองทางวัฒนธรรม ผลการศึกษาพบว่า เมื่อมีการเปลี่ยนการจัดงานครั้งนั้นสร้างความไม่พอใจให้กับชุมชนเนื่องจากมีการเตรียมการไว้มากแล้ว ทำให้นายอำเภอ แสงงาม ครูนักวิชาการคนสำคัญ นำชุมชนจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเอง ซึ่งมีการขอทุนจากสำนักงานการวิจัย เพื่อศึกษาข้อมูลความเหมาะสมในการจัดการท่องเที่ยวชุมชนกู่กาสิงห์ โดยมีการนำทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนออกมากจัดกิจกรรมให้เหมาะสมกับการท่องเที่ยวของพื้นที่ชุมชนกู่กาสิงห์(อำเภอ แสงงาม, 2558) ซึ่งมีกิจกรรมการจัดการท่องเที่ยวชุมชน มีการยกเอาโบราณสถานที่เป็นจุดเด่นมาเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว จัดตั้งพิพิธภัณฑ์มรดกภูมิปัญญาขึ้นเพื่ออนุรักษ์วัตถุทางวัฒนธรรมซึ่งเกี่ยวกับวิถีชีวิตของคนในชุมชนกู่กาสิงห์ ดึงเอาวรรณกรรมชาวบ้านมาสร้างเป็นฐานการเรียนรู้ นอกจากนี้ยังมีการตัดลายกระดาษพื้นบ้าน โฮมสเตย์ ศูนย์ผ้าไหมพื้นบ้าน สวนเกษตร และที่สำคัญที่เป็นตัวขับเคลื่อนการท่องเที่ยวคือมัคคุเทศก์น้อย ซึ่งสามารถนำเที่ยวและมีการอบรมเพื่อพัฒนาศักยภาพนักเรียนให้สามารถนำเที่ยวได้อย่างต่อเนื่อง

การนำเอาวัฒนธรรมมาเป็นเครื่องต่อรองสอดคล้องกับแนวคิดของ ไชยรัตน์ เจริญสิน โอบาร(ไชยรัตน์ เจริญสินโอบาร, 2547 :282-283) ว่า วัฒนธรรมชุมชนหมู่บ้านไทยที่ขบวนการ วัฒนธรรมชุมชนปัจจุบันเห็นว่ามีสำคัญได้แก่ วัฒนธรรมการพึ่งตนเองด้านความคิด(มีภูมิปัญญา ของตัวเอง),เศรษฐกิจ(มีระบบเศรษฐกิจแบบยังชีพ),และวัฒนธรรม(มีประเพณีพิธีกรรมต่าง ๆ เป็นของ ตัวเอง) วัฒนธรรมการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การให้ความสำคัญกับชุมชนเหนือบุคคล และที่สำคัญ ที่สุดคือความรู้สึก/ความคิดที่ต่อต้านปฏิเสธอำนาจของรัฐ

นอกจากการจัดการท่องเที่ยวแล้วยังมีการรื้อฟื้นวัฒนธรรมสร่งกู่ตามประเพณีแบบ โบราณ แต่เมื่อมีนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยว เทศบาลกลับนำเอาไปรวมกับงานสงกรานต์ ชาวบ้านก็ รวมตัวกันเพื่อชิงเอาแบบแผนวัฒนธรรมแบบเดิมเพื่อรักษาให้ลูกหลาน ซึ่งงานศึกษาของอำคา แสงง งาม กล่าวถึงการรื้อฟื้นประเพณีสร่งกู่มีการดำเนินการโดยสภาวัฒนธรรมตำบลกู่กาสิงห์เรียกประชุม ผู้ทรงคุณวุฒิของหมู่บ้านประมาณ 28 คน ซึ่งได้ข้อสรุปว่าประเพณีสร่งกู่เป็นประเพณีที่มีมาแต่โบราณ ส่วนประเพณีสรวกราดที่พึ่งจัดเป็นแบบแผนมาได้ไม่นาน ซึ่งการนำมารวมกันนั้นทำให้ชาวบ้านสับสน ทำให้ชุมชนไม่ให้ความสนใจงานสร่งกู่ซึ่งจะมีผลทำให้ประเพณีการสร่งกู่หายไปจากชุมชนในที่สุด(อำ คา แสงงาม, 2558) สอดคล้องกับงานของประจักษ์ ก้องกีระติ(ประจักษ์ ก้องกีระติ, 2558)กล่าวว่า การต่อสู้ของชุมชนในการได้มาซึ่งพิธีสร่งกู่แบบโบราณนั้น ประจักษ์ ก้องกีระติกล่าวว่า การต่อสู้ใน ความหมายของการเมืองวัฒนธรรมเป็นการเมืองที่มีพลวัตเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ไม่มีใครแพ้ใคร ชนะหรือแพ้ทั้งหมดในการต่อสู้ทางการเมืองเช่นนี้ เพราะการครองอำนาจไม่เคยเป็นไปอย่างเบ็ดเสร็จ ตายตัวหากมีพลวัตเลื่อนไหลเปลี่ยนแปลงได้เสมอ

ความมุ่งหมายที่ 3 การเมืองวัฒนธรรมในชุมชนกู่กาสิงห์ ในชุมชนกู่กาสิงห์มีการนำทุน ทางวัฒนธรรมออกมาดำเนินกิจกรรมไม่ว่าจะเป็นโบราณสถานที่มีมากที่สุดถึง 3 แห่งในเขตชุมชน มี ข้าวหอมมะลิที่เป็นจุดเด่นของชุมชนและเป็นที่ยุ้จักของคนทั่วโลก ชุมชนกู่กาสิงห์ยังมีพื้นที่ปลูกข้าว หอมมะลิมากที่สุดเขตทุ่งกลาร่องให้ มีการรวมกลุ่มทำกิจกรรมที่โดดเด่นหลากหลายด้าน ตลอดจน มีประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิมที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา การมีทรัพยากรทางวัฒนธรรมมากมาย ชุมชน สามารถนำออกมาใช้ในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนและสามารถประสบความสำเร็จมีการพัฒนา อย่างต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน จากการศึกษากิจกรรมทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นจากเทศกาลข้าวหอม มะลิ และกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในชุมชนมีความเกี่ยวข้องกับการเมืองวัฒนธรรมซึ่งหลาย งานที่จัดขึ้นหลีกเลี่ยงหนีคำว่าการเมืองไม่ได้เลย เนื่องจากการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนยังมี หน่วยงานราชการคอยส่งเสริมด้านงบประมาณอยู่ไม่ว่าจะเป็นรัฐส่วนท้องถิ่น เช่นเทศบาลที่คอย สนับสนุนทุกกิจกรรม รัฐส่วนกลาง เช่นกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ที่คอยช่วยเหลือกลุ่มแม่บ้านทอ ผ้าไหมอยู่

ซึ่งผลการศึกษาสอดคล้องกับแนวคิดที่ว่า “ในการเมืองมีวัฒนธรรมและในวัฒนธรรมมีการเมืองซ่อนอยู่ในนั้น” ประจักษ์ ก้องกีรติ กล่าวในหนังสือ “การเมืองวัฒนธรรม ว่าด้วยความทรงจำ วาทกรรม อำนาจ” แนวทางการศึกษาเชิงการเมืองวัฒนธรรม(Cultural politics) .ให้ความสนใจพินิจวิเคราะห์การต่อสู้ทางการเมือง ในฐานะที่เป็นพื้นที่ของการช่วงชิงการครองอำนาจ สนใจวิเคราะห์การเมืองของวัฒนธรรม ซึ่งเป็นระบบความหมายที่มนุษย์ใช้ในการมองโลกและกำกับพฤติกรรมของตนเอง ตั้งแต่เรื่องอาหารการกิน การแต่งกาย รสนิยมทางเพศ ศิลปะ การศึกษา ศาสนา ประวัติศาสตร์ ไปจนถึงการเมืองการปกครอง การเมืองเหล่านี้ไม่ได้สถิตอยู่แค่ในรัฐสภา ในกองทัพ ในพรรคการเมือง ในรัฐธรรมนูญ แต่การเมืองสอดแทรกอยู่ในทุกอณูทางวัฒนธรรม ไม่ว่าจะเป็นนิยาย ภาพยนตร์ ดนตรี ละครหลังข่าว ภาพเขียน งานโฆษณา อาหาร สถาปัตยกรรม แบบเรียน อนุสาวรีย์ ประติมากรรม ไปจนถึงพิธีกรรมต่าง ๆ ในพื้นที่หรือสิ่งประดิษฐ์ทางวัฒนธรรม(ประจักษ์ ก้องกีรติ,2558

ผู้ศึกษามองว่าการนำงานกินข้าวทุ่งนุ่นผ้าไหมครั้งนี้ไปพัฒนาสู่การจัดงานเทศกาลข้าวหอมมะลิโลกล้วนมีการเมืองเข้ามาเกี่ยวข้อง เนื่องจากศูนย์กลางของจังหวัดร้อยเอ็ดคือสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์(บึงพลาญชัยนั้น) มีการดำเนินกิจกรรมที่สำคัญเป็นที่รู้จักของคนทั่วประเทศคือการจัดงานบุญผะเหวด ซึ่งมีงานศึกษาของสุริยา สมุทรคุปต์และคณะเรื่อง **การเมืองวัฒนธรรมในงานบุญผะเหวดร้อยเอ็ด** ซึ่งพบสาเหตุสำคัญสามประการ ประการแรก การเลือกเอาบุญผะเหวดเพราะเป็นประเพณีที่สำคัญยิ่งใหญ่ของชาวอีสานซึ่งจัดเป็นประจำทุกปี เชื่อมต่อกับอดีตของท้องถิ่นกับบริบททางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมสมัยใหม่ตามแนวทางส่งเสริมของรัฐ ประการที่สอง เป็นการยกเอาประเพณีของชาวบ้านมาเป็นประเพณีประจำปีของทางราชการ ประการที่สาม บุญผะเหวดเป็นสะพานเชื่อมระหว่างอดีตและปัจจุบันของชาวเมืองร้อยเอ็ด(สุริยา สมุทรคุปต์และคณะ,2543 :11) ซึ่งผู้เขียนกล่าวว่ามีการเมืองเข้ามาเกี่ยวข้องตั้งแต่การประชาสัมพันธ์ ตลอดจนการจัดงาน มีชื่อของนักการเมืองคนสำคัญของร้อยเอ็ดสนับสนุนอยู่ทุกฝ่าย และในงานมีการโรงทานซึ่งเป็นชื่อของนักการเมืองตระกูลนี้เช่นเดียวกัน ตลอดจนประธานในงานก็มีส่วนเกี่ยวข้องกับพรรคการเมือง ซึ่งท้ายสุดมองว่าเป็นการหาเสียง หรือเป็นการขอบคุณประชาชนผ่านการจัดงานบุญผะเหวดครั้งนี้ได้อย่างแยบยล

ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อคิดเห็นที่ต้องการเสนอแนะไว้สำหรับการนำผลวิจัยไปใช้ประโยชน์ และข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

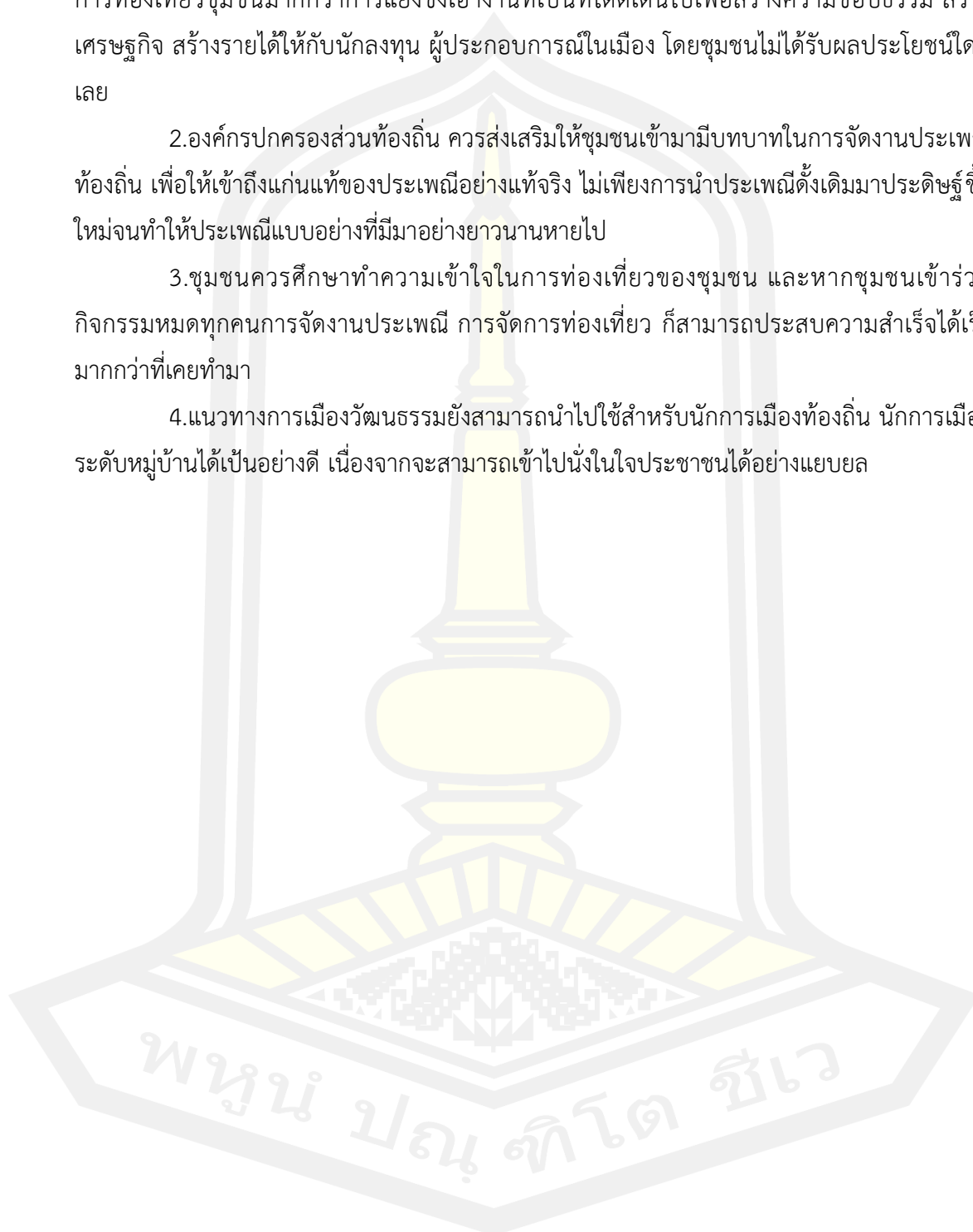
1. ข้อเสนอแนะเพื่อนำการวิจัยไปใช้ ได้แก่ หน่วยงานราชการสามารถนำแนวทางการจัดการท่องเที่ยวที่มีอยู่ในงานขึ้นนี้ซึ่งนับว่ามีการศึกษาการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้ประสบความสำเร็จ

ซึ่งมีการดำเนินการโดยความสามัคคี ของชุมชนเป็นตัวขับเคลื่อน และหน่วยงานราชการควรสนับสนุน การท่องเที่ยวชุมชนมากกว่าการแย่งชิงเอางานที่เป็นที่โดดเด่นไปเพื่อสร้างความชอบธรรม สร้าง เศรษฐกิจ สร้างรายได้ให้กับนักลงทุน ผู้ประกอบการในเมือง โดยชุมชนไม่ได้รับผลประโยชน์ใดๆ เลย

2.องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรส่งเสริมให้ชุมชนเข้ามามีบทบาทในการจัดงานประเพณี ท้องถิ่น เพื่อให้เข้าถึงแก่นแท้ของประเพณีอย่างแท้จริง ไม่เพียงการนำประเพณีดั้งเดิมมาประดิษฐ์ขึ้น ใหม่จนทำให้ประเพณีแบบอย่างที่มีมาอย่างยาวนานหายไป

3.ชุมชนควรศึกษาทำความเข้าใจในการท่องเที่ยวของชุมชน และหากชุมชนเข้าร่วม กิจกรรมหมดทุกคนการจัดงานประเพณี การจัดการท่องเที่ยว ก็สามารถประสบความสำเร็จได้เร็ว มากกว่าที่เคยทำมา

4.แนวทางการเมืองวัฒนธรรมยังสามารถนำไปใช้สำหรับนักการเมืองท้องถิ่น นักการเมือง ระดับหมู่บ้านได้เป็นอย่างดี เนื่องจากจะสามารถเข้าไปนั่งในใจประชาชนได้อย่างแนบชิด



บรรณานุกรม



บรรณานุกรม

- กมล สมวิเชียร(2514).วัฒนธรรมการเมืองไทยกับการพัฒนาการเมือง.ในวรรณไวทยาการ: รัฐศาสตร์, พระนคร: ไทยวัฒนาพานิช.
- กุศล พยัคฆ์ลัก(2555).การเมืองวัฒนธรรมของคนหนุ่มสาวในการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ : กรณีศึกษา กลุ่มผู้นำหนุ่มสาวของเครือข่ายกลุ่มเกษตรกรภาคเหนือ.วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- กรมศิลปากร. (2565). *กู่กาสิ่งห้*. กรมศิลปากร. <https://finearts.go.th/promotion>
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2548). *รายงานประจำปี2548การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย*. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.
- เกษญา ผาทอง(2562).วัฒนธรรมทางการเมือง : แนวคิดสู่การพัฒนาสังคมไทย.วารสาร บัณฑิตศึกษา มหาจุฬาลงกรณแก่นปีที่ 6 ฉบับที่ 2 ประจำเดือนเมษายน-มิถุนายน 2562 หน้า 14-27.
- แก้วกั้ววาล, ศ. (2540). *จิตวิทยาพัฒนาการชีวิตทุกช่วงวัย* (7th ed.). ภาควิชาจิตวิทยา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- จักรพันธ์ จันทาญ. (2542). *ภาวะการเป็นหนี้สินของเกษตรกรกับการใช้เครื่องจักรกลการเกษตร ศึกษากรณีบ้านกู่กาสิ่งห้ ตำบลกู่กาสิ่งห้ อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด*. การศึกษา ค้นคว้าอิสระ (ศศ.ม. ไทยคดีศึกษา กลุ่มสังคมศาสตร์),มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- จักรมนตรี ชนะพันธ์. (2560). *ป้อบ้าน : สิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่ชุมชนอีสาน*. ศิลปวัฒนธรรม, ออนไลน์. https://www.silpa-mag.com/culture/article_8407
- จรรุภา พานิชักดิ์. (2549). *การสร้างภาพตัวแทนผู้หญิงของกลุ่มผู้ผลิตละครโทรทัศน์:การต่อสู้เรื่องความหมาย*. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา(2534).วัฒนธรรมไทยกับขบวนการเปลี่ยนแปลงสังคม.กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ชวนากร จันนาเวช. (2560). *กตหมายโบราณ จากเอกสารโบราณในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*. อภิชาติการพิมพ์.
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอสการ. (2547). ความขัดแย้ง/การต่อต้านขัดขืน. *วารสารสังคมศาสตร์*, 35, 256–

303.

ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2557). *การเมืองแบบใหม่ ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ และวาทกรรมพัฒนาชุดใหม่*. (พิมพ์ครั้งที่ ๑). สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ต่อสิต กลีบบัว. (2553). *การเมืองในการถ่ายภาพท่องเที่ยว : การครอบงำและการต่อรองทางวัฒนธรรม*. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ทวีศิลป์ สืบวัฒนะ. (2545). *แนวคิดและแนวทางการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น*. บริษัท เครดิตไทย จำกัด.

เทศบาลตำบลกุ่าสิงห์. (2564). *แผนการดำเนินงานประจำปี 2564 เทศบาลตำบลกุ่าสิงห์*. เทศบาลตำบลกุ่าสิงห์.

ธงชัย วินิจจะกุล. (2543). *การเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์ของอดีต : ประวัติศาสตร์ใหม่ในประเทศไทย หลัง 14 ตุลาคม* ในสถานภาพไทยศึกษา : การสำรวจเชิงวิพากษ์. ซิลค์ เวอร์มบुकส์.

ธิดา สาระยา. (2529). *ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น*. เมืองโบราณ.

ธิดิญา เหล่าอัน. (2553). *ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ “สังคมชานา” อีสานตั้งแต่ พ.ศ. 2500-2550: ศึกษากรณีหมู่บ้าน กุ่าสิงห์ จังหวัดร้อยเอ็ด*. (ปริญญาโท ศศ.ม.). สาขาประวัติศาสตร์ เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

นราวิทย์ ดาวเรือง. (2564). *เจ้าพ่อศรีนครเตา : การกลายเป็น “ผีใหญ่” ภายใต้ความเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจ-สังคมในพื้นที่ทุ่งกุลาร้องไห้ ตั้งแต่หลังทศวรรษที่ 2500-2560*. วิทยานิพนธ์ ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

นันทา กันตรี(2548). *การเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมข้าว: กรณีศึกษาการพึ่งตนเองด้านทรัพยากรพันธุกรรมข้าวของชาวนาอีสาน. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม*

นิตี เอียวศรีวงศ์. (2523). *สู่ประวัติศาสตร์ประชาชนไทย. ศิลปวัฒนธรรม*.

นิตี เอียวศรีวงศ์. (2536). *ท่องเที่ยวบุญบั้งไฟในอีสาน : บุญบั้งไฟต้องรับใช้ชาวยโสธรไม่ใช่ชาวยโสธรรับใช้บุญบั้งไฟ*. มติชน.

- นิพนธ์ เทียนนิหาร(2547).*ความรู้ท้องถิ่น การจัดการความรู้สู่การจัดการทาสังคม*.กรุงเทพฯ : เคล็ดไทย.
- นิลวดี พรหมพักพิง. (2557). การช่วงชิงทางการเมืองระหว่างรัฐและท้องถิ่น กรณีศึกษาหมู่บ้านพัฒนาชาติไทยในภาคอีสาน. *วารสารสังคมลุ่มน้ำโขง*, 2(10), 131-157.
- บัณฑิต จันทร์โรจนกิจ(2541).*การเมืองวัฒนธรรมเรื่องการสร้างความหมายของประชาธิปไตย*.
วิทยานิพนธ์ รัฐศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาการปกครอง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ประจักษ์ ก้องกีรติ. (2558). *การเมืองวัฒนธรรมไทย : ว่าด้วยความทรงจำ/วาทกรรม/อำนาจ*. ฟาเดียวกัน.
- ประสพสุข ฤทธิเดช. (2550). *การปรับตัวชุมชนชาวนาในเขตทุ่งกุลาร้องไห้*.วิทยานิพนธ์ดุขฎิบัณฑิต
สาขาไทศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ปราโมทย์ ภัคคินรงค์. (2547). *การเมืองของสุนทรียภาพผ้าขึ้นตีนจกกับกระบวนการรื้อฟื้นวัฒนธรรม แม่แจ่ม*. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พระราชรัตนาลงกรณ์(2561).*การเมืองวัฒนธรรม : รากเหง้าแห่งการพัฒนาการเมืองไทย*.วารสาร
สถาบันพระปกเกล้า.กันยายน-ธันวาคม.
- พัทธา สายหู(2524).*กลไกของสังคม*.กรุงเทพฯ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ยุกติ มุกดาวิจิตร(2548).*อ่าน วัฒนธรรมชุมชน : วาทศิลป์และการเมืองของชาติพันธุ์นิพนธ์แนว
วัฒนธรรมชุมชน*.กรุงเทพฯ : ฟาเดียวกัน
- รังสรรค์ นัยพรม. (2562). *การเมืองวัฒนธรรมกับการรื้อสร้างวรรณศิลป์ในวรรณคดีลาว*. วิทยานิพนธ์
ปริญญาดุขฎิบัณฑิต สาขาภาษาไทย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- รัชชัย ชัยนทำ. (2561). วัฒนธรรมความเชื่อที่มีต่อประเพณีบั้งไฟของคนอีสาน. *วารสารปรัชญา
ปริทรรศน์*, 2(23).
- วชิราภรณ์ วรรณโชติ,กนกพร รัตนธีระกุล, ส. ไ. ช. (2559). การจัดพิธีสงฆ์โดยชุมชน ชุมชนกู่กาสิงห์
อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด. *วารสารการ วิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่*, 1(8).

- วัชรินทร์ สัตยาคุณ. (2542). *กระบวนการและสภาพปัญหาการขายข้าวของชาวบ้านกู่กาสิงห์ในฤดูทำนาปี 2540/2541*. การศึกษาค้นคว้าอิสระ (ศศ.ม. ไทยคดีศึกษา กลุ่มสังคมศาสตร์) มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- วัชรินทร์ แสงรุ่งเมือง. (2551). *ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการพัฒนาการผลิตข้าวหอมมะลิมาตรฐานเพื่อการส่งออกของเกษตรกรในเขตทุ่งกุลาร้องไห้*. ปรินญาณิพนธ์(ปร.ด.)สาขาวัฒนธรรม ศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- วันชัย ตันติวิทยาพิทักษ์. (2541). *ข้าว วัฒนธรรมแห่งชีวิต*. ม.ป.พ.
- วาโย ตึกประโคน. (2553). *การแต่งงานภายในชุมชนและการปรับตัวเพื่อความมั่นคงทางสังคมและเศรษฐกิจท้องถิ่น*. สำนักงานสนับสนุนการวิจัย(สกว.ฝ่ายวิจัยท้องถิ่น).
- ศรีศักดิ์ วัลลิโภดม. (2549). ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น – ประวัติศาสตร์. *วารสารเมืองโบราณ*, 32(1), 7-14.
- ศรีศักร วัลลิโภดม.(2557). *คู่มืออุทิศ: ความหมายของภูมิวัฒนธรรม การศึกษาจากภายในและสำนึก ของท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิเล็ก-ประไพ วิริยะพันธุ์.
- ศรีศักร วัลลิโภดม(2549). “มาตุภูมิกับชาติภูมิ ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นกับประวัติศาสตร์แห่งชาติ” ใน *ประวัติศาสตร์แห่งชาติ “ซ่อม” ฉบับเก่า “สร้าง” ฉบับใหม่*. กรุงเทพฯ : เรือนแก้ว การพิมพ์
- ศรีศักร วัลลิโภดม(2525).*โบราณคดีไทยในทศวรรษที่ผ่านมา*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์
- ศรีศักร วัลลิโภดม. (2561). *พิพิธภัณฑ์และประวัติศาสตร์ท้องถิ่น กระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน* (2nd ed.). มูลนิธิเล็ก-ประไพ วิริยะพันธุ์.
- สมเกียรติ ภู่งพัฒนวิบูลย์และคณะ. (2547). *พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น : พื้นที่วัฒนธรรมตำบลท่าขอนยาง-ขามเรียง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม*. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- สมปอง มุลมณีและปฐม หงษ์สุวรรณ. (2562). *ตำนานประจำถิ่นทุ่งกุลาร้องไห้: เรื่องเล่าเชิงนิเวศกับการต่อสู้และต่อรื่องทางวัฒนธรรม*. *รมยสาร*, 2(16), 69–92.
- สมัคร์ กอเข้ม. (2556). *การเมืองวัฒนธรรมของการเผยแพร่ศาสนาอิสลามในกลุ่มเยาวชนชาติพันธุ์ ใน*

ภาคเหนือของไทย :กรณีศึกษาขบวนการคณะหนึ่งในจังหวัดเชียงราย. วิทยานิพนธ์ ศิลปะศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการพัฒนาศังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สร้อยสวัสดิ์ อ่องสกุล. (2551). ความก้าวหน้าของการศึกษาประวัติศาสตร์ล้านนาในรอบร้อยปี (พ.ศ. 2450 – 2550). วารสารสมาคมประวัติศาสตร์., 1(30).

สะอาด ชันหาษา(2531).การอพยพย้ายถิ่นเข้าสู่ทุ่งกุลาร้องไห้ ระหว่างปี พ.ศ. 2512-2529 : ศึกษากรณีบ้านสระโพนทอง ตำบลทุ่งหลวง อำเภอสวรรคต จัหวัดร้อยเอ็ด.ปริญญาานิพนธ์ (ศศ.ม) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม

สินทรัพย์ ยืนยาว. (2564). บทวิจารณ์หนังสือ ประเพณีประติษฐ์ในชุมชนอีสานลุ่มน้ำโขง. วิถีวรรณสาร, 3(4), 255–271.

สืบแสง พรหมบุญ. (2523). สถานะของวิชาการประวัติศาสตร์ในประเทศไทย” ใน สถานะของวิชาการประวัติศาสตร์ในปัจจุบัน. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สุจิตต์ วงษ์เทศ. (2546). ทุ่งกุลลา “อาณาจักรเกลือ” 2,500 ปี จาก ยุคแรกเริ่มล้าหลัง ถึงยุคมั่งคั่งข้าวหอม. มติชน.

สุจิตต์ วงษ์เทศ. (2564). พิธีกรรมนาตาแขก. มติชนสุดสัปดาห์.

สุเทพ สุนทรเกษม. (2540). มานุษยวิทยากับประวัติศาสตร์. เมืองโบราณ.

สุเทพ สุนทรเกษม. (2548). หมู่บ้านอีสานยุค “สงครามเย็น” สังคมวิทยาของหมู่บ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. สำนักพิมพ์มติชน.

สุภางค์ จันทวานิช. (2547). วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547.

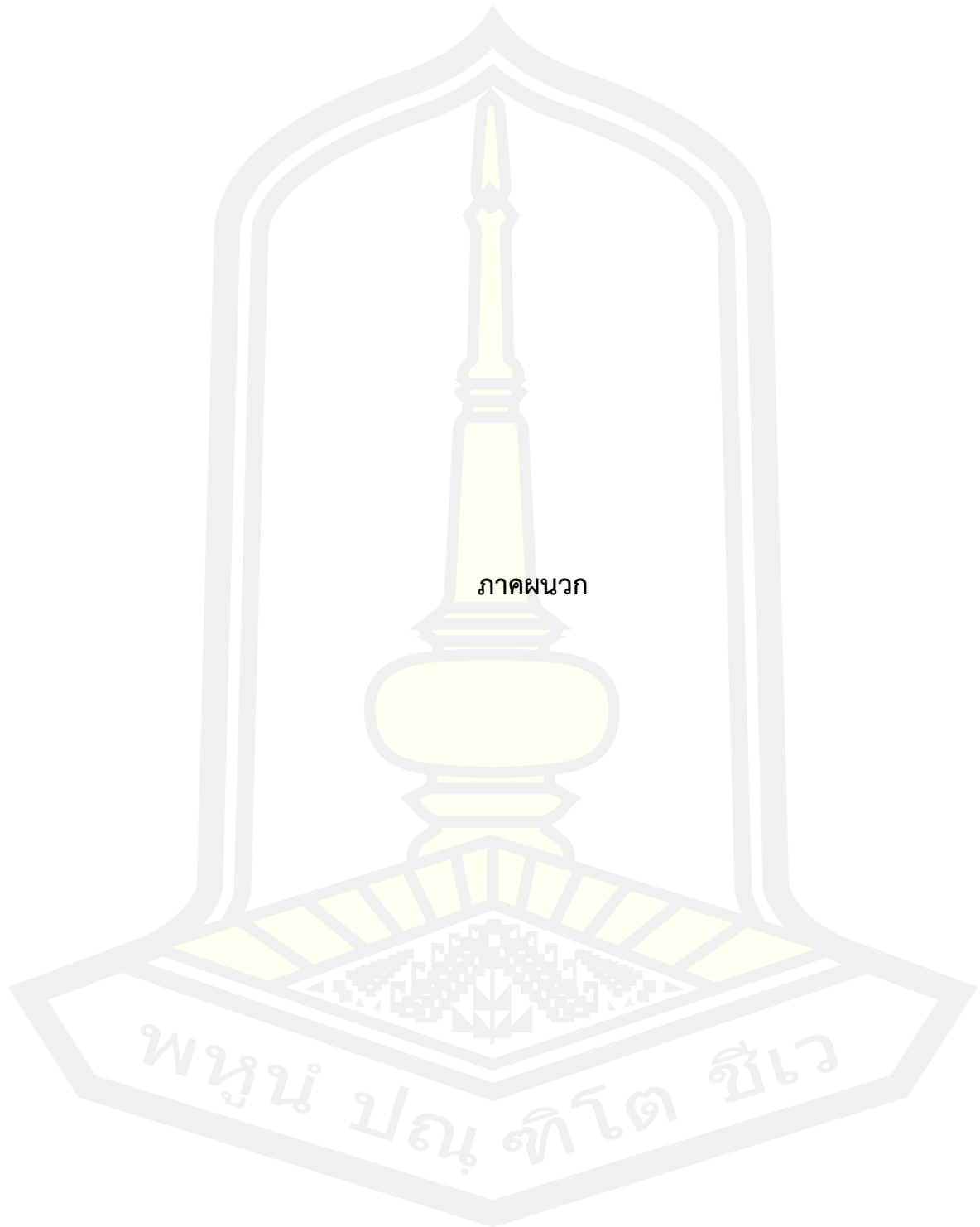
สุรสม กฤษณะจุฑะ. (2547). การเมืองวัฒนธรรมของความเป็นอื่นในพื้นที่สื่อ: การต่อสู้ทางวาทกรรมว่าด้วยพลังงาน. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาการพัฒนาศังคม คณะศิลปะ ศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สุรียา สมทศุบัติ. (2537). การเมืองวัฒนธรรมในบุญพะแหวดร้อยเอ็ด. สำนักวิชาเทคโนโลยีสังคม. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี.

สุวิทย์ ธีรศาสตร์(2545).ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านอีสาน 2488-2544.กรุงเทพฯ : ศูนย์

หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- หทัยกาญจน์ ตรีสุวรรณ. (2560). *การเมืองวัฒนธรรมของการออกเสียงประชามติร่างรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2559*. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการเมืองการปกครองสำหรับนักบริหาร คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อรรถจักร สัตยานุรักษ์. (2548). *ประวัติศาสตร์เพื่อชุมชน : ทิศทางใหม่ของการศึกษาประวัติศาสตร์*. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- อรอุมา เมืองทอง. (2559). *ประเพณีประดิษฐ์บุญบั้งไฟบ้านทราย ตำบลวังบาล อำเภอหล่มเก่า จังหวัดเพชรบูรณ์*. วิทยานิพนธ์ สาขาการศึกษารังการทางการแพทย์ทางวัฒนธรรม คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- อานันท์ กาญจนพันธ์(2544). *วิธีคิดเชิงซ้อนในการวิจัยชุมชน : พลวัตและศักยภาพของชุมชนใน การพัฒนา*. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
- อำคา แสงงาม. (2549). *ศึกษารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่เหมาะสมกับศักยภาพของชุมชนกู่กาสิงห์ ตำบลกู่กาสิงห์ อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด*. สำนักงาน กองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- อำคา แสงงาม. (2558). *กู่กาสิงห์การท่องเที่ยวบนฐานวิถีชุมชน*. ประสานการพิมพ์.
- อำคา แสงงาม. (2565). “คูปลาน้อย”วิถีปั่นดินปั้นน้ำภูมิปัญญาชาวกู่กาสิงห์. *วารสารเมืองโบราณ*, 1(48), 39–45.
- เอเจียน แอมอนิเย. (2541). *บันทึกการเดินทางในลาว ภาคสอง พ.ศ.2440*. สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- เอี่ยม ทองดี. (2551). *วัฒนธรรมข้าวพิธีกรรมเกี่ยวกับข้าวและการทำนา : เทคโนโลยีของอดีต ประเพณีในปัจจุบัน ตำนานแห่งอนาคต*. กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.



ภาคผนวก

พหุบัณฑิตวิชเว

ภาคผนวก ก รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์

ผู้ให้สัมภาษณ์

นายแก้ว ตรีธรรม อายุ 80 ปี บ้านเลขที่ 180 หมู่ 4 บ้านกู่กาสิงห์ ตำบลกู่กาสิงห์ อำเภอ
เกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด

นายบุญสงค์ ศรีเที่ยง อายุ 69 ปี บ้านเลขที่ 101 หมู่ 2 บ้านกู่กาสิงห์ ตำบลกู่กาสิงห์
อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด

นายเพชร สอนงาม อายุ 58 ปี บ้านเลขที่ 278 หมู่ 1 บ้านกู่กาสิงห์ ตำบลกู่กาสิงห์
อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด

นายไพกิจ ภูกลาง อายุ 69 ปี บ้านเลขที่ 263 หมู่ที่ 9 บ้านกู่กาสิงห์ ตำบลกู่กาสิงห์
อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด

นายประพันธ์ สีแจ อายุ 65 ปี บ้านเลขที่ 68 หมู่ที่ 2 บ้านกู่กาสิงห์ ตำบลกู่กาสิงห์
อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด

นายบุญสม ศรีเที่ยง อายุ 75 ปี บ้านเลขที่ 223 หมู่ 2 บ้านกู่กาสิงห์ ตำบลกู่กาสิงห์
อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด

นายสุวรรณ บัวกลด อายุ 63 ปี บ้านเลขที่ 153 หมู่ที่ 1 บ้านกู่กาสิงห์ ตำบลกู่กาสิงห์
อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด

นายบัวลอง แพงวงษ์ อายุ 63 ปี บ้านเลขที่ 88 หมู่ที่ 9 บ้านกู่กาสิงห์ ตำบลกู่กาสิงห์
อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด

นายอำนาจ แจ้งสนาม อายุ 58 ปี บ้านเลขที่ 134 หมู่ที่ 2 บ้านกู่กาสิงห์ ตำบลกู่กาสิงห์
อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด

นายคำมัน เหนือโท อายุ 64 ปี บ้านเลขที่ 77/1 หมู่ที่ 1 บ้านกู่กาสิงห์ ตำบลกู่กาสิงห์
อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด

นายคำภา วาสนา อายุ 65 ปี บ้านเลขที่ 33 หมู่ที่ 1 บ้านกู่กาสิงห์ ตำบลกู่กาสิงห์ อำเภอเกษตรวิสัย
จังหวัดร้อยเอ็ด

นายสงบ ใจสาหัส อายุ 55 ปี บ้านเลขที่ 5 หมู่ที่ 1 บ้านกู่กาสิงห์ ตำบลกู่กาสิงห์ อำเภอเกษตรวิสัย
จังหวัดร้อยเอ็ด

นางคุณ ศรีนนท์ อายุ 63 ปี บ้านเลขที่ 151 หมู่ที่ 1 บ้านกู่กาสิงห์ ตำบลกู่กาสิงห์ อำเภอเกษตรวิสัย
จังหวัดร้อยเอ็ด

นายสมชาย สัมริด อายุ 62 ปี บ้านเลขที่ 133/2 หมู่ 1 บ้านกู่กาสิงห์ ตำบลกู่กาสิงห์
อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด

ภาคผนวก ข แบบสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์

ชื่อ(ผู้ถูกสัมภาษณ์).....อายุ.....อาชีพ.....
 การศึกษา.....วันเดือนปีเกิด.....สถานที่
 เกิด.....
 ที่อยู่.....วันที่.....

ชื่อหมู่บ้าน

เริ่มเข้ามาอยู่ในชุมชนนี้ตั้งแต่เมื่อไหร่.....
 ประวัติของชุมชนเป็นมาอย่างไร.....
 รู้จักเรื่องเล่าเกี่ยวกับชุมชนอย่างไร.....

สถานที่สำคัญ

มีวัดใดบ้าง.....
 ป่า หนองน้ำ พื้นที่สาธารณะอยู่ที่ใด.....
 มีกลุ่มคนอื่นๆนอกจากลาว มีกลุ่มใดบ้าง.....
 สถานที่สำคัญในชุมชนมีเรื่องราวอย่างไร

ความเปลี่ยนแปลง

ถนนเส้นแรกของชุมชนเกิดขึ้นเมื่อใด.....
 มีการพัฒนาถนนเส้นนี้เมื่อใด.....
 มีถนนเส้นใดบ้างเกิดขึ้นอีก.....
 มีการสร้างสะพานข้ามแม่น้ำชีเมื่อใด.....
 เกิดน้ำท่วมเมื่อใด.....
 ป่าหรือพื้นที่สาธารณะเปลี่ยนแปลงอย่างไรบ้าง.....
 มีน้ำประปาใช้เมื่อใด.....
 มีไฟฟ้าเข้ามาเมื่อใด.....

ชุมชนปรับตัวอย่างไร

เมื่อเกิดน้ำท่วมย้ายไปอยู่ที่ใด.....
 เมื่อมีการพัฒนาถนนมีการเปลี่ยนแปลงอย่างไร.....
 เมื่อมีการสร้างสะพานข้ามแม่น้ำชีมีการเปลี่ยนแปลงอย่างไร.....
 เมื่อมีน้ำประปามีการปรับตัวอย่างไร.....
 เมื่อไฟฟ้าเข้ามามีการปรับตัวอย่างไร.....

สายตระกูล

ตระกูลของท่านมาจากที่ไหน.....
 เพราะเหตุใดจึงมาอยู่บ้านนี้.....
 มีเชื้อสายมาจากที่ไหน.....
 มีจำนวนพี่น้องกี่คน.....

ประเพณี

ประเพณีที่ยังปฏิบัติอยู่มีอะไรบ้าง.....
 ประเพณีที่ปฏิบัติอยู่เปลี่ยนแปลงอย่างไร.....
 ได้มีกิจกรรมร่วมกับประเพณีอย่างไร.....

ผี

ผีของชุมชนมีกี่ชนิด.....
 ผีมีบทบาทอย่างไรในชุมชน.....
 สิ่งที่เคารพนับถือชุมชนมีอะไรบ้าง.....
 มีเรื่องเล่าเกี่ยวกับสิ่งที่นับถืออย่างไร.....

สิ่งที่เกิดขึ้นครั้งแรก

สิ่งที่เกิดขึ้นครั้งแรกในชุมชนมีอะไรบ้าง.....
 มีเรื่องเล่าเกี่ยวกับสถานที่นั้นอย่างไร.....
 บทบาทของคนชาติพันธุ์อื่น
 มีกลุ่มชาติพันธุ์อื่นมาอยู่ในชุมชนหรือไม่ ถ้ามีกลุ่มใดบ้าง.....
 เพราะเหตุใดเขาจึงเข้ามา.....
 เข้ามาแล้วมีบทบาทอย่างไรบ้าง.....

ความสัมพันธ์กับชุมชนอื่น

ชุมชนมีชีวิตความเป็นอยู่อย่างไร.....
 ชุมชนมีความเกี่ยวข้องกับชุมชนอื่นอย่างไรบ้าง.....
 ชุมชนติดต่อกับชุมชนอื่นอย่างไร.....

ชุมชนในปัจจุบัน

ชุมชนในปัจจุบันนี้มีลักษณะเด่นอย่างไร.....
 มีอะไรที่ต่างจากเมื่อก่อน.....
 ประเพณีเปลี่ยนแปลงจากเดิมหรือไม่อย่างไร.....

มีสถานที่สำคัญเพิ่มขึ้นอีกหรือไม่อย่างไร.....

แผนที่

มีวัดกี่วัดอยู่ทางทิศใดบ้าง.....

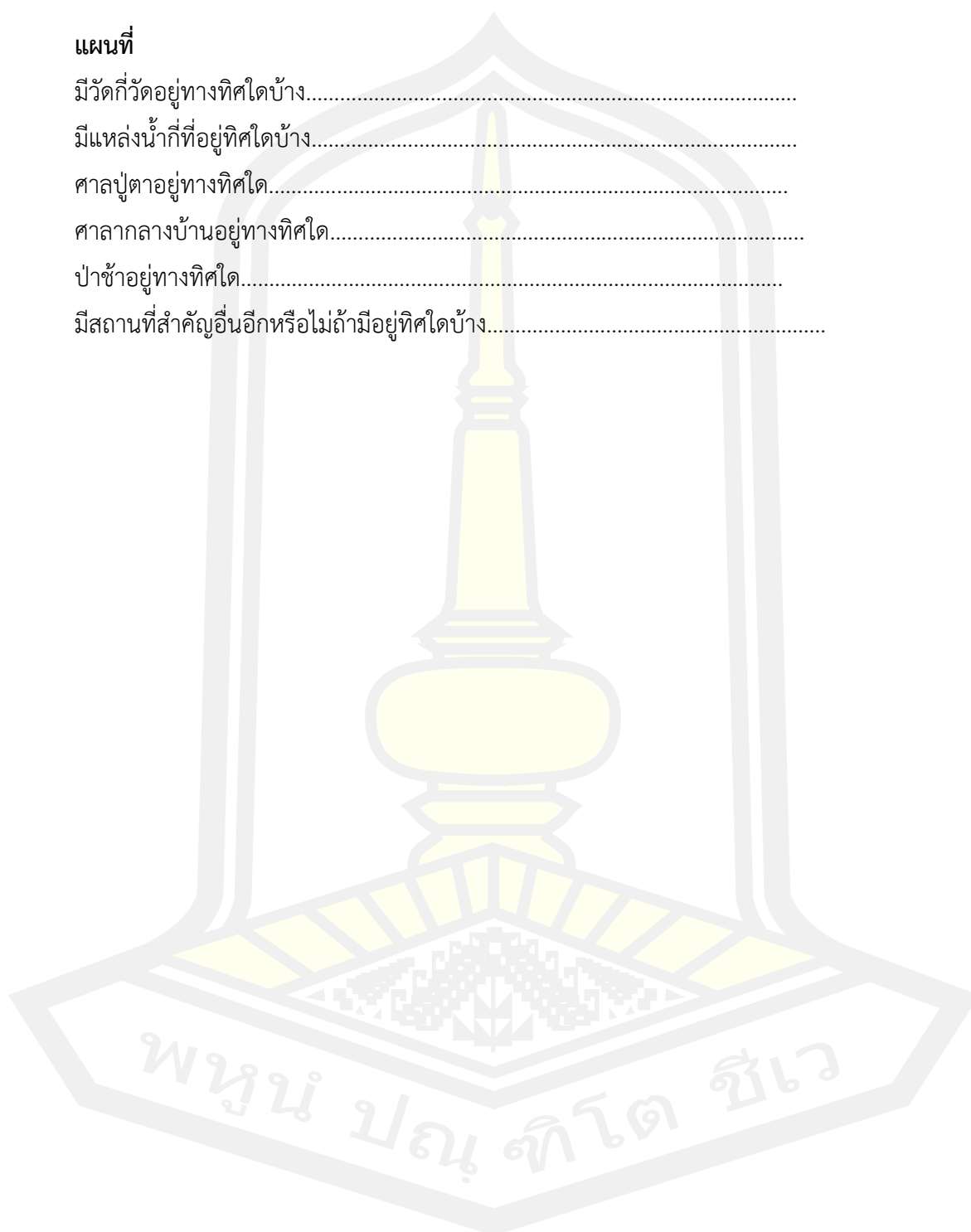
มีแหล่งน้ำกี่ที่อยู่ที่ทิศใดบ้าง.....

ศาลปู่ตาอยู่ทางทิศใด.....

ศาลากลางบ้านอยู่ทางทิศใด.....

ป่าช้าอยู่ทางทิศใด.....

มีสถานที่สำคัญอื่นอีกหรือไม่ถ้ามีอยู่ที่ทิศใดบ้าง.....



ประวัติผู้เขียน

ชื่อ	นายณัฐพล นาพันตอง
วันเกิด	20 มีนาคม 2537
สถานที่เกิด	จังหวัดมหาสารคาม
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	บ้านเลขที่ 120 หมู่ 8 บ้านปาย่างห่าง ตำบลมะค่า อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม รหัสไปรษณีย์ 44150
ตำแหน่งหน้าที่การงาน	นักวิชาการศึกษา
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	พิพิธภัณฑน์มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ตำบลขามเรียง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม รหัสไปรษณีย์ 44150
ประวัติการศึกษา	พ.ศ. 2555 มัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนสารคามพิทยาคม จังหวัดมหาสารคาม พ.ศ.2559 ปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต(ศศ.บ.) สาขาวิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม พ.ศ.2566 ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต(ศศ.ม.) สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

พหุจน์ ปณฺ ทิโต ชีเว